

วารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

JOURNAL OF MCU

ISSN : 2287-0121

Social Science Review

ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙

Vol.5 No.2 May–August 2016

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๓ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชวรเมธี, ดร.

พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.

พระสุวรมเมธาภรณ์, ผศ.

พระราชวรมณี, ดร.

พระเมธีธรรมจารย์

พระโสภณวชิราภรณ์

พระครูปริยัติกิตติธำรง, ผศ.ดร.

ผศ. ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต

รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

บรรณาธิการ : รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. - อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปลัดระพีพัน พุทธิสาร, ดร

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ดร.

พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.

อ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา

อ.ดร.ธิตูภูมิ หมั่นมี

อ.ดร.ประเสริฐ อิลาว

หน่วยงานภายนอก

ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร

ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคนธา

อ.ดร.อุทัย สติมัน

อ.ดร.เดโชพล เหมนาไลย

พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์

น.อ.ดร.นภัทร์ แก้วนาถ

อ.ดร.เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล

อ.ดร.วันชัย สุขตาม

อ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

วิทยาลัยการทัพอากาศ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

เลขานุการ :

อ.ดร.อนุวัต กระสังข์

ศิลปกรรม :

อ.ดร.อนุวัต กระสังข์ - อ.ดร.สุรียา รักษาเมือง - อ.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรีธธา

สำนักงาน :

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารเรียนรวมโซน B ชั้น ๕

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๙-๘๘๓๒-๘๓๑๒

จัดพิมพ์โดย :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒๒ ๒๑๘๘๕๒ , ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓ โทรสาร ๐๒๖ ๒๓๕๖๒๓

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

๑. พระศรีศรัทธาภริยา, ศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระเทพปริยัติเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูปริยัติกิจธำรง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูปริมาณุรักษ์, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖. พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗. พระมหาสมปยุตต์ วุฑฒิกโร, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๐. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๑. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นียมมากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันตะนี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๓. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๔. รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติทัศน์ ผกาทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๕. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๖. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๑๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลิน งามประโคน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัชชัย ไชยสา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรกฤต เตื่อนข้าง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถิตย์ ศิลปะชัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรต บุญอ่อน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุภูมิ โชวเกษม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อานนท์ เมธีวรรณทร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๙. อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทั้งโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๐. อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ สมเขาใหญ่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๑. อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปรานีดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๒. อาจารย์ ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

๑. พระเมธาวิเชียรสร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒. ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา เงามั่งศรี มหาวิทยาลัยนเรศวร
๓. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชิโนกุล สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
๕. รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี มหาวิทยาลัยมหิดล
๖. รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี มหาวิทยาลัยรามคำแหง
๗. รองศาสตราจารย์ ดร.กาลัก เต๊ะขันหมาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
๘. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ แก่นอินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๙. รองศาสตราจารย์ ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๑๐. รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
๑๑. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวาลย์ ศรีจันทร์โคตร มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
๑๒. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๑๓. รองศาสตราจารย์ วราคม ทีสุภะ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๖. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ชิโนกุล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส มหาวิทยาลัยขอนแก่น
๑๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลับปลิง คงชนะ มหาวิทยาลัยพะเยา
๑๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจักร มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
๒๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเดียน มหาวิทยาลัยมหิดล
๒๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาอุตรระกูล มหาวิทยาลัยนเรศวร
๒๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษิณี เจนวิถีสุข มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
๒๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๒๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ อดิศักดิ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๒๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สรรสวัสดิ์ศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
๒๖. เรือโท.ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันท์ ใจสมุทร มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
๒๗. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยสร สมบุญมาก มหาวิทยาลัยนครพนม
๒๘. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
๒๙. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๓๐. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัลยาณี พรพิเนตพงศ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
๓๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เมินรัตน์ นวะบุศย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
๓๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หทัยรัตน์ ทรรพวุฒ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
๓๓. อาจารย์ ดร.ณัด แก้วเจริญไพศาล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๓๔. อาจารย์ พลเอก ดร.เอกชัย ศรีวิลาศ สถาบันพระปกเกล้า
๓๕. อาจารย์ ดร.อุทัย สติมัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๓๖. อาจารย์ ดร.จิตต์วิมล คล้ายสุบรรณ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๓๗. อาจารย์ ดร.วรรณงค์ โกวิทเสถียรชัย มหาวิทยาลัยมหิดล
๓๘. อาจารย์ ดร.ธงชัย นิลคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

บรรณาธิการ

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ และด้วยความตั้งใจของคณะกองบรรณาธิการที่มีความประสงค์จะทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre) โดยนำเสนอบทความวิจัย ๑๖ เรื่อง บทความวิชาการ ๓ เรื่อง และ บทวิจารณ์หนังสือ ๑ เรื่อง ซึ่งเนื้อหาสาระในเล่มประกอบด้วย นักวิชาการและเรื่องดังต่อไปนี้

พระครูสมุห์ณัฐเสฏฐ์ อธิญาโณ บทความเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑” พบว่าพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน กล่าวคือ ๑) ด้านการวางแผน ๒) ด้านการจัดตั้งองค์กร ๓) ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ ๔) ด้านการประสานงาน ๕) ด้านการควบคุม ตามหลักอริยสัจ ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน กล่าวคือ ๑) ด้านทุกข์ ๒) ด้านสมุทัย ๓) ด้านนิโรธ ๔) ด้านมรรค

พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จันทวโร) บทความเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” พบว่าพระสังฆาธิการอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค นอกจากนั้น ทฤษฎีระบบการปกครองประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือคน เงิน วัตถุอุปกรณ์ และการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงาน ตามด้วยหลักอปริหานิยธรรม ๗ กล่าวคือหมั่นประชุมเนืองนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่ลุอำนาจตณหา ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับเพื่อนสหพรหมจารี เป็นต้น

นิมิตร โสขาริ บทความเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่าพัฒนาบรรยาภาคและวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องกระทำผ่านการพัฒนาทางการบริหารการพัฒนาความสามารถของบุคลากรและทีมงาน การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนาการจูงใจ

สุพรรณนิภา ศรีพูล บทความเรื่อง “ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน” พบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน จะไม่มีความสามารถในการทำกำไร ส่วนสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน สหกรณ์เหล่านั้นส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการทำกำไร แนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคควรจะ

พิจารณาการสร้างรายได้และการลงทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีการใช้ปัจจัยนำเข้าให้ใกล้เคียงกับสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

สุรเสกข์ ผลบุญ บทความเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม” พบว่าควรรยกระดับคุณภาพการวางแผนแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งควรเพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัย อย่างเป็นระบบ และพัฒนาระบบการประเมินผลให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

สมปราษฎ์ วุฒิจันทร์ บทความเรื่อง “การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนในภาคใต้” พบว่านักเรียนในภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลาง เฉลี่ยร้อยละ ๗๗.๗๔ ของการใช้ภาษา ในชีวิตประจำวัน ทั้งหมด อายุเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) กล่าวคือ นักเรียนระดับประถมศึกษาใช้ภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุคือ ยิ่งอายุน้อยลงยิ่งใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้น ในขณะที่วัยกันยิ่งอายุมากขึ้นก็ยิ่งใช้ภาษาไทยถิ่นใต้มากขึ้น

สุทธิพร สายทอง บทความเรื่อง “พุทธวิถีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน” พบว่ามีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดแผนกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการสร้างคลังความรู้ในการจัดระบบอย่างเป็นหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายอย่างเป็นรูปธรรมมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการจัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่การพัฒนางานพัฒนาคน และการพัฒนาองค์กร ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

บุณรดา วรรณสุต บทความเรื่อง “การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี” พบว่าการประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน กล่าวคือด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการอำนวยความสะดวก การควบคุม

วรรณมาฆะ เกษรดอกไม้ บทความเรื่อง “การบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: ปัญหาและความไม่ต่อเนื่อง” พบว่า มี ๕ ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประกอบด้วย ๑) การขาดการสื่อสารทำความเข้าใจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ๒) การขาดการวิเคราะห์วิถีชีวิตและบริบทของชุมชนเพื่อการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ๓) การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนา ซึ่งไม่ต่อเนื่องและไม่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ๔) การกิจของภาครัฐยังไม่ครอบคลุมการให้ความรู้ การติดตามและประเมินผลการ

ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอย่างชัดเจน และ ๕) วิถีชีวิตของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการรับวัฒนธรรมความเจริญจากชุมชนเมือง

ชาญชัย ชัยรุ่งเรือง บทความเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” พบว่า ภูมิหลังของประชาชน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ บทบาทในสังคม ความเชื่อถือ ศรัทธา กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม

อภิชาติ พานสุวรรณ บทความเรื่อง “คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain และสภาพทั่วไปของชุมชน คุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain มีอิทธิพลในทางบวกต่อสภาพทั่วไปของชุมชนใน ๔ ด้าน คือความเป็นกันเอง ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น และความเชื่อมั่นในตนเอง ตามลำดับ

จักรวาล สุขไมตรี บทความเรื่อง “วัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔” พบว่า แนวทางส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) ด้านทาน โดยคนในองค์กรควรมีการประพฤติปฏิบัติ ในการเป็นผู้รู้จักให้ รู้จักการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันเพื่อส่วนรวมอย่างเหมาะสม ๒) ด้านปิยวาจา โดยคนในองค์กรควรเป็นผู้ที่ใช้คำพูดในการสื่อสารด้วยถ้อยคำหรือวาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนหวาน ๓) ด้านอัตถจริยา โดยคนในองค์กร ควรรู้จักและปฏิบัติตนในการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ ๔) ด้านสมานัตตตา โดยคนในองค์กรต้องเป็นผู้ที่ครองตน วางตนให้มีความเหมาะสม ถูกกาลเทศะ ไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อหน้า

เกษม ศุภสิทธิ์ บทความเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔” พบว่า การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม ประกอบไปด้วย ยุทธศาสตร์ที่ ๑ จัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ในทุกระดับขององค์กร ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาสำนักศาลยุติธรรมในเครือข่ายให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ส่งเสริมโครงสร้างการบริหาร ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ และยุทธศาสตร์ที่ ๕ สร้างเครือข่ายภายในและภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้

เจษฎา แสงจันทร์ บทความเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยภายใต้สถานการณ์การตลาดเสรี” พบว่า การจัดการการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ควรส่งเสริมให้มีการแนวทางการพัฒนา เช่น ให้ความรู้และสนับสนุนเงินในการลงทุน

จัดอบรมและให้ความรู้เรื่องมาตรฐานต่างๆ ของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ กำหนดให้ราคาขายผลิตภัณฑ์ ข้าวหอมมะลิอินทรีย์สูงกว่าราคาข้าวทั่วไป ให้ความรู้และจัดหาช่องทางที่สามารถจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่การดำเนินธุรกิจ สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง บทความเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen): นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยว เพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” พบว่า มีน้ำพุร้อน ๒ ประเภท คือ ที่มี ศักยภาพและไม่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี รมรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ความสะอาด บริสุทธิ์ ความสะอาด ก เช่น มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการ

อุทัยวรรณ ภูเทศ บทความเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น” พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นมิติทาง วัฒนธรรมที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าสังคมจะอยู่รอดได้ อย่างยั่งยืนนั้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเองจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการล่มสลายของครอบครัว ชุมชนโดยส่วนรวมในที่สุด และยัง ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

พระมหากำพล คุณงกร บทความเรื่อง “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กร แห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา” พบว่า แนวการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กร แห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา เป็นกระบวนการต่างๆ ที่จะถ่วงถ่วงให้ได้มาซึ่งความรู้ เพื่อนำมารองรับกับการดำรงชีวิตของมนุษย์บนโลกปัจจุบันในการที่จะให้เข้าใจตนเองว่าธาตุแท้ของ มนุษย์นั้นประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณ (Mind of Soul) ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ และมีสมองในการเรียนรู้ สามารถบังคับปัญญาจิตของตนด้วยสติปัญญาตามความรู้สึกรู้จัก จึงเป็นวิธีการ ดำรงชีวิตตามความคิดที่ตนเองค้นพบและรับรู้จนตกผลึกเป็นแก่นความรู้ที่แท้จริงในการที่จะ เข้าใจตนเองและสังคมจนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

พรพรรณ สมบูรณ์และคณะ บทความเรื่อง “พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้าน การแพทย์: ศึกษาจากเภสัชขันธ์ธกะ” พบว่า ๑) พระพุทธองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านการใช้ ยาและการรักษา ยาส่วนมากเป็นสมุนไพรที่หาได้ง่าย ๒) พระพุทธองค์ทรงเอาใจใส่ต่อพระสาวกใน ด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ ขณะเดียวกันพระพุทธองค์ไม่ละเลยความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของ สงฆ์และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคฤหัสถ์ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามในการเก็บ รักษา ยา ๓) แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนสาวกทั้งหลายให้เห็นถึงสัจธรรมของชีวิตว่า จะต้อง พบกับความแก่ ความเจ็บ ทั้งหมดนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์ของพระพุทธ องค์ได้อย่างชัดเจน

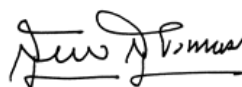
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา บทความเรื่อง “การเขียนรายงานการวิจัย: คุณภาพองค์ความรู้สู่สาธารณชน” พบว่า การเขียนรายงานการวิจัยเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการ สุกท้ายของการวิจัยที่มีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการเขียนรายงานการวิจัยจะประกอบไป

ด้วยโครงสร้าง ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิง ซึ่งในแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น การวิจัยที่ไม่มีการเขียนรายงานการวิจัย จะไม่ก่อให้เกิดผลใดๆ เลย ซึ่งผลจากรายงานการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ มีคุณูปการในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณชน

ชยันนภรณ์ อารีกุล บทความเรื่อง “**ทุนทางสังคมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต**” พบว่าการนำประโยชน์จากทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่ตั้งงามในสังคม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดและสั่งสมอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานาน องค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมทั่วไป ได้แก่ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรมหรือประเพณี และสถาบันทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คณะกรรมการบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่าน เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย :

การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณสุขการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง ๑

คณะสงฆ์ภาค ๑๑

: พระครูสมุห์หิรัญญเสฏฐ์ อธิญาโณ

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง ๑๕

คณะสงฆ์ภาค ๑

: พระครูวิมลสุวรรณกร

รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๗

เฉียงเหนือ

: นิมิตร โสชาวี

ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ๔๓

: สุพรรณนิภา ศรีพูล

รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ๕๕

: สุรเสกข์ ผลบุญ

การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนในภาคใต้ ๗๑

: สมปราชญ์ วุฒิจันทร์

พุทธวิถีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ๘๕

: สุทธิพร สายทอง

การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี ๙๗

: บุณรดา กรรณสูต

การบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: ปัญหาและความไม่ต่อเนื่อง ๑๐๗

: วรรณมาฆะ เกษตรดอกไม้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด ๑๑๕

จังหวัดนนทบุรี

: ชาญชัย ชัยรุ่งเรือง

คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๑๒๙
: อภิชาติ พานสุวรรณ	
วัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔	๑๓๙
: จักรวาล สุขไมตรี	
การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษาศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๔	๑๕๓
: เกษม ศุภสิทธิ์	
แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยภายใต้สถานการณ์การตลาดเสรี	๑๖๕
: เจษฎา แสงจันทร์	
น้ำพุร้อน (Onsen): นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	๑๗๙
: เอื้อมทิพย์ ศรีทอง	
การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๙๓
: อุทัยวรรณ ภูเทศ	
การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพหุปัญญา	๒๐๕
: พระมหากำพล คุณงุโร และคณะ	
บทความวิชาการ:	
พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์: ศึกษาจากเภสัชขันธ์	๒๒๑
: พรพรรณ สมบูรณ์ และคณะ	
การเขียนรายงานการวิจัย: คุณูปการองค์ความรู้สู่สาธารณชน	๒๓๗
: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา	
ทุนทางสังคมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต	๒๔๙
: ชนนภรณ์ อารีกุล	
บทวิจารณ์หนังสือ :	
พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น : มองผ่านงานพระศรีคัมภีร์ญาณ	๒๖๓
: คณาจารย์หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ	
ภาคผนวก	๒๗๙
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์	๒๘๐
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์	๒๘๑
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	๒๘๒
หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่	๒๘๗
ใบตอบรับเป็นสมาชิก	๒๘๘

**การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑**
**The Development of Management on Public
Construction And Renovation of Sangha Administrators
Region 11**

พระครูสมุห์ณัฐเสฏฐ์ อธิญาโณ*
ธีชชนันท์ อิศรเดช**
พระระพีณ พุทธิสาร***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการสาธารณูปการ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการสาธารณูปการ ๓) เพื่อเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ วิธีดำเนินการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ รูป/คน โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๘๕ ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมประยุกต์เพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการการสาธารณูปการ (๑) พระสังฆาธิการอาจจะกำกับดูแลบุคลากรด้านการสาธารณูปการไม่ต่อเนื่องเพราะปัญหาสุขภาพไม่อำนวยหรือไม่มีผู้ทำการแทน การติดต่อประสานงานไม่มีทีมงานที่เหมาะสม (๒) การเงินงบประมาณ พระสังฆาธิการขาดสภาพคล่องด้านการเงินงบประมาณในการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างต่อเนื่องขาดผู้ให้การอุปถัมภ์วัด และขาดความร่วมมือของชุมชนในท้องถิ่นเป็นต้น (๓) วัสดุอุปกรณ์สิ่งปลูกสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ในแต่ละวัดยังมีสภาพทรุดโทรม ไม่พร้อม ไม่เหมาะสม ไม่เป็นที่สัปปายะ ไม่สะอาด ไม่เป็นระเบียบ (๔) การจัดการ พระสังฆาธิการอาจจะขาดความรู้ความเข้าใจด้านการ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาธารณูปการ ขาดการวางแผน ขาดการจัดทีมงานทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ขาดผู้ให้การสนับสนุน วิธีการจัดการที่เหมาะสมกับการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์

๒. แนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการ แนวคิดที่เกี่ยวกับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมเป็นต้น การสาธารณูปการตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นแนวทางสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ทุกข์ คือปัญหาการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ไม่เหมาะสม สมุทัย คือต้นเหตุให้เกิดการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ นิโรธ คือเป้าหมายการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ และมรรค คือแนวทางข้อปฏิบัติการสาธารณูปการ

๓. การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน กล่าวคือ (๑) ด้านการวางแผน (๒) ด้านการจัดองค์การ (๓) ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ (๔) ด้านการประสานงาน (๕) ด้านการควบคุม ตามหลักอริยสัจ ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน กล่าวคือ (๑) ด้านทุกข์ (๒) ด้านสมุทัย (๓) ด้านนิโรธ (๔) ด้านมรรค

คำสำคัญ: การพัฒนาการบริหารจัดการ, การสาธารณูปการ, พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑

ABSTRACT

Objectives of this research were to: 1. Study the general problems of monastery construction and renovation, 2. Study appropriate concepts, theories and Buddhadhamma for monastery construction and renovation and 3. Propose the development of monastery construction and renovation administration of administrative monks at Region 11. Methodology was mixed methods between qualitative and quantitative researches. The qualitative research collected data from 18 key informants, purposefully selected from experts with in-depth-interview script by face-to-face in-depth-interviewing and from 13 participants in focus group discussion and analyzed data by descriptive interpretation. The quantitative research collected data from 285 samples, and analyzed data with descriptive statistics; percentile, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. General problems of monastery construction and Renovation were as;
1) administrative monks did not supervise or monitored the monastery construction

and renovation continuously due to health problems or no representatives. There was not appropriate teams for coordination and finding from the quantitative research indicated that samples' opinions about this matter were at high level, 2) budget and financial problems: administrative monks lacked of financial liquidity for continuous monastery construction and renovation, lacked of monastery patrons and local cooperation. Finding from the quantitative research indicated that the samples' opinions about this matter were at middle level, 3) material and equipment to construct and repair monastery were in old and decay condition, not ready, not appropriate, not convenient, not clean and not orderly. Findings from the quantitative research indicated that the samples' pinions about this matter by overall were at middle level, 4) management; administrative monks lack management knowledge, lacked of planning, teamwork of both monks and laity, lack of patronage in appropriate know-how of monastery construction and renovation. The finding from the quantitative research indicated that the samples' opinions about this matter by over all were at moderate level.

2. Appropriate concept, theories and Buddhadhamma for development of monastery construction and renovation administration were the concept of monastery construction and renovation Improvement. As for the theories, there was administrative theory: planning, organizing, directing, coordinating and controlling. The monastery construction and renovation according to Ariyajacca 4, the Four Noble Truth, was very important in the present time. Dukkha, suffering is the inappropriate monastery construction and renovation, Samutaya, the cause of suffering, the cause of monastery construction and renovation, Nirotha, the cessation of the suffering, was the goal of monastery construction and renovation and Makka, the path, was the guideline for monastery construction and renovation.

3. The development of the monastery construction and renovation administration of administrative monks at Region 11 consisted of (1) planning (2) Oanizing (3) Commanding (4) coordinating (5) controlling. Administration of monastery construction and renovation according to Ariyajacha 4, the four Noble Truth, consisted of (1) Dukkha (2) Samuthaya (3) Nirotha (4) Makkha

Keywords: The Development of Management, Public Construction and Renovation, Sangha Administrations Region 11,

๑. บทนำ

วัด เป็นหน่วยงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งหลักเกณฑ์และวิธีการที่เกี่ยวกับวัดนั้น ทรงตราเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์สูงสุด นอกจากนี้ วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ วรรคสอง และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ วัดจึงได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงกฎหมายอื่นๆ ดังนั้น วัดทั้งหลายมีสิทธิและหน้าที่ตามบทกฎหมายดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่บางอย่างที่ตัวเองมิได้ จำเป็นต้องมีผู้แทน เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่หรือแสดงเจตนา ดังเช่นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วรรคสามว่า “เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”^๒ การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้นมีภารกิจอยู่ ๖ ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (ร.ปัจจุบัน) ได้ทรงพิจารณาพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕^๓ และพัฒนาปรับปรุงแก้ไขในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ต่อมาได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ ส่วนการพัฒนาการสาธารณูปการก็มีความสอดคล้องตามหลักการบริหารกล่าวคือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม นอกจากนี้ การบูรณาการตามหลักอริยสัจ ๔ เช่น ทุกข์ คือสภาพปัญหาทั้งบุคคล การเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ สมุทัย คือสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ นิโรธ คือเป้าหมายการสาธารณูปการ มรรค คือแนวทางการแก้ไขปัญหการสาธารณูปการ^๔

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑” เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการการสาธารณูปการ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการการสาธารณูปการ และ

^๒ พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

^๓ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

^๔ อนุวัด กระสังข์, “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๒๔๑-๒๕๙.

เพื่อเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการการสาธารณูปการ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการการสาธารณูปการ
๓. เพื่อเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม จำนวน ๒๘๕ ชุด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ รูป/คน และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๓ รูป/คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น จำนวน ๒๘๕ ชุด

๕. ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการการสาธารณูปการ ได้แก่ (๑) บุคลากรเป็นเรื่องของระบบอุปถัมภ์มากกว่าการเลือกสรรหาจากรู้ความสามารถ (๒) การเงินงบประมาณ การจัดงานประจำปีและการทอดผ้าป่าประจำปีของทางวัดได้รับการตอบรับด้วยพลังศรัทธา (๓) วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง แสงสี ไฟฟ้า ประปา ตามวัตถุประสงค์ของญาติโยม ผู้บริหารต้องดูแลต้องไปช่วยแก้ไขปัญหาวางแผน (๔) การจัดการ พระสังฆาธิการผู้รับผิดชอบดูแลการพัฒนาการสาธารณูปการ

๒. แนวคิดทฤษฎีและการบูรณาการหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการการสาธารณูปการ ได้แก่ การวางแผน การจัดการ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และ

การควบคุม ตามหลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ ปัญหาการก่อสร้าง สมุทัย สาเหตุของการก่อสร้าง นิโรธ เป้าหมายการก่อสร้าง และมรรค แนวทางข้อปฏิบัติการก่อสร้าง

๓. การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ ได้แก่ (๑) การวางแผน คือการบริหารจัดการถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา โดยมีเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาให้ความรู้ความเข้าใจคอยให้คำแนะนำในการก่อสร้าง (๒) การจัดองค์การ คือการจัดคณะกรรมการขึ้นมาบริหารการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ควรจะคำนึงประโยชน์ในการใช้สอยเป็นหลัก ส่วนสภาพของวัดและสิ่งแวดล้อมควรจะได้ดำเนินการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น เน้นการปลูกต้นไม้ การจัดสวนหย่อม (๓) การบังคับบัญชาสั่งการ คือการดำเนินการประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสาธารณูปการ กล่าวคือการซ่อมแซมของเก่าควรจะรักษาไว้ อนุรักษ์ไว้ไม่ควรทำลาย ถ้ามีการซ่อมแซมก็ควรจะยึดแบบเดิมไว้ ควรรักษาสภาพแบบเดิมไว้เพราะเป็นฝีมือของคนเก่าเป็นการรักษาศรัทธา (๔) การประสานงาน พระสังฆาธิการควรจะต้องตั้งคณะกรรมการสงฆ์ขึ้นมาก่อน เพื่อให้มาดูแลรับผิดชอบการพัฒนาการสาธารณูปการ มีการมอบหมายภาระหน้าที่ให้บุคลากรแต่ละรูปได้มีหน้าที่ดูแลที่แตกต่างกัน (๕) การควบคุม คือเป็นการหน้าที่ของพระสังฆาธิการทุกระดับในการกำกับดูแลรักษาทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการสาธารณูปการ ส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ก่อน

ตามหลักอริยสัจ ๔ ได้แก่ (๑) ทุกข์ คือปัญหาการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ (๒) สมุทัย คือสาเหตุให้เกิดปัญหาอุปสรรคการสร้างเสนาสนะ ควรจะพิจารณาถึงความจำเป็นในการก่อสร้างเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพของวัดและสภาพของชุมชน (๓) นิโรธ คือเป้าหมายการพัฒนาการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการได้ให้ความสำคัญความเป็นเอกลักษณ์ของชาติว่าวัดควรจะรักษาความเป็นเอกลักษณ์ไทยเช่น งานลวดลาย งานปูนปั้น งานแกะสลัก (๔) มรรค คือแนวทางการพัฒนาการสาธารณูปการ การควบคุมการเงินและบัญชีรายรับ รายจ่ายของแต่ละวัดนั้น

๖. อภิปรายผล

การศึกษาการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ ตามความคิดเห็นของบุคลากรคือพระสังฆาธิการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๑. **ด้านการวางแผน** คือประชุมคณะกรรมการช่วยกันวางแผนการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ กำหนดแบบแปลนแผนผังการสร้างวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรณชัย มหาบุญโญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิ-

วัดนั้น” ผลการวิจัยพบว่า^๕ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการก่อสร้างตามภูมิภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืมเพื่อการก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบริหารจัดการการสาธารณูปการด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพระสังฆาธิการ มีการวางแผนแบบแปลนก่อสร้างวัดให้สอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการบริหารจัดการตามกฎระเบียบ พระสังฆาธิการมีควบคุมทรัพยากรการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามกฎระเบียบ เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลให้พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. ด้านการจัดองค์การ คือการจัดคณะกรรมการขึ้นมาบริหารจัดการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ คำนึงประโยชน์ในการใช้สอยเป็นหลัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูศินวรกิจ (วิชาญ ขาดวีโร)** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^๖ ปัญหาอุปสรรคด้านการสาธารณูปการ เป็นเรื่องกฎระเบียบหลักเกณฑ์ กฎหมายและสิ่งแวดลอม หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้กับการจัดการสาธารณูปการ ได้แก่ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ฉันทะ คือรับผิดชอบดูแลการก่อสร้างนวักรรม วิริยะ คือขยันทำงานโดยการจัดตั้งทีมงานจิตตะ คือมีการไตร่ตรองสิ่งปลูกสร้างให้เพียงพอ และวิมังสา คือมีการติดตามผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการจัดการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ได้แก่ (๑) การวางแผนตามหลักอิทธิบาท ๔ มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ ไม่ปล่อยปละละเลย (๒) การจัดองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ รูปแบบความพร้อมของบุคลากร อุปกรณ์ เครื่องจักร วัสดุดิบ เพื่อดำเนินการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัด (๓) การบริหารบุคคลตามหลักอิทธิบาท ๔ พระสังฆาธิการ ได้ศึกษาข้อมูล วิธีการ ความต้องการ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดด้วย

^๕พระมหาศรณชัย มหาบุญโญ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๖พระครูศินวรกิจ (วิชาญ ขาดวีโร), “การจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

ความชอบ (๔) การอำนวยความสะดวกตามหลักอิทธิบาท ๔ กระบวนการก่อสร้างหรือการบูรณปฏิสังขรณ์ วัด กำหนดขั้นตอน วิธีการ และระยะเวลา (๕) การควบคุมตามหลักอิทธิบาท ๔ การประเมินผล ดังนั้น การบริหารจัดการสาธารณูปการด้านการจัดองค์การโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อ พระสังฆาธิการ มีการจัดการโครงสร้างในรูปแบบคณะกรรมการเฉพาะด้านการสาธารณูปการของ วัด มีการประเมินผลการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ของแต่ละวัดเพื่อใช้วัดผลงาน เมื่อ ผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลให้พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นด้านการจัดองค์การโดย ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๓. **ด้านการบังคับบัญชาสั่งการ** คือการดำเนินการประชุมพระสังฆาธิการทุกระดับอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการสาธารณูปการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรญาณ อคควชิโร** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า^๗

๑. สภาพปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบพบว่า ด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ และพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ขาดระเบียบวินัยของพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งการขาดแคลนศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ขาดทักษะการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการอย่างตั้งรับ ด้านการร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ขาดการประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละโครงการที่วัดดำเนินการ

๒. หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปลงได้ ๓ ประการ คือ หลักการครองตนครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาศรัยวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติปฏิบัติสำหรับ คฤหัสถ์ให้เกิดขึ้นในชุมชน และทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์คือ ทฤษฎี POLC ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การขึ้นใจ และ การควบคุม สำหรับวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วย การทบทวนพันธกิจ การวางแผน การดำเนินการพัฒนา การติดตามและการประเมินผล

๓. ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ

^๗พระปลัดวรญาณ อคควชิโร (ยอดเพชร), “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

วัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบ GT Model ที่เกี่ยวเนื่องกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย (๑) ขยับปัญญาก่อนจึงยื้อนเขยื้อนกาย คือการสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลเพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม (๒) ยิ่งให้ยิ่งได้คือการประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน (๓) ฝนตกใส่ตุ่มคือการสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้นั้น จัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ (๔) กลุ่มลยณมิตรคิดถูก คือการสร้างภาคีเครือข่าย ในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ (๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญหา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสพบริโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง

การบริหารจัดการสาธารณูปการด้านการบังคับบัญชาสั่งการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพระสังฆาธิการ มีการจัดประชุมระดับเจ้าอาวาสเพื่อมอบนโยบายในการปลูกสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ให้สอดคล้องตามกฎระเบียบ พระสังฆาธิการมีการอบรมแนะนำให้เจ้าอาวาสจัดทำบัญชีการเงินและงบประมาณของแต่ละวัดให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ พระสังฆาธิการมีการจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของแต่ละวัดแยกตามประเภท จำนวนมูลค่า โดยจัดทำเอกสารหลักฐานให้ถูกต้อง พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งไวยาวัจกร เพื่อให้ทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สินและผลประโยชน์ของวัด พระสังฆาธิการ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดเพื่อติดตามการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ตามวัดอุประสงค์โครงการที่กำหนดไว้ เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลให้พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นด้านการบังคับบัญชาสั่งการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๔. ด้านการประสานงาน คือพระสังฆาธิการควรจะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรับผิดชอบการพัฒนาการสาธารณูปการ มีการมอบหมายภาระหน้าที่ให้บุคลากรแต่ละรูปได้มีหน้าที่ดูแลที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กนกวรรณ โภมลทิพิพงศ์** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า “การบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการ พบว่า การบูรณปฏิสังขรณ์และการสงเคราะห์มีแนวทางแตกต่างกัน เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ และไม่มีกำหนดการเป็นที่แน่นอน แต่กำหนดเป็นครั้งๆโดยเจ้าอาวาสสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไปดำเนินการ เมื่อเสร็จงานก็เป็นอันจบ จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายนอกของการบริหารกิจการด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการตามหลักการพบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค เมื่อนำไปสังเคราะห์รวมกับผลการวิเคราะห์จากกรอบรูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายไทย แล้วจึงนำรูปแบบไปสัมภาษณ์นักวิชาการ หลังจากการสัมภาษณ์และทำข้อมูลวิจารณ์ของนักวิชาการไปปรับปรุง

^๕ กนกวรรณ โภมลทิพิพงศ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

รูปแบบ ผลสุดท้ายได้รูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีน การบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการแบ่งออกเป็น ๒ กอง คือ กองสาธารณูปการ และกองสาธารณสงเคราะห์

การบริหารจัดการสาธารณูปการด้านการประสานงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพระสังฆาธิการ มีการประสานงานจัดบุคลากรภายในวัดให้ดูแลรักษาความสะอาด อาคารเสนาสนะสถานที่ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความคงทนถาวร พระสังฆาธิการ ประสานงานให้บุคลากรดูแลสิ่งปลูกสร้างและอาคารเสนาสนะเช่น อุโบสถ กุฏิ ศาลา เมรุ วิหาร ให้เหมาะสมต่อการใช้สอยประโยชน์มีสภาพสะอาด มั่นคงแข็งแรง พระสังฆาธิการ มีการปรับปรุง ซ่อมแซมเจดีย์ ช่อเก๋งอัฐิ กำแพงวัด ซุ้มประตู ถังเก็บขยะมูลฝอย ต้นโพธิ์ ต้นไทร และสถานที่จอดรถ เป็นต้น พระสังฆาธิการ มีการจัดบุคลากรเพื่อรักษาความสะอาดห้องน้ำสาธารณะ ถนนหนทางภายในวัด ขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูล ให้มีความสะอาดเพื่อบริการโดยทั่วไป พระสังฆาธิการ มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อน จัดให้มีห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์สำหรับให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลให้พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นด้านการประสานงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๕. ด้านการควบคุม คือภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการกำกับดูแลรักษาทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการสาธารณูปการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิธาดาโร)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า^๑ ๑. การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนาการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง

^๑พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธิธาดาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๒. การบริหารจัดการวัดขององค์คณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญใหญ่หลวงสำหรับวัดและคณะสงฆ์ในภาค ๑๕

๓. การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการเผยแผ่ (๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๕) ด้านการสาธารณูปการ และ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบห้าเอ็ม (5M) ได้แก่ (๑) บุคคล (๒) เงิน (๓) วัสดุอุปกรณ์ (๔) การจัดการ (๕) คุณธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมตีมามีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนาว่าการบริหารวัด คือการปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลแนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดทุกด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารจัดการวัดที่ดีมีคุณภาพจึงเป็นหลักทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป

การบริหารจัดการสาธารณูปการด้านการควบคุมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพระสังฆาธิการ มีการควบคุมระบบการจัดทำแผนแม่บทของวัดให้ชัดเจน มีความสอดคล้องตามนโยบายด้านการพัฒนาสาธารณูปการ พระสังฆาธิการควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้ถูกหลักการ ประหยัดและให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น พระสังฆาธิการ มีการกำกับดูแลให้

เจ้าอาวาสก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นรูปแบบทรงไทย เพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น พระสังฆาธิการ มีการตรวจสอบเอกสารหลักฐานการเงินของแต่ละวัดตามกฎระเบียบ และให้รายงานบัญชีรายรับ รายจ่าย พระสังฆาธิการ มีการดูแลการจัดการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส ตามขั้นตอนกฎระเบียบการพัฒนาการสาธารณูปการ เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเหตุผลให้พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นด้านการควบคุม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การวางแผน คือการดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานที่วางไว้ โดยมีการจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสาธารณประโยชน์ ซึ่งผู้บริหารต้องใช้อุทิศความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ

๒. การจัดองค์การ คือผู้บริหารต้องใช้ความเพียรพยายามและความรู้ความสามารถต่างๆ ต้องยอมรับว่าเป็นภารกิจก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ สมาชิกทุกคนต้องให้ความร่วมมือจึงจะดำเนินการได้ตามเป้าหมาย ถึงแม้ว่าประเด็นนี้อาจเป็นข้อจำกัดในการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์วัด แต่การยอมรับข้อจำกัดจะช่วยให้การวางแผนบุคลากรเพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพัฒนางานอย่างเป็นระบบทำได้มีประสิทธิภาพ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ คือผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ตามหลักอริยสัจ ๔ กล่าวคือทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค โดยผู้บริหารต้องมีทักษะและประสบการณ์ในการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ที่เหมาะสม เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงานบุคลากร และวิธีการจัดการอย่างถูกต้อง

๔. การประสานงาน คือผู้บริหารมีการวางแผนการแก้ไขปัญหาที่เป็นข้อจำกัดหรือมีเงื่อนไขบางประเภทที่ทำให้การวางแผนไม่สามารถเป็นไปตามที่คาดคะเนหรือพยากรณ์ไว้ เช่น ข้อจำกัดเกี่ยวกับข้อมูล ข้อจำกัดเกี่ยวกับอนาคต และข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้ดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติ เป็นต้น ส่งผลให้การดำเนินการไม่เป็นไปตามเป้าหมายการสาธารณูปการ

๕. การควบคุม คือพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ส่งเสริมดูแลการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ (๑) ออกตรวจตราเยี่ยมเจ้าอาวาส (๒) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาส เช่น จัดหาช่าง ดำเนินการก่อสร้าง จัดแปลนอาคารตลอดแผนผังวัด ดูแลการหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ ให้คำชี้แจง แนะนำการปฏิบัติงานสาธารณูปการเพื่อเข้าใจให้ถูกต้อง ขจัดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน (๓) แนะนำการจัดงานวัด และการเรียไร ให้เป็นไปตามระเบียบและคำสั่ง

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การวางแผน พระสังฆาธิการผู้บริหารต้องวางแผนปรับปรุงบริเวณวัด โดยปรับปรุงบริเวณพื้นที่ของวัดเท่าที่จำเป็น (๑) ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพ

พื้นที่ มีความสง่างาม (๒) แผนผังติดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ภายในวัดชัดเจน (๓) ป้ายเผยแพร่กิจกรรมของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินงานกิจกรรมของวัด

๒. การจัดการองค์การ พระสังฆาธิการผู้บริหารต้องมอบหมายภาระหน้าที่ให้แก่บุคลากร ผู้รับผิดชอบดูแลรักษาวัดให้สอดคล้องตามนโยบายการปรับปรุงพัฒนาวัด (๑) ปรับปรุงบริเวณวัดให้สงบร่มรื่น (๒) การจัดการบริเวณวัดสถานที่เป็นระเบียบ (๓) มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ พระสังฆาธิการผู้บริหารต้องสั่งการให้บุคลากรช่วยกันรักษาความสะอาดภายในวัด (๑) ดูแลถังขยะมูลฝอย ดูแลความสะอาดของอาคารสถานที่ภายในบริเวณวัด (๒) ดูแลความมั่นคงแข็งแรงของอาคารสถานที่ รักษาปลอดภัย ดูแลการใช้ประโยชน์จากกิจกรรม (๓) ดูแลสายไฟฟ้าภายในวัด

๔. การประสานงาน พระสังฆาธิการต้องส่งเสริมให้เจ้าอาวาสทำการสาธารณูปการ (๑) จัดหาช่างดำเนินการก่อสร้าง (๒) จัดแบบแปลนอาคารตลอดแผนผังวัด (๓) ดูแลการหาทุนก่อสร้างด้วยการขอเงินงบประมาณ

๕. การควบคุม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ ประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดสุรินทร์ เจ้าคณะทุกระดับมีความสัมพันธ์ ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการและส่งเสริมสาธารณูปการ ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนั้น สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรจะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการสาธารณูปการเพื่อส่งเสริมวัดตัวอย่างในพระพุทธศาสนา” ให้เห็นถึงความเจริญทางด้านสิ่งก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ที่เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน

๒. ควรจะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการสาธารณูปการตามหลักธรรมาภิบาล” เพื่อให้เห็นถึงนโยบายการทำงาน การบริหารทรัพยากรทั้งปวงที่อยู่อย่างจำกัด เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการได้แสดงความรู้ความสามารถในด้านการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เชิงบูรณาการกับหลักการและวิธีการทำงานยุคปัจจุบัน

๓. ควรจะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการด้านสาธารณูปการของวัดในพระพุทธศาสนา” เพื่อต้องการให้รู้ถึงวิธีการจัดการของพระสังฆาธิการในแต่ละวัด ในแต่ละตำบล และในแต่ละอำเภอ ซึ่งวิธีการจัดการในแต่ละวัดนั้นย่อมมีฐานเศรษฐกิจไม่เท่าเทียม ผู้ให้การสนับสนุนวัดก็ไม่เท่าเทียมกันเช่นเดียวกัน จำเป็นอย่างยิ่งที่พระสังฆาธิการจักได้แสดงความรู้ความสามารถออกมาดำเนินการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ปรากฏแก่สังคมในชุมชนท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). **การคณะสงฆ์และการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔.

(๒) วารสาร:

อนันต์ กระสังข์, “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”, **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘)

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

กนกวรรณ โกมลิตพิพงศ์. “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระครูวิสุทธาจารย์นันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูวศินวรกิจ (วิชาญ ชาตวีโร). “การจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาศรณชัย มหาปญโญ. “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Certo. Samuel C. and Peter. J. Paul. **Strategic Management: Concept and Applications**. New York: McGraw-Hill, 1991.

Fled M.P. man. **Psychology in the Industrial Environment**. London: Butterworth and Co.. Ltd., 1971.

Mary L. Good. **Integrating the Individual and the Organization**. New York: Wiley, 2006.

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการ

ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

The Desirable Model of Sangha Administration of Administrative Monks At The Sangha Administration Region 1

พระครูวิมลสุวรรณกร (สมพงษ์ จันทวโร)*

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์**

พระระพี นพพิสาโร***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๙๗ ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ ได้แก่ รูปแบบการทำงานอาจจะไม่ชัดเจน ขาดความรัดกุม ไม่รอบคอบ ปฏิบัติหน้าที่อาจจะหย่อนยาน ขาดการบำรุงรักษาวัด ขาดการจัดการศาสนสมบัติให้เหมาะสม ขาดการสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ขาดการส่งเสริมวิชาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้รูปแบบการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยสั่งการลงนิกหกรรม ข้ออุทธรณ์เป็นต้นอาจจะยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งการแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการก็เช่นเดียวกัน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณโดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

๒. แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ ได้แก่ พระสังฆาธิการ อาศัยพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์จัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นอกจากนั้น ทฤษฎีระบบการปกครองประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า คือคน เงิน วัตถุประสงค์ และการจัดการประกอบด้วยการวางแผน การสรรหาคูคณาการ การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงาน ตามด้วยหลักการบริหารนิยธรรม ๗ กล่าวคือหมั่นประชุมเนื่องนิยธรรม พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่ลู่อำนาจค้นหา ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับเพื่อนสหพรหมจารี เป็นต้น

๓. รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ได้แก่ พระสังฆาธิการมีหน้าที่กำกับดูแลรักษาบุคลากรให้อยู่ในกฎระเบียบการปกครอง เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ตามพระธรรมวินัย กฎหมายและสิ่งแวดลอม การปกครองคณะสงฆ์เป็นงานนำ ต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมตามกาลเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใด งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปตามอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน (๑) ด้านการวางแผน พระสังฆาธิการผู้รับผิดชอบการพัฒนาวัด ให้เจริญรุ่งเรือง การวางแผนระยะยาวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยมอบหมายให้ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ได้ฝึกปฏิบัติงานให้เกิดความพร้อม ด้วยหลักการหมั่นประชุมเนื่องนิยธรรมนับตั้งแต่การคัดเลือก การแต่งตั้ง การฝึกอบรม การพิจารณาการเลื่อนตำแหน่ง นอกจากนี้ พระสังฆาธิการหมั่นประชุมเนื่องนิยธรรมเพื่อการวางแผนการปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดความชัดเจนด้วยศาสตร์และศิลป์ (๒) ด้านการสรรหาคูคณาการ คือการดำเนินการเพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน พระสังฆาธิการพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม ทำกิจที่สงฆ์พึงกระทำ การประชุมเป็นภารกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำร่วมกัน เพื่อความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ดังนั้น การปกครองต้องสอดคล้องตามกฎระเบียบ พระธรรมวินัย กฎหมาย เพื่อนำมาบูรณาการใช้ให้ถูกต้องตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง (๓) ด้านการพัฒนาบุคลากร คือการสอนงาน การมอบหมายงาน การสับเปลี่ยนโยกย้ายหน้าที่ การหาพี่เลี้ยงช่วยสอนงาน การให้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย การให้เป็นผู้รักษา การแทน การส่งไปศึกษาดูงาน การจัดประชุมสัมมนา เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาสมรรถภาพการทำงาน นอกจากนี้ พระสังฆาธิการไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้ามที่ขัดต่อกฎระเบียบ กำกับดูแลให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติอยู่ในกฎระเบียบ (๔) ด้านการธำรงรักษา คือการบำรุงรักษาทรัพยากรบุคคลเพื่อให้องค์กรไม่สูญเสียคนที่มีความรู้ความสามารถ การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ปรับปรุงสถานที่ทำงานให้เหมาะสม มีความมั่นคง ส่งเสริมโอกาสแก่บุคลากรได้ก้าวหน้า พระสังฆาธิการส่งเสริมวัสดุอุปกรณ์เครื่องมืออำนวยความสะดวกในสำนักงาน นอกจากนี้ พระสังฆาธิการกำกับดูแลการปกครองให้เป็นไปตามกฎระเบียบ พระธรรมวินัย กฎหมายและสิ่งแวดลอม (๕) ด้านการประเมินการปฏิบัติงาน พระสังฆาธิการไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัดตามกฎระเบียบ ยินดีในเสนาสนะเรียบง่าย ตั้งใจกำกับดูแลพระภิกษุ สามเณร ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ให้ตั้งอยู่ในความเรียบร้อยดีงาม ส่งเสริมการทำงานด้วยการฝึกอบรมวิชาการปกครอง จัดสัมมนาประจำปี และส่งเสริมการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

คำสำคัญ: รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์, พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์
ภาค ๑

ABSTRACT

The main objectives of this research were to 1. study the state and problems of the rule of Buddhist Monks, 2. study the theory and Buddhist principles for the proper administration of Buddhist Monks and 3. present style of governance. Sangha of Buddhist Monks in a desirable area. Research methodology was mixed methods. Qualitative Research collected data from relevant documents and 18 key informants and 10 participant in focus group discussion, analyzed data by descriptive interpretation. The quantitative research collected data from 297 samples with questionnaires and analyzed data with descriptive statistics. the researchers collected data from a sample of 297.

Findings were as follows:

1. The general rule of Buddhist Monks and problems. The work may be lax Imprudent imprudent flagging duties. Lack of maintenance measure Lack of Religious Affairs organized a treasure as well. Lack of monitoring and laity who have clamored to follow within a discipline. Moreover, lack of education, discipline, suspension allegation Nichkrrm the diagnosis. The decision on the appeal as yet unclear. Including the appointment and dismissal of Buddhist Monks, too.

2. Theory and Buddhist principles for the proper administration of Buddhist Monks. Buddhist Monks living ecclesiastical law regulating the central and regional ruling clergy addition, the system includes inputs theory is that money and material handling equipment includes planning for recruitment. Staff development, maintenance and evaluation of performance. Followed by the main context for the New York fair, the seventh meeting of Buddhist Monks keep forever. Unison conference What he did not explicitly ban Respect for elders Randy does Luamnah Welcome in Esnasna And pleased with virgin etc.

3. format Slideshow desirable area of Buddhist Monks in the first chapter is Buddhist Monks controls maintenance personnel in administrative regulations. A classy goes smoothly. According to the Book of Discipline Legal and Environmental Slideshow is taken. A profound spacious great the more delicate than men the work is not completed. Must be updated to suit the current situation all the time. If parents continue to work in any other job. It will then continue If the rule action

impossible. Other characteristics Management It does not carry over as well. Temple Guardian is Abbot As a responsible parent measured.

3.1 Planning Buddhist Monks must be responsible for developing a thriving. Short-term plan by assigning an assistant pastor. Responsible for keeping order Long-term planning by assigning an assistant pastor training to be ready. Regular meetings with the perpetual since the recruitment, selection, appointment. The move to transfer the training promoted. The disciplinary action in addition to the expiration of the Buddhist Monks to keep the perpetual planning Slideshow clarity art and science of making worker to work as intended.

3.2 recruiting is a way to organize a society in disciplines with emphasis on relieving the suffering of the dissolution. Promote the rule is new stuff to repress people should suppress or blame someone blame Pak Ch tribute to the people who should be praised articulates how the opportunity to teach others admonition. The recruitment was carried out in order to get good people are competent to practice addition, the meeting adjourned meeting unison Buddhist Monks and priests do things that ought to be done. The meeting considered the mission that priests should act together for unity, so the parents have to use the rules of Discipline Law be used to integrate the social, economic and political.

3.3 Human resource development is to teach the power to perform. The rotary transfer duty Finding mentors to help teach. The acting assistant The Acting Sending to study visit Training seminars to enhance performance further development of Buddhist Monks do not prescribe what rebuke against the rules. To ensure that clamored and laity in measuring compliance. Improving corporate governance for the better.

3.4 The maintenance HR is maintained so that the organization does not lose good people skills. The relationship between the management and the staff. Improve workplace security personnel have a chance to progress. Promoting the welfare of Buddhist Monks a Material and Facilities in office. Show respect for adults by age, years of Buddhist Monks In addition, the regulatory regime to ensure compliance with environmental laws and regulations, strict discipline.

3.5 Assessment of the operation. Buddhist Monks selfless To act strictly according to common rules. In simple pleasure Esnasna Regulatory treatment of monks Novice Township in the first chapter, set in good order. Further work with academic training. Annual Seminar and higher education levels.

Keywords: The Desirable Model of Sangha Administration, Administrative Monks at the Sangha Administration Region 1

๑. บทนำ

การบริหารจัดการปกครองคณะสงฆ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้ามีระบบบริหารที่ดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การบริหารที่ดีนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการแบ่งงานมอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการด้านต่างๆ เพราะการบริหารคณะสงฆ์ปัจจุบันมีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง^๑ เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม^๒

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป^๓ ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไป ก็ต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน โดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน มีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงอยู่สืบต่อไป^๔

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ และเพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

^๑ ธิติวุฒิ หนัมนี, “การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหะวัตถุ ๔ เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗) : ๖๕-๗๗.

^๒ กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^๓ พระครูวินัยธรเอนก เตชวโร, “การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ตามทัศนะเชิงพุทธบูรณาการ”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๒๖๗-๒๗๗.

^๔ กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ, หน้า ๑๗.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม จำนวน ๒๙๗ ชุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้เป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๙๗ ชุด

๔. ผลการวิจัย

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการปกครองของพระสังฆาธิการ ได้แก่ (๑) ด้านบุคลากร พระสังฆาธิการท่านมีอายุมาก หย่อนยานความสามารถ ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้สมบูรณ์ (๒) ด้านงบประมาณ ปัญหาการเงินถือว่าเป็นตัวแปรสำคัญของปัญหาอื่นๆ เนื่องจากรายรับของวัดต้องอาศัยแรงจิตศรัทธาทำบุญบริจาคของชาวบ้าน (๓) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ขาดแคลนอุปกรณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจการใช้อุปกรณ์อย่างถูกต้อง ขาดความรับผิดชอบ ขาดการมีส่วนร่วม (๔) ด้านวิธีการจัดการ พระสังฆาธิการขาดองค์ความรู้ความเข้าใจการบริหารยุคใหม่ ไม่กล้าแสดงออกและตัดสินใจอย่างเด็ดขาดตามกฎหมาย

๒. แนวคิดทฤษฎี และหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการปกครองของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าประกอบด้วยคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เทคโนโลยีและข้อมูล กระบวนการประกอบด้วย การวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงาน ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ กล่าวคือ หมั่นประชุมเนื่องนิത്യ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือภิกษุเป็นผู้ใหญ่ ไม่ล่อล่านาจัดฉันทาคือความยาก ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับสพรหมจารีผู้มีศีลดีงาม เป็นต้น

๓. รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ได้แก่ (๑) ด้านการวางแผน พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประชาชนและสังคมเป็นอย่างดี (๒) ด้านการสรรหาบุคลากร พระสังฆาธิการเน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุข เป็นหลักภายใต้วิธีการ

๓ วิธีคือ นิคคหวิธี ช่มคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ ปิคคหวิธี ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ปวารณวิธี เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือน (๓) ด้านการพัฒนาบุคลากร พระสังฆาธิการ ต้องการพัฒนาบุคลากร มีการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผนตามลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของแต่ละโครงการ เพื่อให้สามารถจัดสรรและบริหารทรัพยากรขององค์กรอันมีอยู่อย่างจำกัด (๔) ด้านการธำรงรักษา พระสังฆาธิการต้องรักษาทรัพยากรบุคคลที่ดีไว้กับองค์กรได้ตลอดไป สามารถดำเนินงานธุรกิจไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ (๕) ด้านการประเมินการปฏิบัติงาน พระสังฆาธิการต้องประเมินการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมพัฒนาผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ในองค์กรให้ถูกต้องตามความจำเป็น ปรับปรุงแก้ไข

ตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ มองการปกครองเพื่อการศึกษา เพื่อความสงบเรียบร้อย การปกครองมิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมาย ผู้บริหารต้องมีจักขุมา มีสายตาวไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถมองเห็นจุดหมายปลายทางได้ชัดเจน เช่น หมั่นประชุมเนื่องนิത്യ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ย่ำห้าม เคารพนับถือภิกษุเป็นผู้ใหญ่ ไม่ลู่อำนาจค้นหาคือความยาก ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับสหพรหมจารีผู้มีศีลดีงาม

๕. อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่พึงประสงค์ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ตามความคิดเห็นของประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อผลการวิจัยออกมาเป็นเช่นนี้ ผู้วิจัย มีประเด็นในการอภิปรายผลโดยการจำแนกเป็นรายด้าน คือด้านการวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งมีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการวางแผน พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว เพื่อส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินุโร) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑” ผลการวิจัยพบว่า^๕

๑. การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มากี่ก่อกุลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก

^๕ พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชตินุโร), “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๒. ทักษะคิดต่อกลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ มีการปกครองตามลำดับชั้นการปกครอง โดยเจ้าคณะชั้นปกครองจะดูแลปกครองผู้อยู่ในเขตปกครองนั้นๆ โดยปกครองตามลำดับชั้นไปตามลำดับ เมื่อเจ้าคณะชั้นปกครองดูแลปกครองพื้นที่ในเขตปกครองที่ตนรับผิดชอบด้วยดี เช่น เจ้าคณะภาคดูแลปกครองในภาคที่ตนปกครอง เจ้าอาวาสดูแลปกครองภายในวัดที่ต้องเป็นเจ้าอาวาส หรือพระอุปัชฌาย์ดูแลสหิทธิวิหาริกที่ตนให้การอุปสมบท

๓. การสนทนากลุ่มเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้ปกครองมีความรู้ความสามารถสูง มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการสื่อสารและการคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว การปกครองคณะสงฆ์ให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก โดยเน้นบริหารจัดการเชิงพุทธ มุ่งการสร้างสามัคคี โดยบริหารแบบพ่อปกครองลูก

๒. ด้านการสรรหาบุคลากร พระสังฆาธิการได้ดำเนินการคัดเลือก เป็นการตรวจสอบการพิจารณาการตัดสินใจรับบุคคลที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมเข้าร่วมงานกับองค์กร ซึ่งต้องอาศัยความรู้ศิลปะในการคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕” ผลการวิจัยพบว่า^๖ หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ที่พระพุทธรเจ้าทรงวางระเบียบตามหลักพระธรรมวินัยคือพระอุปัชฌาย์พึงเป็นผู้ประกอบด้วยกองศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติและวิมุตติญาณทัสสนะ สภาพปัญหาและอุปสรรคของพระอุปัชฌาย์ประกอบด้วยปัญหาโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและตัวกุลบุตรผู้บวชเอง ปัญหาอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติผิดพระธรรมวินัย ปัญหาความย่อหย่อน การพัฒนาศักยภาพพระอุปัชฌาย์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีจำนวน ๓ ด้าน (๑) ด้านการพัฒนาศักยภาพตนเองของพระอุปัชฌาย์ (๒) ปฏิบัติหน้าที่ดูแลปกครองสหิทธิวิหาริกให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัย (๓) ด้านการพัฒนาศักยภาพในการเผยแผ่พุทธธรรม

๓. ด้านการพัฒนาบุคลากร พระสังฆาธิการได้ทราบถึงการพัฒนาบุคลากรแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการวางแผนเพื่อพัฒนาบุคลากร ซึ่งจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการและระยะเวลาของโครงการพัฒนาแต่ละโครงการไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า^๗ การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนาการบริหาร/

^๖พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร), “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^๗พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ด้านระบบการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำ ด้านการจัดบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์ ด้านสภาพแวดล้อม และปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา คือ (๑) ด้านการปกครอง (๒) ด้านการศาสนศึกษา (๓) ด้านการเผยแผ่ (๔) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (๕) ด้านการสาธารณูปการ และ (๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔. **ด้านการธำรงรักษา** พระสังฆาธิการได้พยายามรักษาทรัพยากรบุคคลที่ดีไว้กับองค์กรได้ตลอดไป สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ)** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔” ผลการวิจัยพบว่า “สภาพทั่วไปของรูปแบบการพัฒนากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านการเผยแผ่ ด้านการปกครอง ด้านการจัดการศึกษา ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมากที่สุด ข้อ การพัฒนากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในการบริหารงาน มีความสามารถควบคุมบุคลากรให้อยู่ในกฎระเบียบ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อพัฒนาวัดและชุมชนให้มีความเจริญ และมีความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน นำเสนอรูปแบบการพัฒนากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๔ (๑) ภาวะผู้นำด้านการบริหารคน (๒) ภาวะผู้นำด้านการบริหารเงิน (๓) ภาวะผู้นำด้านการบริหารวัสดุ (๔) ภาวะผู้นำด้านการจัดการ

๕. **ด้านการประเมินการปฏิบัติงาน** พระสังฆาธิการต้องมีการประเมินผลงานเพื่อจ้กักรู้ผลการปฏิบัติงานของตน การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา ควรหาวิธีส่งเสริมรักษาปรับปรุงผลการปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐานอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เสนอ อัครมณฑา** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอภินิหารนิยธรรมขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^๑

๑. ปัญหาการประชุมบางครั้งมีการเข้าประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน การทำงานบางครั้งไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าทำให้สับสนในขั้นตอนการทำงาน การควบคุมปฏิบัติงานตามระเบียบ/

^๑พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ), “รูปแบบการพัฒนากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^๒เสนอ อัครมณฑา, “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอภินิหารนิยธรรมขององค์การบริหาร ส่วนจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

คำสั่งบางคนไม่เข้าใจ มีการก้าวทำงานของคนอื่น การจัดสรรงบประมาณบางโครงการอาจเกินความจำเป็นต่อการบริหารงาน งานบางอย่างมีความสลับซับซ้อน

๒. การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี การมีส่วนร่วม ความสามัคคีเป็นทีม (Teamwork) และสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับบริหารงานทั้งในด้านการบริหารจัดการบุคลากร (Staffing) การประสานงาน (Coordinating) และการจัดองค์กร (Organizing) โดยการร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะแต่ละฝ่าย เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และพบว่า อปท.นิยธรรม ๗ เป็นหลักป้องกันความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญขององค์การฝ่ายเดียว องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี สามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติด้านการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

๓. แนวทางการนำหลักอภินิยธรรมไปบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี พบว่า หลักอภินิยธรรม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารงานเพื่อให้การทำงานเป็นระบบ ระเบียบ/คำสั่งสามารถนำไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีองค์ประกอบด้วย การวางแผนยุทธศาสตร์ การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การสั่งการ การประสานงาน การตรวจสอบควบคุมและงบประมาณเข้าไปกำกับดูแล โดยยึดหลักคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมและส่งเสริมระบบคุณธรรม ให้มีการทำงานเป็นทีม ความสมัครสมานสามัคคี เคารพผู้ใหญ่อาวุโส ไม่รู้ทั้งกฎเกณฑ์ระเบียบที่ถูกต้องขอขบธรรม ธารงรักษาประเพณีวัฒนธรรมจริยธรรมอันดีงามองค์กร และร่วมรับผลประโยชน์สูงสุดจากการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี ที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลทางปฏิบัติต่อไปอย่างยั่งยืน

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ การปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องตามนโยบายของมหาเถรสมาคม เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส เป็นไปตามลำดับขั้นตอนการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๒. รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนงบประมาณการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ทั้งด้านการวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงาน ทั้งปวงให้เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎหมายและสิ่งแวดล้อม

๓. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรทั้งด้านการวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงานทั้งปวงให้เป็นไปตามกรอบนโยบายแต่ละด้านที่ได้รับมอบหมาย

๔. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ บริหารงานตามหลักอภินิยธรรม ๗ เพื่อส่งเสริมบุคลากรทั้งอนุโลมและปฏิโลม ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ ด้วยการหมั่นประชุมเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือภิกษุเป็นผู้ใหญ่ ไม่ลู่อำนาจค้นหาคือ

ความยาก ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับสพรหมจารีผู้มีศีลตั้งงามเป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ ส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติงานตามหลักอปรีหานิยธรรม ๗ กล่าวคือหมั่นประชุมเนื่องนิตย พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือภิกษุเป็นผู้ใหญ่ ไม่ลุอำนาจัดัดหาคือความยาก ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับสพรหมจารีผู้มีศีลตั้งงามเป็นต้น

๒. รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑ ผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้วยการวางแผน การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคลากร การธำรงรักษา และการประเมินการปฏิบัติงาน

๓. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ การพัฒนาความรู้ความสามารถแก่บุคลากรตามกฎระเบียบ กฎหมายและสิ่งแวดล้อม ตามกรอบนโยบายแต่ละด้าน

๔. พระสังฆาธิการในคณะสงฆ์ภาค ๑ ส่งเสริมบุคลากรเข้าอบรมสัมมนาเชิงวิชาการตามหลักอปรีหานิยธรรม ๗ กล่าวคือ หมั่นประชุมเนื่องนิตย พร้อมเพรียงกันประชุม ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงห้าม เคารพนับถือภิกษุเป็นผู้ใหญ่ ไม่ลุอำนาจัดัดหาคือความยาก ยินดีในเสนาสนะ และยินดีกับสพรหมจารีผู้มีศีลตั้งงาม อย่างต่อเนื่อง

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ก็ควรจะทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ” ที่เกี่ยวข้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค

๒. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปกครองคณะสงฆ์” เพื่อนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างในด้านการปกครองแต่ละยุคสมัยและการพัฒนาการปกครองครั้งต่อไป

๓. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักธรรมาภิบาล” เพื่อชี้ให้เห็นถึงการแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กองแผนงาน. คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๓.

(๒) วารสาร:

ธิติวุฒิ หมั่นมี. “การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ: สังคหะวัตถุ ๔ เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๓)

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร). “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระครูสมุทรประภากร (เฉลิม ปภังกร). “การพัฒนาศักยภาพของพระอุปัชฌาย์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูวิสุทธธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูไพโรจน์ภักทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปญฺโญ). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๔”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

เสนอ อัครมณฑา. “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Dessler, G., *A Framework for Human Resource Management*, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 2004.

Kermally, S., *Developing And Managing Talent: A Blueprint For Business Survival*, London: Thorogood, 2004.

รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

A Model of the Learning Organization Development of Sub-District Municipalities In Northeastern Region of Thailand

นิมิตร โสขาริ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล และ ๓) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๓๐๐ แห่ง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ ๒๐ หน่วยต่อ ๑ ตัวแปร ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ ส่วนผู้ให้ข้อมูลเป็นพนักงานเทศบาล จำนวนแห่งละ ๑ คน รวมเป็น ๓๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling : SEM) โดยโปรแกรมลิสเรล (LISREL) และวิธีดำเนินการวิจัย ระยะที่ ๒ เป็นการสร้างรูปแบบและวิพากษ์รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ดำเนินการตามเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๒๐ คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้จากระยะที่ ๑ และระยะที่ ๒ ไปสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินยืนยันรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้สมบูรณ์ขึ้น

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับ

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ความสำคัญค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความรอบรู้ของตนเอง ด้านแบบแผนความคิดอ่าน ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ด้านการมีวิสัยทัศน์ร่วม และด้านการเรียนรู้ของทีมงาน ตามลำดับ

๒. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร (๐.๓๒) การจูงใจ (๐.๒๘) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (๐.๒๓) ความสามารถของบุคลากรและทีมงาน (๐.๑๖) การจัดการความรู้ (๐.๑๔) และการบริหาร (-๐.๒๖) โดยปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร้อยละ ๓๗.๘๐ ($R^2 = 0.378$, p-value .05) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 14.01$, df=13, p-value=0.37, GFI=0.99, AGFI=0.95, RMSEA=0.01, RMR=0.01, CN=592.057)

๓. รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องกระทำผ่านการพัฒนาทางการบริหารการพัฒนาความสามารถของบุคลากรและทีมงาน การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนาการจูงใจ

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนา, องค์กรแห่งการเรียนรู้

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to study levels of the learning organization of Sub-district Municipalities, (2) to study the causal factors affecting learning organization of Sub-district Municipalities, and (3) to establish and confirm a model of the learning organization development of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand. Phase I was a study of the learning organization and the causal factors affecting learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand. The sample was 300 sub-district municipalities; those were selected by 20 units per 1 variable criteria and using the stratified random sampling, the key informant from each unit was of the municipal officer; total for 300 persons. The instruments were the rating scale questionnaire, to analyze by the descriptive statistics, Pearson Product Moment Correlation, and Structural Equation Modeling : SEM of the LISREL software program. Phase II was constructing and confirm a development for model of the learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand, using the Delphi

Technique; and the sample group consisted of 20 experts in learning organization and local administrative organizations who were obtained through purposive sampling. The results of Phase I and II were then used and taken into consideration in constructing the a development for model of the learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand.

The research result was found as follows;

1. The learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand as overall and all aspect was at high level, sorting mean from highest to lowest; the personal mastery, the mental models, the system thinking, the shared vision, and the team learning respectively.

2. The factors affecting a development of the learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand. Cluster are shown in a descending order of coefficient values as follows: climate and organizational culture (0.32), motivation (0.28), transformational leadership (0.23), the competency of the officer and the team (0.16), knowledge management (0.14), and administration (-0.26). Those variable could explain the operation effectiveness of Sub-district Municipalities for 37.80% ($R^2=0.378$, p-value.05) by statistical significant at .05 levels. The relationship model of the cause factors was consistent with the empirical data ($\chi^2 =14.01, df=13, p\text{-value}=0.37, GFI=0.99, AGFI=0.95, RMSEA0.01, RMR=0.01, CN=592.05$)

3. A development for model of the learning organization of Sub-district Municipalities in Northeastern Region of Thailand were (1) development of climate and organizational culture, and (2) development of transformational leadership, both must emphasized the following issue succeed of learning organization. This must be done through (3) the development of administration, (4) development of competency of the officer and the team, (5) development of knowledge management, and (6) development of motivation.

Keyword: Model, Developing, Learning Organization

๑. บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม สังคม ชุมชนปรับเปลี่ยนจากวิถีชีวิตเดิม การสื่อสารที่รวดเร็วและไร้พรมแดน เชื่อมโยงทั้งโลกเข้าด้วยกันภายใต้สภาพสังคมโลกยุคปัจจุบันก้าวเข้าสู่คลื่นลูกที่สามซึ่งเป็นคลื่นสารสนเทศ ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกจึงไม่พ้นที่จะได้รับผลกระทบจากการ

เปลี่ยนแปลงและการแข่งขันที่รุนแรงนี้ได้ อีกทั้งสังคมยุคปัจจุบันได้เริ่มเข้าสู่กระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่าสังคมความรู้ (Knowledge Society) และระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ที่ใช้ความรู้และนวัตกรรม (Innovation) เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาและการผลิตมากกว่าเงินทุนและแรงงานโดยเน้นการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และองค์ความรู้เพื่อพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพหรือแรงงานฝีมือ (Knowledge Worker) ซึ่งในสังคมยุคของการเปลี่ยนแปลงจะมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเทคโนโลยี (Technology Changes) การเปลี่ยนแปลงผลผลิต (Product Changes) การเปลี่ยนแปลงการบริหาร (Administrative Changes) และการเปลี่ยนแปลงบุคคล (People Changes) ส่งผลให้บุคคลที่มีความรู้จึงเป็นบุคคลที่มีคุณค่าขององค์กร^๑

ปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคลากรในองค์กรเพื่อความอยู่รอด (Survival Learning) และผสมผสานการเรียนรู้เพื่อความเจริญเติบโต (Generative Learning) และก้าวต่อไปอย่างมั่นคง การพัฒนาและการจัดการองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นกลวิธีของการจัดการองค์กรสมัยใหม่ในการพัฒนาองค์กรและการจัดการรูปแบบหนึ่ง ที่เน้นการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ ความสามารถและความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง โดยมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง เพิ่มพูนความรู้ ทักษะอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ครอบคลุมตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับองค์กร^๒ แนวคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งในองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรธุรกิจ^๓ เพื่อนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จท่ามกลางกระแสการแข่งขันของสังคมโลก ดังนั้นองค์กรที่จะประสบความสำเร็จและอยู่รอดได้ต้องเป็นองค์กรที่สามารถกระตุ้นและส่งเสริมความสามารถของบุคลากรในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาไปสู่ “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization)

ประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดเรื่อง องค์กรแห่งการเรียนรู้มาปรับใช้ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบททางการบริหารราชการแผ่นดินได้มีการกำหนดพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีพ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๑๑ กำหนดไว้ว่า ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการเพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ^๔ ซึ่งเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นรูปแบบการปกครองในระดับท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้น

^๑ สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, “การศึกษาคือพลังอำนาจแห่งชาติ,” วารสารการศึกษาไทย, (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๘), ๑๕-๒๐, ๒๕๔๘.

^๒ Goh, S. and Richards, G, “Benchmarking the Learning Capability of Organization,” *European Management Journal*, 15(5), 575-583, 1997.

^๓ Zhang, D., Zhang, Z., and Yang, B, “Learning Organization in Mainland China : Empirical Research on its Application to Chinese State-Owned Enterprises,” *International Journal of Training and Development*, 8 (4), 258-273, 2004.

^๔ วีรวิธ มาชะศิริรานนท์, *วินัย ๕ ประการ พื้นฐานองค์กรการเรียนรู้*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ จำนวน ๗๕๘ แห่ง มีหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยต้องมีการปรับตัวเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้จัดทำคู่มือการดำเนินการตามพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวเพื่อพัฒนาส่วนราชการให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ในการบริหารราชการแนวใหม่ส่วนราชการต้องมีการพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ^๕

ประเด็นปัญหาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่น่าสนใจในครั้งนี คือ ตามหนังสือสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ นร ๐๑๐๗/๖๒๕๖ ลงวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ เรื่อง ผลการคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการที่ดี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖ พบว่า มี เทศบาลตำบล จำนวน ๑๑ แห่ง ผ่านการประเมินการบริหารจัดการที่ดี และยังพบว่าในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเพียงจำนวน ๒ แห่ง ที่ได้รับเพียงรางวัลชมเชย คือ เทศบาลตำบลท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ และเทศบาลตำบลนาด้วง จังหวัดเลย ที่ได้รับรางวัลการบริหารจัดการที่ดี จากสภาพที่ปรากฏดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินการตามตัวชี้วัดในมิติอื่น ๆ ประสบความสำเร็จและที่สำคัญที่สุดในเวลานี้ คือ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท ๐๘๐๑.๒/ว ๙๙ ลงวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๘ เรื่อง การดำเนินการตามพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยมีสาระสำคัญ คือ เทศบาลตำบลจะต้องปรับตัวเพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ในกระบวนการบริการที่เบ็ดเสร็จในหน่วยงานเดียว ดังนั้น เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ ซึ่งสัมพันธ์กับเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)^๖

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนางานองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะสิ่งทำลายของเทศบาลตำบลก็คือ การทำหน้าที่พัฒนางานความรู้ในเทศบาลตำบลให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการรับข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว และเหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพและเรียนรู้ร่วมกัน มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งและต่อเนื่อง เกิดความเป็นเลิศทางบริการสาธารณะ เพื่อให้ทราบถึงระดับการ

^๕คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, สำนักงาน, *การจัดการความรู้กับการบริหารราชการแนวใหม่*, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.opdc.go.th/content.php?content_id=622&menu_id=4 [๒๕ มีนาคม ๒๕๕๘]

^๖สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, *สรุปผลการประเมินมาตรฐานปฏิบัติราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๘*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?> [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๘].

เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีปัจจัยเชิงสาเหตุใดบ้างที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และทราบแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล และขยายองค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการภาครัฐให้เพิ่มขึ้น และสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๓.๑ เพื่อศึกษาระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓.๓ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น ๒ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ การศึกษาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

เป้าหมาย เพื่อศึกษาระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากร การวิจัยครั้งนี้มีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นองค์การ ประชากร หมายถึง เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๗๕๘ แห่ง^๗ กลุ่มตัวอย่าง หมายถึง เทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์จำนวนตัวอย่างที่นำมาศึกษาในลักษณะการวิเคราะห์สมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง^๘ ไม่น้อยกว่า ๒๐ หน่วยต่อ ๑ ตัวแปร^๙ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรทั้งหมด ๑๕ ตัวแปร ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างเทศบาลตำบลจำนวน ๓๐๐ แห่งโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ

^๗ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ข้อมูลสารสนเทศ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.dla.go.th/> [๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๗].

^๘ นงลักษณ์วิรัชชัย, โมเดลลิสเรลสถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕๔.

^๙ สุภมาส อังสุโชติ และคณะ, สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL, (กรุงเทพมหานคร : มิสซันมีเดีย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕-๒๖.

(Stratified Sampling) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ปลัดเทศบาลตำบลเป็นผู้ให้ข้อมูลของเทศบาลตำบล แห่งละ ๑ คน รวมจำนวน ๓๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สหสัมพันธ์เพียร์สัน และใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นหรือการวิเคราะห์อิทธิพลเส้นทาง (Path Analysis) โดยโปรแกรมลิสเรล (LISREL)^{๑๐}

ระยะที่ ๒ การสร้างรูปแบบและวิพากษ์รูปแบบการพัฒนารูปแบบการศึกษารัฐของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิธีการวิพากษ์รูปแบบเพื่อยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Verified) จำนวน ๒๐ คน^{๑๑} เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ตามเทคนิคเดลฟาย (The Delphi Technique) จำนวน ๓ รอบ^{๑๒} วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Med.) ค่าฐานนิยม (Mo) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R.)

๔. ผลการวิจัย

ระยะที่ ๑ ผลการวิเคราะห์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนารูปแบบการศึกษารัฐของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

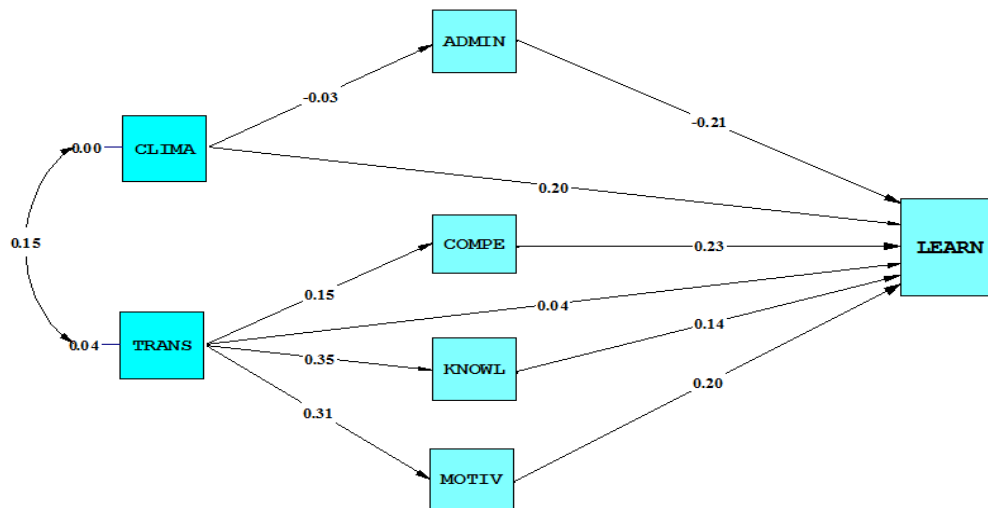
๑. ระดับการเป็นองค์กรแห่งการศึกษารัฐของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ด้านความรู้รอบรู้ของตนเอง ด้านแบบแผนความคิดอ่าน ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการเรียนรู้ของทีมงานตามลำดับ

๒. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนารูปแบบการศึกษารัฐของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร (๐.๓๒) การจูงใจ (๐.๒๘) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (๐.๒๓) ความสามารถของบุคลากรและทีมงาน (๐.๑๖) การจัดการความรู้ (๐.๑๔) และการบริหาร (-๐.๒๖) สามารถพยากรณ์การพัฒนารูปแบบการศึกษารัฐของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร้อยละ ๓๗.๘๐ ($R^2 = 0.378, p\text{-value} \leq .05$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แสดงดังภาพที่ ๑

^{๑๐}Joreskog, K. G. and Sorbom, D, LISREL 8 User's Reference Guild Cuild, (Chicago : Scientific Software International, 1998), p. 70.

^{๑๑}สัญญา เคนาภูมิ, “รูปแบบการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยทางการบริหารจัดการ”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๔๕-๔๖.

^{๑๒}สุวิมล ว่องวานิช, การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

Chi-Square=14.01, df=13, P-value=0.37334, RMSEA=0.016

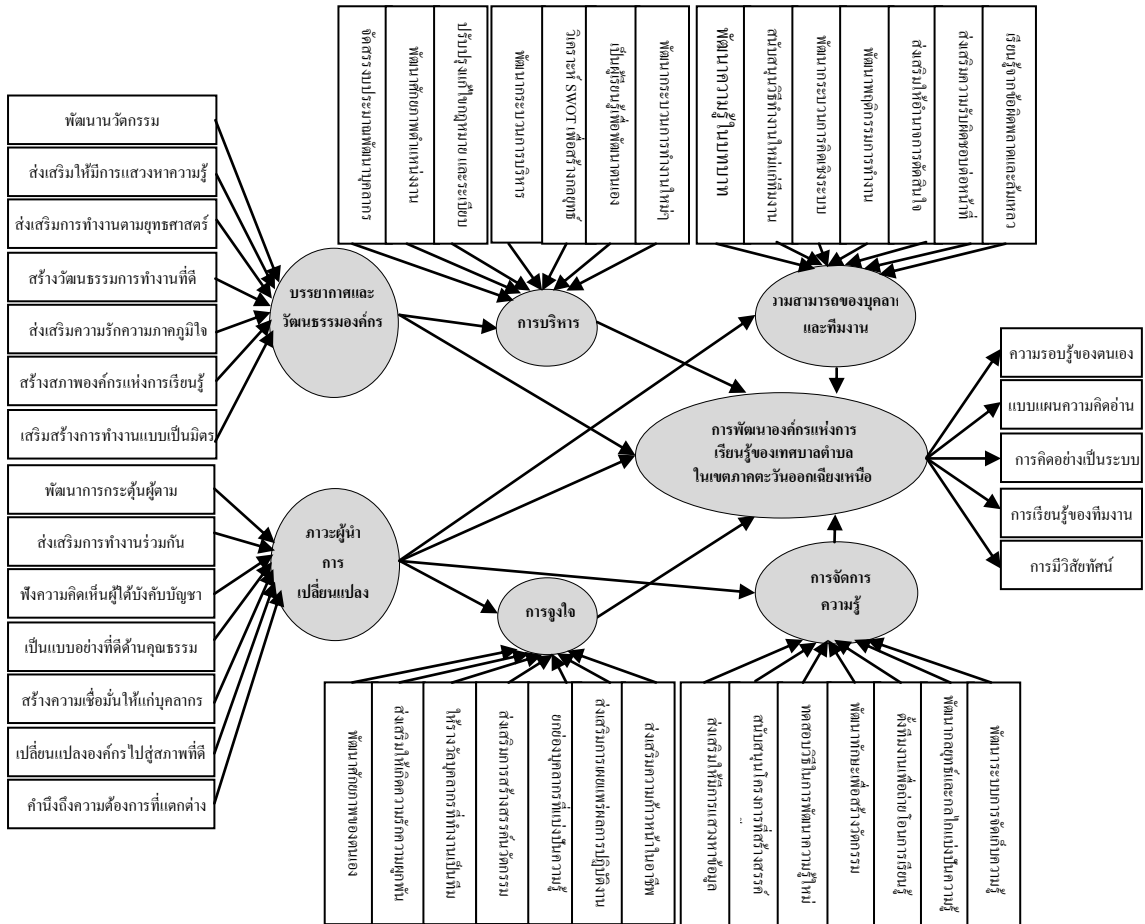
ภาพที่ ๑ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรในรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาล ตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตัวแบบสุดท้าย

จากภาพที่ ๑ พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาล ตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามตัวแบบดั้งเดิมมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า ($\chi^2 = 14.01$, $df = 13$, $p\text{-value} = 0.37334$, $RMSEA = 0.016$, $RMR = 0.0136$, $GFI = 0.992$, $AGFI = 0.958$, $CN = 592.057$)

ระยะที่ ๒ ผลการสร้างรูปแบบและวิพากษ์รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องกระทำการพัฒนาทางการบริหารการพัฒนาความสามารถของบุคลากรและทีมงาน การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนาการจูงใจ

๒. การวิพากษ์รูปแบบเพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อปัจจัยด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร ด้านการจูงใจด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านความสามารถของบุคลากรและทีมงาน ด้านการจัดการความรู้ และด้านการบริหาร สอดคล้องกันดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ รูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Nimit' Model)

จากภาพที่ ๒ สามารถอธิบายรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทั้งสองประการมุ่งเน้นการส่งเสริมและผลักดันไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จ โดยจะต้องกระทำผ่านการพัฒนาทางการบริหารการพัฒนาความสามารถของบุคลากรและทีมงาน การพัฒนาการจัดการความรู้ และการพัฒนาการจูงใจ ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทศบาลตำบลเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ก็จะส่งผลให้ทุกคนสามารถขยายศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องสามารถสร้างผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้และเป็นที่ซึ่งทุกคนต่างก็เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ร่วมกันแล้วก็ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาเทศบาลตำบลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

๕. อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบที่เป็นประเด็นสำคัญสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๑ ระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากจากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ กล่าวได้ว่า เทศบาลตำบลมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการ วัฒนธรรมและค่านิยมของข้าราชการในการปฏิบัติงานที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง ผู้บริหารต้องผลักดันให้องค์กรมีระบบการประเมินผลที่มีมาตรฐานและชัดเจนมีความคิดในเชิงระบบสามารถวิเคราะห์ที่ตรงตรงอย่างสมเหตุสมผล มีการติดต่อสื่อสารกับผู้ร่วมงานได้อย่างชัดเจน และบุคลากรมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ บุคลากรมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของเทศบาลซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิมพ์มาส รังสรรค์สุษดี ได้วิจัยรูปแบบการพัฒนาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย พบว่า สภาพความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการพัฒนาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ กำหนดวิสัยทัศน์ให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้^{๑๓}

๖.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลจากมากไปหาน้อย ดังนี้ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร การมุ่งใจ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ความสามารถของบุคลากรและทีมงาน การจัดการความรู้ และการบริหาร ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลเป็นรายด้าน ดังนี้

๖.๒.๑ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่า เพราะในการบริหารจัดการเทศบาลตำบลบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรเป็นค่านิยม ความเชื่อ การยอมรับจากสมาชิกภายในองค์กรซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคคลในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวพักตร์ เวศม์วิบูลย์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงกลาโหม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ บรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร^{๑๔}

^{๑๓}พิมพ์มาส รังสรรค์สุษดี, “รูปแบบการพัฒนาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย. ๓ (๒), ๒๕-๒๘, ๒๕๕๒.

^{๑๔}สุวพักตร์ เวศม์วิบูลย์, “การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงกลาโหม,” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม), ๒๕๕๒.

๖.๒.๒ การจูงใจ มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาล ตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่า การจูงใจในการปฏิบัติงานถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่องานที่ทำรวมถึงเป็นแรงกระตุ้นที่ช่วยให้บุคคลมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถโดยพฤติกรรมของผู้บริหารเทศบาลตำบลที่มีการกระจายความรับผิดชอบ การมอบความไว้วางใจ และให้ความมีอิสระในการทำงานแก่บุคลากรในเทศบาลตำบล เพื่อให้ผลงานออกมาดีที่สุดในที่สุดซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเบญจพร พิงไชย ได้ทำการวิจัยการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในทัศนะของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในทัศนะของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้แก่ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ^{๑๕}

๖.๒.๓ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ กล่าวได้ว่า ผู้บริหารของเทศบาลสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้งานใหม่ๆ โดยการส่งเสริมให้บุคลากรคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสมและปฏิบัติต่อบุคลากรโดยคำนึงถึงความต้องการที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของนภตล ธรรมวัฒน์ะได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของคณะนิติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทยนั้น ปัจจัยทุกด้านสามารถรวมกันพยากรณ์โดยมีค่าร้อยละ ๘๖.๔ ($R^2 = \text{adj} = 0.864$) ซึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์สูง คือ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำและการบริหารองค์กร และปัจจัยด้านเทคโนโลยีขององค์กรตามลำดับ^{๑๖}

๖.๒.๔ ความสามารถของบุคลากรและทีมงานมีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่า บุคลากรและทีมงานของเทศบาลมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนอย่างชัดเจนโดยใช้กระบวนการคิดเชิงระบบในการทำงาน ส่งผลให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานเพื่อเรียนรู้งานอื่นของเทศบาลจึงส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของดร.ณิ โกเมนเอก ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ปัจจัยด้านความสามารถของทีมงานและบุคคล ปัจจัยด้านบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร

^{๑๕}เบญจพร พิงไชย, “การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในทัศนะของบุคลากร,” วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย. ๔(๑), ๑๒-๑๘, ๒๕๕๓.

^{๑๖}นภตล ธรรมวัฒน์ะ, “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของคณะนิติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย,” วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม), ๒๕๕๓.

ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยด้านการบริหาร ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม และปัจจัยด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ โดยทุกปัจจัยส่งอิทธิพลผ่านปัจจัยด้านการจัดการความรู้^{๑๓๗}

๖.๒.๕ การจัดการความรู้ มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่าเทศบาลตำบลมีการพัฒนาระบบและโครงสร้างต่าง ๆ เพื่อให้มีการจัดเก็บความรู้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพัฒนากลยุทธ์และกลไกในการแบ่งปันความรู้ทั่วทั้งองค์กรอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรกมล นุ่มหอม, เจริญวิษณุ สมพงษ์ธรรม และภาณี อนันต์นาวิ ได้วิจัยการพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชน ประเภทอาชีวศึกษา ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชน คือ การจัดการความรู้^{๑๓๘}

๖.๒.๖ การบริหาร มีอิทธิพลทางตรงต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวได้ว่า เทศบาลมีการประเมินศักยภาพในการทำงานของบุคลากรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารภาครัฐแนวใหม่ โดยใช้กระบวนการคิดเชิงระบบในการบริหารเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาส่วนราชการให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของมาลี สิบกระแสดำได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์อยู่ในระดับมากร้อยละ ๖๕.๓๐ ($R^2=0.653$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การบริหารงาน^{๑๓๙}

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรวางระบบการพัฒนาบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรเพื่อให้เกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๒) ควรส่งเสริมการจูงใจโดยการสนับสนุนให้ฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำมีส่วนร่วมผลักดันการจัดการความรู้ในองค์กรและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

^{๑๓๗} ดร.ณิ โกเมนเอก, “รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ,” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน), ๒๕๕๓.

^{๑๓๘} พรกมล นุ่มหอม, เจริญวิษณุสมพงษ์ธรรม และภาณี อนันต์นาวิ, “การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชน ประเภทอาชีวศึกษา,” *วารสารการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*.๓ (๑), ๓๓-๔๖, ๒๕๕๑.

^{๑๓๙} มาลี สิบกระแสดำ, “การพัฒนาารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา,” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม), ๒๕๕๒.

๓) ควรมีการเสริมสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ให้เป็นผู้บริหารการเปลี่ยนแปลงที่เข้าใจบทบาทของตนเอง และพร้อมสร้างการเปลี่ยนแปลง ด้วยนวัตกรรมใหม่ให้แก่องค์กรเพื่อการพัฒนาศักยภาพไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กร โดยการพัฒนานวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๒) ควรสร้างระบบจูงใจที่เหมาะสมกับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมทางการบริการเพื่อแบ่งปันความรู้

๓) ควรเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยพัฒนาบทบาทใหม่ของผู้บริหารให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ ข้าราชการ ผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี

๖.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๖.๓ ควรที่จะได้มีการนำรูปแบบการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ ไปทดลองใช้กับเทศบาลตำบลเพื่อจะได้ทำความเข้าใจลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาตัวแบบให้มีอำนาจอธิบายและทำนายได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

๖.๓ จากข้อค้นพบที่ว่า การบริหารของเทศบาลตำบลยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากมีคำอิทธิพลทางลบต่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวแบบของกระบวนการบริหารที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้สำหรับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบล และตัวบ่งชี้เกณฑ์การประเมินผลการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของเทศบาลตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

นงลักษณ์ วิรัชชัย. โมเดลลิสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

วีรวุธ มาฆะศิริานนท์. วินัย ๕ ประการ พื้นฐานองค์กรการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๔๐.

สุภมาส อังศุโชติ และคณะ. สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL. กรุงเทพมหานคร : มิสซันมีเดีย, ๒๕๕๑.

สุวิมล ว่องวานิช. **การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

(๒) วารสาร:

เบญจพร พิงไชย. “การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในทัศนะของบุคลากร,” **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย**. ๔(๑), ๑๒-๑๘, ๒๕๕๓.

พรกมล นุ่มหอม. เจริญวิษณุสมพงษ์ธรรม และภารตี อนันต์นาวิ. “การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชน ประเภทอาชีวศึกษา”. **วารสารการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา**, ๓ (๑), ๓๓-๔๖, ๒๕๕๑.

พิมพ์มาศ รังสรรค์สุภชาติ. “รูปแบบการพัฒนาความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย**, ๓ (๒), ๒๕-๒๘, ๒๕๕๒.

สัญญา เคนาภูมิ. “รูปแบบการเขียนกรอบแนวคิดการวิจัยทางการบริหารจัดการ”. **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๓)

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. “การศึกษาคือพลังอำนาจแห่งชาติ,” **วารสารการศึกษาไทย**, ๗ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๘)

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ดรุณี โกเมนเอก. “รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ,” **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ๒๕๕๓.

มาลี สืบกระแส. “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา,” **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.

นภดล ธรรมวัฒน์. “การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของคณะนิติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย,” **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๓.

สุวพักตร์ เวศม์วิบูลย์. “การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงกลาโหม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๒.

(๔) เว็บไซต์

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. **ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/work/abt/index/jsp> [๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๗].

สำนักมาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. **สรุปผลการประเมินมาตรฐานปฏิบัติการราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปี ๒๕๕๘**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?> [๑๕ มีนาคม ๒๕๕๘].

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books:**

Joreskog, K. G. and Sorbom, D. **LISREL 8 User's Reference Guide**. Chicago : Scientific Software International, 1998.

Goh, S. and Richards, G, "Benchmarking the Learning Capability of Organization," **European Management Journal**, 15(5), 575-583, 1997.

Zhang, D., Zhang, Z., and Yang, B, "Learning Organization in Mainland China : Empirical Research on its Application to Chinese State-Owned Enterprises," **International Journal of Training and Development**, 8 (4), 258-273, 2004.

ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน
Technical Efficiency in the Operations of Cooperative
Private Companies

สุพรรณนิภา ศรีพูล*
พิบูลย์ ลิ้มประภัทร**
พิศมัย จารุจิตติพันธ์***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ที่จดทะเบียนกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยใช้วิธี Data Envelopment Analysis (DEA) เพื่อทำให้ทราบถึงประสิทธิภาพการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น โดยใช้ข้อมูลจากงบการเงินของสหกรณ์ ได้แก่ งบดุล และงบกำไรขาดทุน ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕ ผลการศึกษาพบว่า ในปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕ มี สหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน มีจำนวน ๑๐ แห่ง ส่วนที่เหลือเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน จำนวน ๕ แห่ง ทั้งนี้การศึกษาครั้งนี้พบว่าสหกรณ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน เกิดจากการมีเงินรับฝากจากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น และลูกหนี้เงินกู้ ต่ำกว่าระดับผลผลิตที่เหมาะสมเมื่อนำผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน พบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน จะไม่มีความสามารถในการทำกำไร ส่วนสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน สหกรณ์เหล่านั้นส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการทำกำไร แนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคควรพิจารณาการสร้างรายได้และการลงทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีการใช้ปัจจัยนำเข้าให้ใกล้เคียงกับสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำไปใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

คำสำคัญ : ประสิทธิภาพเชิงเทคนิค, การดำเนินงาน, สหกรณ์ออมทรัพย์

ABSTRACT

In this research, the total technical efficiency for the better knowledge of managing the Cooperative enrolled with Cooperative Auditing Department was studied by using Data Envelopment Analysis (DEA) Method. Based on Financial

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยธนบุรีกรุงเทพฯ

** สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยธนบุรีกรุงเทพฯ

*** สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยธนบุรีกรุงเทพฯ

statements, i.e., balance sheet and financial statement from 2551-2555 B.E., the result showed that there were 5 Cooperatives which had technical efficiency while the rest had not. The reason was the earnings, capital stocks and debtors were lower than production and could not make profit. The solutions are to gain more of the Earnings and Investing which are the best way to succeed like the efficiency Cooperatives do.

Keywords: Technical Efficiency, Operations, Cooperative

๑. บทนำ

ในสภาวะการณปัจจุบัน เกี่ยวกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยประสบปัญหาและได้รับความเดือดร้อนเนื่องจากประชาชนไม่สามารถจะหารายได้ให้เพิ่มขึ้นและเพียงพอับรายจ่าย และประชาชนก็มักจะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนหรือเงินกู้โดยจะยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินผูกพัน และก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งในครอบครัวและแก่ตนเอง จึงทำให้ประชาชนร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการรวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน โดยยึดหลักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาพความผันผวนทางเศรษฐกิจและสหกรณ์ต้องอยู่ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจของประเทศ จึงทำให้สหกรณ์ตระหนักถึงการพัฒนา การบริหารงานซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญหรือเป็นหัวใจหลักต่อความสำเร็จของสหกรณ์และเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหารสหกรณ์ให้สามารถดำเนินงานในสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในปัจจุบันยังมีสหกรณ์ออมทรัพย์หลายแห่งที่ประสบปัญหาในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการบริหารจัดการงานในสหกรณ์ ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง และปัญหาฝ่ายบริหารหนี้สินจากคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ออมทรัพย์ การที่สหกรณ์จะประสบผลสำเร็จได้นั้นในส่วนหนึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับการบริหารงานจัดการและให้ความร่วมมือจากทุกคน

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินที่เกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลในหน่วยงานเดียวกันเช่นหน่วยงานของรัฐบาล หน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานเอกชนที่จัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์สถานะเป็นนิติบุคคล โดยยึดหลักการการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^๑ สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินที่ส่งเสริมให้บุคคลที่เป็นสมาชิกรู้จักการประหยัด รู้จักการออมทรัพย์และสามารถบริการเงินกู้ ให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปใช้จ่ายเมื่อเกิดความจำเป็น โดยยึดหลักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงเป็นการร่วมกันแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ

^๑ นุจรินทร์ ตรีมงคล, ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินสหกรณ์ออมทรัพย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=23230. [๑๕ กันยายน ๒๕๕๖].

และสังคมอีกทางหนึ่ง การส่งเสริมการออมทรัพย์ เป็นวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ออมทรัพย์ แบ่งออกเป็น ๒ วิธี คือ การส่งเสริมสหกรณ์ออมทรัพย์โดยการถือหุ้น สหกรณ์กำหนดให้สมาชิกส่งชำระค่าหุ้นเป็นประจำทุกเดือน โอนการหักเงินค่าหุ้น ณ ที่จ่ายเงินเดือนและจ่ายเงินปันผลค่าหุ้นให้แก่สมาชิกตามอัตราที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดไว้ เงินปันผลที่ได้รับนี้ไม่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ และเมื่อสมาชิกลาออกจากสหกรณ์ก็สามารถถอนค่าหุ้นคืนได้ และการส่งเสริมสหกรณ์ออมทรัพย์โดยการรับฝากเงิน สหกรณ์มีบริการด้านเงินฝากทั้งประเภทเงินฝากประจำและเงินฝากออมทรัพย์ และให้ผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ยในอัตราเดียวกับธนาคารพาณิชย์ หรือสูงกว่าตามฐานะของแต่ละสหกรณ์ การให้เงินกู้แก่สมาชิก สหกรณ์จะนำเงินค่าหุ้นและเงินฝากของสมาชิกลาหมุนเวียนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นหรือเดือดร้อนกู้ยืม โดยคิดดอกเบี้ยต่ำกว่าเอกชน^๒

ในฐานะที่สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินประเภทหนึ่ง เมื่อเศรษฐกิจและการเงินของประเทศมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการของสถาบันการเงิน ต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อผลการบริหารการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลให้การบริหารจัดการการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้นั้น สหกรณ์ต้องมีการวางแผนและการกำหนดนโยบายต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นแนวทางในการระดมทุนจากภายในและภายนอก แนวทางการลงทุนให้มีประสิทธิภาพและการพัฒนาสหกรณ์ทั้งด้านองค์กรและบุคลากร จะเห็นได้ว่า สหกรณ์ออมทรัพย์ต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น เพื่อให้ผลการบริหารจัดการการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นไปตามนโยบายและแนวทางต่างๆ ที่วางไว้ สหกรณ์ออมทรัพย์จึงมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาสหกรณ์ในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้องตรงสภาพที่เป็นจริงในแต่ละช่วงเวลารวมทั้งเพื่อให้สมาชิกได้เกิดความไว้วางใจและเชื่อมั่นในการมาใช้บริการฝากเงินกับสหกรณ์ออมทรัพย์ อันจะทำให้สามารถใช้ข้อมูลเหล่านั้นเสริมสร้างมาตรการบริหารจัดการบริหารสหกรณ์ที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์ได้^๓ เมื่อเปรียบเทียบสหกรณ์กับรัฐวิสาหกิจ คือ การดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ จะดำเนินการโดยรัฐบาลหรือในนามของรัฐบาลไม่ใช่กิจกรรมของเอกชนงานของรัฐวิสาหกิจส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องสาธารณูปโภค เช่น การรถไฟ การสื่อสารไปรษณีย์โทรเลข โทรศัพท์ เป็นต้น กิจการเหล่านี้มุ่งในด้านให้สวัสดิการแก่ประชาชน ส่วนสหกรณ์นั้นเป็นของสมาชิกดำเนินธุรกิจ เพื่อต้องการจะช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่สมาชิก

จากภาพรวมปริมาณธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์ ปี ๒๕๕๖ ร้อยละ ๗๑.๙๗ หรือ ๓ ใน ๔ มาจากการให้เงินกู้แก่สมาชิก ดังนั้น สหกรณ์ควรติดตามลูกหนี้ให้ชำระหนี้เป็นไปตามสัญญา เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหนี้ด้อยคุณภาพอันก่อให้เกิดความเสี่ยงด้านสภาพคล่องของสหกรณ์ ผลการ

^๒กรมส่งเสริมสหกรณ์, สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: Webhost.cpd.go.th/rlo/saving.html. [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗].

^๓กรมส่งเสริมสหกรณ์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cpd.go.th/cpd_Allabout.html. [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗].

ดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ปี ๒๕๕๖ ส่วนใหญ่ประสบผลสำเร็จมีผลกำไร จำนวน ๑,๒๙๙ สหกรณ์ คิดเป็น ๙๗.๓๘ ของจำนวนสหกรณ์ที่รวบรวมได้ (๑,๓๓๔ สหกรณ์) ผลประกอบการ สหกรณ์ออมทรัพย์ ปี ๒๕๕๖ มีรายได้รวม ๙๖,๕๑๐.๐๖ ล้านบาท ค่าใช้จ่ายรวม ๔๒,๖๑๑.๓๓ ล้านบาท ก่อให้เกิดผลกำไรสุทธิ ๕๓,๘๙๘.๗๓ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๕ เป็นจำนวนเงิน ๖,๑๓๙.๐๙ ล้านบาท หรือ ๑๒.๘๕%^๔ จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ ในประเทศไทย มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ในด้านประสิทธิภาพในการบริหารงานในภาพรวมสหกรณ์ออม ทรัพย์มีอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ลดลง อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นและอัตรากำไรสุทธิไม่ คงที่เนื่องจากมีอัตรากำไรจ่ายในการดำเนินงานเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยอยากทราบว่าการ ดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนในช่วงปีที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๕๑-พ.ศ.๒๕๕๕) มีประสิทธิภาพหรือไม่ ระดับใดเมื่อเทียบเคียงจากการวัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์แต่ ละแห่งและมีความแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด เพื่อนำไปสู่แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการ ดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น จึงมีการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการ ดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนไทยด้วยวิธี DEA (Data Envelopment Analysis) ซึ่งผลการศึกษาน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานและบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ บริษัทเอกชน

๒. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน

๓. ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่จดทะเบียนกับกรม ตรวจจับบัญชีสหกรณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ สหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจ ซึ่งจดทะเบียนกับ กรมตรวจจับบัญชีสหกรณ์ มีข้อมูลทางการเงินครบถ้วนทั้ง ๕ ปี คือ ปี พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๕ ปีงบประมาณ ๒๕๕๑-๒๕๕๒ ธันวาคม ของทุกปี จำนวน ๑๐ สหกรณ์ เป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ให้ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน โดยใช้ แบบบันทึก ประกอบไปด้วยตัวอย่างสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ๑๐ สหกรณ์ วิธีการเลือก

^๔ นุชรินทร์ ตรีมงคล, ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินสหกรณ์ออมทรัพย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=23230. [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗].

ตัวอย่างกระทำโดยเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

ตัวแปรปัจจัยการผลิต (Input)

X1 = เงินรับฝากออมทรัพย์จากสมาชิก

X2 = ทุนเรือนหุ้น

X3 = เงินให้กู้

ตัวแปรปัจจัยผลผลิต (Output)

Y1 = กำไรสุทธิ

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อมูลจากรายงานการเงิน ในส่วนที่เป็นงบการเงินซึ่งประกอบด้วย งบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และรายงานประจำปี ของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๕ ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นข้อมูลรายปี และปิดงบประจำปี ๓๑ ธันวาคม ของทุกปี โดยอาศัยกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน โดยมีตัวแปรที่ศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจ ปัจจัยนำเข้า (Input) เงินรับฝากออมทรัพย์จากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น เงินให้กู้ ผลผลิต (Output) กำไรสุทธิ

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบบันทึก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย เงินรับฝากจากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น ลูกหนี้ และผลผลิต (Output) ประกอบด้วย กำไรสุทธิ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนและวิธีการดังต่อไปนี้

๑. ขออนุญาตหน่วยงานที่เก็บข้อมูล คือ สำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และสหกรณ์ออมทรัพย์ที่เป็นต้นแบบในการศึกษา โดยทำหนังสือจากคณะรัฐศาสตร์ เพื่อขอเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

๒. บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษาให้ครอบคลุมกับกรอบแนวคิด โดยแยกแหล่งข้อมูล

๓. บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับงบการเงินของตัวอย่าง คือ ผลผลิตและปัจจัยการผลิตลงในแบบฟอร์มที่จัดเตรียมไว้

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

๑. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดทำข้อมูล และประมวลผลข้อมูล เพื่อให้พร้อมและให้เหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์

๒. การวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ บริษัทเอกชน โดยอาศัยแนวคิด DEA สร้างตัวแปรปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่เหมาะสม^๕ ในการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน และประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ ๕ ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์กระทำโดยใช้โปรแกรม DEAP (Data Envelopment Analysis) version 2.1^๖ โดยใช้แบบจำลอง Input Oriented Model ภายใต้กรอบแนวคิดกำหนดให้หน่วยตัดสินใจ DMU มีทั้งหมด ๑๐ หน่วย คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ตัวอย่าง ๑๐ แห่ง เป็นเวลา ๕ ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๕ ประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ตัวแปรปัจจัยการผลิต (Input)

X1 = เงินรับฝากออมทรัพย์จากสมาชิก

X2 = ทุนเรือนหุ้น

X3 = เงินให้กู้

ตัวแปรปัจจัยผลผลิต (Output)

Y1 = กำไรสุทธิ

วิธีการคำนวณค่าคะแนนประสิทธิภาพทางด้านปัจจัยการผลิต (INPUT-ORIENTED MEASURE) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการวัดประสิทธิภาพของหน่วยผลิตทางด้านปัจจัยการผลิต (Input-Oriented Measure) ภายใต้กรอบแนวคิดของ Farrell^๗ สามารถพิจารณาได้จากกรณีที่ย่างที่สุดดังต่อไปนี้ กำหนดให้หน่วยผลิตทำการผลิตสินค้า y โดยใช้ปัจจัยการผลิตเพียง ๒ ประเภท (x_1, x_2) และหน่วยผลิตทำการผลิตสินค้าภายใต้สมมุติแบบ VRS (Variable Returns to Scale: VRS)

แบบจำลองภายใต้สมมุติ VRS (Variable Returns to Scale: VRS)

^๕ วินัย พุทธกุล, “เทคนิคการวัดประสิทธิภาพขององค์กรโดยวิธี Data Envelopment Analysis”, วารสารเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ปีที่ ๒ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๓๘): ๑๑๓ - ๑๒๐.

^๖ อัครพงษ์ อันทอง, คู่มือการใช้โปรแกรม DEAP 2.1 สำหรับการวิเคราะห์ประสิทธิภาพด้วยวิธีการ Data Envelopment Analysis, (สถาบันวิจัยสังคม: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๒๔.

^๗ M.J. Farrell, “The Measurement of Productive Efficiency”, *Journal of the Royal Statistical Society Series A*, (1957), No.3:253-281.

$$\begin{array}{ll} \text{Min}_{\theta, \lambda} & \theta \\ \text{Subject to} & -y_i + y\lambda \geq 0 \\ & \theta x_i - x\lambda \geq 0 \\ & N1' \lambda \leq 1 \\ & \lambda \geq 0 \end{array}$$

การวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคภายใต้ข้อสมมุติแบบ VRS นั้น เป็นการวัดประสิทธิภาพในกรณีที่มีการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้หน่วยธุรกิจหนึ่งไม่ได้ดำเนินการผลิตอยู่ในระดับที่เหมาะสม ในขณะที่การวัดประสิทธิภาพทางเทคนิคภายใต้ข้อสมมุติแบบ CRS นั้นจะต้องมีข้อจำกัดที่ว่าหน่วยผลิตทุกหน่วยจะต้องมีการดำเนินการผลิต ณ ระดับที่เหมาะสม (Optimal Scale) ดังนั้นประสิทธิภาพทางเทคนิคภายใต้ข้อสมมุติ constant return to Scale (TECRS) ประกอบไปด้วย Scale Efficiency (SE) และ pure technical efficiency (TEVRS) ซึ่งถ้าหากหน่วยผลิตบางหน่วยไม่ได้ดำเนินการผลิต ณ ระดับที่เหมาะสม ค่า TECRS และ TEVRS จะมีค่าไม่เท่ากัน และ TECRS TEVRS จะได้ scale efficiency (SE) ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยรูปที่ ๑ เมื่อสมมุติให้หน่วยผลิตมีการใช้ปัจจัยการผลิต ๑ ชนิด ให้ได้ผลผลิต ๑ ชนิด ดังนั้น

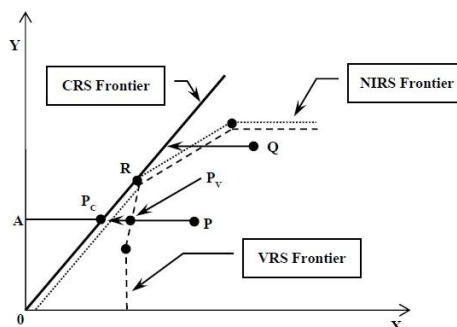
$$TE_{CRS} = AP_C / AP$$

$$TE_{VRS} = AP_V / AP$$

$$SE = AP_C / AP_V \quad \text{ซึ่งก็คือ} \quad TE_{CRS} / TE_{VRS}$$

โดยค่าของ TE_{CRS} , TE_{VRS} และ SE มีค่าตั้งแต่ ๐ ถึง ๑ จากสมการทั้งสามแสดงว่า $TE_{CRS} = TE_{VRS} \times SE$ ดังนั้น ประสิทธิภาพทางเทคนิคภายใต้ข้อสมมุติ constant return to scale (TE_{CRS}) จะประกอบ ด้วย Pure Technical Efficiency (TE_{VRS}) และ Scale Efficiency (SE)

รูปที่ ๑ แสดงวิธีการคำนวณเพื่อหาค่า Scale Efficiency (SE)

ที่มา : Coelli; Rao and Battese (1997)^๘

^๘T: Rao Coelli, D.S.Prasada and George E, Battese, **An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis**, (Boston : Kluwer Academic Publishers, 1997), p. 35.

นอกจากนี้ในแบบจำลอง VRS ที่นำเสนอข้างต้น เป็นแบบจำลองที่สามารถบอกได้ว่าหน่วยผลิตนั้นมีผลได้ต่อขนาดเพิ่มขึ้น (Increasing Returns Scale : Irs) หรือมีผลได้ต่อขนาดลดลง (Decreasing Returns Scale : Drs) เนื่องจากในแบบจำลองดังกล่าวได้ใช้ข้อจำกัด $N1' \lambda \leq 1$ ดังนั้นจึงสามารถหาค่าประสิทธิภาพได้ในช่วง Non - Increasing Returns to Scale (NIRS.) ได้ ดังนั้น ถ้า $TE_{NIRS} = TE_{VRS}$ หรือ $TE_{NIRS} \neq TE_{CRS}$ แสดงว่าเป็น decreasing returns to scale (drs.) $TE_{NIRS} \neq TE_{VRS}$ หรือ $TE_{NIRS} = TE_{CRS}$ แสดงว่าเป็น increasing returns to scale (irs.)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ คือ โปรแกรม DEAP (Data Envelopment Analysis) version ๒.๑ ในการคำนวณค่าประสิทธิภาพด้วยวิธี DEA

๕. ผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ที่จดทะเบียนกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงปริมาณการวิเคราะห์ประสิทธิภาพเชิงเทคนิค โดยวิธีการ DEA (Data Envelopment Analysis) version ๒.๑ โดยใช้หลักการและทฤษฎีของแบบจำลองเชิงเส้น (Linear Program) เป็นพื้นฐานในการกำหนดค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ และค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคที่ได้จากการประเมินก็สามารถนำมาใช้ในการเปรียบเทียบระหว่างสหกรณ์ได้ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการดำเนินงานของสหกรณ์ ผลการวิเคราะห์ภาพรวมประเภทสหกรณ์บริษัทเอกชน ปรากฏในตาราง ๑ พบว่าในปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕ ค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๘๔๑ โดยสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค จำนวน ๕ สหกรณ์ ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค จำนวน ๕ และพบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคนั้น ดำเนินการผลิต ณ จุดที่ไม่เหมาะสม เนื่องจาก ค่า TE_{CRS} และ TE_{VRS} ที่คำนวณได้มีค่าต่างกันและทั้ง ๕ หน่วยการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพมีลักษณะผลตอบแทนการผลิตแบบ increasing return to scale จากการพิจารณาค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๕ สามารถแสดงได้ดังตาราง ๑

ตาราง ๑ แสดงประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชน ปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ แยกแต่ละสหกรณ์

ลำดับ	ชื่อสหกรณ์ออมทรัพย์	ค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพเชิงเทคนิค ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕
๑	สอ.โรงเรียนเอกชน จำกัด	๑.๐๐๐
๒	สอ.ครูผู้บริหารโรงเรียนราษฎร์ จำกัด	๑.๐๐๐
๓	สอ.พนักงานกูดเยียร์ (ประเทศไทย) จำกัด	๐.๙๓๒ irs
๔	สอ.กลุ่มสยามสตีล จำกัด	๑.๐๐๐
๕	สอ.พนักงานองค์การสะพานปลา จำกัด	๐.๘๗๙ irs
๖	สอ.พนักงานบ.พัตราภรณ์ ไทยการย้อม จำกัด	๐.๔๒๖ irs
๗	สอ.ชาวพฤษบดี จำกัด	๐.๘๓๔ irs
๘	สอ.พนักงาน ธนชาติ จำกัด	๑.๐๐๐
๙	สอ.พนักงานโอสถสภา จำกัด	๑.๐๐๐
๑๐	สอ.กว้างไพศาล จำกัด	๐.๓๑๙ irs
ค่าเฉลี่ยรวม		๐.๘๔๑

๖. อภิปรายผล

หลังจากทำการศึกษาตามกระบวนการที่ตั้งไว้แล้วข้างต้น ทำให้ได้ผลการศึกษา โดยสรุปผลการประเมินประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน โดยวิธี DEA Data Envelopment Analysis จากผลการศึกษารวมของประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัทเอกชนที่จดทะเบียนกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ นั้น พบว่าในปี ๒๕๕๑-๒๕๕๕ ค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๘๔๑ โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค จำนวน ๕ สหกรณ์ ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค จำนวน ๕ สหกรณ์ และพบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคนั้น ไม่ได้อยู่ในระดับที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคที่รุนแรง เนื่องจากค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิคที่ได้ถึงจะน้อยกว่า ๑ แต่ก็เกินค่าที่เข้าใกล้ ๑ มาก สาเหตุที่ทำให้สหกรณ์บางสหกรณ์ที่นำมาศึกษาไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน หรือ มีค่าประสิทธิภาพเชิงเทคนิค ไม่เท่ากับหนึ่งนั้น เนื่องมาจาก การใช้ Input (เงินรับฝากจากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น ลูกหนี้) มากเกินไป นอกจากนี้ หน่วยผลิตทั้ง ๕ หน่วยที่ไม่มีประสิทธิภาพนั้น ดำเนินการผลิต ณ ระดับที่ไม่เหมาะสม คือ ไม่ได้อยู่บนเส้น Production frontier (ระดับผลผลิตที่เหมาะสม) โดยมีเงินรับฝากจากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น ลูกหนี้ ต่ำกว่าระดับผลผลิตที่เหมาะสม จากผลการศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออม

ทรัพย์สินจดทะเบียนกับกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ทำให้ทราบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานอยู่ในค่าเฉลี่ยต่ำ สหกรณ์มักจะไม่มีความสามารถในการทำกำไร โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ดังกล่าว ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการจัดสรรทรัพยากร ตามที่^๙ กล่าวถึงประสิทธิภาพเชิงเทคนิคและทางเศรษฐกิจ (Technical and Economic Efficiency) ว่า การผลิตที่ถือว่าดีที่สุดก็คือ วิธีที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิค (Technical Efficiency) มากที่สุด และเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) สูงสุดด้วย วิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพทางเทคนิคมากที่สุด หมายถึง วิธีการใช้ปัจจัยการผลิตน้อยที่สุด และนอกจากนี้ยังทราบอีกว่า สหกรณ์ที่มีผลกำไร นั้น ก็สามารถเกิดความไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานได้เช่นกัน เพราะเกิดจากการผลิตผลผลิตหรือสร้างรายได้ในระดับที่ไม่เหมาะสม ตามการวัดประสิทธิภาพเชิงเทคนิค คือ ไม่สามารถผลิตผลผลิตได้บนเส้น Production Frontier เมื่อเทียบกับบริษัทอื่นที่มีผลผลิต และปัจจัยการผลิตใกล้เคียงกัน ดังนั้น นอกจากสหกรณ์จะคำนึงถึงการแสวงหากำไรแล้ว สหกรณ์จึงควรที่จะคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และสหกรณ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน นั้นจะต้องมีการปรับปรุง การใช้ปัจจัยการผลิตและสร้างผลผลิต โดยใช้แบบอย่างของสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคเป็นแนวทางในการปรับปรุง เพื่อก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามในการศึกษาค้นคว้านี้ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ อริศรา ชีวาณิชย์^{๑๐} ซึ่งพบว่าการศึกษานี้จะแตกต่างจากของอริศรา ชีวาณิชย์ เนื่องจากครั้งนี้ใช้แนวทางการวัดประสิทธิภาพของหน่วยผลิตทางด้านปัจจัยการผลิต (Input-Oriented Measure) ซึ่งงานวิจัยของอริศรา ชีวาณิชย์ ใช้แนวทาง (Output-Oriented Measure) พบว่าสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงาน น้อยกว่าครั้งที่ อริศรา ชีวาณิชย์ ศึกษา โดยในการศึกษาค้นคว้านี้ มีบริษัทที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค จำนวน ๕ สหกรณ์ จาก ๑๐ สหกรณ์คิดเป็นร้อยละ ๕๐ น้อยกว่าการศึกษาของ อริศรา ชีวาณิชย์ ที่มีสหกรณ์ที่มีประสิทธิภาพเชิงเทคนิค เพียง ๑๒ สหกรณ์ จาก ๒๐ สหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ ๖๐ ซึ่งทำให้เราทราบว่าสหกรณ์ออมทรัพย์จะเริ่มเข้าสู่สภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจ และทำให้สหกรณ์หาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ในเรื่องของการรับฝากเงินจากสมาชิก การเพิ่มหุ้นของสมาชิกและการปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิกเพื่อนำไปบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

^๙ ปัจจัย บุญภาค และสมคิดแก้วสนธิ, *จุลเศรษฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๑๐} อริศรา ชีวาณิชย์, “ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าในเขตกรุงเทพมหานคร”, *สารนิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การจัดการ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐).

๗. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้ง ๒๔ สหกรณ์ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลในการวิจัยเป็นอย่างดี

๘. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์และการอภิปรายผลเกี่ยวกับประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจสามารถนำมาเสนอแนะได้ดังนี้

๑. ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกและผู้สนใจจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ นำไปประกอบกับการลงทุนและซื้อหุ้นของสหกรณ์ และสามารถใช้เป็นข้อมูลดูว่าสหกรณ์ที่เราเป็นสมาชิกจะมีความเสี่ยงในการจัดการบริหารการเงินของสหกรณ์

๒. ผลการวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในพัฒนา และวางแผนให้สหกรณ์แต่ละแห่งมีมาตรฐานและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์รัฐวิสาหกิจโดยวิธีการเชิงคุณภาพ เช่น วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หรือการสัมภาษณ์ลึก (Depth interview)

๒. ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์อื่นๆ เพื่อเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

ปัจจัย บุญนาค และสมคิด แก้วสนธิ. **จุลเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

(๒) วารสาร:

วินัย พุทธิกุล. “เทคนิคการวัดประสิทธิภาพขององค์การโดยวิธี Data Envelopment Analysis”, **วารสารเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. ปีที่ ๒, (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๓๘)

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

อริศรา ชีวาณิชย์. “ประสิทธิภาพเชิงเทคนิคในการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าในเขตกรุงเทพมหานคร”. สารนิพนธ์ ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์การจัดการ). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กรมส่งเสริมสหกรณ์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cpd.go.th/cpd_Allabout.html. [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗].

กรมส่งเสริมสหกรณ์, สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [Webhost.cpd.go.th/rlo/saving.html](http://www.cpd.go.th/rlo/saving.html). [๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗].

นุจรินทร์ ตริ่มงคล, ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินสหกรณ์ออมทรัพย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=23230. [๑๕ กันยายน ๒๕๕๖].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

T: Rao Coelli, D.S.Prasada and E. George, Battese. **An Introduction to Efficiency and Productivity Analysis**. Boston : Kluwer Academic Publishers, 1997.

รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม The Child Center Management Model Based on Buddhist Principles

สุรเสกข์ ผลบุญ*
พระครูสังวรสุตกิจ**
บุษกร วัฒนบุตร***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๒) ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และ ๓) นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ๓๔๗ คน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายจากประชากร ๒,๖๓๓ คน โดยใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพมี ๒ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ขั้นตอนที่ ๒ เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรง จำนวน ๒๑ รูป/คน ในกระบวนการเทคนิคเดลฟาย จำนวน ๓ รอบ ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยพิจารณาคัดเลือกข้อที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ ๓.๕๐ ขึ้นไป และมีค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ ๑.๕๐ ลงมา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การวางแผนการจัดกิจกรรมประจำวัน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตร และการบริหารทรัพยากร โดยมีเป้าหมายตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการประกันคุณภาพตามแผนพัฒนาการศึกษา ซึ่งมีปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คือ งบประมาณไม่เพียงพอ โดยปัญหาอุปสรรคดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุน การแก้ไขจาก

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนเพื่อจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ขับเคลื่อนไปยังเป้าหมายที่วางไว้

๒) แนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีการวางแผน การจัดการองค์การและบุคลากร ความเป็นผู้นำ หลักการประเมินผล สามารถนำมาบูรณาการกับหลักไตรสิกขา ที่ประกอบด้วย หลักศีล หลักสมาธิ และหลักปัญญา นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการจัดการ จะเกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจที่ดีงาม และปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามหลักพุทธธรรม

๓) ผู้เชี่ยวชาญเดลฟายมีความเห็นต่อรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมว่า ควรยกระดับคุณภาพการวางแผนแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งควรเพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัย อย่างเป็นระบบ และพัฒนาระบบการประเมินผลให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The Objectives of this research were to: 1. Analytically study the general context and problems of the child development center management, 2. Study the Buddhadhamma Integration for the child development center management and 3. Propose a model for child development center management according to Buddhadhamma principles.

Methodology was mixed methods between the qualitative and quantitative researches. The quantitative research collected data with questionnaires from 347 samples, derived from 2,633 populations using Taro Yamane's formula, analyzed data with the descriptive statistics; frequency, percentile, mean and standard deviation. The qualitative research collected data by two steps; step one, from 20 key informants, purposefully selected from experts. The tool used to collect data was the structured in-depth-interview scripts collecting data by face to face interviewing. Step two, data were collected by Delphi technique with 3 round data collection, selecting questions with quartile ranges from 3.50 and inter-quartile range lower than 1.50 and data were analyzed by descriptive interpretation.

The findings were as follows:

1) The Child Development Center got support from local administrative organizations and general public in management process, consisting of planning, daily activities, learning experiences enhancing, good friendship activities and personnel management to meet standard of the Child Development Centers and evaluation in line with educational development plan. The general context and problems the Child development center were that the budget supported from local administrative organizations and local people was not sufficient. But such problems were solved by the support from local administrative organizations and general public in order to manage the Child Development Center to meet the set target.

2) Concepts, theories and Buddhadhamma principles to manage the center were concepts, theories, planning, organizing staffing, leadership and evaluation which could be integrated with Tisikkha: Sila, precept, Samadhi, concentration and Panna wisdom to integrate with the management of the Child Development Center in the areas of physical structure, life experience activities, learning-teaching, atmosphere, relations and management By this way the Child Development Center would be the center for good behavior, good mind, wisdom, knowledge, understanding and reasons according to the Buddhadhamma principles.

3) Delphi experts indicated that the management of the Child Development Centers should update the quality of participatory planning management should be practical and measurable, covering the physical, emotion, mental, social and wisdom. It should up-grade the capacities of organizations as well as that of personnel with new technology creating confidence, systematic motivation and participation with new, modern and efficiency proposed model for the child center according to Buddhadhamma was to up-grade the quality of participatory planning that was practical and manageable in reality, consisting of physical, emotional, mental social and intellectual development, including effective organizational and personnel management with new technology, development of the effective, balanced, stable, sustainable and could actually solve the problems according to Buddhadhamma principle.

Keywords : Management, The child center, Buddhist principles

๑. บทนำ

การบริหารจัดการเป็นทฤษฎีที่มุ่งองค์การโดยส่วนรวมตลอดจนวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผล^๑ หลักสำคัญของแนวคิดนี้มี ๒ ประเด็น คือ มุ่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลลัพธ์ที่ต้องการด้วยการใช้ต้นทุนสำหรับทรัพยากรต่ำสุด และมุ่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ความสามารถขององค์การในการสร้างให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จะประกอบไปด้วย การบริหารจัดการแบบวิทยาศาสตร์^๒ (Scientific Management) เป็นทักษะการจัดการซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้ (ศาสตร์) โดยใช้หลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร ความเชี่ยวชาญ ในการทำงานและการผลิตจำนวนมาก ซึ่งประกอบด้วย กฎของการเคลื่อนไหวและเครื่องมือการทำงานที่มีมาตรฐาน การคัดเลือกและการฝึกอบรมแรงงานอย่างระมัดระวัง และการให้การสนับสนุนการบังคับบัญชาแรงงานที่เหมาะสม การบริหารจัดการแบบวิทยาศาสตร์ถือว่าการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม (Classical Management) ส่วนแนวคิดการบริหารจัดการแบบระบบราชการ (Bureaucracy) เป็นรูปแบบขององค์การที่ใช้หลักเหตุผล (Logic) และประสิทธิภาพ (Efficient) โดยยึดอำนาจหน้าที่ตามกฎระเบียบ (Order) ตรรกวิทยา (เหตุผล) และอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย (Legitimate Authority) หรือเป็นรูปแบบขององค์การในอุดมคติ สำหรับแนวคิดการบริหารจัดการเชิงพฤติกรรมศาสตร์^๓ (Behavioral Management Approach) เป็นทักษะการบริหารที่มุ่งที่การเพิ่มความสำเร็จในองค์การโดยมุ่งที่บุคคลภายในองค์การหรือเป็นทักษะความเป็นผู้นำ ซึ่งระบุถึงสิ่งดีที่ผู้นำควรทำและสิ่งที่ไม่ควรทำ^๔ หรือเป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการ ซึ่งมุ่งที่ลักษณะและผลกระทบของแต่ละบุคคลและพฤติกรรมกลุ่มในองค์การ

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมเป็นการพัฒนาระบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นศูนย์ในการบ่มเพาะคนให้เติบโตเป็นคนดีของสังคม โดยมีเป้าหมายในการเป็นแม่แบบที่ดีจากสังคมภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อนำไปเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับการดำเนินชีวิต และในการทำความดีนั้น สิ่งสำคัญที่สุดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะต้องเป็นกิจกรรมที่นำหลักธรรมมาใช้ในระบบการจัดการโดยรวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งเป็นการบริหารจัดการเป็นระบบวิถีชีวิตในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น เพื่อเป็นการเพิ่มคนดีให้กับสังคมในการร่วมกันพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าดำรงสืบไปด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ความรับผิดชอบ และความมีจิตอาสา

^๑Certo, Samuett C, **Modern Management**, (8th ed), (New Jersey : Prentice-Hill, 2008), p. 550.

^๒Schmerhorn, John R. Jr., **Management**, (5th ed), USA : John Wiley & Sons, 2009, p. 8.

^๓Certo, Samuett C, **Modern Management**, p. 551.

^๔Bateman. Thomas S. & Scott A. Snell, **Management : Building Competitive Advantage**, (4thed), (Boston : Lwin McGraw-Hill, 2007), p. 1.

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้ทราบรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมแล้วสามารถกำหนดให้เป็นศูนย์บ่มเพาะคนดีทั้งมวลที่แตกต่างไปจากรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยทั่วไป และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการจัดการกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ โดยเห็นว่าปัญหาที่เกิดจากเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาสังคมที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะกำลังลูกกลมและกำลังทำลายประเทศชาติอย่างรุนแรงในขณะนี้ สาเหตุเนื่องจากผู้บริหารสถาบันต่างๆ ในสังคมยังขาดความรับผิดชอบในการป้องกันและยับยั้งปัญหาเหล่านั้น การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมจะเป็นทั้งต้นแบบของการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้ สร้างพัฒนาการตามวัย และแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเด็กตั้งแต่ช่วงอายุ ๒-๕ ขวบ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สนใจกระทำตาม เลียนแบบและเรียนรู้บริบทต่างๆ ของสังคมใกล้ตัวได้ดี การสร้างให้เขาเป็นคนดี เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม นั่นก็คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ยึดถือความสำคัญของหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดี เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน มีคุณค่าต่อประเทศชาติตลอดไป ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ค้นคว้า วิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
๒. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

๓. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเชิงเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งศึกษาเฉพาะรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของการวิจัย ประกอบด้วย

๑) การศึกษาเอกสาร

- (๑) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- (๒) แนวคิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- (๓) แนวคิดการบริหารจัดการตามแนวพุทธธรรม
- (๔) ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

(๕) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ

(๑) ศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการจัดการ

(๒) ศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

(๓) ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

๓) การศึกษาเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย^๕ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการจัดการ

ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยผู้วิจัยนำเสนอออกเป็น ส่วนๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการรวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์งานวิจัยจากบทสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสาธารณสุข ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน นักบริหารการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๒๐ รูป/คน

(๒) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเดลฟาย (Delphi) คือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักบริหารการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็กดีเด่น และครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน ๒๑ รูป/คน

(๓) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ (ร่าง) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วน

^๕สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย , มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑-๒๖.

ท้องถิ่น นักบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักบริหารการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็กดีเด่น และครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน ๒๑ รูป/คน

๒) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยใช้แบบสอบถามประชากรที่กำหนดครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน ๗ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง โดยมีประชากรทั้งสิ้น จำนวน ๒,๖๓๓ คน^๖ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับนัยสำคัญ .๐๕ และคลาดเคลื่อนร้อยละ ๕ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๓๔๗ คน จากนั้นดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในพื้นที่ ๗ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ประกอบด้วย พัทลุง สงขลา ตรัง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้ศึกษาเชิงสำรวจกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยสรุปขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อการศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประกอบด้วย การบริหารจัดการด้านกายภาพ การบริหารจัดการด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต การบริหารจัดการด้านการเรียนการสอน การบริหารจัดการด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และการบริหารจัดการด้านการจัดการ โดยการวิเคราะห์เอกสาร และแจกแบบสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลจากครูผู้ดูแลเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กใน ๗ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๓๔๗ คน

ขั้นตอนที่ ๒ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไป และปัญหาอุปสรรคการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามสภาพปัจจุบัน การศึกษาทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม และแนวความคิดนำเสนอรูปแบบในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม การนำรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมไปใช้

^๖กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ข้อมูลผู้ดูแลเด็ก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://ereport.dla.go.th/teacher.jsp>, [๓๑ มีนาคม ๒๕๕๗]

ขั้นตอนที่ ๓ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยเทคนิคเดลฟาย ๓ รอบ โดยใช้แบบสอบถาม ๓ ฉบับ ทำการสังเคราะห์คุณลักษณะและองค์ประกอบการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

ขั้นตอนที่ ๔ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์สังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมเพื่อนำไปสู่การจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมที่สมบูรณ์

๕. ผลการวิจัย

สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการจัดการ ในภาพรวมประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดกิจกรรมประจำวัน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การส่งเสริมความเป็นกัลยาณมิตร และการบริหารทรัพยากร ซึ่งมีเป้าหมายมาตรฐานและคุณภาพตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการประกันคุณภาพตามแผนพัฒนาการศึกษา ซึ่งมีปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคืองบประมาณไม่เพียงพอ โดยปัญหาอุปสรรคดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุนในการแก้ไขจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนเพื่อจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ขับเคลื่อนไปยังเป้าหมายที่วางไว้ต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมจะเกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจที่ดีงาม และปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามหลักพุทธธรรม ซึ่งสามารถพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมให้เป็นศูนย์บ่มเพาะคนดีทั้งมวลที่แตกต่างไปจากรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยทั่วไป และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ โดยเห็นว่าปัญหาที่เกิดจากเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาสังคมที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะกำลังลูกหลานและกำลังทำลายประเทศชาติอย่างรุนแรงในขณะนี้ สาเหตุเนื่องจากผู้บริหารสถาบันต่างๆ ในสังคมยังขาดความรับผิดชอบในการป้องกันและยับยั้งปัญหาเหล่านั้น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมจะเป็นทั้งต้นแบบของการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้ สร้างพัฒนาการตามวัย และแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเด็กตั้งแต่วัยอายุ ๒-๕ ขวบ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สนใจกระทำตามเลียนแบบและเรียนรู้บริบทต่างๆ ของสังคมใกล้ตัวได้ดี การสร้างให้เขาเป็นคนดีเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม นั่นก็คือ ผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ยึดถือความสำคัญของหลักพุทธธรรมมาเป็น

แนวทางในการบริหารจัดการที่ดีเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน มีคุณค่าต่อประเทศชาติตลอดไป

นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

การพัฒนาในรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมดังกล่าวสามารถสรุปเป็นประเด็น รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม และนำรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม มาสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบคุณภาพอีกครั้ง เพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ดังต่อไปนี้

๑. ด้านกายภาพ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ รวมทั้งหลักการประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องยกระดับคุณภาพการวางแผนด้านกายภาพแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักพุทธธรรม เพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้านกายภาพด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพตามหลักพุทธธรรม รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านกายภาพด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัยอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาระบบการประเมินผลด้านกายภาพให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

๒. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ รวมทั้งหลักการประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องยกระดับคุณภาพการวางแผนด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักพุทธธรรม เพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพตามหลักพุทธธรรม รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัยอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาระบบการประเมินผลด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

๓. ด้านการเรียนการสอน การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ รวมทั้งหลักการประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องยกระดับคุณภาพการวางแผนด้านการเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักพุทธธรรม เพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้านการเรียนการสอนด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพตามหลักพุทธธรรม รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านการ

เรียนการสอนด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัยอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาระบบการประเมินผลด้านการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

๔. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ รวมทั้งหลักการประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องยกระดับคุณภาพการวางแผนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักพุทธธรรม เพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพตามหลักพุทธธรรม รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัยอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาระบบการประเมินผลด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

๕. ด้านการจัดการ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมโดยใช้หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ รวมทั้งหลักการประเมินผล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้องยกระดับคุณภาพการวางแผนด้านการจัดการแบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง สามารถรับรู้ สัมผัส ปฏิบัติจริง ครอบคลุมกับพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามหลักพุทธธรรม เพิ่มสมรรถนะการจัดการองค์การและบุคลากรด้านการจัดการด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยให้มีประสิทธิภาพตามหลักพุทธธรรม รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา และแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการด้านการจัดการด้วยเทคนิควิธีที่ทันสมัยอย่างเป็นระบบตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาระบบการประเมินผลด้านการจัดการให้มีประสิทธิภาพอย่างสมดุล มั่นคง ยั่งยืน และแก้ปัญหาได้จริงตามหลักพุทธธรรม

๖. อภิปรายผล

สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สอดคล้องกับ **มุสตี ศรีเพ็ญ**^๗ ได้วิจัยเรื่องสภาพการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าหนึ่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร พบว่า ด้านที่มีสภาพการดำเนินงานสูงสุด ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ซึ่งการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมี

^๗มุสตี ศรีเพ็ญ, “สภาพการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าหนึ่ง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร”, **เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๑๑๗.

เป้าหมายมาตรฐานและคุณภาพตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และการประกันคุณภาพตามแผนพัฒนาการศึกษา สอดคล้องกับ **พิพัฒน์ หมาดเต็ม**^๖ ได้วิจัยเรื่องแนวทางในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน พบว่า เกณฑ์มาตรฐานจะประกอบไปด้วย ด้านส่งเสริมพัฒนาการเด็กเล็ก ด้านการบริการอาหารสะอาด และปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านบุคลากร ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคือ งบประมาณไม่เพียงพอ โดยปัญหาอุปสรรคดังกล่าวจะได้รับการสนับสนุนในการแก้ไขจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนเพื่อจัดรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ขับเคลื่อนไปยังเป้าหมายที่วางไว้ สอดคล้องกับ **ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์**^๗ ได้วิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรตั้งงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการให้เพียงพอ

แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมจะเกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจที่ดีงาม และปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามหลักพุทธธรรมซึ่งสามารถพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมให้ เป็นศูนย์บ่มเพาะคนดีทั้งมวลที่แตกต่างไปจากรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยทั่วไป และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณภาพ โดยเห็นว่าปัญหาที่เกิดจากเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาสังคมที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพราะกำลังลูกกลมและกำลังทำลายประเทศชาติอย่างรุนแรงในขณะนี้ สาเหตุเนื่องจากผู้บริหารสถาบันต่างๆ ในสังคมยังขาดความรับผิดชอบในการป้องกันและยับยั้งปัญหาเหล่านั้น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวิถีพุทธจะเป็นทั้งต้นแบบของการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้ สร้างพัฒนาการตามวัย และแหล่งบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมให้กับเด็กตั้งแต่ช่วงอายุ ๒-๕ ขวบ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สนใจกระทำตามเลียนแบบและเรียนรู้บริบทต่างๆ ของสังคมใกล้ตัวได้ดี การสร้างให้เขาเป็นคนดีเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรม นั่นก็คือผลลัพธ์ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ยึดถือความสำคัญของหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดี เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน มีคุณค่าต่อประเทศชาติตลอดไป

^๖พิพัฒน์ หมาดเต็ม, “แนวทางในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่”, การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ, ครั้งที่ ๔, (พฤษภาคม ๒๕๕๖) : ๕๑๐.

^๗ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์, “การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗) : ๘๑.

สอดคล้องกับ **ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี**^{๑๐} ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน พบว่า แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา มี ๓ ด้านประกอบ ๑) ศิล โรงเรียนได้ให้การฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย และงานทั้ง ๔ ฝ่ายถูกกำกับด้วยระเบียบทางราชการและจรรยาบรรณวิชาชีพครู ๒) สมาธิ โรงเรียนตระหนักในการพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ มีการส่งเสริมทักษะวิชาการส่งเสริมการรักการอ่าน ๓) ปัญญา โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาข้อมูลระบบสารสนเทศ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา มี Best practice ของโรงเรียนและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมจะเกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจที่ดีงาม และปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามแนววิถีพุทธจะต้องประกอบไปด้วย ศิลทำให้เกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี สมาธิทำให้เกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีจิตใจที่ดีงาม และปัญญาทำให้เกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามหลักพุทธธรรม

นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

จากการสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ได้เสนอรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบพื้นฐานประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรม พื้นฐานชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการจัดการ หลักการบริหารจัดการประกอบด้วย หลักการวางแผน หลักการจัดการองค์การและบุคลากร หลักการเป็นผู้นำ และหลักการประเมินผล และหลักไตรสิกขาประกอบด้วย ศิล สมาธิ และปัญญา สามารถนำมาบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีพฤติกรรมที่ดี จิตใจที่ดีงาม และปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ อย่างมีเหตุผลตามหลักพุทธธรรม สอดคล้องกับ **ทงศักดิ์ ปักโคทานัง**^{๑๑} ได้วิจัยเรื่องการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแกด้า อำเภอกาด้า จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ระดับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแกด้า อำเภอกาด้า จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านวิชาการ และกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านบุคลากรและการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วม และการสนับสนุนจากชุมชน และด้านอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม และความ

^{๑๐}ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๑}ทงศักดิ์ ปักโคทานัง, “การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแกด้า อำเภอกาด้า จังหวัดมหาสารคาม”, การเมืองการปกครอง กิจการสาธารณะ (Public Affairs), ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗) : ๓๕๒.

ปลอดภัย รวมทั้ง สอดคล้องกับ **ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์**^{๑๒} ได้วิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดทำแผนการจัดประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง และควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญ และ สอดคล้องกับ **บุษกร วัฒนบุตร**^{๑๓} ได้วิจัยเรื่อง การนำพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบการบริหารจัดการ ความรู้ และทักษะ (KSM) เพื่อสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรมหาชน พบว่า การสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ ตามหลักพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบ KSM เป็นวิธีการพัฒนาคนตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา ซึ่งมี ๒ วิธี คือ วิธีการไตรสิกขา และวิธีการภาวนา ที่จะก่อให้เกิดการสร้างและพัฒนา ทุนมนุษย์ของแต่ละองค์กร เพื่อที่จะผลักดันให้องค์กรเกิดการพัฒนาด้านคุณธรรมและจริยธรรม จนก่อให้เกิดลักษณะของบุคลากรที่เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

๗. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรพัฒนาและยกระดับการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่บูรณาการด้วยหลักไตรสิกขาให้เป็นต้นแบบการบริหารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั่วไป
- ๒) กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรยกระดับการสนับสนุนงบประมาณในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้รวดเร็วและตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- (๑) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมด้านกายภาพ ควรจัดประชุมวางแผนกำหนดคุณลักษณะด้านกายภาพให้ชัดเจน รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม และพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน
- (๒) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

^{๑๒} ขวัญชนก กุลชะโมรินทร์, “การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, มหาวิทยาลัยนครพนม, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗) : ๘๑.

^{๑๓} บุษกร วัฒนบุตร, “การนำพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบการบริหารจัดการ ความรู้และทักษะ (KSM) เพื่อสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ ในองค์กรมหาชน”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕).

(๓) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมด้านการเรียนการสอน ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีคุณภาพ รวมทั้งมีการเตรียมแหล่งเรียนรู้ และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม

(๔) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ควรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยการสร้างความเป็นกัลยาณมิตร และต้องรับฟังข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน

(๕) การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมด้านการจัดการ ควรยกระดับคุณภาพการจัดการให้มีประสิทธิภาพรวมทั้งมีการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน และอยู่ภายใต้การส่งเสริมคุณธรรมควบคู่กันไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นการพัฒนาด้านการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยโดยเฉพาะศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อไป ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นๆ อีกมากมายที่เกี่ยวข้องกับบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และหากมีการต่อยอด ผลที่ได้จากการศึกษาจะมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพของเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีอย่างมากจึงเสนอแนะหัวข้อเพื่อการวิจัยดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

๒) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรม

๓) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔) ควรศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหลักพุทธธรรมของประชาชนในท้องถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(๑) หนังสือ :

สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, ๒๕๕๓.

(๒) วารสาร :

ทองศักดิ์ ปักโคทานั่ง. “การบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแกด้า อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม”, **การเมืองการปกครอง กิจการสาธารณะ (Public Affairs)**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-สิงหาคม ๒๕๕๗)

พิพัฒน์ หมายเต็ม. “แนวทางในการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ขององค์การบริหารส่วนตำบลเกาะกลาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่”. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ. ครั้งที่ ๔. (พฤษภาคม ๒๕๕๖) : ๕๑๐.

ผุสดี ศรีเพ็ญ. “สภาพการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าม่วง อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร”, **เครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗)

ขวัญชนก กุลชะเมรินทร์. “การศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”. **มหาวิทยาลัยนครพนม**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗)

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ฉัตรชัย ธรรมนครบุรี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของโรงเรียนรางวัลพระราชทาน. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.**

บุษกร วัฒนบุตร. “การนำพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบการบริหารจัดการ ความรู้และทักษะ (KSM) เพื่อสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ ในองค์กรมหาชน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๕.**

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. **ข้อมูลผู้ดูแลเด็กดีเด่น**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://ereport.dla.go.th/teacher.jsp>. [๑๒ พ.ย.๒๕๕๘]

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books:**

Bateman. Thomas S. & Scott A. Snell. **Management : Building Competitive Advantage**. (4thed). Boston : Lrwin McGraw-Hill, 2007.

Certo, Samuetl C, **Modern Management**. (8th ed). New Jersey : Prentice-Hill, 2008.

Schemerhorn, John R. Jr., **Management**. (5th ed). USA : John Wiley & Sons, 2009.

การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนในภาคใต้ Southern Students' Use of Local Dialects Thai

สมปราชญ์ วุฒิจันทร์*
วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์**
โกวิทย์ พิมพวง***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ทิศนคติต่อการเลือกใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งบริบทของการใช้ภาษาไทยกลางในภาคใต้ การศึกษานี้ใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และการสัมภาษณ์รายบุคคล เก็บข้อมูลจากนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดของ ๑๔ จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๑,๔๐๐ คน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลาง เฉลี่ยร้อยละ ๗๗.๗๔ ของการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันทั้งหมด อายุเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) กล่าวคือ นักเรียนระดับประถมศึกษาใช้ภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุคือ ยิ่งอายุน้อยลงยิ่งใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้นในขณะเดียวกันยิ่งอายุมากขึ้นก็ยิ่งใช้ภาษาไทยถิ่นใต้มากขึ้น ทั้งนี้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ และเห็นว่าภาษาไทยถิ่นใต้มีประโยชน์ต่อการสื่อสาร ในชีวิตประจำวัน แต่ที่นักเรียนใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ลดลงเนื่องจากบริบทต่างๆ ในชีวิตประจำวันเอื้อต่อการใช้ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ ปัจจุบันแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บริบทการใช้ภาษาไทยกลางมีมากกว่าการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ จนส่งผลกระทบต่อให้นักเรียนในภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ แต่ทั้งนี้นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ต่างก็ต้องการให้มีการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ต่อไป

คำสำคัญ: ภาษาไทยกลาง, ภาษาไทยถิ่นใต้, ภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ), ทิศนคติต่อการใช้ภาษา, บริบท, นักเรียนภาคใต้

ABSTRACT

Objectives of this thesis were to examine the trend of Southern Thai dialect usage, the speakers' attitudes toward dialect selection, the determinants of

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Southern Thai dialect switching in daily life, and the context of the central Thai used in the southern region of Thailand. Methodology was the mixed methods with Quantitative and qualitative research methods as well as individual interviews were used in conducting the study. The data were collected from 1,400 primary and secondary students. The students were from 14 schools in Southern provinces.

The findings were that 77.74% of the dialects spoken in daily life by students in the southern region belongs to central Thai and age was a crucial factor in dialect selection among standard Thai, Southern Thai and the Jawi dialect of Malay. Standard Thai is used by elementary school or Prathom students more than the secondary school or Matthayom ones. This bears a correlation between the use rate of standard Thai and age which meant that the younger age group was, the higher rate of standard Thai was used. On the contrary, the older an age group was, the higher rate of Southern Thai was spoken. The students hold a positive attitude toward the use of Southern Thai dialect and regard it as a practical mean of daily-life communication. The students used Southern Thai dialects decreasingly, for their daily-life contexts did not provide opportunities to do so. The findings from the study about the use of standard Thai in Southern was that even though there were changes in context nowadays that pave the way for standard Thai being spoken far more than Southern Thai and have resulted the students in the southern region using standard Thai rather than Southern Thai. The students along with their parents and teachers still demanded for the ongoing use of Southern Thai.

Keywords: Standard Thai, Southern Thai Dialect, Jawi Dialect of Malay, Attitude Toward Language, Context, Students In The Southern Region

๑. บทนำ

พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ กำหนดให้ใช้หลักสูตรจากส่วนกลางและกำหนดให้ใช้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาในการสอน ภาษาไทยกลางจึงเป็นสิ่งที่รัฐมุ่งปลูกฝังให้เยาวชนท้องถิ่นได้เรียนรู้ และใช้เป็นสื่อทางวัฒนธรรมในการศึกษาหาความรู้ผ่านแบบเรียนหรือตำรา การศึกษาระดับพื้นฐานและระดับสูงขึ้นไป ดังที่ ไช่เม็ก อุทยาวลี^๑ กล่าวถึง การจัดการศึกษาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่า นโยบายทางการเมืองในช่วง พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๔ เป็นนโยบายที่

^๑ ไช่เม็ก อุทยาวลี, “วิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาของรัฐที่มีต่อการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๕๗”, วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๕ (๑): ๕๑-๘๒. ๒๕๕๒.

มุ่งเน้นการปลูกสำนึกชาตินิยม โดยรัฐบาลได้มีการประกาศนโยบายรัฐนิยม ๑๒ ฉบับ โดยฉบับที่ ๙ ระบุถึงลักษณะของพลเมืองที่ดีต้องรู้หนังสือไทย เพราะรัฐบาลถือว่าภาษาและหนังสือไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและต้องใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสาร ข้อกำหนดจากรัฐบาลที่ให้ใช้ภาษาไทยกลางเป็นภาษาในการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาใน ภาคใต้มาก ดังที่ ชวน เพชรแก้ว และจุมพล วัฒนบุญย์^๒ กล่าวไว้ในกรให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยกลางว่า สมัยก่อนโรงเรียนห้ามนักเรียนพูดภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบทการเรียนการสอน โดยครูให้นักเรียนพูดแต่ภาษาไทยถิ่นกลางเพราะการพูดภาษาไทยถิ่นกลางแสดงถึงการเป็นผู้มีการศึกษา นอกจากนี้ข้าราชการส่วนใหญ่ก็ถูกส่งมาจากส่วนกลาง เมื่อชาวบ้านต้องติดต่อบุคลากรก็ต้องใช้ภาษากลางในการสื่อสาร ภาษากลางจึงกลายเป็นภาษาของวงการราชการและการศึกษา

เมื่อภาษาไทยกลางได้รับการยอมรับว่าเป็นภาษาที่เป็นทางการ และมีความเหมาะสมในการสอนในโรงเรียนตามข้อมูลดังกล่าว หากคนภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลางไม่ได้ หรือพูดผิดเพี้ยน บุคคลนั้นก็มักจะถูกมองว่าเป็นผู้ไม่มีรสนิยม หรือไม่มีการศึกษา ชวน เพชรแก้ว และจุมพล วัฒนบุญย์^๓ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาถิ่นน้อยลง บางครอบครัว พ่อ แม่ไม่ใช้ภาษาถิ่นเมื่อพูดกับลูก เช่นเดียวกับที่ ปรีชา ทิชีนพงศ์^๔ กล่าวถึงสถานการณ์การใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของคนภาคใต้ไว้ว่า มีครอบครัวในสังคมภาคใต้ที่สอนลูกให้พูดภาษาไทยกลาง โดยที่เมื่อพ่อกับแม่สื่อสารกันก็ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้แต่เมื่อสื่อสารกับลูกก็ใช้ภาษาไทยกลาง

นอกจากบริบทที่เป็นทางการ และบริบทสถานศึกษาแล้ว สื่อมวลชนยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติในด้านบวกกับภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาถิ่น ดังที่ ศาสวัต บุญศรี^๕ กล่าวถึง การใช้ภาษาถิ่นในสื่อบันเทิงไทยไว้ว่า ในอดีตภาษาถิ่นไม่ว่าจะเป็นเหนือ อีสานและใต้ รวมถึงสำเนียงเฉพาะของท้องถิ่นต่างๆ มักถูกใช้ในทำนองเสริมสร้างความตลกขบขันจากการถูกนิยามว่าเป็นสำเนียงของพวกบ้านนอกที่ถูกพูดผ่านตัวละครที่เป็นคนใช้ คนขับรถ ส่งผลให้คนในภูมิภาคต่างๆ จำนวนไม่น้อยเกิดความอายที่จะใช้ภาษาถิ่น สถานการณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับค่านิยมการพูดภาษาไทยถิ่นใต้ของคนภาคใต้ที่ว่า คนภาคใต้ด้วยกันเมื่อพบปะทักทายกันจะต้องใช้ภาษาถิ่น หากใช้ภาษาไทยกลางถือว่าไม่แสดงความเป็นกันเองเท่าที่ควร อันแสดงถึงความภาคภูมิใจในภาษาถิ่น

สภาพการณ์ที่หลากหลายนี้ทำให้น่าสนใจศึกษาว่า การใช้ภาษาไทยของคนไทยถิ่นใต้ในปัจจุบันเป็นอย่างไร จึงได้ทดลองเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและพบว่า

^๒ ชวน เพชรแก้ว และจุมพล วัฒนบุญย์, บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยกลางในอดีต, วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

^๓ ปรีชา ทิชีนพงศ์, “การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติของชาวไทยภาคกลางและชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อผู้พูดภาษาไทยกลางกับผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕.

^๔ ศาสวัต บุญศรี, ภาษาและสำเนียงท้องถิ่น: สันค้ำวัฒนธรรมเทียมๆ ปลอมๆ ในสื่อบันเทิงไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://prachatai.com/journal/2012/04/40235>. [๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

^๕ เฉลิมชัย ส่งศรี, “ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม”, วารสารปริชิต. ๑๑ (๒): ๔๗-๕๓. ๒๕๔๒.

อายุเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้ภาษาถิ่นได้ ยิ่งกลุ่มประชากรมีอายุน้อยสถิติการพูดภาษาไทยถิ่นได้ก็จะลดลงตามอายุ นอกจากนี้ยังพบว่า มีเพียงกลุ่มนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเท่านั้นที่มีสติความสามารถในการพูดภาษาไทยถิ่นได้น้อยกว่าภาษาไทยกลาง

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่ากลุ่มนักเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งอยู่ในวัย ๗-๑๘ ปี ใน ๑๔ จังหวัดภาคใต้ และเป็นอนาคตของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นได้นั้น มีสภาพการใช้ภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นได้ในชีวิตประจำวันอย่างไร มีทัศนคติต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นได้ในบริบทต่างๆ อย่างไร รวมทั้งมีทัศนคติต่อการธำรงภาษาไทยถิ่นได้อย่างไร

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นได้ของนักเรียนภาคใต้
๒. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการเลือกใช้ภาษาไทยถิ่นได้ของนักเรียนภาคใต้
๓. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนภาคใต้ รวมทั้งบริบทของการใช้ภาษาไทยกลางในภาคใต้

๓. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาสภาพการใช้ภาษาของนักเรียนที่มีอายุระหว่าง ๗-๑๘ ปีที่มีสัญชาติไทยโดยกำเนิดมีที่อยู่ที่ปัจจุบันในเขต ๑๔ จังหวัดภาคใต้ โดยเลือกเฉพาะนักเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดของ ๑๔ จังหวัดภาคใต้

ประชากรที่ใช้คือ เด็กวัย ๗-๑๘ ปีที่มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด โดยมีที่อยู่ปัจจุบันในเขต ๑๔ จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๑๐๕,๗๕๘ คน

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. นักเรียน ระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ในโรงเรียนประจำจังหวัดทั้ง ๒ ระดับ ๒๘ โรงเรียน ใน ๑๔ จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๑,๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง และกระจายกลุ่มตัวอย่างจากภูมิลำเนาในอำเภอต่างๆของจังหวัดและกระจายตามระดับชั้นของนักเรียน ใช้เกณฑ์การเลือกขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางค้นหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ในส่วนนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วนำไปวิเคราะห์ผล จากนั้นสุ่มเลือกนักเรียนแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ตามการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในชีวิตประจำวัน
- กลุ่มที่ ๑ ตัวแทนนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในระดับประถมศึกษา ปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน
- กลุ่มที่ ๒ ตัวแทนนักเรียนที่ไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน
- กลุ่มที่ ๓ ตัวแทนนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน และ
- กลุ่มที่ ๔ ตัวแทนนักเรียนที่ไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นได้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน รวมจำนวน ๓๓๖ คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจงในแต่ละกลุ่ม และกระจายกลุ่มตัวอย่างตามระดับชั้นของนักเรียน ใช้เกณฑ์การเลือกขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปเพื่อกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ของ Robert V. Krejcie และ Earyle W. Morgan จากนั้นใช้การสัมภาษณ์รายบุคคลกับนักเรียนใน ส่วนนี้ และใช้จำนวนของนักเรียนดังกล่าวเป็นจำนวนในการกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ปกครอง

๒. ผู้ปกครอง แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม ตามความสามารถในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของ นักเรียนในความดูแล กลุ่มที่ ๑ ผู้ปกครองของนักเรียนโดยการสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่มนักเรียนที่ใช้ ภาษาไทยถิ่นใต้ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๗๒ คน (บางจังหวัดมีผู้ปกครองของนักเรียน ไม่ครบ ๖ คน) กลุ่มที่ ๒ ผู้ปกครองของนักเรียนโดยการสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช้ ภาษาไทยถิ่นใต้ในระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน กลุ่มที่ ๓ ผู้ปกครองของนักเรียนโดย การสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่มนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๗๐ คน (บางจังหวัดมีผู้ปกครองของนักเรียนไม่ครบ ๖ คน) และกลุ่มที่ ๔ ผู้ปกครองของนักเรียนโดย การสุ่มเลือกตัวแทนจากกลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ จำนวน ๘๔ คน รวมจำนวน ๓๑๐ คน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์รายบุคคล

๓. ครุระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ และระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ ในโรงเรียนประจำ จังหวัดทั้ง ๒ ระดับ ๒๘ โรงเรียน ใน ๑๔ จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๕๖ คน ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ รายบุคคล

๔. วิธีดำเนินการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ซึ่งเป็นวิธีการในการวิจัยที่สามารถ หาผลที่เกิดจากการตรวจสอบในเชิงปริมาณ แล้วใช้วิธีการเชิงคุณภาพโดยการลงลึกไปถึงแหล่งที่มา ที่เป็นปฐมภูมิด้วยการค้นหาความรู้ที่เป็นความจริงจากปรากฏการณ์จริง^๖

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

๑. แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน

๒. แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความสามารถในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ ปัจจัยในการเลือก และไม่เลือกพูดภาษาไทยถิ่นใต้ ปัจจัยที่เลือกและไม่เลือกพูดภาษาไทยถิ่นใต้กับเด็กในความดูแล ปัจจัยในการเลือกและไม่เลือกพูดภาษาไทยถิ่นใต้กับนักเรียนแนวทางในการดำรงภาษาไทยถิ่นใต้

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ ๒ วิธี คือ เก็บข้อมูลแบบสอบถามด้วยตนเอง และเก็บข้อมูลการ สัมภาษณ์รายบุคคลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Science for Windows) ใช้ค่าร้อยละ ค่าความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์การ สัมภาษณ์รายบุคคล

^๖ โยธิน แสงวดี, ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method), [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://rlc.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=679. [๑๑ มีนาคม ๒๕๕๖].

๕. ผลการศึกษา

๕.๑ แนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้

นักเรียนในภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลางในบริบทต่างๆในชีวิตประจำวันเฉลี่ยร้อยละ ๗๗.๗๔ โดยอายุเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับระดับชั้นที่นักเรียนกำลังศึกษา นักเรียนระดับประถมศึกษาใช้ภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ร้อยละ ๘๐.๗๖ และ ๗๔.๒ ตามลำดับ กล่าวคือในช่วงอายุที่น้อยลงนักเรียนจะใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้น และจะใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) น้อยลง โดยนักเรียนทั้ง ๒ ระดับชั้นมีจำนวนผู้ไม่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันน้อยกว่าผู้ที่ใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้

นักเรียนที่มีภูมิลำเนาเกิดในเขต อ.เมืองฯ ใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ ๘๘.๒ รองลงมาเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ร้อยละ ๑๖.๘๙ ถัดมาเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ ร้อยละ ๑๑.๗๙ และน้อยที่สุดเป็นภาษาไทยถิ่นใต้บ้างภาษาไทยกลางบ้างในสถานการณ์เดียวกัน ร้อยละ ๓.๒ ขณะที่นักเรียนที่มีภูมิลำเนาเกิดในเขตอำเภออื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ อ.เมืองฯ ใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารมากที่สุดร้อยละ ๕๗.๕๓ รองลงมาเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ร้อยละ ๒๓.๒๐ ถัดมาเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ ร้อยละ ๑๔.๒๗ และน้อยที่สุดเป็นภาษาไทยถิ่นใต้บ้างภาษาไทยกลางบ้างในสถานการณ์เดียวกัน ร้อยละ ๕.๐

นักเรียนที่มีที่อยู่ปัจจุบันในเขต อ.เมืองฯ ใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ ๕๙.๒๑ รองลงมาเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ร้อยละ ๑๙.๙๔ ถัดมาเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ ร้อยละ ๑๕.๔๙ และน้อยที่สุดเป็นภาษาไทยถิ่นใต้บ้างภาษาไทยกลางบ้างในสถานการณ์เดียวกัน ร้อยละ ๕.๓๖ ขณะที่นักเรียนภาคใต้ที่มีที่อยู่ปัจจุบันในเขตอำเภออื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ อ.เมืองฯ ใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารมากที่สุด ร้อยละ ๕๙.๐๔ รองลงมาเป็นภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ร้อยละ ๒๐.๐๕ ถัดมาเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ ร้อยละ ๑๕.๑๖ และน้อยที่สุดเป็นภาษาไทยถิ่นใต้บ้างภาษาไทยกลางบ้างในสถานการณ์เดียวกัน ร้อยละ ๕.๕๗

สภาพการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า แม้ปัจจุบันนักเรียนในภาคใต้ยังสื่อสารกันด้วยภาษาไทยถิ่นใต้ แต่ก็มีแนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ลดลงตามระดับของอายุที่น้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากโอกาสในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนมีน้อยกว่าการใช้ภาษาไทยกลางในบริบทต่างๆ

๕.๒ ทิศนคติต่อการเลือกใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้

นักเรียนทั้ง ๒ ระดับชั้นไม่ได้มีทัศนคติเชิงลบต่อภาษาไทยถิ่นใต้เพราะมองว่าภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่มีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่นักเรียนมีทัศนคติต่อภาษาไทยกลางในเชิงบวก โดยมองว่า ภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่สุภาพ และควรใช้สอนที่โรงเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลของนโยบายทางการศึกษาที่ใช้ภาษาไทยกลางในการสอน และค่านิยมในเชิงบวกต่อการใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน

สภาพการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ด้วยโอกาสทางการสื่อสารในชีวิตประจำวันของนักเรียนในภาคใต้ที่เอื้อต่อการใช้ภาษาไทยกลาง ส่งผลให้นักเรียนในภาคใต้ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดี

ต่อภาษาไทยกลาง แต่ก็ไม่ได้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาไทยถิ่นใต้ นอกจากนี้นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ในภาคใต้ต่างก็มีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่นใต้ และควรให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ตั้งแต่ระดับครอบครัวอันเป็นรากฐานสำคัญของการใช้ภาษาและความภาคภูมิใจในภาษา

๕.๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนภาคใต้ รวมทั้งบริบทของการใช้ภาษาไทยกลางในภาคใต้

อายุและระดับชั้นที่กำลังศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ภาษาไทยกลางอย่างเห็นได้ชัด เห็นได้จากการใช้ภาษาในบริบททางการพูดต่างๆ ที่นักเรียนทั้ง ๒ ระดับชั้น พูดภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ในทุกบริบท ทั้งนี้ นักเรียนระดับประถมศึกษาจะมีการพูดภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในขณะที่เดียวกันนักเรียนระดับประถมศึกษาจะมีการพูดภาษาไทยถิ่นใต้น้อยกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาในทุกบริบท ระดับชั้นกล่าวได้ว่า ยิ่งช่วงอายุของนักเรียนน้อยลง นักเรียนในภาคใต้จะใช้ภาษาไทยกลางในบริบทต่างๆ มากขึ้นในชีวิตประจำวัน และจะใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ในบริบทต่างๆ น้อยลงในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้บริบทครอบครัวมีสถิติที่เป็นความต่างระหว่างผู้ที่ใช้ภาษาไทยกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) น้อยที่สุด ดังนั้นปัจจัยครอบครัวเป็นปัจจัยที่ยังเอื้อต่อการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ทั้งนี้บริบทครอบครัวจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ยังคงอยู่ต่อไป ส่วนบริบททางการศึกษา บริบทที่ไม่รู้จักกัน และบริบทที่เป็นทางการ มีสถิติที่เป็นความต่างระหว่างผู้ที่ใช้ภาษาไทยกลางกับภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) มาก แสดงให้เห็นว่า บริบทเหล่านี้เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการใช้ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในการพูดเกิดจากผู้ปกครองเป็นผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับเด็กในความดูแล ทั้งนี้พบว่า นักเรียนมีความกังวลเกี่ยวกับการพูดภาษาไทยกลางผิดเพี้ยน (พูดทองแดง) และมักอับอายที่ถูกล้อเลียน

๖. อภิปรายผล

๖.๑ แนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้

จากข้อมูลการใช้ภาษาในบริบทต่างๆ ของนักเรียนในภาคใต้ กล่าวได้ว่า ในช่วงอายุน้อยลงโอกาสในการใช้ภาษาไทยกลางยังมีมากขึ้น และยิ่งอายุมากขึ้นการใช้ภาษาไทยกลางจะน้อยลงตามลำดับ ขณะเดียวกันในช่วงอายุน้อยลง โอกาสในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ยังมีน้อยลง และยิ่งอายุมากขึ้นการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) จะมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้ นักเรียนระดับประถมศึกษาใช้ภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ในส่วนระดับชั้นที่กำลังศึกษาของนักเรียนนั้น พบว่า ผลการศึกษาเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับปัจจัยด้านอายุ สภาพการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า แม้ปัจจุบันนักเรียนในภาคใต้

ยังสื่อสารกันด้วยภาษาไทยถิ่นใต้ แต่ก็มีแนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ลดลงตามระดับของอายุที่น้อยลง เนื่องจากโอกาสในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้มีน้อยกว่าการใช้ภาษาไทยกลาง ดังที่ William Labov^๗ กล่าวไว้ว่า อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการใช้ภาษาแตกต่างกันหรืออาจกล่าวได้ว่าผู้ที่อยู่ในวัยต่างกันย่อมใช้ภาษาต่างกัน ภาษาที่ใช้โดยผู้ที่มีอายุแตกต่างกันก็จะมีลักษณะแตกต่างกันตามไปด้วย กล่าวได้ว่าอายุเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลให้คนในสังคมใช้ภาษาแตกต่างกัน

ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวโน้มของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ในปัจจุบันว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในระดับชั้นที่น้อยลงนั้นจะใช้ภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) น้อยลงตามไปด้วย ดังที่ มนตรี มีเนียม และคณะ^๘ ได้กล่าวว่า เยาวชนในภาคใต้มีแนวโน้มที่จะใช้ภาษาไทยกลางมากขึ้นในฐานะภาษาที่หนึ่ง และใช้ภาษาถิ่นไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นใต้ หรือภาษามลายู เป็นภาษาที่สอง

นอกจากนี้ในส่วนการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันนั้น พบว่า นักเรียนทั้ง ๒ ระดับ มีจำนวนผู้ใช้คำศัพท์เหล่านี้ในชีวิตประจำวันน้อยกว่าผู้ที่ใช้อย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าปัจจุบันคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้กำลังสูญหายไปจากการใช้พูดในชีวิตประจำวัน ดังที่ จริญญา ธรรมโชโต^๙ กล่าวไว้ว่า อัตราการใช้คำศัพท์ภาษาไทยมาตรฐานในกลุ่มอายุน้อยมีสูงกว่าในกลุ่มอายุมาก และอัตราการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในกลุ่มอายุมากมีสูงกว่าในกลุ่มอายุน้อย แสดงให้เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่มีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยมาตรฐานมาแทนที่คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้มากขึ้น และคาดการณ์ว่าจะส่งผลให้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้บางส่วนสูญหาย

แต่ทั้งนี้หากพิจารณาในด้านพัฒนาการของภาษาจะพบว่า การคงอยู่ ปรับตัว และสูญหายของคำศัพท์เป็นไปตามความเปลี่ยนแปลงของภาวะสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษา ซึ่งเป็นภาวะปกติ ดังนั้นการศึกษาในประเด็นนี้จึงเป็นเพียงการบอกสภาพการณ์ปัจจุบันของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เท่านั้น

๖.๒ ทศนคติต่อการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้

นักเรียนทั้ง ๒ ระดับชั้นไม่ได้มีทัศนคติเชิงลบต่อภาษาไทยถิ่นใต้เพราะมองว่าภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่มีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่นักเรียนมีทัศนคติต่อภาษาไทยกลางในเชิงบวก โดยมองว่า ภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่สุภาพ และควรใช้สอนที่โรงเรียน ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลของนโยบายทางการศึกษาที่ใช้ภาษาไทยกลางในการสอน และค่านิยมในเชิงบวกต่อการใช้ภาษาไทยกลางในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน กล่าวได้ว่า โอกาสทางการสื่อสารในชีวิตประจำวันของนักเรียนในภาคใต้ที่เอื้อต่อการใช้ภาษาไทยกลาง ส่งผลให้นักเรียนในภาคใต้ส่วน

^๗ Labov, W, **Sociolinguistic Patterns**. The University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA, 1972.

^๘ มนตรี มีเนียม และคณะ, “การสำรวจสภาพการใช้ภาษาของเยาวชนในภาคใต้”, รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖.

^๙ จริญญา ธรรมโชโต, “แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้ของคนสองกลุ่มอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดตรัง”, **วารสารปาริชาติ**, ๑๓ (๒): ๓๗-๔๕. ๒๕๔๔.

ใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายู (ท้องถิ่น) ทั้งนี้ นักเรียนก็ไม่ได้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อภาษาไทยถิ่นใต้แต่อย่างใด ลักษณะเช่นนี้แตกต่างกับ มนตรี มีเนียม และคณะ^{๑๐} ที่ได้กล่าวถึงทัศนคติของเยาวชนในภาคใต้ต่อภาษาถิ่นว่า มีความคิดเห็นที่ไม่แน่ใจว่าในปัจจุบันการใช้ภาษาถิ่นช่วยทำให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน

นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียน ผู้ปกครอง และครูต่างมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่นใต้ในฐานะภาษาประจำภาค และควรให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ตั้งแต่ระดับครอบครัว แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันคนไทยถิ่นใต้ยังคงผูกพันและมีความสัมพันธ์อยู่กับภาษาไทยถิ่นใต้ และส่วนใหญ่รับรู้ได้ว่า ปัจจุบันเด็กในภาคใต้ใช้ภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ อันเป็นที่มาของแนวทางของการอ้างภาษา ดังที่ Richards^{๑๑} และ Holmes^{๑๒} กล่าวถึงการอ้างภาษาว่า ปัจจัยทางสังคมช่วยชะลอการเปลี่ยนภาษาได้ อย่างน้อยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และปัจจัยทางด้านปริมาณและความถี่ในการติดต่อสื่อสารภาษาแม่กับคนในบ้านเกิด ของตนก็มีส่วนในการอ้างภาษาได้ การได้กลับบ้านเกิดจำนวนมากครั้งย่อมเป็นแรงจูงใจให้เกิดการอ้างภาษา และจะทำให้มีการใช้ภาษาของตนได้อย่างต่อเนื่อง

๖.๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนภาคใต้ รวมทั้งบริบทของการใช้ภาษาไทยกลางในภาคใต้

อายุและระดับชั้นที่กำลังศึกษาของนักเรียนในภาคใต้เป็นปัจจัยสำคัญในการใช้ภาษาไทยกลางอย่างเห็นได้ชัด ดังเห็นได้จากการใช้ภาษาในบริบททางการพูดต่างๆ ที่นักเรียนทั้ง ๒ ระดับชั้น พูดภาษาไทยกลางมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ในทุกบริบททั้งในบริบทครอบครัว บริบททางการศึกษา บริบทผู้ที่รู้จัก บริบทผู้ที่ไม่รู้จัก และบริบทที่เป็นทางการ แต่ในบริบทครอบครัวและบริบทผู้ที่รู้จักกันจะมีความแตกต่างของการใช้ภาษาไทยกลางภาษาไทยถิ่นใต้ และภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) น้อยที่สุด ดังที่บงกช ฐานุดตม^{๑๓} กล่าวไว้ว่า ปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ของคู่สนทนาและสถานที่ที่มีผลต่อการสลับภาษา เมื่อสนทนากับบุคคลที่สนิทสนมหรือบุคคลที่ใกล้ชิด กลุ่มตัวอย่างจะใช้ภาษาไทยถิ่นใต้สูงที่สุด และความถี่ของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้จะลดลงเมื่อสนทนากับบุคคลที่ไกลตัวออกไป

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เพราะผู้ปกครองใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับเด็ก โดยพูดภาษาไทยถิ่นใต้ที่บ้านกับพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน และคนที่คิดว่าสามารถพูดภาษาไทยถิ่นใต้ได้ และจะพูดภาษาไทยกลางที่โรงเรียนเป็นหลัก โดยเฉพาะกับครู

^{๑๐} มนตรี มีเนียม และคณะ, “การสำรวจสภาพการใช้ภาษาของเยาวชนในภาคใต้”, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖.

^{๑๑} Richards, J, *Dictionary of Applied Linguistics*, Edinburgh: Longman, 1985.

^{๑๒} Holmes, J, *An Introduction to Sociolinguistics*, Edinburgh: Pearson Education Limited, 2008.

^{๑๓} บงกช ฐานุดตม, “การสลับภาษาระหว่างภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ของนักศึกษาชาวไทย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

เพื่อนที่โรงเรียน คนแปลกหน้า และในบริบทที่เป็นทางการ ยกเว้นกรณีนักเรียนในจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่มีการพูดภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ด้วย ทั้งนี้พบว่า นักเรียนมีความกังวลเกี่ยวกับการพูดภาษาไทยกลางผิดเพี้ยน (พูดทองแดง) และมักอับอายที่ถูกล้อเลียน ลักษณะเช่นนี้ สอดคล้องกับที่ ศาสวัต บุญศรี^{๑๔} กล่าวถึง การใช้ภาษาถิ่นในสื่อบันเทิงไทยว่า ในอดีตภาษาถิ่นไม่ จะเป็นเหนือ อีสานและใต้ มักถูกใช้เพื่อความตลกขบขันที่ถูกพูดผ่านตัวละครที่เป็นคนใช้ ส่งผลให้คนในภูมิภาคต่างๆ เกิดความอายนที่จะใช้ภาษาถิ่น

ในส่วนปัจจัยในการไม่พูดภาษาไทยถิ่นใต้ของกลุ่มนักเรียนที่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ เกิดจากความเชื่อที่ว่า ภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่สุภาพกว่า โดยเฉพาะเมื่อต้องพูดกับครู หรือผู้ใหญ่ที่อาวุโสกว่า และยังเชื่อมั่นว่า ภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน สามารถใช้ได้กับคนทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ ดังเห็นได้จากสื่อต่างๆ ที่ใช้ภาษาไทยกลาง ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลการปลูกฝังความเชื่อดังกล่าวมาจากโรงเรียนผ่านครูผู้สอน ส่วนปัจจัยในการไม่พูดภาษาไทยถิ่นใต้ของกลุ่มนักเรียนที่ไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นเพราะไม่ได้ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่ ๑ อยู่แล้ว โดยนักเรียนเชื่อมั่นว่า ภาษาไทยกลางเป็นภาษาที่สุภาพกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ และยังเชื่อมั่นว่าภาษาไทยกลางเป็นภาษาราชการที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลการปลูกฝังความเชื่อดังกล่าวมาจากครอบครัว ครู และสื่อมวลชน อิทธิพลของความคิดเหล่านี้เป็นผลพวงมาตั้งแต่อดีต

ในส่วนปัจจัยที่ทำให้ผู้ปกครองใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับเด็กในความดูแลเป็นเพราะครอบครัวใช้ภาษาไทยถิ่นใต้สื่อสารกันอยู่แล้ว และคิดว่าภาษาไทยกลางสามารถฝึกพูดได้เมื่อเข้าโรงเรียน โดยที่ครูผู้สอนต้องพูดภาษาไทยกลางให้ชัดในฐานะต้นแบบ ผู้ปกครองรู้สึกภาคภูมิใจในภาษาไทยถิ่นใต้ที่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของคนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี และไม่ อายที่ลูกจะพูดภาษาไทยกลางผิดเพี้ยน (พูดทองแดง) เนื่องจากเชื่อว่าเป็นเรื่องปกติ และไม่ ได้มองว่าภาษาใต้เป็นภาษาที่หยาบคายหรือไม่สุภาพ แต่หากใช้อย่างมีกาลเทศะก็จะสะท้อนความสุภาพได้เช่นกัน รวมทั้งส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ปัจจุบันคนภาคใต้มักสอนให้ลูกพูดภาษาไทยกลาง เพราะแสดงถึงการเป็นคนเมืองมากกว่า จึงควรช่วยกันปรับทัศนคติดังกล่าวเสียใหม่เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ภาษาไทยถิ่นใต้ให้คงอยู่ต่อไป ลักษณะเช่นนี้ตรงกับที่เฉลิมชัย ส่งศรี^{๑๕} กล่าวถึงภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรมไว้ว่า สังคมในภาคใต้มีลักษณะสำนึกรักในท้องถิ่นตัวเองอย่างยิ่ง ดังเห็นได้จากค่านิยมการพูดภาษาไทยถิ่นใต้ของคนภาคใต้อันที่ว่า คนภาคใต้วัยกันเมื่อพบปะทักทายกันจะต้องใช้ภาษาถิ่น หากใช้ภาษาไทยกลางถือว่าไม่แสดงความเป็นกันเองเท่าที่ควร อันแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในภาษาถิ่นของตนเอง

^{๑๔} ศาสวัต บุญศรี, ภาษาและสำเนียงท้องถิ่น: สิ้นคำวัฒนธรรมเทียมๆ ปลอม ๆ ในสื่อบันเทิงไทย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://prachatai.com/journal/2012/04/40235>. [๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

^{๑๕} เฉลิมชัย ส่งศรี, “ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม”, วารสารปริชาต. ๑๑ (๒): ๔๗-๕๓. ๒๕๕๒.

ปัจจัยที่ทำให้ผู้ปกครองไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับเด็กในความดูแล พบว่า ผู้ปกครองมีความเชื่อว่า ถ้าเด็กเริ่มต้นจากการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาที่ ๑ จะส่งผลให้เด็กพูดภาษาไทยกลางผิดเพี้ยน (พูดทองแดง) และเห็นว่า การพูดทองแดงเป็นความน่าอับอาย และส่งผลในด้านลบต่อบุคลิกภาพ โดยเห็นตัวอย่างการถูกล้อเลียนจากสื่อต่างๆ รวมทั้งในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้ปกครองไม่เห็นว่าการไม่สอนให้ลูกพูดภาษาไทยถิ่นใต้จะเป็นการแสดงถึงการไม่รักถิ่นฐานแต่อย่างใด ดังที่ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ^{๑๖} กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาและสภาวะวิกฤตของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ ไว้ว่า การกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือระบบการศึกษาที่ใช้เฉพาะภาษาราชการเพียงภาษาเดียวเป็นสื่อในการเรียนการสอน ทำให้ภาษาท้องถิ่นหมดความหมายและพ่อแม่ไม่เห็นประโยชน์ของภาษาท้องถิ่นของตน ในส่วนของการสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นแหล่งของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ก็มักใช้ภาษาราชการเป็นหลักเพียงภาษาเดียว แม้จะพบเห็นการใช้ภาษาถิ่นบ้างก็มีในอัตราส่วนที่น้อย สถานะนี้นำไปสู่ทัศนคติของเจ้าของภาษาที่ไม่เห็นประโยชน์และความสำคัญของภาษาชาติพันธุ์ของตน จนมีการตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันคนรุ่นเยาว์มีการใช้ภาษาราชการมากขึ้น และใช้ภาษาชุมชนท้องถิ่นของตนลดลงเรื่อยๆ

ปัจจัยในการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับนักเรียนของครูในโรงเรียนตามกลุ่มเป้าหมายทั้ง ๒ ระดับชั้น พบว่า ครูใช้การพูดภาษาไทยถิ่นใต้สอดแทรกในระหว่างสอนเพื่อให้เกิดความตลกขบขัน และเห็นว่า การพูดภาษาไทยถิ่นใต้กับนักเรียนจะไม่สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างครอบคลุม เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าใจภาษาไทยถิ่นใต้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีครูพูดภาษาไทยถิ่นใต้กับนักเรียนนอกชั้นเรียนบ้าง แต่น้อยมากเนื่องจากเชื่อว่า เป็นการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมและไม่สุภาพ ในขณะที่ปัจจัยในการไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้กับนักเรียนของครู พบว่า ภาษาไทยถิ่นใต้ไม่สามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่างครอบคลุม เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าใจภาษาไทยถิ่นใต้ รวมทั้งมีความเชื่อว่า การพูดภาษาไทยกลางกับนักเรียนและผู้ปกครองมีความเหมาะสมและแสดงออกถึงมารยาทในการสื่อสารมากกว่าภาษาไทยถิ่นใต้ และเป็นภาษาที่สังคมให้การยอมรับในการสื่อสารระดับที่เป็นทางการ อีกทั้งยังมีการกำหนดมาจากหน่วยงานราชการส่วนกลาง และมีแบบอย่างมาจากครูในรุ่นก่อนทั้งยังเคยถูกลงโทษสมัยเป็นนักเรียนหากพูดภาษาไทยถิ่นใต้ในโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีทัศนคติว่าการสื่อสารด้วยภาษาไทยถิ่นใต้เป็นการยากในการอธิบายความคิด และประมวลคำที่เป็นทางการ ถึงแม้จะเป็นการสอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับภาษาไทยถิ่นใต้ ก็ต้องใช้การอธิบายความเป็นภาษาไทยกลางเช่นกัน ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับที่ อยากรู้ก็ตามครูกลุ่มนี้มีทัศนคติในด้านบวกกับภาษาไทยถิ่นใต้ และมีความเห็นว่า ภาษาไทยถิ่นใต้เป็นความภาคภูมิใจของคนภาคใต้ ควรให้ความสำคัญ และหาแนวทางในการอนุรักษ์ภาษาไทยถิ่นใต้ต่อไป

^{๑๖} สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: อรุณสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๗,

๗. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยการใช้ภาษาไทยของนักเรียนภาคใต้ในปัจจุบันนี้ทำให้ทราบลักษณะการใช้ภาษาไทยของนักเรียนภาคใต้ในปัจจุบัน โดยเข้าใจถึงทิศทางของการใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้ ทิศนคติต่อการเลือกใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียนภาคใต้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้และไม่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนภาคใต้ ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง บริบทของการใช้ภาษาไทยกลางในภาคใต้ รวมทั้งการอ้างภาษาไทยถิ่นใต้ของนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นควรมีการศึกษาการใช้ภาษาไทยของนักเรียนในภาคอื่นๆ ต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพื่อเป็นการข้อมูลที่สำคัญในการมองเห็นทิศทางของการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์และสืบสานภาษาไทยถิ่น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. **แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย.**

กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๗.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

บงกช ฐานุตตม. “การสลับภาษาระหว่างภาษาไทยกลางและภาษาไทยถิ่นใต้ของนักศึกษาชาวใต้”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ปรีชา ทิชนิงค์. “การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติของชาวไทยภาคกลางและชาวไทยภาคใต้ที่มีต่อผู้

พูดภาษาไทยกลางกับผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕.**

มนตรี มีเนียม และคณะ. “การสำรวจสภาพการใช้ภาษาของเยาวชนในภาคใต้”. **รายงานการวิจัย**

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๖.

ยุทธากะ โทมิโอกะ. “ทัศนคติต่อภาษาและการเลือกภาษาของคนไทยอีสานที่มีอายุต่างกัน”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

(๓) วารสาร:

ไข่มุก อุทยานลี. “วิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาของรัฐที่มีต่อการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๕๗”. **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ๕ (๑): ๕๑-๘๒. ๒๕๕๒.

จริญญา ธรรมโชโต. “แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นใต้ของคนสองกลุ่มอายุในเขตอำเภอเมืองฯ จังหวัดตรัง”. **วารสารปริชาต**. ๑๓ (๒): ๓๗-๔๕. ๒๕๕๔.

เฉลิมชัย ส่งศรี. “ภาษาไทยถิ่นใต้ในบริบททางวัฒนธรรม”. **วารสารปริชาต**. ๑๑ (๒): ๔๗-๕๓. ๒๕๕๒.

(๔) สัมภาษณ์:

ชวน เพชรแก้ว และจุมพล วัฒนบุณย์. **บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยกลางในอดีต**. วันที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์/เว็บไซต์:

โยธิน แสงวดี. **ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method)**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://rlc.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=679. [๑๑ มีนาคม ๒๕๕๖].

ศาสวัต บุญศรี. **ภาษาและสำเนียงท้องถิ่น: สิ้นค้าวัฒนธรรมเทียม ๆ ปลอม ๆ ในสี่บันเทิงไทย**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://prachatai.com/journal/2012/04/40235>. [๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books:**

Labov, W. **Sociolinguistic Patterns**. The University of Pennsylvania Press, Philadelphia, PA, 1972.

Richards, J. **Dictionary of Applied Linguistics**. Edinburgh: Longman, 1985.

Holmes, J. **An Introduction to Sociolinguistics**. Edinburgh: Pearson Education Limited, 2008.

พุทธวิธีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน

Buddhist Approach to knowledge Management for Development the Sangha College in upper Northern Thailand

สุทธิพร สายทอง *

พระครูสังวรสุตกิจ **

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ๒) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบพุทธวิธีการจัดการความรู้เชิงบูรณาการสู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ในเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน ๖๘ รูป/คน แบบสอบถามเป็นเครื่องมือและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ค่าร้อยละ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviations) ส่วนเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth-Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๒๐ รูป/คน ซึ่งเป็นผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่าย หัวหน้าสาขา จากวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ๔ แห่ง และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย และการพรรณนาความ

ผลการศึกษวิจัยพบว่า

สภาพการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน เป็นการจัดการความรู้ในลักษณะของการบริหาร และเชิงการเรียนรู้ ด้านพัฒนาคน พบว่าการจัดการความรู้ในองค์กรจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อเรียนรู้งานต่างสายงาน ส่วนด้านพัฒนางานพบว่าการประชุมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และทำงานเป็นทีม ในด้านพัฒนาองค์กร พบว่าหน่วยงานระเบียบ และข้อบังคับ ของการบริหารราชการ โดยภาพรวม การจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน หน่วยงานมีการสื่อสารให้บุคลากรรับทราบถึงวิสัยทัศน์ และความมุ่งมั่นขององค์กร

พุทธวิธีการจัดการความรู้สำหรับการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่ามีการจัดการความรู้โดยการนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาบูรณาการการจัดการความรู้ในองค์กร เพื่อ

* สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

นำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เช่นมีการหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันเลิกประชุม เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน การจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การจะคำนึงถึงหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการพัฒนางาน องค์กร เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ต่อการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรอย่าง ยั่งยืนมั่นคง

พุทธวิธีการจัดการความรู้ สำหรับการพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าควรมีการบูรณาการนำหลักธรรมอปริหานิยธรรม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารจัดการความรู้ และควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดแผนกลยุทธ์อย่างมี มาตรฐาน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการสร้างคลังความรู้ ในการจัดระบบอย่าง เป็นหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายอย่างเป็นรูปธรรมมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการ จัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่การพัฒนาคน พัฒนางาน และการ พัฒนาองค์กร ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : พุทธวิธีการจัดการความรู้, การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์, ภาคเหนือตอนบน

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study Buddhist Approach to knowledge Management for development of the Sangha College in upper Northern Thailand., 2) to study the appropriate Buddhist approaches to knowledge management of the local administrative organizations in upper Northern region, and 3) to present the Buddhist approaches to Buddhist Approach to knowledge Management for Development the Sangha College in upper Northern Thailand., Research methodology used the mixed methodology, the quantitative and the Qualitative Research.

The quantitative method is collected data from 20 samples of the Administrator and officer, purposefully selected with questionnaires, and data were analyzed by descriptive statistics; frequency, mean and standard deviation. The qualitative research is collected the data from 20 key informants with a structure in-Depth-Interview who were mayors, permanent secretaries and stakeholders, persons The data from both methods were analyzed by inductive analysis and descriptive interpretation.

The findings showed that:

The general setting of knowledge management of the Sangha College in upper Northern region as of human resources development was found that knowledge management was very necessary for human resource development. The

human resources must have a chance to be trained, go on educational tours both domestic and abroad, and bring back the new knowledge and experience to develop organizations. For the job development, it was found that there were participatory meeting and team work. There was learning experiences from education tour and technology was used in the organizations to manage data. As for the organizational development, it found that knowledge management of city municipality abided by official rules, and regulations. Overall, the city municipality had basic knowledge of knowledge management and embedded in the organization, only that it was not systemized.

The appropriate Buddhist approaches to the knowledge management of local administrative organization in the upper Northern region was that the knowledge management was managed by integrating Aparihaniyadhamma, principles leading to never decline, only to prosperity, to manage the knowledge in organizations and to develop human resource, works, and organizations towards the learning organizations such as holding regular meeting, meeting together and dispersing together in harmony. It is the beneficial virtue for organizational development, for it helped organizations to be more effective and more efficient. Meanwhile, the knowledge management-related organizations is to take into account the moral and ethical development organizations in order to effectively improve the development effectiveness the work, the human resource, the organization, and sustainable organizations development.

The Buddhist model for knowledge management to develop the local administrative organizations in Sangha College upper Northern region found that the integration of Aparihiniyadhamma and was a guidance in knowledge management, and it should have standardized strategic plans for knowledge management. There should be activities for learning exchanges, knowledge banks, knowledge categorizing for easy access, and activities evaluation to achieve three objectives which are; the work development, the human resource development, and the organization development towards continuous learning organizations.

Keywords : Buddhist Knowledge Management, Development the Sangha College,
Upper Northern Thailand

๑. บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ข้อมูลข่าวสารกระจายอย่างหลากหลายและทั่วถึงส่งผลให้เศรษฐกิจเป็นทุนนิยมมากขึ้นวัฒนธรรมบริโภคนิยมเพิ่มขึ้น เพราะกระแสโลกาภิวัตน์และวิกฤติเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้าก่อให้เกิดภาวะ การปรับตัวไม่ทันทางสังคม การเปลี่ยนแปลงที่พลิกผัน การแข่งขันสูง ก้าวสู่ระบบทุนนิยม วัตถุนิยม^๑ ซึ่งสาเหตุเหล่านี้นำไปสู่การพัฒนาในทุกด้าน แต่ขณะเดียวกันก็เปรียบเสมือนเหรียญที่มีสองด้าน ความพยายามที่จะก้าวให้ทันกระแสโลกาภิวัตน์อาจทำลายศักยภาพของคน ชุมชน ท้องถิ่น ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม กล่าวคือเกิดภาวะทันสมัยแต่ไม่พัฒนา ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติเป็นอย่างมาก ตัวอย่างเช่น แรงงานที่ไร้คุณภาพ การว่างงานเพราะการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันต่างๆ ในสังคมแม้แต่องค์กรวิทยาลัยสงฆ์ฯ ก็ได้รับผลกระทบดังกล่าวและนับวันจะเร่งให้ต้องปรับเปลี่ยนการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมจึงต้องอาศัยการจัดการความรู้ใหม่ ปัจจุบันจึงต้องมีวิธีการจัดการความรู้ เรียกว่า KM (Knowledge Management) คือเครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๓ ประการไปพร้อมๆกัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ปัจจุบันตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่ ๗ การบริหารและการจัดการและตัวบ่งชี้ สกอ. ๗.๒ การพัฒนาสถาบันสู่สถาบันเรียนรู้ คือ กำหนดให้สถาบันมีการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคม แห่งการเรียนรู้ โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถาบันมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในสถาบัน สามารถเข้าถึงความรู้นั้นได้ และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๒

ดังนั้น จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา ของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ส่งผลกระทบต่อการบริหารวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งอาจมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก การจัดการความรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ จะต้องนำมาเป็นเครื่องมือในการบริหาร เพื่อการตอบสนองการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ และถูกต้องเหมาะสมตามหลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล พุทธวิธีจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการบริหารอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ผู้วิจัยมองเห็นความสำคัญของการบริหารยุคใหม่คือการจัดการความรู้ (KM : Knowledge Management) และนำพุทธวิธีการจัดการความรู้ไปบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อหารูปแบบในการบริหารจัดการวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบนให้มีประสิทธิภาพ และมี

^๑ บุญดี บุญญาภิกิจและคณะ, การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^๒ บุษกร วัฒนบุตร, “องค์กรแห่งความสุขกับคุณภาพชีวิต”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๘) : ๖๕-๗๗.

ประสิทธิผล ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน”

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน
๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค ในการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบพุทธวิธีการจัดการความรู้เชิงบูรณาการสู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน

๓. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๓.๑ **ขอบเขตของเนื้อหา** เป็นการศึกษา การวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ครอบคลุมเรื่องพุทธวิธีการจัดการความรู้ ความสำคัญของการจัดการความรู้ การบริหาร การจัดการ และการพัฒนา ความรู้ในองค์กร

๓.๒ **ขอบเขตของประชากร** ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ ของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน ๔ แห่ง จำนวนทั้งสิ้น ๖๘ รูป/คน

๓.๓ **ขอบเขตของพื้นที่** วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน และวิทยาลัยสงฆ์นครเชียงใหม่

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับการศึกษา โดยคณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๒ ชนิด คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และ หาค่าร้อยละ (Percentage) ๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพคุณภาพ

๕. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ศึกษากรณี วิทยาลัยสงฆ์ ๔ แห่งในเขตภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยสรุปประเด็นโดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑. ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ของวิทยาลัยสงฆ์ ในเขตภาคเหนือตอนบน วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน

การกำหนดประเด็นความรู้และเป้าหมายของการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถาบันอย่างน้อยครอบคลุมพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิตและด้านการวิจัย มีนโยบาย มีการนำผลการประเมินแผนการจัดการความรู้ไปปรับใช้และทบทวนในการจัดการความรู้ (๒) ผู้บริหารเล็งเห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนการจัดการความรู้ภายในมหาวิทยาลัย (๓) คณะจารย์และเจ้าหน้าที่ให้ความร่วมมือในการจัดการความรู้ในระดับคณะ (๔) มีบุคลากรกลุ่มเป้าหมายที่จะพัฒนาความรู้และทักษะด้านการผลิตบัณฑิตและด้านการวิจัยอย่างชัดเจนตามประเด็นความรู้ที่กำหนด (๕) มีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ ทักษะของผู้มีประสบการณ์ตรงเพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดีตามประเด็นความรู้ที่กำหนด มีการเผยแพร่ไปสู่บุคลากรกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด (๖) มีการรวบรวมความรู้ ทั้งที่มีอยู่ในตัวบุคคลและแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีมาพัฒนาและจัดเก็บอย่างเป็นระบบโดยเผยแพร่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit knowledge) (๗) มีการนำความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ไปการศึกษาปัจจุบันหรือการศึกษาที่ผ่านมา ที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit knowledge) และจากความรู้ ทักษะของผู้มีประสบการณ์ตรง (Tacitknowledge) ที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานจริง

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้เครื่องมือจากแบบสอบถาม(Questionnaire) ตามแนวคิด และทฤษฎีที่มีผลต่อการจัดการความรู้เชิงพุทธ สำหรับพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งศึกษาจากประชากรตัวอย่าง จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน และวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๖๘ รูป/คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ จำนวน ๖๘ คนคิดเป็นร้อยละ ๗๒.๑ และบรรพชิต จำนวน ๑๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๙ และมีระดับความเข้าใจสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ในวิทยาลัยสงฆ์เขตภาคเหนือตอนบน ด้านการพัฒนาองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๐๖, S.D.=๐.๓๕$) ด้านการพัฒนาบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๐๗, S.D.=๐.๔๕$) ด้านการพัฒนางาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๐๙, S.D.=๐.๔๕$) และระดับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม ๗ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๕, S.D.=๐.๔๔$)

๓. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์เชิงลึกการสังเคราะห์รูปแบบพุทธ วิธีการจัดการความรู้เชิงบูรณาการสู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน

จากการศึกษาแนวความคิดของการจัดการความรู้ (Knowledge Management) กับ การจัดการความรู้ทางพุทธศาสนา ทำให้พบว่ามีแนวความคิดหลักการ ทฤษฎี ที่แตกต่างกันและเหมือนกัน ซึ่งสามารถนำทฤษฎีและแนวทางความคิดในการจัดการความรู้ของพุทธศาสนามาบูรณาการใช้ในการจัดการความรู้ได้ เช่น การถ่ายทอดความรู้ การจัดเก็บองค์ความรู้ การได้มาซึ่งองค์ความรู้ การเผยแพร่ความรู้ การนำความรู้มาใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. กระบวนการพัฒนาคน วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางในเขตภาคเหนือตอนบน เน้นให้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล วัฒนธรรมองค์กร ซึ่งเป็นระบบความเชื่อและค่านิยมร่วมที่มีการพัฒนาขึ้นมาภายในองค์กรและเป็นตัวกำหนดความประพฤติและพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลในองค์กร จึงจำเป็นที่จะต้องทำให้บุคคลทุกคนในองค์กรมีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตในการแลกเปลี่ยนความรู้ และมีการถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองมีอยู่ให้กับบุคคลอื่น โดยให้มีการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคคลเหล่านั้น มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและทัศนคติ การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ตลอดจนการสร้างให้เกิดความไว้วางใจเพื่อให้บุคคลมีความเต็มใจที่จะแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่น^๓ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญส่ง หาญพานิช** ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่าผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีความต้องการในระดับมาก ในการสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ และการใช้เทคโนโลยี^๔

๒. กระบวนการพัฒนางาน การจัดการความรู้ในองค์กรมุ่งให้ผลงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การพัฒนาองค์การซึ่งเป็นระบบการที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การประสานงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในองค์การ โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบขององค์กรอย่างมีแบบแผน เพื่อให้องค์กรสามารถแก้ไขปัญหาและมีการพัฒนาการอย่างเหมาะสมด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานขององค์กรด้วยการพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และบรรยากาศในการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อทั้งบุคคล กลุ่มและองค์กร โดยอาศัยเครื่องมือทางการบริหารต่างๆ มาบูรณาการระหว่างบุคคลให้เข้ากับองค์กรได้อย่างเหมาะสมด้วยทิศทางที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันภายใต้สภาพแวดล้อมปัจจุบันที่มีการพลวัตอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้บริหารและพัฒนาองค์การจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์การ เพื่อให้สามารถพัฒนาหรือสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักคุณธรรมในการบริหารงานให้มีประสบความสำเร็จ^๕

๓. กระบวนการพัฒนาองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share and Learn) ของบุคลากรในองค์กร ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญถือเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ โดยต้องอาศัยบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างความรู้ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น การสื่อสาร การประชุม

^๓ สัมภาษณ์ นายประวิทย์ เอกเจริญสุข, วิทยาลัยสงฆ์นครเชียงใหม่, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗ พระปลัดเทียน พลวุฑฒ, ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗

^๔ บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, **ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖)

^๕ สัมภาษณ์พระปลัดวัชรพงษ์ วิชิรปัญญา หัวหน้าฝ่ายวางแผนวิชาการ, วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗, นายจิรศักดิ์ ปันลำ รก.หัวหน้าสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ๘ กันยายน ๒๕๕๗, นายไพรินทร์ ฦ วันนา รองผู้อำนวยการ, วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗

แบบไม่เป็นทางการ อาทิเช่น การเล่าเรื่อง (Story Telling) ประสบการณ์ที่ผ่านมา ถึงความสำเร็จ และความบกพร่องของงานที่ผ่านมาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ในองค์กรการนำพุทธวิธีเป็นพื้นฐานการจัดการความรู้เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทีมงานและองค์กร เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน เป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จมีความสุขในการทำงาน ด้วยความสามัคคี^๖ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอื้อมพร ชลวร** ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” พบว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีต ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้

๖. ผลการวิจัย

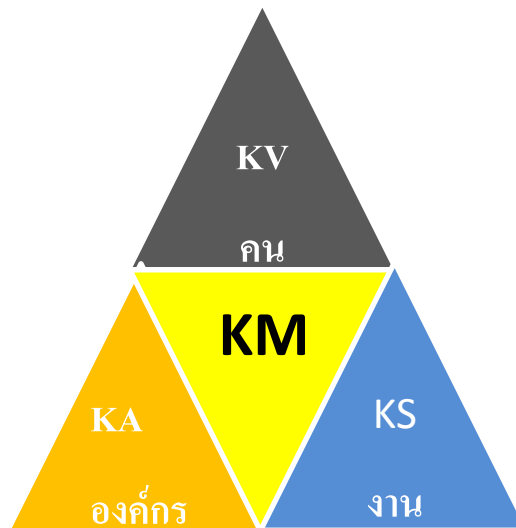
จากการใช้พุทธวิธีการจัดการความรู้สู่การพัฒนาวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน สรุปได้ดังนี้ การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือของการพัฒนาองค์กร (Organizational Development) ที่เป็นเครื่องมือที่จำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ในการบริหารและพัฒนาองค์กรเพื่อให้องค์กรได้มีการสำรวจ แบ่งประเภทความรู้ วิเคราะห์ความรู้ เพื่อสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอมุมมองเพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการควบคุม การปฏิบัติงานในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดคนดี คนเก่ง ในองค์กรด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรในองค์กรได้แก่ Man Machine Method Matcrials ด้วยพุทธวิธีเข้าถึงความรู้ที่แท้จริง รู้แจ้งเห็นจริง ด้วยการปฏิบัติจริง หรือที่เรียกว่า Learning by Doing ซึ่งการจัดการความรู้จะนำพามาสู่การ ฟัง อ่าน ถาม เขียน จดจำอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการพัฒนาองค์กรผ่านพุทธวิธีซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา และการปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้ทักษะ ความสามารถ ก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองพัฒนาองค์กร

จากโลกาภิวัตน์ซึ่งเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก และปัจจุบันตามเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาของสำนักงาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่ ๗ การบริหารและการจัดการและตัวบ่งชี้ สกอ. ๗.๒ การพัฒนาสถาบันสู่สถาบันเรียนรู้ คือ กำหนดให้สถาบันมีการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคม แห่งการเรียนรู้ โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถาบันมาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครเชียงใหม่, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗, นายเสน่ห์ ใจสิทธิ์ หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗, พระครูสุตชยาภรณ์ รก.หัวหน้าสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗, พระสมุห์อุทัย อุทัยเมธี รก.หัวหน้าสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗

^๗ เอื้อมพร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ทุกคนในสถาบัน สามารถเข้าถึงความรู้นั้นได้และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้ส่งผลกระทบต่อ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือที่อยู่ในระดับล่าง ปัจจุบันจึงต้องมีวิธีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) อันเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ได้แก่การพัฒนางาน การพัฒนาคน และการพัฒนาองค์กร เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนามีเป้าหมายมุ่งประโยชน์ความสุขในปัจจุบัน ความสุขในอนาคต และความสุขในการบรรลุธรรม ฉะนั้นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับทฤษฎีสสมัยใหม่ก่อให้เกิดองค์แห่งการเรียนรู้ ดังนี้ ๑) Knowledge Vision หรือ KV เป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์องค์กรต่อการพัฒนางาน เป็นการกล่าวถึงแผนยุทธศาสตร์ขององค์กร กฎระเบียบของหน่วยงาน ซึ่งมีผลกระทบไปถึงการจัดระบบงานอย่างมีคุณภาพและพันธกิจขององค์กร ของทุกหน่วยงาน เป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยให้เป้าหมาย วิสัยทัศน์ ๒) Knowledge Sharimg หรือ KS เป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share and Learn) ของบุคลากรในองค์กร ซึ่งเป็นที่ส่วนที่สำคัญถือเป็นหัวใจของการจัดการความรู้ โดยต้องอาศัยบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างความรู้ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น การสื่อสาร การประชุมแบบไม่เป็นทางการ อาทิเช่น การเล่าเรื่อง (Storytelling) ประสบการณ์ที่ผ่านมา ถึงความสำเร็จและความบกพร่องของงานที่ผ่านมาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ในองค์กร ฉะนั้นกระบวนการของ Knowledge Vision และ Knowledge Sharimg นั้นจำเป็นที่จะต้องมีการปฏิวัติในการเข้ามาเป็นพื้นฐานการจัดการความรู้เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาทีมงานและองค์กร เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน เป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จมีความสุขในการทำงานด้วยความสามัคคีได้ด้วยหลัก อปริหานิยธรรม ๗ ประการ อันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่รู้จักเสื่อมเป็นเหตุที่ตั้งของความสามัคคีสร้างความเป็นปึกแผ่นแห่งคร้วเรือน หมู่คณะและประเทศชาติ ๓) Knowledge Asset หรือ KA เป็นส่วนของคลังความรู้ที่ได้จากการเก็บสะสมเกร็ดความรู้ เป็นการจดบันทึกความรู้ เทคนิค เคล็ดลับในการทำงานที่ได้มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีคุณภาพและเป็นทรัพยากรที่มีค่าในองค์กร ผ่านพุทธวิธีที่เป็นการพัฒนาคนให้เป็นคนดี คนเก่ง ด้วยธรรมของคนดี ได้แก่ อปริหานิยธรรม ๗ ตามแผนภาพต่อไปนี้

จะเห็นได้ว่า **การพัฒนาคน** วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรนำหลักสี่ปฐพีธรรม ๗ มาประยุกต์และบูรณาการโดยให้เป็น นโยบายของวิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อวิทยาลัยสงฆ์ บุคลากร และส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายมีได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ **การพัฒนางาน** การจัดการความรู้ในองค์กรมุ่งให้ผลงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการพัฒนาองค์กรซึ่งเป็นระบบการที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การประสานงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในองค์กร โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบองค์กรอย่างมีแบบแผน เพื่อให้องค์กรสามารถแก้ไขปัญหาและมีการพัฒนาการอย่างเหมาะสมด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานขององค์กรด้วยการพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และบรรยากาศในการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อทั้งบุคคล กลุ่มและองค์กรโดยอาศัยเครื่องมือทางการบริหารต่างๆ มาบูรณาการระหว่างบุคคลให้เข้ากับองค์กรได้อย่างเหมาะสมด้วยทิศทางที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันภายใต้สภาพแวดล้อมปัจจุบันที่มีการพลวัตอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กร เพื่อให้สามารถพัฒนาหรือสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักคุณธรรมนำโดยนำหลักอภิธานิธรรม ๗ มาบูรณาเข้ากับการบริหารองค์กร และ**การพัฒนาองค์กร** ซึ่งเป็นระบบการที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน การประสานงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในองค์กร โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบองค์กรอย่างมีแบบแผน เพื่อให้องค์กรสามารถแก้ไขปัญหาและมีการพัฒนาการอย่างเหมาะสมด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานขององค์กรด้วยการพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และบรรยากาศในการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อทั้งบุคคล กลุ่มและองค์กรโดยอาศัยเครื่องมือทางการบริหารต่างๆ มาบูรณาการระหว่างบุคคลให้เข้ากับองค์กรได้อย่างเหมาะสมด้วยทิศทางที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันรวดเร็ว ซึ่งผู้บริหารและพัฒนาองค์กรจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาองค์กร เพื่อให้สามารถพัฒนาหรือสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับ

องค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักคุณธรรมในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพสำเร็จ การนำหลักธรรม อปฺริหานิยธรรม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๓ ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และบรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ การกำหนดนโยบายพุทธวิถีการจัดการความรู้ ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการองค์การให้มีประสิทธิภาพ

๑.๒ การนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปสู่วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน จะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จโดยมีกระบวนการติดตามประเมินผล

๑.๓ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการความรู้ในส่วนงาน

๒. การเสนอแนะด้านปฏิบัติ

๒.๑ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรดำเนินการจัดทำแผนกลยุทธ์ ด้านการจัดการความรู้ เพื่อการพัฒนาองค์กรเอง

๒.๒ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรกำหนดขั้นตอนการจัดการความรู้โดยจัดทำคู่มือการจัดการความรู้สำหรับใช้เป็นข้อปฏิบัติในการดำเนินการขององค์กร

๒.๓ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรกระตุ้น และชี้แนะให้บุคลากรเกิดความเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการจัดการความรู้สำหรับองค์กร

๓. การเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป

๓.๑ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน อย่างเต็มกระบวนการในการจัดการความรู้

๓.๒ วิทยาลัยสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ควรจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการจัดการความรู้ โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตน คน งาน เพื่อก่อให้เกิดปัญญาในการปฏิบัติงาน

บรรณานุกรม

(๑) วิทยาลัยนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. **ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

เอี่ยมพร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๒) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ นายประวิทย์ เอกเจริญสุข, วิทยาลัยสงฆ์นครเข็ญราย, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระปลัดเทียน พลอุทโฒผู้, อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระปลัดวัชรพงษ์ วิชิรปัญญา หัวหน้าฝ่ายวางแผนวิชาการ, วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ นายจිරคักดี ปันลำ รก.หัวหน้าสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว, วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๘ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ นายไพรินทร์ ณ วันนา รองผู้อำนวยการ, วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสปัญญา หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครเข็ญราย, ๑๐ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ นายเสนห์ ใจสิทธิ์ หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์พระครูสุตชยาภรณ์ รก.หัวหน้าสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ๒๐ กันยายน ๒๕๕๗.

สัมภาษณ์ พระสมุห์อุทัย อุทยเมสี รก.หัวหน้าสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๗.

การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดนนทบุรี

An Application of Buddhist Administration Model of The Basic Educational Institution In Nonthaburi Province

บุณรดา กรรณสูต *

สุรพล สุยะพรหม **

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ ***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๓) เพื่อนำเสนอการประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและการพรรณนาความ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๒๖ ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย สถิติที่ใช้คือค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สภาพปัญหาทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือขาดบุคลากรครู การเงินงบประมาณมีอุปสรรค การบริหารวัสดุอุปกรณ์มีข้อบกพร่อง และการจัดการโรงเรียนยังไม่สอดคล้อง ๒) การประยุกต์ใช้ตามหลักอริยสัจ ๔ หลักสัพบุริสธรรม ๗ และหลักการจัดการ ๓) การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน กล่าวคือด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์การ ด้านการบริหารบุคคล ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการควบคุม

คำสำคัญ: การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธ, สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

Objectives of this research were 1) to study common issues and problems of basic education 2) to study Buddhism, concepts and theories related to basic education administration and 3) to propose the Buddhist application management style for basic education in Nonthaburi province.

The research methodology was mixed methods both qualitative and quantitative. For qualitative research collected data from documents and in-depth-interviewing 18 qualified key informants and 9 participants in focus group discussion, analyzed data by descriptive interpretation. The quantitative research collected data from 226 samples with questionnaires, analyzed data with descriptive and inferential statistics.

Findings were as follows:

common issues and problems of basic education were that teacher personnel were limited, budget had problems, materials and equipment management had loophole and school administration was not responding to the policy. (2) The application of Buddhadhamma was to use Itthipada 4, Sappurisadhamma 7 with the management principles, (3) Samples' opinion towards the application of Buddhist administration were at high level in all aspects; planning, organizing, staffing, directing and controlling.

Keywords: An Application of Buddhist Administration Model, The Basic Educational Institution in Nonthaburi Province

๑. บทนำ

การบริหารจัดการเชิงพุทธมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรทุกหน่วยงาน ด้วยเหตุที่ว่าสังคมปัจจุบันตกอยู่ในอำนาจเงินตรา โดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำ นักการเมือง นักธุรกิจ แม้แต่พระสงฆ์องค์เจ้า ยังเชื่ออำนาจวัตถุนิยม เมื่อเป็นเช่นนั้น ส่งผลให้เกิดคู่แข่งกันเพื่อเอาชนะ สำหรับการบริหารจัดการเชิงพุทธเน้นการแสวงหาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางให้สังคมเกิดความพอเพียง เป็นพื้นฐานแห่งความสันติสุข^๑ จากแนวคิดดังกล่าวมานั้นชี้ให้เห็นว่า ปัญหาความวุ่นวายในสังคมไทยที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการยึดมั่นถือมั่นในอัตตาธิปไตยเกินไป นอกจากนั้นแล้ว แนวทางการบริหารจัดการเชิงพุทธได้รับความคาดหวังว่า เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาความสับสนวุ่นวายของสังคมได้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า สังคมไทยได้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้น หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ค่านิยม

^๑ สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

และพิธีกรรม ตลอดการศึกษาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการบริหาร ตามหลักธรรมที่ผู้บริหารสามารถนำประยุกต์ใช้กับการบริหารได้ตลอดเวลา ได้แก่ ตามหลักอิทธิบาท ๔ และตามหลักสัปปริสธรรม ๗ เป็นต้น^๒

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง “การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี” เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำเสนอการประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
๓. เพื่อนำเสนอการประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ศึกษาวิจัยแบบผสานวิธีโดยศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณได้ศึกษาเชิงสำรวจข้อมูล สถิติพรรณานา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน และสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ รูป/คน ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๒๖ คน

๕. ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาทั่วไปและปัญหาอุปสรรคของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่(๑) ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญการด้านความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ (๒) การบริหารการเงินของ

^๒ กมล ฉายะวัฒน์, การบริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

โรงเรียนย่อมต้องอาศัยหลักการมากมายเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพ (๓) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรีมีข้อบกพร่องเรื่องครุภัณฑ์สำนักงานไม่เพียงพอกับปริมาณความต้องการ (๔) การจัดการสถานศึกษาต้องนำระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน การกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาพฤติกรรมนักเรียน

๒. หลักพุทธธรรมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน และการประยุกต์ใช้ตามการบริหาร เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ และการควบคุม

๓. การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ (๑) การวางแผน ช่วยให้การว่าจ้างบุคลากรใหม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผน บุคลากรเป็นงานที่มีความสำคัญในองค์กรทุกประเภท เป็นการเตรียมการให้ได้บุคลากรใหม่ (๒) การจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร (๓) การบริหารบุคคล เป็นการดำเนินการให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้ผลงานตามที่หน่วยงานต้องการหรือให้ได้ผลงานดีขึ้นกว่าเดิม (๔) การอำนวยการ การสั่งงาน การชี้แนะ การให้ความรู้แก่บุคคลในองค์กรเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ (๕) การควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติงาน มีการแก้ไขปรับปรุงการทำงาน

ตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ ด้านฉันทะ ส่งเสริมหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านวิริยะ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านจิตตะ ส่งเสริมครูและนักเรียน ด้านวิมังสา ตรวจสอบวิธีการปฏิบัติงานของบุคลากรตามกฎระเบียบ ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ธรรมัญญา ความคิดและก้าวหน้าที่ทันต่อเหตุการณ์ อัตถัญญา ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ อัตตัญญา รู้จักจุดเด่น จุดด้อย มัตตัญญา ส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการ กาลัญญา พัฒนาเด็กนักเรียน ปุริสัญญา กลยุทธ์เข้าถึงสังคมชุมชน และปุคคัลัญญา ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู

๖. อภิปรายผล

ผู้วิจัยสรุปการอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

๑. **ด้านการวางแผน** การวางแผนส่งเสริมพัฒนาโอกาสความเท่าเทียมกันของบุคลากรครูในโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปรีชา กันธิยะ** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม” ผลการวิจัยพบว่า^{๑)} สภาพการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมประกอบด้วยปรัชญา คือคุณธรรมนำความรู้ สร้างทักษะอาชีพ พัฒนาสังคม วิสัยทัศน์ คือเสริมสร้างคุณธรรม ความรู้ พัฒนามาตรฐานอาชีพ อนุรักษ์สืบทอดศาสนาพิธี พัฒนาคณตีมี่คุณธรรมและความสมานฉันท์ให้สังคมเป็นสุขตามหลักธรรมคำสอนทาง

^{๑)}ปรีชา กันธิยะ, “การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑).

ศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมประกอบด้วย รูปแบบหลักของการบริหารแบบย่อยอีก รูปแบบหลักการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน และรูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี มีการวางแผนการบริหารโรงเรียนตามกฎระเบียบและนโยบายของส่วนกลาง มีการวางแผนการบริหารบุคลากรในโรงเรียนให้สอดคล้องตามนโยบาย ตามโครงสร้างหลักสูตร มีการวางแผนการบริหารวิชาการเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่ครู และเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม มีการวางแผนตำแหน่งหน้าที่ครู ประจำชั้นเรียนและครูอัตราจ้าง เจ้าหน้าที่ในโรงเรียนให้ชัดเจน มีการวางแผนการบริหารทรัพยากรในโรงเรียนตามวัตถุประสงค์โดยให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักวิชาการ จึงเป็นเหตุผลให้บุคลากรมีความคิดเห็นด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ด้านการจัดองค์การ เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ เป็นการมอบหมายหน้าที่การทำงานให้ปฏิบัติตามความเหมาะสมกับความสามารถ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระราชรัตนมงคล ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมต่างโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ” ผลการวิจัยพบว่า^๕ หลักสูตรฝึกอบรม วิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของพระสอนศีลธรรม มีผลการประเมินดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๐๕ และมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่าหลังการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนทดสอบความรู้เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี มีการจัดการแบ่งภาระหน้าที่ครู และเจ้าหน้าที่ตามโครงสร้างของโรงเรียน ผู้บริหารกำหนดนโยบายขึ้น เช่นการมอบหมายงาน ความรับผิดชอบให้กับครู ผู้สอนแต่ละชั้นเรียนรับผิดชอบดูแลวิชาที่สอนอยู่ มีการส่งเสริมครูบุคลากรในโรงเรียน และนักเรียน ให้รักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด มีการนำเสนอการบรรจุแต่งตั้งครู บุคลากรในโรงเรียนตามเกณฑ์การบรรจุแต่งตั้งอย่างโปร่งใส มีการเปิดรับสมัครนักเรียนในเขตบริการของโรงเรียนทุกปีตามกฎระเบียบและเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม จึงเป็นเหตุผลให้บุคลากรมีความคิดเห็นด้านการจัดองค์การ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

^๕พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิดา), “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมต่างโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

๓. **ด้านการบริหารบุคคล** เป็นการดำเนินการให้บุคลากรได้เพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้ผลงานตามที่หน่วยงานต้องการหรือให้ได้ผลงานที่ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาบุคลากรมีความจำเป็นอย่างต่อเนื่องต่อการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการวิจัยพบว่า^๕ การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบมีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการการจัดการความรู้ กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ กำแพงเพชร ในรายวิชาพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ จำนวน ๖๐ คน กลุ่มทดสอบจำนวน ๓๐ คน และกลุ่มควบคุมจำนวน ๓๐ คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนและสมรรถนะทางการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี พิจารณาความเหมาะสมตามเกณฑ์ในการขอย้ายเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่ตามที่ครูเสนอได้ ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา ศึกษาต่อในระดับสูงโดยให้ทุนอุดหนุน มีการจัดการฝึกอบรม ประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาวิชาการบุคลากร ให้มีทักษะ มีประสบการณ์ต่อกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน มีการส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าประชุม สัมมนาประจำปี และได้ไปศึกษาดูงานต่างประเทศปีละ ๑ ครั้ง กรณีครูและบุคลากรทางการศึกษาเกษียณอายุราชการ หรือลาออกก่อนกำหนดมีกระบวนการดำเนินการอย่างโปร่งใส จึงเป็นเหตุผลให้บุคลากรมีความคิดเห็นด้านการบริหารบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๔. **ด้านการอำนวยความสะดวก** ผู้บริหารมีหน้าที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกทุกอย่างในโรงเรียน เพื่อให้การบริหารบุคลากรเป็นไปตามกฎระเบียบ ด้วยวิธีการสั่งการ และรวมถึงการชี้แจงงานให้บุคลากรทุกระดับได้ลงมือปฏิบัติตามเพื่อให้การดำเนินงานขององค์การสามารถบรรลุเป้าหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นงลักษณ์ เรือนทอง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัยพบว่า^๖ องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบคือ (๑) เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (๒) ผู้บริหารและครูเป็นมืออาชีพ (๓) การประกันคุณภาพ การตรวจสอบได้และความเชื่อถือ (๔) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (๕) การมีวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน (๖) เน้นการเรียนการสอน (๗) การสอนที่มีวัตถุประสงค์

^๕ บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์, “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๖ นงลักษณ์ เรือนทอง, “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐).

(๘) มีความคาดหวังต่อนักเรียนสูง รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล เป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๘ องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้อง เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี มีการจัดสัมมนาภารกิจหลัก ๔ ด้าน คือด้านบริหารวิชาการ ด้านบริหารงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล ด้านบริหารงานทั่วไป ทุกปี บริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียนมีระบบและระเบียบสามารถตรวจสอบได้ การบริหารจัดการงบประมาณ การเงิน บัญชี และพัสดุ ตามระเบียบขั้นตอนที่กระทรวงการคลังกำหนด การบริหารจัดการงานพัสดุ ทะเบียนทรัพย์สินของโรงเรียนให้เป็นปัจจุบันสามารถตรวจสอบได้ทุกเวลา จัดระบบเครือข่ายการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ จัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนแจ้งความเคลื่อนไหวกิจกรรมในโรงเรียนทุกภาคเรียน จึงเป็นเหตุผลให้บุคลากรมีความคิดเห็นด้านการอำนวยความสะดวก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๕. ด้านการควบคุม เป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารเชิงประยุกต์ศิลป์ ซึ่งนำมาใช้ในการปฏิบัติต่อบุคลากรครูเพื่อส่งงานทุกระดับชั้น โดยสั่งให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใด พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬารัตน์ มาเสถียร-วงศ์ ได้วิจัยเรื่อง “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า “สังคมไทยต้องเผชิญกับแนวโน้มสำคัญและความไม่แน่นอนในด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคม เด็ก เยาวชน และการศึกษาไทย กระแสเศรษฐกิจเสรีที่มีผลต่อภาวะการแข่งขันและการแข่งขันเพื่อเข้าถึงความรู้ กระแสความก้าวหน้าทางวิทยาการที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ให้การศึกษาต้องไล่ทันต่อความรู้และวิถีวิทยาใหม่ๆ กระแสการเมืองยุคใหม่ท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมที่หนีไม่พ้นซึ่งความขัดแย้งและการเรียนร้องสิทธิทางสังคม ในชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ แนวโน้มวิกฤตทางจริยธรรมคุณธรรม รวมถึงความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดู และการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชน ซึ่งทั้งหมดนี้ยังส่งผลสืบเนื่องเชื่อมโยงไปกับปัญหาวิกฤตเยาวชน เรื่องการใช้ชีวิตเสี่ยงเป็นต้น

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี กำกับ ควบคุมดูแลทรัพยากรทั้งปวงของโรงเรียนให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับอย่างยุติธรรม กำกับดูแล ครูและบุคลากรในโรงเรียน ทุกคนให้ปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายอย่างทั่วถึง ส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างซื่อสัตย์และสุจริต ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรงตามเวลาที่โรงเรียนกำหนดไว้ ประเมินผลการเรียนการสอนแต่ละภาคเรียนเป็นปัจจุบันเพื่อรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบและสรุปผลการศึกษาทุกปีต่อสาธารณะ จึงเป็นเหตุผลให้บุคลากรมีความคิดเห็นด้านการควบคุม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

^๑จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การวางแผน เป็นการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนให้เกิดความรู้และการศึกษาของเด็กและเยาวชน การวางแผนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี ต้องไปตามนโยบายของส่วนกลาง

๒. การจัดองค์การ เพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรีเน้นความเป็นอิสระ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้

๓. การบริหารบุคคลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี เลือกตัวบุคลากรครูที่มีความรู้ความสามารถ ตรงตามกฎกระทรวงกำหนด และมีความเป็นครูวิชาชีพ

๔. การอำนวยการเพื่อการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรีเป็นไปตามหลักการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป

๕. การควบคุมการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี เป็นการกำกับดูแลปัจจัยภายในและภายนอก ให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ กฎหมายและสิ่งแวดล้อม

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี วางแผนตามกฎระเบียบและนโยบายของส่วนกลาง วางแผนตามโครงสร้างหลักสูตร เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่ครู และเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม วางแผนตำแหน่งหน้าที่ครู ประจำชั้นเรียนและครูอัตราจ้าง เจ้าหน้าที่ในโรงเรียนให้ชัดเจน วางแผนการบริหารทรัพยากรโดยให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักวิชาการ

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี จัดแบ่งภาระหน้าที่ครูและเจ้าหน้าที่ตามโครงสร้างของโรงเรียน มอบหมายงาน ความรับผิดชอบให้กับครู ผู้สอนแต่ละชั้นเรียน รับผิดชอบดูแลวิชาที่สอนอยู่ ส่งเสริมครู บุคลากรในโรงเรียน และนักเรียน ให้รักษากฎระเบียบวินัยของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด นำเสนอการบรรจุแต่งตั้งครู บุคลากรในโรงเรียนตามเกณฑ์การบรรจุแต่งตั้งอย่างโปร่งใส เปิดรับสมัครนักเรียนในเขตบริการของโรงเรียนทุกปีตามกฎระเบียบและเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี พิจารณาความเหมาะสมตามเกณฑ์ในการขอย้าย ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา ศึกษาต่อในระดับสูงโดยให้ทุนอุดหนุนฝึกอบรม ประชุม สัมมนาเพื่อพัฒนาวิชาการบุคลากร ให้มีทักษะ มีประสบการณ์ต่อกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าประชุม สัมมนาประจำปี และได้ไปศึกษาดูงานต่างประเทศปีละ ๑ ครั้ง กรณีครูและบุคลากรทางการศึกษาเกษียณอายุราชการ หรือลาออกก่อนกำหนดมีกระบวนการดำเนินการอย่างโปร่งใส

๔. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี จัดสัมมนาการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารงานทั่วไป มีระบบและระเบียบสามารถ

ตรวจสอบได้ทั้งการเงิน บัญชี และพัสดุของโรงเรียน จัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนแจ้งความเคลื่อนไหวกิจกรรมในโรงเรียนทุกภาคเรียน

๕. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี กำกับดูแลทรัพยากรทั้งปวงของโรงเรียนให้เป็นไปตามกฎระเบียบ กำกับดูแล ครูและบุคลากรในโรงเรียน ทุกคนให้ปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายอย่างทั่วถึง ส่งเสริมบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างซื่อสัตย์และสุจริต ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรงตามเวลาที่โรงเรียนกำหนดไว้ ประเมินผลการเรียนการสอนแต่ละภาคเรียนเป็นปัจจุบัน เพื่อรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบและสรุปผลการศึกษาทุกปีต่อสาธารณชน

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัย ได้ศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี ได้ศึกษาวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนั้น สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ก็ควรจะศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” แสดงให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค

๒. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักธรรมาภิบาล” เพื่อนำมาเปรียบเทียบและการพัฒนาการศึกษาในครั้งต่อไป

๓. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักธรรมาภิบาลเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเข้าถึงหลักพุทธธรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กมล ฉายะวัฒน์. การบริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๕๔.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ศาสนากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๓.

(๒) วิทยานิพนธ์:

จุฬารภรณ์ มาเสถียรวงศ์. “นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

นงลักษณ์ เรือนทอง. “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. **วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๐.

บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์. “การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ปรีชา กันธิยะ. “การพัฒนาารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุขฎิบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑.

พระราชรัตนมงคล (มนตรี ยางธิสาร). “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิธีการสอนศีลธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของพระสอนศีลธรรมตางโครงการของกระทรวงศึกษาธิการ”. **วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาคูัใหญ่**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Arther J. Lewis and Alice Miel, **Supervision for Improved Instruction**, Belmont California: Word worth Publishing Company, Inc., 1972.

Berkowitz Leonard. **Social Psychology**. Illinois: Scott Foresma, 1972.

Best. J.W.. **Reseach in Education**. Englewood Cliffs.New Jersey: Prentice Hall Inc, 1977.

Certo. Samuel C. and Peter. J. Paul. **Strategic Management: Concept and Applications**. New York: McGraw-Hill, 1991.

Dessler, G., **A Framework For Human Resource Management**, Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall., 2004.

Engle. T.L. and L. Snellgrove. **Psychology:Its Principle and Application**. Boston: Houghton Mifflin Company, 1969.

Fled M.P. man. **Psychology in the Industrial Environment**. London: Butterworth and Co.. Ltd., 1971.

Good .C.V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Book Company, 1973.

Gulic, L.N., **Theory of Organization in Papers on the Science of Administration**, New York: Columbia Notes, 1966.

การบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง: ปัญหาและความไม่ต่อเนื่อง Administration of the Sufficiency Villages: Problems and Discontinuity

วรรณมาณะ เกสรดอกไม้*
ธนวัฒน์ พิมลจินดา**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งวิเคราะห์เหตุปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน ๘ หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย จากการวิเคราะห์ พบว่า มี ๕ ประเด็นสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ประกอบด้วย (๑) การขาดการสื่อสารทำความเข้าใจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน (๒) การขาดการวิเคราะห์วิถีชีวิตและบริบทของชุมชนเพื่อการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต (๓) การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนาซึ่งไม่ต่อเนื่องและไม่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน (๔) ภารกิจของภาครัฐยังไม่ครอบคลุมการให้ความรู้ การติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมพัฒนาอย่างชัดเจน และ (๕) วิถีชีวิตของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการรับวัฒนธรรมความเจริญจากชุมชนเมือง

คำสำคัญ: เศรษฐกิจพอเพียง, หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง, การบริหารของกลุ่มชุมชน

ABSTRACT

This research focused on factors affecting the application of the Sufficiency Economy in the administration of the community by collecting data from 8 villages in 4 provinces in Northern Region Thailand. From the analysis, it was found that there were five items that were barriers in the administration of the community. It made the discontinuity in doing the developmental activities consisting of, 1) a lack of the communication to make understanding and the promotion of the participation of the people, 2) a lack of the analysis of the way of life and the context of the community to design the developmental activities suitable to the way of life, 3) changing the policy and the way for the development

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

** วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: pimoljinda_t@hotmail.com

discontinuous and inconsistent to the context and the way of life of the community, 4) duties of the government organization did not cover the knowledge, following and evaluation the developmental activities clearly, and 5) the way of life of the community changed because of adopting the culture of the urban area.

Keywords: Sufficient Economy, Sufficiency Villages, Administration of Sufficiency Villages

๑. บทนำ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) โดยการระดมความคิดเห็นจากภาคีพัฒนาในทุกภาคส่วน มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างสังคมไทยให้มีคุณภาพ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการพัฒนาสังคมให้มีรากฐานที่มั่นคง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน^๑ การพัฒนาดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นการสร้างพลังชุมชนในการทำกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้^๒ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับภาครัฐและผู้นำด้วยว่ามีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่^๓

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเชิงสถิติ พบว่า หมู่บ้านที่นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้มีจำนวนลดลง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มีจำนวน ๑๐,๒๗๗ หมู่บ้าน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ มีจำนวน ๖,๐๙๐ หมู่บ้าน และลดลงเกือบครึ่งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เหลือเพียง ๓,๔๒๐ หมู่บ้าน ข้อมูลดังกล่าวโดยส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทางภาคเหนือ ซึ่งมีสถิติจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงลดลงอย่างมาก กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน ๑๗๘ หมู่บ้าน ในขณะที่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ลดลงเหลือเพียง ๑๑๔ หมู่บ้าน^๔ แม้จะมีหน่วยงานภาครัฐที่ผลักดันการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนและวิถีชีวิตของประชาชน พร้อมทั้งจัดให้มีการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนก็ตาม

^๑ อาคม ธรรมภิตยาพิสิทธิ์, **ขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศ [ออนไลน์]**, แหล่งที่มา : <http://www.journallink.or.th> [๓ มกราคม ๒๕๕๐]

^๒ ธนวัฒน์ พิมลจินดา, บทเรียนจากความสำเร็จในการจัดการร่วมกันเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี, **วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม**, ๙ (๒), ๒๒-๓๒. ๒๕๕๖.

^๓ ชาติชาย ญ เชียงใหม่, **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นจูรี, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^๔ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ๒๕๕๖, **หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http:// www.cdd.go.th](http://www.cdd.go.th). [๘ มกราคม ๒๕๕๖]

เมื่อพิจารณาในเชิงทฤษฎี การส่งเสริมการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์และออกแบบกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมกับพื้นที่ อีกทั้งจำเป็นต้องสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความตระหนักรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจน จากประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนขาดความต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาและวิเคราะห์เหตุปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

๓. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้ปรับใช้แนวคิดการบริหารจัดการกลุ่มชุมชน เพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เหตุปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย (๑) การกำหนดวัตถุประสงค์การรวมกลุ่มชุมชน (๒) การสร้างกฎหรือกติกาของกลุ่มชุมชน (๓) การกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกกลุ่มชุมชน (๔) ความพร้อมของผู้นำกลุ่มชุมชน (๕) ความสามารถในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน (๖) การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชน (๗) การทำหน้าที่ของกรรมการกลุ่มชุมชน (๘) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชน (๙) การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ (๑๐) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชน และ (๑๑) ความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มชุมชน

ในการคัดเลือกพื้นที่เพื่อการเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะหมู่บ้านที่ “เคย” ผ่านการประเมินการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุข จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ประกอบกับการวิเคราะห์ขนาดพื้นที่ของจังหวัด จำนวนประชากรภายในจังหวัด สภาพภูมิประเทศของจังหวัด ตลอดจนขนาดพื้นที่ของหมู่บ้านเป้าหมายในการเก็บข้อมูล และกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านที่มีลักษณะของกิจกรรมใกล้เคียงกัน ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจำนวนทั้งสิ้น ๘ หมู่บ้าน ใน ๔ จังหวัดทางภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก จังหวัดน่าน และจังหวัดอุทัยธานี

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยและข้อเสนอแนะการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

๑. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source of Data)

การรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิเคราะห์เหตุปัจจัยและข้อเสนอแนะการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ จากผลงานทางวิชาการที่มีความเกี่ยวข้อง จากห้องสมุดของสถานศึกษา และแหล่งข้อมูลสาธารณะซึ่งสามารถแยกประเภทของแหล่งข้อมูลได้ดังนี้

๑.๑ หนังสือ ได้แก่ เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เหตุปัจจัยและข้อเสนอแนะการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

๑.๒ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เว็บไซต์ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการวิเคราะห์เหตุปัจจัยและข้อเสนอแนะการบริหารของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือ

๒. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source of Data)

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สามารถอธิบายได้ดังนี้

๒.๑ การสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (๑) แบบสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ คือ นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการสถานีพัฒนาที่ดิน พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอ ของพื้นที่ที่ทำการศึกษาในเขตภาคเหนือ (๒) แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน

๒.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยใช้แบบระดมความคิดกับสมาชิกกลุ่มหรือประชาชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่ทำการศึกษาในเขตภาคเหนือ

๕. ผลการวิจัย

เหตุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการบริหารหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงระดับมั่งมีศรีสุขในเขตภาคเหนือได้ดังนี้

๑. ขาดการสื่อสารแบบสองทางและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากข้อมูลที่สรุปข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทางและขาดการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจในประเด็นสำคัญต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้ความเข้าใจของสมาชิกกลุ่มชุมชน เช่น ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของสมาชิกกลุ่มชุมชนต่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มชุมชน การ

กำหนดกฎและกติกาของกลุ่มชุมชนซึ่งขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกกลุ่ม ซึ่งส่งผลสืบเนื่องต่อการรับรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน เป็นต้น

๒. การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานที่ขาดการศึกษาริบทของชุมชน

โดยหลักการแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มจำเป็นต้องพิจารณาถึงบริบท วิถีชีวิต รวมทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อประกอบการวิเคราะห์และออกแบบแนวทางการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับบริบทดังกล่าว ทั้งนี้ จากการอภิปรายผลข้างต้นพบว่า ขาดการศึกษาถึงวิถีชีวิต อาชีพ และรายได้ของครัวเรือนซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งรูปแบบการตั้งบ้านเรือนของสมาชิกกลุ่มที่มีการกระจายตัวอยู่ห่างกัน ได้ส่งผลกระทบต่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มชุมชนในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มร่วมกัน รวมทั้งส่งผลสืบเนื่องต่อการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกกลุ่มชุมชนด้วยเช่นกัน

๓. การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

จากการอภิปรายผลพบว่า ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาขาดความต่อเนื่อง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงาน ซึ่งมีผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม และหมายรวมถึงการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐยังมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ ๒ ตามที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ ผู้บริหารหน่วยงานอาจขาดการศึกษาและทำความเข้าใจในบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งอาจทำให้การกำหนดและตัดสินใจดำเนินนโยบายมีความผิดพลาดหรือไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

๔. การดำเนินการพัฒนาโดยขาดการมอบหมายภารกิจ

ตามหลักการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชนจะเป็นไปตามการกำหนดภารกิจความรับผิดชอบที่องค์กรเป็นผู้กำหนด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชน ทั้งนี้ จากการอภิปรายผลข้างต้น พบว่าสมาชิกกลุ่มขาดความเข้าใจในการบริหารกลุ่มชุมชน เช่น การขาดความเข้าใจในการระดมทุนของสมาชิกกลุ่มชุมชน การตั้งกฎหรือกติกากลุ่มชุมชน เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อการระดมทุนของสมาชิกกลุ่มชุมชน การตั้งกฎและกติกากลุ่มชุมชน และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชุมชนเช่นกัน

๕. วิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเพราะรับวัฒนธรรมความเจริญจากเมืองมาสู่ชุมชน

วิถีชีวิตของชุมชนชนบท มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัย มีความเมตตาและเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้จากการอภิปรายผลตามที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าวิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปแบบต่างคนต่างอยู่ ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ขาดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชน ส่งผลกระทบต่อความสามัคคีของกลุ่มชุมชนด้วย

๖. อภิปรายผล

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เหตุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มชุมชนของหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียง โดยสรุปได้ ดังนี้

๑. การขาดการสื่อสารแบบสองทางและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

กล่าวคือในการดำเนินการทำความเข้าใจด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การจัดตั้งกลุ่มและ จากสภาพปัญหาดังกล่าวควรมีการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้รับสาร มีการตอบสนอง และมีปฏิริยา ป้อนกลับไปยังผู้ส่งสาร สามารถโต้ตอบ ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ สอดคล้องกับ การศึกษาข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง^๕ ที่ได้อธิบายการ พัฒนาแบบยั่งยืนต้องอาศัยความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การติดต่อสื่อสารแบบสองทาง ที่ผู้รับสาร มีการตอบสนอง สามารถโต้ตอบ ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิด

๒. การวิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานที่ขาดการศึกษาวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน

โดยหลักการแล้ว การส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มจำเป็นต้องพิจารณาถึงบริบทชุมชน วิถีชีวิตของ ประชาชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อประกอบการวิเคราะห์และออกแบบแนวทางการ ดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับบริบทดังกล่าว ทั้งนี้ จากข้อมูลข้างต้นพบว่าขาดการศึกษาถึงวิถี ชีวิต อาชีพ และรายได้ของครัวเรือนซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งรูปแบบการตั้ง บ้านเรือนของสมาชิกกลุ่มชุมชนที่มีการกระจายตัวอยู่ห่างกัน สอดคล้องกับแนวความคิดของ ชนานันท์ มั่นธูภา^๖ ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ ไปปฏิบัติจากผลการวิจัยพบว่า ทำเลที่ตั้งถิ่นฐานชาวบ้านไม่มีการ รวมกลุ่มเป็นชุมชนไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ ที่ทันสมัยและเหมาะสมในการนำเสนอกิจกรรมต่างๆ ของ ศูนย์เรียนรู้ ขาดงบประมาณสนับสนุนในการฝึกอบรมเกษตรกรสมาชิกที่ต้องการเข้ารับการฝึกอบรม ในศูนย์ฯ รวมทั้งงบประมาณที่จัดสรรนั้นล่าช้า และลดลงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ

๓. การเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนา

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาของกลุ่มชุมชนขาดความ ต่อเนื่อง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงาน ซึ่ง มีผลกระทบต่อความต่อเนื่องของการดำเนินกิจกรรม และหมายรวมถึงการสนับสนุนงบประมาณใน

^๕ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง, พอเพียงกับประสิทธิผลขององค์กร [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.nedb.go.th>. [๒๐ มกราคม ๒๕๕๐]

^๖ ชนานันท์ มั่นธูภา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษไปปฏิบัติ”, การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิตสาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔).

การดำเนินการ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐ ยังมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ ๒ ตามที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ ผู้บริหารหน่วยงานอาชญากรรมศึกษาและทำความเข้าใจในบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งทำให้การกำหนดและตัดสินใจดำเนินนโยบายไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชน^๗ กล่าวคือ การกำหนดบทบาทหรือกฎกติกากลุ่ม ต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มนั้นๆ และต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มด้วยความสมัครใจ

๔. การดำเนินการพัฒนาโดยขาดการมอบหมายภารกิจ

ตามหลักการดำเนินงานพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชนจะเป็นไปตามการกำหนดภารกิจความรับผิดชอบที่องค์กรเป็นผู้กำหนด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมกลุ่มชุมชน สอดคล้องกับแนวความคิดของเมตตา จันทรประทีป^๘ ในการกำหนดบทบาทที่มีต่อกลุ่มชุมชนที่จะสามารถขับเคลื่อนไปได้ด้วยดีโดยการเตรียมความพร้อมของกรมการพัฒนาชุมชนที่มีความรับผิดชอบ ชื่อสัตย์ สุจริต ให้เหมาะสมกับที่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม

๕. วิถีชีวิตชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเพราะรับวัฒนธรรมความเจริญจากเมืองมาสู่ชุมชน

วิถีชีวิตของชุมชนชนบทโดยพื้นฐานแล้วควรมีลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความเมตตาและเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล^๙ ได้อธิบายหลักการปลูกฝังความสามัคคีของสมาชิกกลุ่มชุมชน ให้เกิดขึ้นดังนี้ ฝึกตนเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อมและมีเมตตา กรุณา ประพฤติอยู่ในธรรม อันเป็นความหนักแน่น อดทนต่อความยากลำบากและรู้จักเสียสละ

๗. ข้อเสนอแนะ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ เพื่อประโยชน์ต่อการบริหารกลุ่มชุมชนและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา กลุ่มชุมชนควรกำหนดแนวทางการสื่อสารแบบสองทางเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดกิจกรรมหรือเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ควรให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เกณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับบริบทหรือวิถีชีวิตของสมาชิกกลุ่มชุมชน เพราะสภาพพื้นที่แต่ละพื้นที่มีบริบทที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ต้องมีการมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบในการสร้างความเข้าใจในการระดมทุนของกลุ่มชุมชน การตั้งกฎและกติกากลุ่มชุมชน และการสร้างเครือข่าย

^๗ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ๒๕๕๖, หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.cdd.go.th>. [๘ มกราคม ๒๕๕๖].

^๘ เมตตา จันทรประทีป, การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๒.

^๙ ไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

ของกลุ่มชุมชนด้วย ซึ่งควรดำเนินกิจกรรมการพัฒนากลุ่มชุมชนด้วยความต่อเนื่อง ที่หมายรวมถึง การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ รวมทั้งควรเพิ่มจำนวนครั้งหรือความถี่ในการติดตาม การดำเนินกิจกรรมและประเมินผลกิจกรรม ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ชุมชนด้วย และผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการบริหารงานกลุ่มชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้าง ความเข้มแข็งกับชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนโดยการชักจูงให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมกลุ่มชุมชน เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผลของกิจกรรม สร้างความเป็นน้ำ หนึ่งใจเดียวกันและหวงแหน รักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนด้วย

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ:

ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน .

กรุงเทพมหานคร : เซ็นจูรี, ๒๕๔๓.

เมตตา จันทร์ประทีป. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภา

การพิมพ์, ๒๕๕๕.

ไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ

สด ศรีสฤตวิวงศ์, ๒๕๕๐.

(๒) วิทยานิพนธ์:

ชานันท์ มั่นธูภา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในจังหวัด

ศรีสะเกษไปปฏิบัติ”, การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิตสาขารัฐ

ประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔.

(๓) วารสาร:

ธนวัฒน์ พิมลจินดา. บทเรียนจากความล้มเหลวในการจัดการร่วมกันเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ใน

เขตพื้นที่อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, ๙ (๒),

๒๒-๓๒. ๒๕๕๖.

(๔) เว็บไซต์:

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนากิจการเศรษฐกิจพอเพียง. พอเพียงกับประสิทธิผลขององค์กร.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nedb.go.th>. [๒๐ มกราคม ๒๕๕๐]

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ๒๕๕๖ . หมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nedb.go.th>. [๘ มกราคม ๒๕๕๖]

**การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง
ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**
**The Public Participation In Building Strong Community
of Prak Kret Town Municipality, Nonthaburi Province**

ชาญชัย ชัยรุ่งเรือง*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาภูมิหลังของประชาชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๒) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ ๓) ศึกษารูปแบบของปัจจัยที่เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อย่างยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ ชุด โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การหาค่าร้อยละ และ Multiple Regression โดยวิธี Stepwise เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ผลการศึกษาพบว่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านบทบาทในสังคม ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ ท่านช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ร้อยละ ๘๗.๘
ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านความเชื่อถือศรัทธา ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ท่านเชื่อว่านโยบายการสร้างชุมชนเข้มแข็งของรัฐบาล เป็นนโยบายที่สร้างความมั่นคงให้แก่ประชาชน ร้อยละ ๑๐๐

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านจิตสำนึกต่อการรักชุมชน ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ ท่านคิดว่าทำให้ชุมชนเข้มแข็งตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ร้อยละ ๑๐๐

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพ ร้อยละ ๙๖.๕

* คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ เรื่อง ชุมชนมีความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันที่ดี ร้อยละ ๗๓.๕

จากการทดสอบสมมุติฐาน พบว่า ภูมิหลังของประชาชน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ บทบาทในสังคม ความเชื่อถือศรัทธา กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของประชาชน, ชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

Research titled "The public participation in building strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province " aimed to 1) examine the background of people who involved in the public participation in building strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province 2) study the factors that affected the public participation in building strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province and 3) study the model of public participation in building strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province The instrument used in this study was 400 questionnaires which were collected in the study area. The statistics used for data analysis were the percentage and stepwise multiple regression method to determine the factors that affect the public participation in building strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province.

Findings were that:

Factors affecting the participation of the social activities and help for solving problems of the community without expecting something in return were at 87.8 %.

Factors affecting the participation in social activities because people had confidence that government's policy to build strong communities in order to create stability for people, were at 100%.

Opinions about the factors that affected the participation of the public consciousness of loving community agreed that the objectives of government's policy would make strong community and self-sufficient, representing 100 %.

Opinions about the factors that affect the public participation in the process of learning to participate agreed that the public participation in building strong community led to the learning in the potential community development, representing 96.5%.

The successful public participation in building strong community of Pak Kret city municipality. Nonthaburi province agreed that the community is strengthened and has better immunity, representing 73.5 %.

The hypothesis testing was found that the background of people that affected the public participation in building a strong community of Pak Kret town municipality, Nonthaburi province consisted of gender, marital status and education level. While the factors that affected public participation in building a strong community of Pak Kret city municipality, Nonthaburi province were social role, faith and the learning process of participation.

Keyword: Public Participation, Strong Community

๑. บทนำ

การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นดั่งกระแสเรียกร้องของสังคมให้กันกลับมาพิจารณา รากเหง้าของตนเองตั้งแต่ความเป็นจริงของสังคม กระบวนการศึกษาเรียนรู้เพื่อความเป็นไท หันมา สร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง สร้างความรักในชุมชนและสิ่งแวดล้อม ให้ทุกคนในชุมชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งโดย ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน สาเหตุมาจากกระแสการ เปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วคาดการณ์ได้ยากและซับซ้อนมาก ยิ่งขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จากการ เปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม วาตภัย เป็นต้น อันเป็นผล มาจากการทำลายธรรมชาติของมนุษย์ กระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติ การบริโภคนิยม การว่างงาน ความ ขัดแย้งภายในประเทศ ส่งผลให้ความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร คุณธรรมของคนในชุมชน ลดลง จึงจำเป็นต้องพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถ ปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจะเป็นหนทางต่อการแก้ไขปัญหาและเป็นแรง หนุนต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน^๑

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยให้มีการ

^๑ พิเชฐ ทั้งโต, “ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย : กับบทบาทการทํานุบำรุงศิลปวัฒนธรรม”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๗) : ๕๑-๖๖.

เรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักถึงคุณค่า วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด และกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น บนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ ภายใต้การพัฒนาที่มีแนวโน้มที่จะรับวัฒนธรรม ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของต่างประเทศเข้ามามากยิ่งขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันถูกรอบงำด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทางความคิดและภูมิปัญญาตะวันตก จนตกเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนกระแสความทันสมัย ที่มาจากโลกตะวันตกและมีอิทธิพลครอบคลุมทั่วโลก คนไทยและสังคมไทยได้ถูกระแสเหล่านี้ผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด คุณค่า และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต จนก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พร้อมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่ผันแปรไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน จึงเป็นเหตุให้ “สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน”

ปัจจุบันพบว่า ชุมชนมีความอ่อนแอ เนื่องจากขาดวัฒนธรรมในความเป็นน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรักความหวงแหนในชุมชนน้อยลง เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนทุก ๆ ด้าน รวมทั้งสภาพปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย การแก้ไขปัญหาเหล่านั้นทำได้ยากขึ้น ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หายไป ชุมชนจึงขาดรากฐานในการพัฒนาตนเอง แต่ในทางตรงข้ามชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ได้อาศัยวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีจิตวิญญาณผูกพันกัน มีความรักใคร่สามัคคีช่วยเหลือแบ่งปันกัน สามารถควบคุมและจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง พร้อมรับผลกระทบจากภายนอกได้^๒

เทศบาลนครปากเกร็ดหรือนครปากเกร็ด เป็นเทศบาลขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ครอบคลุมพื้นที่ ๕ ตำบล คือ ตำบลปากเกร็ด ตำบลบางตลาด ตำบลคลองเกลือ ตำบลบางพูด และตำบลบ้านใหม่ สภาพพื้นที่สวนผลไม้ต่างๆ ได้เปลี่ยนสภาพและขยายตัวอย่างรวดเร็วกลายเป็นที่พักอาศัย อุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ซูเปอร์มาร์เก็ต แต่เทศบาลนครปากเกร็ดสามารถเอาชนะปัญหาความยากจนและภัยธรรมชาติได้ โดยที่ยังไม่ทิ้งรากเหง้าของตนเอง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จาก การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญตามสภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ เช่น เกาะเกร็ด หรือประเพณีสงกรานต์แบบรามัญ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเทศบาลปากเกร็ดได้กำหนดจุดยืนทางยุทธศาสตร์ (Positioning) ที่สนับสนุนความ

^๒ สมบูรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”, วารสารศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๕๖).

เข้มแข็งของชุมชนตามแผนพัฒนาเทศบาลนครปากเกร็ด พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๑ ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า “แหล่งการศึกษาขั้นดี ที่อยู่อาศัยชั้นนำ ถิ่นวัฒนธรรมดั้งเดิม ประชาชนร่วมเสริมการพัฒนา” โดยด้านหนึ่งที่สำคัญ คือ ด้านการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจในสิทธิ และบทบาทหน้าที่ในฐานะประชาชนที่พึงมีในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การมีส่วนร่วมพัฒนาถิ่นที่อยู่อาศัย ส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งเป็นกลไกในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภาครัฐในการแก้ไขปัญหาสังคมและการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เนื่องจากสภาพพื้นที่ในปัจจุบันของเทศบาลนครปากเกร็ดเป็นที่ราบลุ่มมีชุมชนที่ได้รับการจดทะเบียนถึง ๖๓ แห่ง กระจายอยู่ในพื้นที่ ๖ ตำบล และชุมชนเหล่านี้เป็นตัวอย่างชุมชนที่มีความเข้มแข็งจากการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยตั้งอยู่หนาแน่นตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งมีคลองสาธารณะเชื่อมต่อในพื้นที่หลายสายเป็นจุดระบายน้ำจากพื้นที่สูงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นที่ลุ่มและคลองสาธารณะที่ตื้นเขินและถูกรุกกล้าบางจุด ทำให้ประสบกับปัญหาน้ำท่วมและน้ำท่วมขังเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ.๒๕๕๔ ที่เกิดปัญหาอุทกภัยครั้งร้ายแรงนั้น เทศบาลนครปากเกร็ดเป็นพื้นที่หนึ่งที่สามารถป้องกันน้ำท่วมได้ อันเกิดจากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนอย่างเข้มแข็งนั่นเอง

ด้วยปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” เพื่อศึกษาศึกษาภูมิหลังของประชาชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และรูปแบบที่เหมาะสมในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เพื่อนำไปเป็นตัวอย่างและแนวทางแก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑. เพื่อศึกษาภูมิหลังของประชาชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๒.๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๒.๓. เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๓. ขอบเขตการวิจัย

๑. ด้านเนื้อหา ศึกษาแนวคิด/ทฤษฎี/ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

๒. ด้านพื้นที่ ศึกษาชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

๓. ด้านประชากร ศึกษาประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีโดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างไว้ที่ ๔๐๐ คน ตามขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

๔.๑) การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ศึกษา

ประชากรกลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ ประชาชนทั้งเพศชายและหญิงที่อาศัยอยู่ในเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จำนวน ๑๘๒,๙๖๐ คน แยกเป็นเพศชายจำนวน ๘๕,๑๗๘ คน เพศหญิง จำนวน ๙๗,๗๘๒ คน

กลุ่มตัวอย่าง

จากจำนวนตัวเลขของประชากรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเทศบาลนครปากเกร็ด จำนวน ๑๘๒,๙๖๐ คน ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการของ Taro Yamane^๓ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างยอมให้มีค่าความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ ๕ และที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % และกำหนดความมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ปรากฏว่าได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนประชากรที่สามารถเชื่อถือได้ คือ จำนวน ๔๐๐ ตัวอย่าง ใช้ความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างรายชื่อชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลของเทศบาลนครปากเกร็ด มี ๕ ตำบล จำนวนทั้งหมด ๖๓ ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีจับสลากเพียง ๑๐ ตัวอย่าง เพื่อใช้เป็นตัวแทนชุมชนของแต่ละตำบลในการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ตำบลปากเกร็ด มี ๑๔ ชุมชน จับสลากได้ชุมชนตัวแทน ๓ ชุมชน คือ ชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ ๑ ชุมชนสายลม และชุมชนสี่ไชยทอง

ตำบลบางตลาด มี ๑๗ ชุมชน จับสลากได้ชุมชนตัวแทน ๓ ชุมชน คือ ชุมชนบางตลาดพัฒนา ๙ ชุมชนประชาชื่น และชุมชนพบสุข

ตำบลบางพูด มี ๑๗ ชุมชน จับสลากได้ชุมชนตัวแทน ๓ ชุมชน คือ ตำบลบางพูดสามัคคี ๔ ตำบลเสริมสุขนคร และตำบลไทยสมุทร

ตำบลบ้านใหม่ มี ๑๐ ชุมชน จับสลากได้ชุมชนตัวแทน ๒ ชุมชน คือ ตำบลบ้านใหม่สมานฉันท์ ๒ และตำบลดวงแก้ว

^๓ กัลยา วาณิชย์บัญชา, การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๗.

ตำบลคลองเกลือ มี ๑ ชุมชน จับสลากได้ชุมชนตัวแทน ๑ ชุมชน คือ ตำบลคลองเกลือ เอื้ออารี ๓

หลังจากนั้น ใช้วิธีการกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling Random) คือ กำหนดให้แต่ละชุมชนมีกลุ่มตัวอย่างชุมชนละ ๔๐ ตัวอย่าง รวม ๔๐๐ ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญ (Accidental)

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาในงานวิจัยนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๑. ตัวแปรต้น ประกอบด้วย ภูมิหลังของประชาชน บทบาทในสังคม ความเชื่อถือ ศรัทธา จิตสำนึกต่อการรักชุมชน กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม

๒. ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลปฐมภูมิเป็นแบบเชิงสำรวจ (Survey) โดยนำแบบสอบถามไปสอบถามประชาชนในพื้นที่ที่ได้เลือกศึกษาไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามในด้าน เพศ อายุ สถานภาพ สมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage)

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ผลสำเร็จการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อเรียกตัวแปรที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๕. ผลการวิจัย

๕.๑.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี แยกตามปัจจัย ดังนี้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านบทบาทในสังคม ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ ท่านช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ร้อยละ ๘๗.๘

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านความเชื่อถือศรัทธา ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่ง คือ ท่านเชื่อว่านโยบายการสร้างชุมชนเข้มแข็งของรัฐบาล เป็นนโยบายที่สร้างความมั่นคงให้แก่ประชาชน ร้อยละ ๑๐๐

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านจิตสำนึกต่อการรักชุมชน ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ ท่านคิดว่าการทำให้ชุมชนเข้มแข็งตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ร้อยละ ๑๐๐

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพ ร้อยละ ๙๖.๕

๕.๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลสำเร็จการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่ตอบว่าเห็นด้วยอย่างยิ่งคือ ชุมชนมีความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันที่ดี ร้อยละ ๗๓.๕

๕.๓. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

พบว่า ภูมิหลังของประชาชน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ บทบาทในสังคม ความเชื่อถือศรัทธา กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม

๖. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาภูมิหลังของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

จากผลการวิจัย พบว่า ภูมิหลังของประชาชนที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ ๗๖ ซึ่งเพศชาย จะมีจำนวนที่เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนมากกว่าเพศหญิง เนื่องจากเพศชาย จะให้ความสนใจเรื่องของการปกครอง การบริหาร และการเมืองสูงกว่าเพศหญิง กลุ่มอายุของประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มอายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ มีประสบการณ์ มีความสนใจ และมีเวลามากพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน นอกจากนี้ ระดับการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งกลุ่มที่มีการศึกษาระดับนี้ ยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐและชุมชน ต้องการหาช่องทางในการ

เพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ ๓๗ สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชิการ์ อาจวิชัยย์ เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร^๕ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ ๓๖.๖๐ และส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง/ค้าขาย ร้อยละ ๖๔.๒๐ ส่วนปัจจัย สถานภาพสมรส ส่วนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่จะมีสถานภาพสมรส เนื่องจากประชาชนที่มีครอบครัวแล้วจะสนใจต่อสภาพสิ่งแวดล้อมของ ชุมชน/ชุมชน เพราะหากท้องถิ่นที่อาศัยอยู่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ไม่มีปัญหาโจรผู้ร้าย มีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลต่อสมาชิกในครอบครัวของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามไปด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ **ดวงปี คาปาน** ที่มีสถานภาพ แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งของเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ บทบาทในสังคม ความเชื่อถือศรัทธา กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม เนื่องจากว่า ปัจจัยตัวแรก คือ **บทบาทในสังคม** เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต่างกันเนื่องจากประชาชนที่มีบทบาทในสังคมสูงจะมีลักษณะความเป็นผู้นำสูงด้วย เช่น ผู้นำชุมชน จะได้รับการยอมรับและได้รับความเชื่อถือจากประชาชนในชุมชน และเป็นผู้ริเริ่มการดำเนินต่างๆ ของชุมชน ทำให้กลุ่มนี้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและส่วนใหญ่มักมีความพร้อมในเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว ดังทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) ของ Maslow ที่ศึกษาไว้ว่า เมื่อมนุษย์มีความต้องการในขั้นความจำเป็นพื้นฐานที่เพียงพอแล้ว ก็จะมีความต้องการในลำดับขั้นที่สูงขึ้นในด้านการได้รับการยอมรับในสังคม การมีชื่อเสียง และเกียรติยศ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของไพโรช ตันอุต เรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เมืองน่าอยู่ : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่^๖ พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและประชาชนทำด้วยการตัดสินใจของตนเองไม่มีแรงกดดันจากกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่นหรือการตอบแทนบุญคุณผู้ที่เคยให้การอุปการะ ช่วยเหลือ แสดงให้เห็นถึงการแยกบทบาทการแสดงออกทางด้านการเมืองกับเรื่อง

^๕ อัญชิการ์ อาจวิชัยย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการพัฒนาศาสตร์การพัฒนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓).

^๖ ไพโรช ตันอุต, “การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเมืองน่าอยู่ : กรณีศึกษาเทศบาลเมือง เมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, **การค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง**, (คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

ส่วนตัวอย่างชัดเจน โดยมีผู้นำชุมชนให้การสนับสนุน ทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง คือ ปัญหาได้รับการแก้ไขที่ตรงจุด การได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนสามารถทำแผนพัฒนาชุมชนด้วยชุมชนเองทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการต่างๆ หากพิจารณา ถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมข้างต้น สำหรับช่องทางและลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมใน ส่วนของผู้นำชุมชนมีลักษณะของการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น การเป็นประธานในพิธีการต่างๆ การกระทำที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน การเข้าร่วมงานบุญ งานศพ ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการวางแผน การดำเนินการตามแผนงานโครงการของชุมชน

สำหรับปัจจัยด้าน**ความเชื่อถือศรัทธา**นั้น มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเพราะความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนนี้นำไปสู่ความร่วมมือกับนโยบายรัฐเป็นอย่างดี เนื่องจากเห็นว่านโยบายของรัฐมีงบประมาณมาให้ และกำกับดูแลโดยหน่วยงานรัฐที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีข้าราชการเป็นผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาและความช่วยเหลือเพื่อขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ความสำเร็จได้ และนำความเจริญมายังประชาชนและชุมชน ประชาชนกลุ่มนี้จึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเพราะความเชื่อถือศรัทธาที่มีต่อรัฐบาล ข้าราชการที่เป็นตัวแทนและผู้นำในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Cohen กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในเชิงความรับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการ “กระจายภารกิจและความรับผิดชอบ” โดยผู้ประสานงานหลักมักดำเนินการแบ่งสรรภารกิจ/หน้าที่ให้คนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความสำคัญในพื้นที่ อาทิ การพัฒนาความร่วมมือกับผู้นำในท้องถิ่นในการขอ คำสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการ การตั้งคณะกรรมการในการส่งเสริมการดำเนินของโครงการ การจัดการและติดตามการดำเนินงานของโครงการตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ผ่านการฝึกอบรม และการใช้เครื่องสนับสนุนต่าง ๆ

ส่วนปัจจัย**กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม**นั้น เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเพราะรัฐบาลมีวัตถุประสงค์ในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง นับเป็นหัวใจของการพัฒนาในทุกระดับ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน เป็นการสร้างความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ ประชาชนที่มีความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมจะสนใจเข้าร่วมดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ ตั้งแต่กระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ การกำหนดความต้องการของตนเอง การให้ความเห็น การริเริ่ม การคิดและตัดสินใจ การดำเนินการ การตรวจสอบ เพราะมีความรู้ (Boom and Others, ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ย่อมทำให้ประชาชนในชุมชน เป็นผู้ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมและโครงการที่ตนเองต้องการ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งจึงมีผลต่อการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากหรือน้อย ถ้าหากมีความรู้ด้านการมีส่วนร่วมมาก ประชาชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมาก แต่ถ้าประชาชนมีความรู้ด้านการมีส่วนร่วมน้อย ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนน้อยไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Singhal มีแนวคิดว่า ปัจจัยกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม นั้น เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้อักษรย่อ C ในการอธิบายเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชน ที่เรียกว่า

หลักการ “6 Cs” ประกอบด้วย ๑) การร่วมมือ (Co-operation) หรือการทำงานบนความร่วมมือของคนในท้องถิ่น ๒) การยินยอม (Compliance) หรือการทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น ๓) การให้คำปรึกษา (Consultation) หรือการทำงานเพื่อคนในท้องถิ่นและกับบุคคลในท้องถิ่น ๔) การให้ความร่วมมือ (Cooperation) หรือ การทำงานกับคนในท้องถิ่น ๕) การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-learning) หรือ การทำงานกับบุคคลในท้องถิ่นและโดยบุคคลในท้องถิ่น และ ๖) การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action) หรือการทำงานโดยบุคคลในท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วยังสอดคล้องกับการศึกษาของนงนุช เครือศรี เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน ด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตำบลลาดขัวญ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการประชาคมในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานน้อย ควรเปิดโอกาสให้ ประชาชนในท้องถิ่นตนเองมีการจัดทำเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านและเวทีประชาคมระดับตำบล โดยมีระบบการจัดการชุมชนตั้งขึ้นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีคณะทำงานกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนและเหมาะสม การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และแนวทางในการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานร่วมกัน

สรุปได้ว่า ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า รูปแบบที่เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วยปัจจัย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา บทบาทในสังคม ความเชื่อถือศรัทธา และกระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วม ตามที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้น ซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้ นำไปเป็นแนวทางในการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งแก่พื้นที่อื่นๆ และเป็นไปตามแนวความคิดการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแรงขับเคลื่อนการพัฒนาและความเจริญในชุมชน เพื่อส่งต่อไปยังท้องถิ่นและระดับชาติให้ได้รับผลการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับฐานรากเป็นจุดเริ่มต้น

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณให้แก่ชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามนโยบายการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ให้กระจายครอบคลุมไปยังพื้นที่ของชุมชนทุกแห่ง เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมกันและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒. เทศบาลนครปากเกร็ด ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการ/กิจกรรมของภาครัฐให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยจัดทำเป็นคู่มือ แผ่นพับ ถึงแนวทางการเข้าร่วม และประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับเพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น

๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เช่น โครงการอบรมผู้นำเยาวชน รักษ์บ้านเกิด, โครงการ อาสา พัฒนาชุมชน เป็นต้น

๗.๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและข้าราชการในท้องถิ่น เพื่อทราบความคิดเห็นของทั้งสองฝ่ายในเชิงเปรียบเทียบ และนำมาเสริมข้อมูลเชิงปริมาณให้มีความละเอียดขึ้น

๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามาร่วมกับภาครัฐในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาท้องถิ่น การปกครอง การบริหารองค์การ ฯลฯ เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารภาครัฐให้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กัลยา วาณิชย์บัญชา. การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๕๖.

(๒) วารสาร:

สมบูรณ์ ธรรมลังกา. “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”. วารสารศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ เมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๖.

(๓) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

ดวงปี คาปาน. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลนิคมคำสร้อย อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ๒๕๕๓.

ไพโรชล ต้นอูด. “การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งเมืองน่านอยู่ : กรณีศึกษาเทศบาลเมือง เมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒.

นนุช เครือศรี. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมหมู่บ้านด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตำบลลาดขัวญ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒.

อัญติการ์ อาจิวชัยย์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ๒๕๕๓.

อาดิษฐ์ อินทจักร์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลตำบลเวียงพร้าว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. **การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

- Bloom, B.S. and Others. **Handbook on Formative and Summative Evaluation of Students Learning**. New York : Mc Graw Hill, Inc, 1971.
- Cohen, John M. and Uphoff, Norman T. **Rural Development Participation : Concepts and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: the Rural Development Committee Center for international studies, Cornell University, 1977.
- Singhal, A. **Facilitating Community Participation Through Communication For Social Change**. New Delhi: Sage, 2001.

คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ของผู้นำชุมชน
ในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Germain Leader Trait of Community Leaders in Municipality
Area of Phranakorn Si Ayutthaya Province

อภิชาติ พานสุวรรณ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคาดหวังของสมาชิกชุมชนต่อผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาศัยหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ดำเนินการวิจัยโดยแจกแบบสอบถามด้านปัจจัยส่วนบุคคล คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain และสภาพทั่วไปของชุมชน จำนวน ๓๙๘ ชุด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t-test การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) และสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นที่ต่างกันในเรื่องคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain และสภาพทั่วไปของชุมชน คุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain มีอิทธิพลในทางบวกต่อสภาพทั่วไปของชุมชนใน ๔ ด้าน คือความเป็นกันเอง ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น และความเชื่อมั่นในตนเอง ตามลำดับ

คำสำคัญ : คุณลักษณะผู้นำชุมชน, ทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain, เทศบาล, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ABSTRACT

The objectives of research of Germain Leader Trait of Community Leader in Municipality Area of Phranakorn si ayutthaya Province were to study the expectation of community members to community leaders in municipality area of Phranakorn si ayutthaya province on the Germain principle. Research conducted by questionnaires of personal factors, Germain and the general condition of the community of 398 sets of data were analyzed by descriptive statistics; frequency, mean and standard deviation. Hypothesis were tested by t-test, ONE WAY ANOVA test and multiple linear regression equation. The findings showed that Personal factors have not different effects on different opinions about community leader

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

trait principles Germain and the general condition of the community. Community-based leader trait principles Germain have influence on the general condition of the community in a positive way in three areas such as knowing oneself, knowing the personal individual and knowing the society, respectively.

Keywords: Community Leader Trait, Germain, Municipalities, Ayutthaya

๑. บทนำ

เทศบาลถือเป็นองค์กรหนึ่งที่ตั้งอยู่บนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคลมีทรัพย์สินงบประมาณและเจ้าหน้าที่เป็นของตนเองตลอดจนมีอำนาจอิสระในการจัดบริการในพื้นที่ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้จึงนับได้ว่าเทศบาลเป็นหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทที่มีผลบังคับใช้กับเทศบาลจำนวน ๑,๖๒๙ แห่ง ที่มีอยู่ทั่วประเทศในขณะนี้ ตามมาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒,๔๙๓ แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ และ มาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้บัญญัติถึงอำนาจและหน้าที่ของเทศบาลตำบลในการพัฒนาพื้นที่และโดยเฉพาะมาตรา ๕๐ (๗) ของกฎหมายเทศบาลและมาตรา ๑๖ (๑๐) ของกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจได้กล่าวว่าการทำหน้าที่ของเทศบาลตำบลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมสงเคราะห์ให้แก่กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ไว้ว่าเทศบาลตำบลมีหน้าที่ที่ต้องทำในการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มสตรีเด็ก เยาวชนผู้สูงอายุและผู้พิการทั้งนี้การปฏิบัติหน้าที่ของเทศบาลตามที่ได้กล่าวถึงนั้นย่อมมีเป้าหมายสำคัญยิ่งอยู่ที่ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายที่มารับบริการตามที่ได้ปรากฏอยู่ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งได้มีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๖ ที่ได้กล่าวกำหนดแนวทางการบริหารงานไว้ว่า “การบริหารราชการที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจภาครัฐ มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็นมีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ”^๑

อย่างไรก็ตามการบริหารงานเทศบาลก็ยังคงอาศัยชุมชนเป็นหลักในการร่วมมือพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นและเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงเทศบาลจึงได้

^๑กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, สถิติข้อมูลการศึกษาท้องถิ่น ปีการศึกษา ๒๕๕๐ อาสาสมัครดินแดน, กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, (ม.ป.ป.), การจัดการศึกษาท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษท้องถิ่น, ๒๕๕๑), หน้า ๑.

ออกกระเปาะว่าด้วย การจัดตั้งชุมชนและคณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาล เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชน ดำเนินไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อยและไปในทิศทางเดียวกันในปัจจุบัน หน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีการส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการทำแผนชุมชน ให้ทุกหมู่บ้านได้มีการจัดทำแผนชุมชนและได้มอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน โดยเป้าประสงค์หลักคือ ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน แต่ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้แผนชุมชนประสบความสำเร็จคือบทบาทชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนในฐานะเจ้าของเจ้าของชุมชนที่จะต้องร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้า มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จากประเด็นดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษาผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนงานสรรหาและพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ดูแลให้สมาชิกในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยในปัจจุบันนักวิชาการได้ระบุคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำในยุคปัจจุบันต้องประกอบไปด้วย จริยธรรมของผู้นำ พื้นฐานของการทำงานเป็นทีม การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีพฤติกรรมที่มีคุณธรรม จริยธรรม การดูแลเอาใจใส่ชุมชนและการมุ่งพัฒนาสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนได้รับพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาคูณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยอาศัยหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain^๒ ที่ประกอบด้วย ความเป็นกันเอง ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่นและความมั่นใจในตนเอง เพื่อศึกษาความต้องการของชุมชนว่าต้องการผู้นำในลักษณะใดตามหลักทฤษฎีข้างต้น ด้วยสมมติฐาน ๓ ข้อคือ

H_๑ ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความคิดเห็นต่อคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ที่แตกต่างกันของประชากรในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

H_๒ ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปของชุมชนที่แตกต่างกันของประชากรในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

H_๓ คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain มีอิทธิพลต่อสภาพทั่วไปของชุมชนในทางบวก

^๒ Germain, M. L. Development and Preliminary Validation of a Psychometric Measure of Expertise: the Generalized Expertise Measure. **Unpublished doctoral dissertation**. Barry University, (Florida, 2006), p.26.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๒ เพื่อศึกษาการใช้หลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ในการพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒.๓ เพื่อศึกษาความคาดหวังของสมาชิกชุมชนต่อผู้นำชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งเน้นการทำวิจัยหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะผู้นำและสภาพทั่วไปของชุมชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วยชุมชนจำนวน ๑,๒๕๕ ชุมชน โดยอาศัยตัวแปร ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยคุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain เป็นตัวแปรต้น และสภาพทั่วไปของชุมชนเป็นตัวแปรตาม โดยทำการศึกษาวิจัยกับกลุ่มประชากร ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้บริหารเทศบาล (นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลและรองปลัดเทศบาล) และกลุ่มสมาชิกชุมชน (ประชาชน ผู้ประกอบการร้านค้า ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านพระภิกษุ สมาชิกสภาเทศบาล) ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างจาก เครซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๓ ได้จำนวนตัวอย่าง ๓๙๘ คน การเลือกตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกประชากรเป็นกลุ่มตามชุมชน แล้วสุ่มอย่างง่ายในแต่ละกลุ่มตามสัดส่วนของขนาดตัวอย่างต่อจำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม (Proportional Allocation) ได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ คณะกรรมการชุมชนจำนวน ๑๒๕ คน ผู้บริหารเทศบาลจำนวน ๔๐ คน สมาชิกชุมชนจำนวน ๒๑๔ คน ซึ่งพื้นที่ที่ใช้ศึกษาได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

๔. วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยโดยการจัดทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชากรข้างต้นด้วยแบบสอบถามจำนวน ๒๘ ข้อ เพื่อสำรวจปัจจัยส่วนบุคคล ๗ ข้อ คุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีของ Germain จำนวน ๔ ข้อ และสภาพทั่วไปของชุมชน จำนวน ๙ ข้อ นำแบบสอบถามไปหาค่าความเที่ยงตรง (IOC: Index of item objective congruence) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ ท่าน แบบสอบถามทุกข้อ มีค่าความเที่ยงตรงมากกว่า ๐.๗ ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ สำหรับการหาความ

^๓Krejcie, R.V.,and Morgan D.W. "Determining Sample Size for Research Activities." (Psychological measurement, 1970), p.887.

เชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ของครอนบัค (Cronbach's coefficient)^๔ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ ๐.๙๙๑ ซึ่งมีค่ามากกว่า ๐.๘ แสดงว่าแบบสอบถาม มีความน่าเชื่อถือ สามารถนำไปใช้ในการศึกษาได้^๕ นำแบบสอบถามไปแจกตามกลุ่มตัวอย่างตามที่ กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) สถิติ t-test และสถิติวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression)

๕. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็นสองตอน ดังนี้คือ

๕.๑ ผลการทดสอบข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา

ผลการสำรวจข้อมูลเชิงพรรณนาของกลุ่มประชากรจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนประมาณ ๑ : ๑.๓ (เพศชาย จำนวน ๑๗๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๔๓.๗๐ เพศหญิง จำนวน ๒๒๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๕๖.๓๐) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง ๓๐-๓๙ ปี (จำนวน ๑๔๕ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓๖.๔๐) รองลงมาคืออยู่ในช่วง ๔๐-๔๙ ปี (จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๘.๐๐) ระดับการศึกษาโดยส่วนใหญ่อยู่ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี(จำนวน ๑๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๐๐) รองลงมาคือระดับปริญญาตรี (จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็น ร้อยละ ๔๒.๐๐) ตำแหน่งงานส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในชุมชน (จำนวน ๒๖๐ คน คิดเป็น ร้อยละ ๖๕.๓๐) รองลงมาคือประธานชุมชน (จำนวน ๘๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๑.๑๐) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานในช่วง มากกว่า ๑๐ ปี (จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็น ร้อยละ ๓๒.๗๐) รองลงมาอยู่ในช่วง ๗-๑๐ ปี (จำนวน ๑๑๔ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๘.๖๐) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากกว่า ๑๐ ปี (จำนวน ๓๐๖ คน คิดเป็น ร้อยละ ๗๖.๙๐) รองลงมาอยู่ในช่วง ๗-๑๐ ปี (จำนวน ๕๒ คน คิดเป็น ร้อยละ ๑๓.๐๐) อาชีพของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ข้าราชการการเมือง/สมาชิกเทศบาลและรับจ้าง จำนวน ๘๗ คน คิดเป็น ร้อยละ ๒๑.๙๐ จำนวน ๘๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔๐ และ จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๑๐ ตามลำดับ สำหรับระดับความคิดเห็นของประชากรในเรื่องลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีของ Germain และสภาพทั่วไปของชุมชนรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑

^๔ Cronbach, Lee Joseph, *Essentials of Psychological Testing 3rd ed*, (New York: Harper and Row.1970), p.187.

^๕ กัลยา วานิชย์บัญชา, *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๘.

๕.๒ ผลการทดสอบสมมติฐาน

จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเรื่องคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ ซึ่งทดสอบที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเรื่องสภาพทั่วไปของชุมชน ซึ่งทดสอบที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ คุณลักษณะผู้นำชุมชนตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ มีอิทธิพลต่อสภาพทั่วไปของชุมชนในทางบวก โดยข้อที่มีผลกระทบมากที่สุด คือ ความเป็นกันเอง ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่นและความเชื่อมั่นในตนเอง ตามลำดับ คุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ มีอิทธิพลต่อสภาพทั่วไปของชุมชนในทางบวก

ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า คุณลักษณะด้านปัจจัยส่วนบุคคล เพศที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ระดับความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนในเขตเทศบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อสภาพทั่วไปของชุมชนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ค่า Sig. มีค่าเท่ากับ ๐.๓๑ สรุปได้ว่าเพศที่แตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปของชุมชน ไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

๖. อภิปรายผล

๖.๑ ข้อมูลเบื้องต้นของประชากร

ประชากรที่ทำการศึกษามีการศึกษามากกว่าปริญญาตรีและปริญญาตรี เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นชุมชนชนบทซึ่งโอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูงยังมีข้อจำกัด รวมถึงชุมชนในเขตเทศบาลอยุธยาเป็นชุมชนผสมระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม ซึ่งต้องการแรงงานที่มีการศึกษาในสายอาชีพเฉพาะด้าน จึงทำให้ชุมชนเหล่านี้มีประชากรที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ประสบการณ์การทำงานและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่มากกว่า ๑๐ ปี เนื่องจากชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีผู้อาศัยอยู่นานหลายชั่วอายุคนและเป็นแหล่งที่มีประชากรย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยนับตั้งแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่มีการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมขึ้นหลายแห่งในประเทศไทย และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นหลายแห่งทำให้ประชากรจากที่อื่นอพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรเป็นข้าราชการและข้าราชการการเมืองและอาชีพรับจ้าง เป็นผลเนื่องมาจากการยกระดับการปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้มีการขยายตัวของตำแหน่งงานที่เป็นข้าราชการและข้าราชการการเมืองจากการเลือกตั้งมากขึ้น ส่วนลูกจ้างมีจำนวนมากเพราะการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่เข้ามาสู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๖.๒ ผลการทดสอบสมมติฐาน

๑. ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า คุณลักษณะด้านปัจจัยส่วนบุคคล เพศที่มีลักษณะแตกต่างกัน ทำให้ระดับความคิดเห็นของสมาชิกชุมชนในเขตเทศบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามทฤษฎีคุณลักษณะไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ค่า Sig. มีค่าเท่ากับ

๐.๙๓ สรุปได้ว่าเพศที่แตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อคุณลักษณะผู้นำชุมชนตามทฤษฎีคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕

๒. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นของคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะตัวแปรตามได้แก่ สภาพทั่วไปของชุมชน และตัวแปรอิสระได้แก่ คุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ (ซึ่งมีตัวแปรย่อยได้แก่ ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่นในตนเองและความเป็นกันเอง) การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Linear Regression) ผู้วิจัยเลือกวิธีการวิเคราะห์การถดถอยโดยวิธี Stepwise เพื่อจะได้สมการถดถอยเชิงพหุได้ค่าประมาณที่ถูกต้องเหมาะสม

ตาราง ๑. การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุของสภาพชุมชนในเขตเทศบาลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีคุณลักษณะ

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b)	Sig.
ค่าคงที่	๐.๓๙๑	.๐๐๐**
ความเป็นกันเอง	๐.๔๑๗	.๐๐๐**
ความเฉลียวฉลาด	๐.๒๒๐	.๐๐๐**
ความมุ่งมั่น	๐.๑๘๖	.๐๐๐**
ความเชื่อมั่นในตนเองสูง	๐.๐๗๘	.๐๑๕*

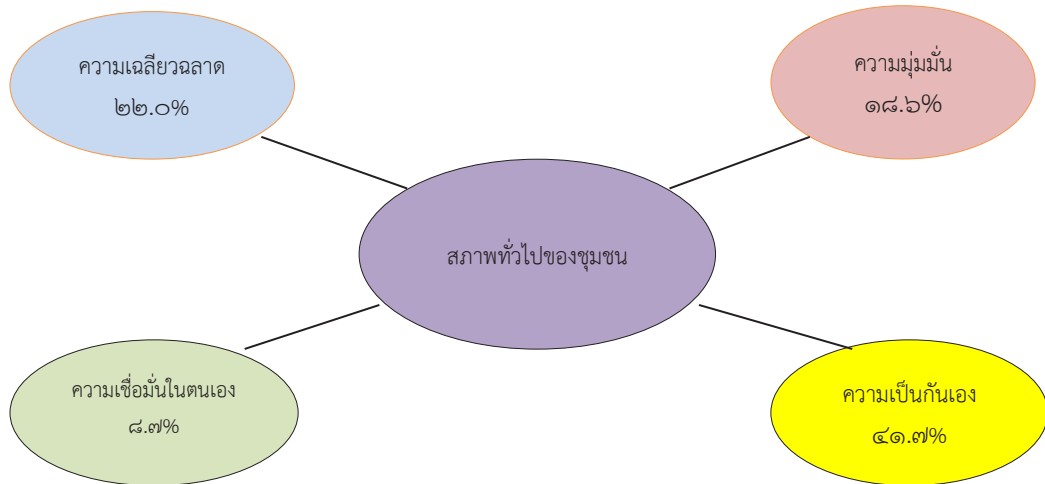
$$R^2 = ๐.๗๕๙, \text{ * ระดับนัยสำคัญ } .๐๕^*$$

ผลการวิเคราะห์พบว่าตัวแปรอิสระจำนวน ๔ ตัว (จากตัวแปรต้นจำนวนทั้งหมด ๔ ตัว) ประกอบด้วย ความเป็นกันเอง ความเฉลียวฉลาด ความมุ่งมั่น ความเชื่อมั่นในตนเอง มีอิทธิพลในทิศทางบวกต่อตัวแปรตาม (สภาพทั่วไปของชุมชน) อย่างมีนัยสำคัญที่ .๐๕ โดยที่ตัวแปรความเป็นกันเอง มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ ๐.๔๑๗ ตัวแปรความเฉลียวฉลาด มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ ๐.๒๒๐ ตัวแปรความมุ่งมั่น มีสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ ๐.๑๘๖ และตัวแปรความเชื่อมั่นในตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ ๐.๐๗๘ โดยความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรอิสระมีความเป็นเส้นตรงประมาณร้อยละ ๗๕.๙

ผลการวิเคราะห์สามารถเขียนเป็นสมการเชิงเส้นแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$\text{สภาพทั่วไปของชุมชน} = ๐.๓๙๑ + ๐.๔๑๗ (\text{เป็นกันเอง}) + ๐.๒๒๐ (\text{เฉลียวฉลาด}) + ๐.๑๘๖ (\text{มุ่งมั่น}) + ๐.๐๗๘ (\text{เชื่อมั่น})$$

จากความสัมพันธ์ข้างต้นสามารถนำมาสรุปองค์ความรู้ด้านการพัฒนาสภาพทั่วไปของชุมชนได้ดังรูปที่

แผนภาพที่ ๑.๑ ความสัมพันธ์ของสภาพทั่วไปของชุมชนกับคุณลักษณะผู้นำตามทฤษฎีเชิงคุณลักษณะ

๗. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎีคุณลักษณะของ Germain ของผู้นำชุมชนชนในเขตเทศบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากผู้วิจัยได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากผู้บริหารเทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบลรวมทั้งเจ้าหน้าที่บุคลากรต่างๆ ที่ได้เสียสละเวลาให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่สละเวลาในการตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตรวจทานความถูกต้องของภาษา และพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แนะนำแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เครื่องมือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้โอกาสและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัย กราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาอ่านรายงานวิจัยฉบับนี้พร้อมข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจนสามารถนำบทความวิจัยฉบับนี้ตีพิมพ์เผยแพร่จนประสบความสำเร็จ

๘. ข้อเสนอแนะ

๘.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. เทศบาลควรออกระเบียบกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตำแหน่งคณะกรรมการชุมชนให้เป็นไปตามคุณลักษณะผู้นำชุมชนที่พึงประสงค์ของสมาชิกชุมชน

๒. เทศบาลควรออกระเบียบเรื่องเกณฑ์ประเมินการทำงานของประธานคณะกรรมการชุมชน และให้มีการประเมินโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน

๓. เทศบาลควรจัดทำความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่นในการจัดทำโครงการพัฒนาผู้นำชุมชนทั้งด้านความรู้และด้านคุณธรรมจริยธรรม

๘.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. เทศบาลควรจัดทำแผนพัฒนาคุณลักษณะผู้นำชุมชนทุกปีโดยมีกระบวนการสำรวจหาความจำเป็นในการพัฒนาผู้นำชุมชน

๒. เทศบาลควรจัดตั้งชุมชนต้นแบบที่มีคณะกรรมการชุมชนมีคุณลักษณะพึงประสงค์ไว้เป็นชุมชนนำร่องเพื่อการศึกษาและพัฒนาชุมชนอื่นต่อไป

๓. เทศบาลควรร่วมมือกับสถาบันการศึกษาท้องถิ่นและคณะกรรมการชุมชนพัฒนาหลักสูตรในการพัฒนาผู้นำชุมชนทั้งหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรระยะยาว

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. การจัดการศึกษาท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักประสานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น, ๒๕๕๑.

กัลยา วานิชย์บัญชา. การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

พิเชษฐ์ อิมสุข. “การประเมินศักยภาพตามแนวพุทธของศึกษานิเทศก์ในเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต ๑”. วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ**(I) Books:**

Cronbach, Lee Joseph. **Essentials of Psychological Testing**. 3rd ed. New York: Harper and Row, 1970.

Germain, M. L. Development and Preliminary Validation of A Psychometric Measure of Expertise: The Generalized Expertise Measure. **Unpublished Doctoral Dissertation**. Barry University, Florida, 2006.

วัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ Organizational Culture Based on Sangkahavattu 4

จักรวาล สุขไมตรี*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของวัฒนธรรมองค์การในสังคมไทย และ ๒) เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเอกสาร โดยศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ อันได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ฉบับต่าง ๆ และ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ อันได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสาร งานเขียนทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทั่วไป และใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา โดยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัญหาของวัฒนธรรมองค์การในสังคมไทยเกิดจากคนในองค์กรเป็นสำคัญ ซึ่งมี ๔ ประการ คือ ๑) ปัญหาอันเกิดจากการขาดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน และการให้อภัยซึ่งกันและกัน โดยคนในองค์กรมักขาดการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การเสียสละเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมมีน้อย ขาดการประสานงานร่วมมือระหว่างกัน การแบ่งงาน การกระจายงานยังมีน้อย ความรักความสามัคคีในหมู่คณะยังขาดความชัดเจน แยกแยะซึ่งดี ชิงเด่นกัน การอุทิศเวลาให้กับการทำงานมีน้อย อิจฉาริษยา นินทาว่าร้ายต่อกัน ๒) ปัญหาอันเกิดจากการขาดการใช้คำพูด โดยคนในองค์กรมักใช้คำพูดในการสื่อสารที่เป็นไปในลักษณะที่ไม่สุภาพ ไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน ไม่น่าฟังต่อเพื่อนร่วมงาน ซึ่งทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในตัวผู้พูด เช่น การพูดหยาบคาย พูดเท็จหรือพูดโกหกไม่เป็นความจริง พูดนินทาว่าร้าย พูดส่อเสียดผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดเพื่อเจ้า เป็นต้น ๓) ปัญหาอันเกิดจากการขาดจิตสาธารณะ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยมีลักษณะการทำงานเป็นแบบต่างคนต่างทำเพื่อให้มีผลงานเป็นของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน ขาดความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงานของตนเอง ต่อผู้อื่น หรือแม้กระทั่งต่อครอบครัวของตนเอง โดยทุจริตคิดอยากได้โดยไม่คำนึงความถูกต้องดีงาม และ ๔) ปัญหาอันเกิดจากการขาดการวางตนให้เหมาะสม และมีความเสมอภาค โดยบุคคลในองค์กรมักวางตนไม่เหมาะสม ไม่ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความประพฤติไม่เสมอต้นเสมอปลาย แบ่งแยกหรือเลือกที่รักมักที่ชัง เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการปฏิบัติงาน หรือเรื่องส่วนตัว ความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานของคนในองค์กรมีน้อย ใช้อำนาจ

* อาจารย์ประจำคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์

หน้าที่ของตนเองกระทำความผิด ขาดความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง โดยใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อสนองต่อความต้องการของตนเองและพวกพ้อง

๒. แนวทางแก้ไขวัฒนธรรมองค์กรตามหลักสังคหัตถุ ๔ มีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) ด้านทาน โดยคนในองค์กรควรมีการประพฤติปฏิบัติ ในการเป็นผู้รู้จักให้ รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันเพื่อส่วนรวมอย่างเหมาะสม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ให้กำลังใจกัน ให้อภัยซึ่งกัน และกัน ให้ความรู้ ความสามารถ ศิลปวิทยา สอนทักษะในการปฏิบัติงานให้เกิดความเชี่ยวชาญ จัดแบ่งภาระหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างชัดเจน กระจายงานอย่างเหมาะสม มีการฝึกอบรม จัดการประชุมร่วมกัน ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเมตตา เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน มีความจริงใจต่อกัน และเสนอแนะในสิ่งที่ควรพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ๒) ด้านปิยวาจา โดยคนในองค์กรควรเป็นผู้ที่ใช้คำพูดในการสื่อสารด้วยถ้อยคำหรือวาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนหวาน น่าฟังที่ก่อให้เกิดความสามัคคี มีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ เกิดความประทับใจ พูดด้วยความเต็มใจ จริงใจทั้งต่อหน้า และลับหลัง ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว ส่อเสียด แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูงใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และถ่ายทอดทักษะความรู้ด้วยการสื่อสารที่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการสื่อสารที่สุภาพ หลีกเลี่ยงคำพูดที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือทำร้ายกัน ๓) ด้านอัตถจริยา โดยคนในองค์กร ควรรู้จักและปฏิบัติตนในการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย หรือแรงใจ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ เพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ไม่เกียจงาน หรือเลียงงาน ส่งเสริม สนับสนุนให้คนในองค์กรรู้จักแบ่งปันความรู้ในการปฏิบัติงาน เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สร้างจิตสำนึกเรื่องการติดต่อประสานงานกัน ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ และ ๔) ด้านสมานัตตตา โดยคนในองค์กรต้องเป็นผู้ที่ครองตน วางตนให้มีความเหมาะสม ถูกกาลเทศะ ไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง รู้จักการประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันต่อคนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ถือตัว ไม่แบ่งแยก ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน และวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น ส่งเสริม สนับสนุนให้คนในองค์กรอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคี ไม่มีอคติต่อกัน มีระบบความยุติธรรมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้คนในองค์กร รู้จักการแยกแยะเรื่องส่วนตัวจากเรื่องงาน ไม่เลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ: วัฒนธรรม, วัฒนธรรมองค์กร, สังคหัตถุ ๔

ABSTRACT

The Objectives of this research were (1) to study general problem condition of organizational culture in Thai society and (2) to propose the means for the organizational culture improvement according to Sangkahavattu 4

Research methodology was the documentary research studied from the primary sources such as Tipitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya version, important Buddhism scriptures as well as data from secondary sources, such as textbooks, book, research paper, thesis, journals and generally related document. Data were analyzed by descriptive interpretation.

The research findings were as follows :

1. General conditions of organizational culture problems in Thai society arose from within the organization itself, consisting of 4 conditions; (1) problem of scarcity of giving, sharing and forgiveness to each others. People in organizations lacked helping, sharing with each others. Sharing, helping and sacrifice for others or society were limited. Lack of coordination and cooperation between individuals. Division of works and empowerment were limited. Love and esprit de corps among personnel were not quite prominent. Advantage taking, competition for favorites, jealousy and gossip and bad-talking behind back were quite prominent while time devotion for work was low. (2) the problems of word delivery. People in organizations were likely to speak impolitely, not nicely, not sweetly, not pleasantly to coworkers that caused the faith crisis in speakers who liked to uses harsh and rude words, lying words, gossip, instigating words in front and behind back including driveling or talking stupidly. (3) the problems of lacking of public will or service mindedness, doing for the whole. It was quite well known that Thai culture was everyone for himself, lack of honesty, lack of work honesty to oneself to others even to one own family, greedy to gain without thinking of right or wrong doing. (4) The problems of appropriate behavior and fair shares. People in organizations did not behave properly in all circumstances, not abided by good morality, separated with no equal treatment because of bias, performing with double standards, both of work and personal duty, cooperation and teamwork in the organizations were minimal, power and authority abuse for wrong doing, lack of duty responsibility, use power and authority for their own and relatives benefits.

2. The mean to correct the organizational culture according to Sangkahavattu 4 consisted of 4 elements: (1) Dana, giving, people in organizations should learn how to give, how to share, how to appropriately sacrifice for others, not to be selfish, should learn how to encourage and forgive each others, share knowledge, ability, arts and sciences and skills in work performance. There should be clear and appropriate work division. There should be collective training and

meeting to promote love and loving-kindness, apathy, sincerity and joint effort to develop the things that should be developed to enhance work performance to the best. (2) Piyavaca, sweet word, people in organizations should communicate with nice, sweet, polite words, with pleasant to ears, humble, sweet and convincing words to promote unity, usefulness, impressiveness wholeheartedly both in front or behind the backs. Not to use harsh, rude, driveling words. Advice only the good, reasoned, beneficial and good things to promote the unity, love and harmony to each others. Transfer knowledge, ability, skill in communication that could be set as the model of good and polite communication by avoiding harsh, bad, conflicting and destroying words. (3) Attacariya, useful conduct, people in organizations should know how make benefits to others by helping physically mentally or other mean of helping , regularly helping the common works wholeheartedly. Not to avoid helping with many excuses. Promote people in the organizations to share the performing knowledge, self reliance, communication consciousness development to perform duties for others' benefits wholeheartedly. (4) Samanattata, even and equal treatment, people in organization must know appropriate self management in all circumstances, not to behave in the wrong deeds both in front and behind the back, know how to have good relationship with others, being equal to both genders, not to be arrogant and haughty with biases. Not to take advantage, be equal in both happy and sorry conditions, help solve problems together for the benefit of the organizations, Behave as a model for others, promote people in organizations to have love and harmony and unity without bias, materialize the justice systems and promote people in the organizations to separate self matter from the organization business with equal treatment.

keyword: Culture, Organizational Culture, Sangkahavattu 4

๑. บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง โดยมีการติดต่อสื่อสารถึงกันได้โดยง่าย ไร้ซึ่งพรมแดน หรือที่เรียกว่า สังคมโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งองค์การไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐ หรือภาคเอกชน หรือทรัพยากรมนุษย์ในสังคมโลกจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เช่นกัน แต่การปรับตัว เปลี่ยนแปลงขององค์การอาจมีเป้าหมายที่แตกต่างกันไป แต่สิ่งที่เหมือนกัน คือ บริหารองค์การให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และองค์การจะประสบผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จนั้นก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์ในองค์การนั้น ๆ เป็นสำคัญ เพราะมนุษย์มีแบบแผน หรือวิถีการดำเนินชีวิตร่วมกันในองค์การซึ่งครอบคลุมทั้งความคิด ความ

เชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยมีการสั่งสมความรู้ การปลูกฝัง สืบทอด ถ่ายทอดการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง และมีการประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การ ซึ่งอาจเป็นไปได้หรือไม่ก็ได้

สำหรับความหมายของวัฒนธรรมองค์การนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้อย่างหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมองค์การ หมายถึง ชุดของค่านิยม ความเชื่อ ความเข้าใจและวิถีคิดร่วมกันของคนในองค์การและถ่ายทอดให้สมาชิกใหม่ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์การเกิดความผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมและความเชื่อขององค์การ^๑ หรือเป็นระบบค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมร่วมกันของคนในองค์การ ซึ่งจะเกี่ยวกับการจัดโครงสร้างในการสร้างบรรทัดฐานของกลุ่ม วัฒนธรรมจะช่วยให้บุคคลรู้ว่า เขาจะต้องทำอะไรและต้องประพฤติหรือมีพฤติกรรมอย่างไร^๒ แต่กระนั้นก็ตาม วัฒนธรรมองค์การแต่ละองค์การย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะมนุษย์แต่ละคนในองค์การจะมีความหลากหลาย ต่างจิตต่างใจ ต่างความต้องการ ต่างความรู้ความสามารถ และโดยธรรมชาติของมนุษย์ ชอบอยากรู้ อยากรู้อยากเห็น ชอบเรียนรู้เรื่องของคนอื่นมากกว่าเรียนรู้เรื่องของตนเอง ซึ่งการเรียนรู้ที่ดี ต้องเป็นการเรียนรู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของตนเองก่อน แล้วจึงค่อยไปเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น เพราะความรู้สึกนึกคิดเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดวิถีการดำเนินชีวิต แต่ทุกวันนี้มนุษย์ยังไม่สามารถจัดระบบชีวิตของตนเองและสังคมให้เกิดความสมดุลได้ เน้นการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ แกร่งแย่ง ช่งชิง เบียดเบียนซึ่งกันและกัน แข่งขันกัน นึกถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เป็นผลทำให้วัฒนธรรมองค์การมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ และเกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการขององค์การอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อการบริหารจัดการองค์การ พบว่าปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากบุคลากรในองค์การขาดการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้คำพูดในการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในตัวผู้พูด ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ ขาดซึ่งสติในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว การวางตนให้เหมาะสมกับหน้าที่การงานขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติในสิ่งที่ดี ขาดการประสานงานที่ดีทั้งภายในหรือภายนอกองค์การ ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่คิดที่จะพัฒนางานรอให้ผู้บังคับบัญชาสั่งงานเพียงอย่างเดียว ตลอดจน ผู้นำไม่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นในองค์การได้ ซึ่งเป็นผลทำให้บุคลากรในองค์การมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดพฤติกรรมและยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในองค์การจนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์การที่ไม่พึงประสงค์ต่อการบริหารจัดการองค์การ

^๑Richard L. Daff, *Organization Theory and Design*, 4th Edition, (Singapore: West Publishing Company, 1992), p. 317.

^๒Vijay Sathe, *Culture and Related Corporate Realities*, (Homewood,: Richard D. Irwin, 1985), p. 267.

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวทางการแก้ไขวัฒนธรรมองค์การที่ไม่ดี อันเกิดจากบุคลากรในองค์การนั้น ควรนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนาเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ เพราะหลักธรรมคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา สอนให้มนุษย์มีสติในการดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติต่อกันในสิ่งที่ถูกต้อง และการเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งกาย วาจา ใจ โดยหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง คือ สังคหวัตถุ ๔ อันได้แก่ ๑) ทาน คือ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ๒) ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดที่สุภาพ อ่อนหวาน มีความเป็นกันเอง ไม่พูดส่อเสียดที่ทำให้ผู้อื่นให้เสียใจ รวมถึงไม่พูดบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ๓) อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชนส่วนรวม ทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะ ไม่เลื่องงาน ๔) สมานัตตตา คือ วางตนให้มีความเสมอต้น เสมอปลาย ให้ความเสมอภาคกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาถึงวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อให้บุคลากรในองค์การได้นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง หรือพัฒนาการบริหารจัดการขององค์การให้มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของวัฒนธรรมองค์การในสังคมไทย
๒. เพื่อเสนอแนวทางแก้ไขวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๓. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยศึกษาบททวนเอกสารจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ เอกสารทางวิชาการ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ นี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๔.๑.๑ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ อันได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาฉบับต่าง

๔.๑.๒ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ อันได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสาร งานเขียนทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทั่วไป

๔.๑.๓ รวบรวม เรียบเรียง ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอ

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕. ผลการวิจัย

๑. สภาพปัญหาของวัฒนธรรมองค์การในสังคมไทย พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์การเกิดจากคนในองค์การเป็นสำคัญ ซึ่งมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑.๑ ปัญหาอันเกิดจากการขาดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน และการให้อภัยซึ่งกันและกัน โดยคนในองค์การมักขาดการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน การเสียสละเพื่อผู้อื่น หรือสังคมโดยรวมมีน้อย มุ่งเน้นเพื่อความสะดวกสบาย และเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ขาดการประสานงานร่วมมือระหว่างกัน ขาดความรู้ ความเข้าใจงานอย่างท่องแท้ในหน้าที่ของตน ขาดความรับผิดชอบ ไม่กระตือรือร้นในการทำงาน การให้ความรู้ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมงาน การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยความจริงใจ หรือการแบ่งงาน การกระจายงานยังมีน้อย ความรักความสามัคคีในหมู่คณะยังขาดความชัดเจน แข่งแย่งชิงดี ชิงเด่นกัน การอุทิศเวลาให้กับการทำงานมีน้อย อิจฉาริษยา นินทาว่าร้ายต่อกัน ไม่ให้เคารพต่อกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๑.๒ ปัญหาอันเกิดจากการขาดการใช้คำพูดที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนน้อม ถ่อมตน และความจริงใจให้แก่กัน โดยคนในองค์การมักใช้คำพูดในการสื่อสารที่เป็นไปในลักษณะที่ไม่สุภาพ ไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน ไม่น่าฟังต่อเพื่อนร่วมงาน ซึ่งทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในตัวผู้พูด มักใช้คำพูดที่ปล่อยให้เป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเองในขณะนั้น ตามอารมณ์ของตนเอง ขาดซึ่งสติในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนที่จะพูดหรือใช้วาจาว่าสิ่งนั้นควรพูดหรือไม่ควรพูด เช่น การพูดหยาบคาย พูดเท็จหรือพูดโกหกไม่เป็นความจริง พูดนินทาว่าร้าย พูดส่อเสียดผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดเพ้อเจ้อ เป็นต้น

๑.๓ ปัญหาอันเกิดจากการขาดจิตสาธารณะ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยคนในองค์การมีลักษณะในการทำงานเป็นแบบต่างคนต่างทำเพื่อให้มีผลงานเป็นของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน ขาดความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงานของตนเอง ต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นผลทำให้บุคคลในองค์การขาดการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การมีจิตสาธารณะเพื่อผู้อื่นมีน้อย เพราะการทำเพื่อส่วนรวมนั้นไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเอง เสียเวลา เสียทรัพย์สินส่วนตัวไปโดยมิได้อะไรตอบแทนกลับมา และไม่ใช้ฐานะ หรือภารกิจของตนเองที่ต้องไปช่วยเหลือ

๑.๔ ปัญหาอันเกิดจากการขาดการวางตนให้เหมาะสม และมีความเสมอภาค โดยบุคคลในองค์การมักวางตนไม่เหมาะสม ไม่ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี มีความประพฤติไม่เสมอต้นเสมอปลาย แบ่งแยกหรือเลือกที่รักมักที่ชัง เลือกปฏิบัติ ขาดภาวะผู้นำ ขาดความยุติธรรม ขาดวิสัยทัศน์ ขาดความคิดริเริ่มในการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ขาดทักษะการสื่อสาร รวมถึง ไม่มีความรู้ ความเข้าใจใน

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของตนเอง ใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้อง ลำเอียงไม่ใช่เหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจ ไม่มีคุณธรรม คำสั่งไม่ชัดเจนคลุมเครือ ไม่ค่อยให้ความสนใจต่อการสร้างขวัญสร้างกำลังใจ สร้างแรงจูงใจ ความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานของคนในองค์การมีน้อย ใช้อำนาจหน้าที่ของตนเองกระทำความผิด ขาดความรับผิดชอบต่อน้ำหน้าที่ของตนเอง ไม่ส่งเสริมคนดี คนเก่ง คนมีความรู้ความสามารถ และมักใช้ระบบอุปถัมภ์มากกว่าระบบคุณธรรม

๒. แนวทางแก้ไขวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ดังนี้

๒.๑ ด้านทาน กล่าวคือ คนในองค์การควรเป็นผู้รู้จักให้ รู้จักการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันเพื่อส่วนรวมอย่างเหมาะสม โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือให้ทรัพย์สินสิ่งของให้กำลังใจ ให้อภัยกัน ให้ความรู้ ความสามารถ ศิลปวิทยา สอนทักษะในการปฏิบัติงานให้เกิดความเชี่ยวชาญ มีจิตสำนึกที่ดีในการบำเพ็ญประโยชน์ จัดแบ่งภาระหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างชัดเจน กระจายงานอย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเมตตา เห็นอกเห็นใจกัน เสียสละช่วยเหลือ เอื้อเพื่อ แบ่งปัน มีความจริงใจต่อกัน และเสนอแนะในสิ่งที่ควรพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ปลูกจิตสำนึกในการสร้างขวัญกำลังใจให้แก่คนในองค์การ ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในองค์การได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น นำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์การอย่างเหมาะสม

๒.๒ ด้านปิยวาจา กล่าวคือ คนในองค์การควรเป็นผู้ที่ใช้คำพูดในการสื่อสารด้วยถ้อยคำหรือวาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนหวาน นำฟังที่ก่อให้เกิดความสามัคคี มีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ เกิดความประทับใจ โดยการพูดเป็นไปด้วยความเต็มใจ จริงใจทั้งต่อหน้า และลับหลัง ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว ส่อเสียด แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูงใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม รู้จักใช้คำพูดที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจกัน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ควรมีการฝึกเพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์การในการประสานงานที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ยิ้มแย้มแจ่มใส ช่วยแก้ไขปัญหา ข้อสงสัยในงานของเพื่อนร่วมงานให้เข้าใจ ทำให้บรรยากาศในการปฏิบัติงานดียิ่งขึ้น หลีกเลี่ยงคำพูดที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือทำร้ายกัน ตลอดจน เปิดโอกาสให้คนในองค์การได้แสดงความสามารถและกล่าวพูดในที่ประชุมต่อหมู่คณะ และส่งเสริม สนับสนุนให้คนในองค์การมีการใช้คำพูดด้วยความปรารถนาดีมีน้ำใจไมตรี เห็นใจ ปลอดภัย ให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้ฟังเกิดมีกำลังใจและสบายใจ

๒.๓ ด้านอัตตจริยา กล่าวคือ คนในองค์การควรเป็นผู้รู้จักและปฏิบัติตนในการทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยร่างกาย หรือแรงใจ ช่วยเหลือกิจกรรมเพื่อส่วนรวมด้วยความเต็มใจ ไม่เกียจงาน หรือเลื่องงาน และส่งเสริม สนับสนุนให้คนในองค์การรู้จัก แบ่งปันความรู้ในการปฏิบัติงาน เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมถึง สร้างจิตสำนึกเรื่องการติดต่อประสานงานกัน ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนร่วมงานด้วยความเต็มใจ และให้คำแนะนำทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัวแก่เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้การปฏิบัติงาน การปฏิบัติตนมีความสุข รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รักและสามัคคีกัน ตลอดจนผู้บริหารต้องเสียสละเวลาของตนเองให้กับคนในองค์การอย่างต่อเนื่อง ประพฤติปฏิบัติตนในความเป็นกลาง สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

๒.๔ ด้านสมานัตตตา กล่าวคือ คนในองค์กรควรเป็นผู้ที่ครองตน วางตนให้มีความเหมาะสม ถูกกาลเทศะ ไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง รู้จักการประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันต่อคนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ถือตัว ไม่แบ่งแยก ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน และวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในองค์กรอยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคี ไม่มีอคติต่อกัน มีระบบความยุติธรรมที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้คนในองค์กรรู้จักการแยกแยะเรื่องส่วนตัวจากเรื่องงาน ไม่เลือกปฏิบัติ และมีระบบการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือกันภายในองค์กรโดยปฏิบัติกับทุกๆ คนด้วยความเสมอภาค ตลอดจน สร้างความประทับใจแก่ผู้ร่วมงาน ไม่เยอหยิ่ง หรือวางตัวสูงกว่าผู้ใต้บังคับบัญชา และมีการบริหารอย่างตรงไปตรงมา ไม่เลือกปฏิบัติ

๖. อภิปรายผล

วิจัยเรื่อง วัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑. ด้านทาน โดยคนในองค์กรมีการประพฤติปฏิบัติ ในการเป็นผู้รู้จักให้ รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันเพื่อส่วนรวมอย่างเหมาะสม โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือให้ทรัพย์สินสิ่งของ ไม่ใช่สิ่งของ ให้กำลังใจ ให้อภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ที่พบว่า^๓ ควรส่งเสริมให้มีการปลูกจิตสำนึกในการแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรด้านสวัสดิการต่าง ๆ รางวัลให้ผู้ปฏิบัติงาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมการศึกษาให้สูงขึ้น นำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในองค์กรอย่างเหมาะสม และเกี่ยวเนื่องกับผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ที่พบว่า^๔ ผู้บริหารควรสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ควรสอนงานหรือแนะนำให้บุคลากรที่ขาดความรู้และประสบการณ์ตามโอกาสสมควร ซึ่งเป็นธรรมทาน เอื้อเฟื้อ แบ่งปันปัจจัย ๔ ตามโอกาสสมควร ซึ่งเป็นอามิสทาน ให้โอกาสในการแก้ไข หรือปรับปรุงการทำงานที่ผิดพลาดของบุคลากร ยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ซึ่งเป็นอภัยทาน

๒. ด้านปิยวาจา โดยคนในองค์กรมีการประพฤติปฏิบัติ โดยเป็นผู้ที่ใช้คำพูดในการสื่อสารด้วยถ้อยคำหรือวาจาที่สุภาพ ไพเราะ อ่อนน้อม ถ่อมตน อ่อนหวาน นำฟังที่ก่อให้เกิดความ

^๓ พระใบฎีกาสุรารุณี มหาลาภ, “การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๔ ปิยะบุตร รักษ์วงศ์, “ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

สามัคคี มีประโยชน์ ถูกกาลเทศะ เกิดความประทับใจ โดยการพูดเป็นไปด้วยความเต็มใจ จริ่งใจทั้ง ต่อหน้า และลับหลัง ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว ส่อเสียด แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล ชักจูง ใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม รู้จักใช้คำพูดที่แสดงถึงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจกัน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รักใคร่นับถือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง จริยธรรมผู้นำรัฐตามหลักพระพุทธศาสนา ที่พบว่า^๕ ผู้บริหารจะต้องรู้จักพูด รู้จักชี้แจง แนะนำ รู้จัก ทักทายถามไถ่ทุกข์สุขของประชาชน ด้วยวาจาที่ไพเราะน่าฟัง มีประโยชน์ เสริมสร้างความสามัคคี รวมถึง เกี่ยวเนื่องกับผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของธนาคาร พัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่า^๖ ควรมี ความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน พูดจาทักทายด้วยน้ำเสียงที่จริงใจและให้บริการทุกคนอย่างเท่าเทียม เป็นธรรม ให้บริการโดยยึดผลของงาน มากกว่าการยึดติดกับกฎระเบียบ ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ออกไป เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว

๓. ด้านอัตถจริยา โดยคนในองค์กรมีการประพฤติปฏิบัติ โดยรู้จักและปฏิบัติตนในการ ทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย หรือแรงใจ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ ต่าง ๆ เพื่อส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ ช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ไม่เกียจงาน หรือเลื่องงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ทักษะคิดของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า^๗ ผู้บริหารควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ทำทุกสิ่งโดยหวังให้ประโยชน์ต่อส่วนรวมในการบริหารงานทั่วไป และฝ่ายงาน ต่าง ๆ ควรปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมในคุณภาพ ขององค์กร การปฏิบัติงานด้วยความสามัคคีการทำงานในสมอบต้นสมอบปลายพร้อมรับผิดชอบ ร่วมกันในเรื่องงบประมาณ รวมถึงเชื่อมโยงกับผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักอภิธานิย ธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ที่พบว่า^๘ ควรปลูกจิตสำนึกแห่งการมีจิตสาธารณะ ลด ละ ความเห็นแก่ตัว สร้างความเข้าใจที่เกี่ยวกับ กฎระเบียบ ข้อบัญญัติ หรือที่มาของกฎเกณฑ์

^๕ ทพ.ดร.ชลากร เทียนส่องใจ, “จริยธรรมผู้นำรัฐตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร ดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๖ รัตน์ธัญญา ตันอมตยรัตน์, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๗ พระคำจันทร์ คุณวิโส (วงศ์ชาติ), “ทักษะคิดของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ใน โรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๘ ประยงค์ พรหมมา, “การบริหารงานตามหลักอภิธานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติอยู่ให้แก่พนักงาน หรือบุคลากรภายในองค์กร ได้รับข้อมูล ข่าวสารทั่วถึงกัน ทุกส่วนราชการ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔. ด้านสมานัตตตา โดยคนในองค์กรมีการประพฤติปฏิบัติ โดยต้องเป็นผู้ที่ครองตน วางตนให้มีความเหมาะสม ถูกกาลเทศะ ไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อหน้า และลับหลังรู้จัก การประพฤติปฏิบัติตนให้สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันต่อคนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ถือตัว ไม่แบ่งแยก ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่เอาเปรียบ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน และวางตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้พบเห็น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ ที่พบว่า^๙ ควรเริ่มต้นด้วยการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร และวิเคราะห์ถึงความพร้อมของบุคลากร แล้วจึงนำมากำหนดสมรรถนะของบุคลากร ซึ่งบุคลากรที่พัฒนาแล้วสมรรถนะย่อมเปลี่ยนแปลงไปและจะกลับมามีผลต่อเป้าหมาย ยุทธศาสตร์และการดำเนินงานขององค์กรได้ และเกี่ยวข้องกับผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ที่พบว่า^{๑๐} ควรให้ผู้นำเป็นผู้ที่มีสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม กล้าหาญ จิตใจเข้มแข็ง มีเหตุผล มีความรู้ความสามารถ ประพฤติงามทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ สงบเสถียร ยุติธรรม ซื่อสัตย์ มั่นใจในตนเอง มีมนุษยสัมพันธ์ กล้าตัดสินใจ สามารถแก้ไขปัญหาได้

๗. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ พัฒนา ปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ของหน่วยงานที่เป็นองค์การภาครัฐ หรือภาคเอกชน โดยมุ่งเน้นเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาคนในองค์กรให้มีความตระหนัก มีความพยายาม และมีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ในการพัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อการอยู่ร่วมกันในองค์การอย่างมีความสุข โดยสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ขององค์การ

๑.๒ ทำความร่วมมือข้อตกลงกับกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการจัดฝึกอบรม จัดกิจกรรมในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการบริหารจัดการคนในองค์กรเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อให้คนในองค์กรเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

^๙ ฌาน ธรรมกิจวารณ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐).

^{๑๐} ไพโรจน์ พรหมมีเนตร, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒).

๒.๑ จัดทำแผนพัฒนา แผนปรับปรุง ยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ ซึ่งเป็นแผนระยะยาว และระยะสั้น ของหน่วยงานที่เป็นองค์การภาครัฐหรือภาคเอกชน ตลอดจนมีการถ่ายทอดแผนลงมาเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งเป็นแผนระยะสั้น โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนทุกระดับ ซึ่งต้องมีการดำเนินการและติดตามผลการดำเนินงานทุกปี โดยกำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนในองค์การมีการพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ และการอยู่ร่วมกันในองค์การอย่างมีความสุข ความสามัคคี โดยสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ขององค์การ

๒.๒ เชิญวิทยากรของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มาให้การฝึกอบรม จัดกิจกรรมในการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการบริหารจัดการคนในองค์การเข้ามาปรับประยุกต์ใช้ เพื่อให้คนในองค์การเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๓. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

๓.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ 4 ทั้งในบริบทขององค์การภาครัฐ หรือองค์การภาคเอกชน โดยให้มีความสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ขององค์การนั้น ๆ

๓.๒ ควรมีการศึกษาถึงกระบวนการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างเครื่องมือทางวิชาการและการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาปรับประยุกต์เข้ากับการบริหารจัดการองค์การในทุกระดับ

๓.๓ ควรมีการนำรูปแบบวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ทั้งในบริบทขององค์การภาครัฐ หรือองค์การภาคเอกชน มาประเมินผลที่ได้รับและนำมาเปรียบเทียบความสอดคล้อง ความแตกต่างเพื่อค้นหารูปแบบวัฒนธรรมองค์การตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในระดับประเทศ โดยสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

มาน ธรรมวิจารณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. **ปรัชญาคุณุภีบัณฑิต** สาขาวิชารัฐศาสตรศาตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

ทพ.ดร.ชลากร เทียนส่องใจ. “จริยธรรมผู้นำรัฐตามหลักพระพุทธศาสนา”. **พุทธศาสตรคุณุภีบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

- ประยงค์ พรมมา. “การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ปิยะบุตร รัชชวงษ์. “ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ วิทยาลัยอาชีวศึกษาสระบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระคำจันทร์ คุณวีโส (วงษ์ชาติ). “ทัศนคติของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในโรงเรียนเครือข่ายกลุ่มที่ ๑ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระใบฎีกาศราวุฒิ มหาลาภ. “การบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ไพโรจน์ พรหมมีเนตร. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม”. **การศึกษาศุภบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒.
- รัตน์ธัญญาห์ ตันอมตยรัตน์. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการให้บริการของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยตามหลักสังคหวัตถุ ๔”. **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

- Daff, Richard L. **Organization Theory and Design**. 4th Edition. Singapore: West Publishing Company, 1992.
- Sathe Vijay. **Culture and Related Corporate Realities**. Homewood: Richard D. Irwin, 1985.

การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา
ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔
Strategic Development Knowledge Management of the Court
of Justice: A Case Study of the Chief Justice Region IV

เกษม ศุภสิทธิ์*

ลิขิต ธีรเวคิน**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการวิจัย เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม โดยกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ย่อยในการวิจัย ประการแรก เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการความรู้ของสำนักงานศาลยุติธรรม ประการที่สอง เพื่อศึกษาสภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ของสำนักงานศาลยุติธรรม และประการที่สาม เพื่อจัดทำและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ของสำนักงานศาลยุติธรรม

ผลการศึกษา สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์สำหรับการจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม พบว่า บุคลากรของสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่า สภาพการจัดการความรู้ที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันในทุกด้าน โดยสภาพปัจจุบันของการจัดการความรู้ที่มีการปฏิบัติระดับมากในทุกด้าน เรียงตามลำดับคือ ด้านการสร้างความรู้มากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ ตามลำดับ

สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม พบว่า บุคลากรของสำนักงานศาลยุติธรรมเห็นว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันในทุกด้าน โดยสภาพปัจจุบันของปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ที่มีการปฏิบัติระดับมากในทุกด้านเรียงตามลำดับคือ ผู้บริหารศาลยุติธรรมมีความต้องการจำเป็นในด้านโครงสร้างพื้นฐานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการวัดและประเมินผล ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านวัฒนธรรมองค์กร และภาวะผู้นำตามลำดับ

การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม ประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์ที่ ๑ จัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ในทุกระดับขององค์กร ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาสำนักงานศาลยุติธรรมในเครือข่ายให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยุทธศาสตร์

* หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก

** คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

ที่ ๓ ส่งเสริมโครงสร้างการบริหาร ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ และยุทธศาสตร์ที่ ๕ สร้างเครือข่ายภายในและภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้

สำหรับข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย ประการแรกคือ สำนักงานศาลยุติธรรมควรมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการความรู้ของแต่ละสำนักศาลยุติธรรมได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประการที่สอง ควรมีที่ปรึกษาที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้มาช่วยในการแนะนำ เพื่อให้การดำเนินการได้เป็นไปตามแนวทางที่ถูกต้องบรรลุเป้าหมายของการจัดการความรู้ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์กับสำนักศาลยุติธรรม ประการที่สาม ควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้ผู้บริหารของสำนักศาลยุติธรรมได้เข้าร่วมอบรมในเรื่องการจัดการความรู้เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการจัดการความรู้ ประการที่สี่ ควรมีนโยบายที่ส่งเสริมให้สำนักศาลยุติธรรมได้พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการดำเนินการจัดการความรู้ และประการสุดท้ายคือ สำนักศาลยุติธรรม ควรนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในเรื่องการจัดการความรู้ให้ทั่วสำนักศาลยุติธรรมโดยการออกแบบโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ การจัดเก็บ การเผยแพร่ และการสืบค้น

คำสำคัญ : การพัฒนายุทธศาสตร์, การจัดการความรู้, สำนักงานศาลยุติธรรม

ABSTRACT

The study entitled Strategic Development of Knowledge Management of the Court of Justice: A Case Study of the Chief Justice Region IV had main objectives as follows; to develop a knowledge management strategy for judicial office. The specific objectives of the research was first to study the current and desired state of knowledge of the Court of Justice, secondly, to study the factors involved and contributed to the knowledge management of the Judiciary. And thirdly to implement and monitor the suitability and feasibility of strategic knowledge management of Office of the Judiciary.

Findings were that the study of the present and desirable for knowledge management for the Bureau of Justice Bureau of Justice had condition of knowledge desirable than the current conditions in all aspects. The present state of knowledge management was the practical in all aspects respectively as; creating the most knowledge, the storage and retrieval of knowledge, the pursuit of knowledge and the transfer of knowledge and exploitation respectively.

Results of the study of the Current conditions and adverse factors involved and contributing to knowledge management for the Office of Justice Bureau of Justice found that the personnel requested that the relevant factors

contributing to knowledge management and desirable than the current conditions in all aspects. The current condition of the factors involved and contributing to knowledge management is the practice in all aspects of the order. Administration of Justice demand in the infrastructure needed most. A minor measurement and evaluation. Information Technology The organizational culture and leadership, respectively.

The development of strategic knowledge management strategy for the Office of the Judiciary consists of the first strategic plan for knowledge management at all levels of the organization. The second strategic development in the Department of Justice as the organization of learning for sustainable development. The third strategic leadership and management structure to promote a culture conducive to knowledge management. The fourth strategy was information technology systems for knowledge management. And the five strategic networking within and external to support knowledge management.

The recommendations from this study were as follows. Firstly Judiciary should have a policy to encourage and support knowledge management of each agency judiciary is moving in the same direction Secondly, you should have a consultant who is an expert in management. to allow the introduction The action is the correct approach to achieve the goal of knowledge management, which will bring benefits to the Bureau of Justice. Thirdly, there should be a policy to encourage the Executive Office of the Courts of Justice have attended workshops on the subject. knowledge management to knowledge and understanding and seeing the benefits of knowledge management Fourth Court of Justice should have a policy that encourages staff to develop knowledge and skills in the implementation of knowledge management. And Finally Department of Justice Information and communication technologies should be applied in knowledge management across the Department of Justice by the design of the knowledge infrastructure, storage, dissemination and retrieval.

Keyword Strategic Development, Knowledge Management, the Court of Justice

๑. บทนำ

สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ตระหนักถึงกระบวนการทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยมใหม่ที่พึงประสงค์สำหรับการพัฒนาระบบราชการ ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖ ในการบริหารงานศาลยุติธรรมไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ โดยยุทธศาสตร์ที่ ๖ คือ

เพิ่มศักยภาพระบบการบริหารงานบุคคล และกำหนดเป้าประสงค์ไว้ว่าศาลยุติธรรมต้องมีบุคลากรที่มีศักยภาพในการปฏิบัติงานมากขึ้นตามกลยุทธ์คือ การเสริมสร้างระบบการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่ง มีคุณธรรมและจริยธรรม

การปฏิบัติงานของข้าราชการศาลยุติธรรม ตามระเบียบคณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม (ก.ศ.) ว่าด้วยการย้ายข้าราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยได้รับการเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (ก.บ.ศ.) หมวดที่ ๑ บททั่วไป ข้อ ๔ กล่าวว่าไว้ว่า สำนักงานศาลยุติธรรมอาจย้ายข้าราชการศาลยุติธรรมไปแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอื่นในระดับเดียวกัน หรือเปลี่ยนเลขที่ตำแหน่งในสำนักงานศาลยุติธรรมได้ไม่ว่าจะเป็นการย้ายในสายงานเดียวกันหรือเป็นการย้ายเปลี่ยนสายงาน หลักเกณฑ์และวิธีการ การย้ายเปลี่ยนสายงานให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการนั้น ข้อ ๕ ให้สำนักงานศาลยุติธรรมพิจารณาการย้ายข้าราชการศาลยุติธรรมโดยนำข้อเสนอแนะของคณะกรรมการพิจารณาการย้ายข้าราชการศาลยุติธรรมมาประกอบการพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการของสำนักศาลยุติธรรม

ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นคือการนำการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) มาเพื่อการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในส่วนของราชการศาลยุติธรรมซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคล หรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้สำนักงานศาลยุติธรรมสามารถดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยที่ความรู้มี ๒ ประเภท คือ ๑) ความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม และ ๒. ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่าง ๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ดังนั้น เพื่อให้สามารถพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรมตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำการจัดการความรู้ มาใช้เพื่อการพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม โดยมีเป้าหมายหลักของการจัดการความรู้ คือ การใช้ประโยชน์จากความรู้มาเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์กรเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กร จึงควรนำการจัดการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๔ เพื่อการพัฒนาสำนักงานศาลยุติธรรมและนำไปสู่การกำหนดแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับศาลยุติธรรมในแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกันตามบริบทของสำนักงานศาลยุติธรรมการจัดการความรู้จึงเป็นเรื่องที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและประชาชนอย่างยิ่ง

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการความรู้
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้
๓. เพื่อจัดทำและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของยุทธศาสตร์การจัดการความรู้

๓. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาถึงการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้ของศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔

ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานศาลจำนวน ๒๘ แห่ง

ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ หน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม โดยศึกษาเฉพาะศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ ประกอบด้วย ผู้บริหารศาล รองผู้บริหารศาล ผู้อำนวยการศาล ผู้พิพากษา และข้าราชการศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานศาล ๒๘ ศาล

ขอบเขตด้านระยะเวลา ช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ รวมระยะเวลาที่ใช้ในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๖ เดือน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบผสมผสานโดยเชื่อมโยงจากการวิเคราะห์ด้วยมุมมองเชิงทฤษฎีที่หลากหลาย (Multi-theoretical Perspective) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับทั่วไป และการสัมภาษณ์ในระดับลึก (In-depth Interview) ตลอดจนเอกสาร รายงาน ผลงานการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ภาพรวม สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการความรู้ของสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งความต้องการในการพัฒนาด้านการจัดการความรู้ ตลอดจนพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ เพื่อกำหนดรูปแบบและแนวทางในการดำเนินงานของสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อทำการจัดการความรู้ของสำนักงานศาลยุติธรรมบรรลุเป้าหมายที่ต้องการต่อไป

๕. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญต่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษภาค ๔ ดังนี้

๑. สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๔ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์สำหรับการจัดการความรู้สำหรับสำนักศาลยุติธรรม พบว่าบุคลากรของสำนักศาลยุติธรรมเห็นว่า สภาพการจัดการความรู้ที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันในทุกด้าน เรียงตามลำดับคือ ด้านการสร้างความรู้มากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ และด้านการถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ ตามลำดับโดยสภาพการจัดการความรู้ในแต่ละด้านมีการปฏิบัติ ดังนี้

ด้านการสร้างความรู้ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อรายการอื่นๆ ในด้านการสร้างความรู้พบว่า สำนักศาลยุติธรรม มีการปฏิบัติมากในเรื่อง หน่วยงานสนับสนุนการสร้างและพัฒนาคู่มือการทำงาน เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคลากรในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพพมากยิ่งขึ้น รองลงมาได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลหรือในองค์กรให้เกิดนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อองค์การหน่วยงานสนับสนุนให้บุคลากรนำความรู้จากภายนอกหน่วยงานมาสร้างสรรค์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาให้เกิดความรู้ใหม่ในหน่วยงาน

ด้านการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อรายการอื่นๆ ในด้านการจัดเก็บและสืบค้นความรู้พบว่า สำนักศาลยุติธรรม มีการปฏิบัติมากในเรื่อง หน่วยงานมีการฝึกอบรมให้บุคลากรสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้อินเทอร์เน็ต และ อินทราเน็ต เพื่อการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ รองลงมาได้แก่ หน่วยงานส่งเสริมให้บุคลากรมีการจัดเก็บความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น เอกสารประกอบการสอน แผนการสอน คู่มือการปฏิบัติงานรายงานผลการปฏิบัติงาน และกำจัดความรู้เก่าที่ล้าสมัย ไม่ถูกต้องหรือไม่มีประโยชน์ออก

ด้านการแสวงหาความรู้ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อรายการอื่นๆ ในด้านการแสวงหาความรู้พบว่า สำนักศาลยุติธรรมมีการปฏิบัติมากในเรื่อง การส่งเสริมให้บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อความรู้ วิทยาการใหม่ ๆ พร้อมทั้งจะเปิดรับเข้ามาพัฒนาตนเองและองค์การ รองลงมาได้แก่ การส่งเสริมกิจกรรมความรู้ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรได้แลกเปลี่ยนความรู้ และแสดงความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกในสายงานเดียวกันและต่างสายงาน หน่วยงานให้ส่วนงานในสังกัดทำฐานข้อมูลที่เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ คู่มือ และตำรา เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรได้แสวงหาและรวบรวมความรู้

ด้านการถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อรายการอื่นๆ ในด้านการถ่ายทอด และการใช้ประโยชน์พบว่า สำนักศาลยุติธรรมมีการปฏิบัติมากในเรื่อง การมีระบบอินเทอร์เน็ต และอินทราเน็ตที่สนับสนุนการเผยแพร่ความรู้ทั้งภายในและภายนอกองค์การ รองลงมาได้แก่ หน่วยงานมีเอกสารหรือเว็บไซต์ประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่และแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่แก่บุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่ต้องการใช้ความรู้ และเผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกองค์การ

๒. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๔ ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม : กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๔ พบว่า บุคลากรขอสำนักศาลยุติธรรมเห็นว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ที่พึงประสงค์สูงกว่าสภาพปัจจุบันในทุกด้าน สำหรับสภาพปัจจุบันของปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ที่มีการปฏิบัติระดับมากในทุกด้านเรียงตามลำดับคือ ผู้บริหารศาลยุติธรรมมีความต้องการจำเป็นในด้านโครงสร้างพื้นฐานมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านการวัดและประเมินผล ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านวัฒนธรรมองค์กร และภาวะผู้นำ

๓. การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรา ๔ ที่ผ่านกระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์ทุกขั้นตอน และผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารของสำนักศาลยุติธรรม

๖. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการความรู้และปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ของศาลยุติธรรม พบว่า สภาพการจัดการความรู้ของสำนักศาลยุติธรรมมีการปฏิบัติทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการแสวงหาความรู้ ด้านการสร้างความรู้ ด้านการจัดเก็บความรู้ด้านการถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์ สภาพปัจจุบันผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

สำหรับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ ผลการศึกษา พบว่า มีการปฏิบัติในปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านการวัดและประเมินผล สภาพปัจจุบันมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ส่วนสภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ของสำนักศาลยุติธรรมในภาพรวมเมื่อเปรียบเทียบแต่ละด้านพบว่า มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน รองลงมาเป็นด้านการวัดและประเมินผล ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านวัฒนธรรมองค์กร และภาวะผู้นำ โดยปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐาน ผู้บริหารสำนักงานศาลยุติธรรมและข้าราชการศาลยุติธรรม

ในขอบเขตของความรับผิดชอบ และการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความรู้สึกรู้สึกว่ามีความสำคัญโดยพบว่า เป็นปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการใช้ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ส่วนปัจจัยด้านการวัดและประเมินผล ทั้งผู้บริหารและข้าราชการของสำนักศาลยุติธรรมในเครือข่ายสำนักศาลยุติธรรมเห็นว่า สำนักศาลยุติธรรม ยังขาดเครื่องมือวัดผลการจัดการความรู้ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และเกณฑ์การประเมินยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน สำนักศาลยุติธรรมยังไม่ได้จัดให้มีผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินองค์ความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความรู้ และขาดการให้ข้อมูลป้อนกลับสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้บุคลากรทราบความก้าวหน้าของกิจกรรมการจัดการความรู้ ดังนั้นสำนักศาล

ยุทธศาสตร์กำหนดแนวทางการประเมินผลการจัดการความรู้ให้ชัดเจน โดยให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินเป็นผู้ดำเนินการ สำนักศาลยุติธรรมกำหนดให้มีการประเมินผลในทุกระดับทุกหน่วยงานโดยใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายและมีความเป็นมาตรฐาน การนำเสนอผลการประเมินผลไม่ควรนำเสนอเป็นตัวเลข แต่ควรเป็นคำแนะนำหรือข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดการพัฒนา เพราะการวัดและประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ทราบว่า การจัดการความรู้มีการดำเนินการคืบหน้าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ ทำให้สามารถนำผลการประเมินมาทบทวนปรับปรุงยุทธศาสตร์และการดำเนินการต่างๆ สอดคล้องกับ O'Dell and Cara^๑ ที่กล่าวว่า การวัดผลการจัดการความรู้ ถือเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะเป็นหลักฐานที่บอกถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการความรู้ในองค์กร การวัดและการประเมินผลการจัดการความรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้เพื่อสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่นเดียวกันกับปัจจัยด้านภาวะผู้นำที่พบว่า มีค่าเฉลี่ยของสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การมีเครือข่ายภายนอกเช่น Website ของสำนักศาลยุติธรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สำหรับสถาบันในเครือฯ และสถาบันอื่น และการมีคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต และอินเทอร์เน็ต ในการอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรในองค์กรทุกระดับ สำหรับความสำคัญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Leitch and Rosen^๒ ได้ทำการศึกษาถึงผลความสำเร็จของการจัดการความรู้ พบว่า ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ ซึ่งเกิดจากการผสมผสานการทำงานระหว่างของคน (People) กระบวนการ (Process) และเทคโนโลยี (Technology) โดยองค์ประกอบทั้งสามจะมีส่วนของความสำเร็จร่วมกันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Technology) เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคล ดังนั้น การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ พบว่าต้องมีวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นแบบร่วมมือ และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีค่านิยมที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เคารพในความคิดของเพื่อนร่วมงาน มีความมุ่งมั่นที่จะใช้ความกล้าในการสร้างผลงานใหม่ การแลกเปลี่ยนข้อมูลย้อนกลับการยินดีกับความความสำเร็จร่วมกัน มุ่งความต้องการและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการ รวมทั้งมีการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง Davenport and Prusak^๓ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการความรู้ พบว่า องค์ประกอบหนึ่ง คือ วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญมากที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและยังเป็นปัจจัยที่สร้างได้ยากที่สุด และปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ในภาพรวมเป็นปัจจัยที่มีสภาพปัจจุบันโดย

^๑ O'Dell and Grayson, C.J, *If we only know what we know*, (New York: The Free Press), 1998.

^๒ Leitch and Rosen, *Knowledge Management*, (New York : IDG Press), 2001.

^๓ Davenport and Prusak, *Working Knowledge : New Organization Manage What They Know*, (Boston : Harvard Business School Press), 1998.

เฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อนโยบายการจัดการความรู้ในสำนักศาลยุติธรรม เป็นผู้ผลักดันให้การจัดการความรู้เป็นภารกิจที่สำคัญที่ทุกหน่วยงาน ให้การสนับสนุนทรัพยากรด้านต่างๆ และขจัดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่างๆ ต่อการจัดการความรู้ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในปัจจัยทั้งหมดของการบริหารจัดการความรู้ ดังนั้นสำนักศาลยุติธรรมจึงมีโอกาสนำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งขึ้นอยู่กับความมุ่งมั่น และความตั้งใจของผู้บริหาร จากการศึกษาพบว่า ผู้บริหารมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการความรู้ ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้และเห็นความสำคัญต่อการจัดการความรู้ รู้จักสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ มีความสามารถในการสื่อสารให้เกิดความเข้าใจทั่วทั้งองค์กร และเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ สุวัฒน์ เงินฉ่ำ และคณะที่กล่าวถึงปัจจัยสำคัญของการจัดการความรู้ที่มีความสำคัญระดับสูงได้แก่ ความมุ่งมั่นและการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงขององค์กร และสอดคล้องกับแนวคิดของ Sallis and Jones^๔ ที่ได้ทำการศึกษาความสำเร็จในการจัดการความรู้ขององค์กรต่างๆ เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความสำเร็จขององค์กร พบว่าเกณฑ์การพิจารณาความสำเร็จขององค์กร ประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๗ ด้าน ด้านหนึ่งคือการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง องค์ประกอบด้านวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการกำหนดความรู้ที่สำคัญไว้ในองค์กร

สำหรับผลการศึกษายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับสำนักศาลยุติธรรม: กรณีศึกษาศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการจัดการความรู้สำหรับสำนักศาลยุติธรรมในเครือข่ายศาลยุติธรรม คือ บุคลากรส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจเรื่องการจัดการความรู้ และสำนักศาลยุติธรรมในเครือข่ายศาลยุติธรรม ยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องการจัดการความรู้ จึงทำให้ขาดทิศทางในการดำเนินการ มีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการรวมพลัง ดังนั้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ในทุกระดับขององค์กร จะทำให้บุคลากรในองค์กรได้ทราบทิศทางหรือวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายขององค์กรที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง ยุทธศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการวางกรอบ และแนวทางการดำเนินงานภายในองค์กร สำหรับการดำเนินการตามยุทธศาสตร์พบว่า จำเป็นต้องมีคนหรือหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการความรู้อย่างแท้จริงเข้ามาช่วยดำเนินการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และเป็นที่ยอมรับของทุกคน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ พัฒนาสำนักศาลยุติธรรม ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึง แนวทางดำเนินงานเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ การ

^๔ Sallis, E. and Jones, G, *Knowledge Management in Education*, (London : Kogan page, 2002), p.45.

ถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์สำหรับยุทธศาสตร์ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรให้ประสบความสำเร็จ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้เพื่อก่อให้เกิดการสร้างความรู้ให้มีความสำคัญกับ “คน” โดยต้องมีกระบวนการสร้างบรรยากาศและการส่งเสริมให้ “คน” เข้ามาร่วมแบ่งปันความรู้ และตามด้วยกลยุทธ์ที่เน้นเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บความรู้ เพื่อแพร่กระจายการใช้งานอย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ Leitch and Rosen and Collison, Parcell^๕ ที่ศึกษาพบว่า องค์ประกอบด้านคน (People) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการความรู้ การจัดการความรู้จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้หากขาดคน ซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่จะนำความรู้ไปใช้ประโยชน์เพื่อองค์กร โดยคนจะเป็นทั้งผู้สร้างเครือข่าย และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการความรู้ เนื่องจากเทคโนโลยีอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ความสามารถในการเรียนรู้และทักษะของคนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการความรู้โดยในทศวรรษนี้

ยุทธศาสตร์ข้อที่ ๓ ส่งเสริมโครงสร้างการบริหาร ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ เป็นยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการจัดการความรู้ ประกอบด้วยโครงสร้างการบริหารงาน ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์กร ทีมงานการจัดการความรู้จากยุทธศาสตร์ย่อย คือ การส่งเสริมให้มีวัฒนธรรมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เกิดความสำเร็จในการจัดการความรู้ มีนโยบาย/แนวทางการดำเนินการบางประการ คือ การส่งเสริมให้มีการสร้างบรรยากาศของการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างบุคลากร ดังนั้นสำนักศาลยุติธรรมควรพิจารณาความเหมาะสมในการแต่งตั้งทีมงานที่รับผิดชอบการดำเนินการจัดการความรู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความน่าเชื่อถือ การให้สิ่งจูงใจที่เป็นรูปธรรมจากการสร้างความรู้ การมีส่วนร่วมของบุคลากรในการจัดการความรู้ และการสร้างบรรยากาศการติดต่อสื่อสารภายในสำนักศาลยุติธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Davenport and Prusak ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการความรู้ พบว่ามี ๘ องค์ประกอบโดยองค์ประกอบที่สำคัญ ประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ คือ ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนเต็มที่

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการความรู้ เป็นผลมาจากการศึกษาที่พบว่า สำนักศาลยุติธรรมมีความพร้อมในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยี มีงบประมาณเพียงพอที่จะให้การสนับสนุน บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี ในระดับสำนักศาลยุติธรรม มีหน่วยงานวิทยบริการ ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาของสำนักศาลยุติธรรมมีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาระบบเทคโนโลยีของสำนักศาลยุติธรรม ผลจากการดำเนินการทำให้มีระบบบริหารงานของสำนักศาลยุติธรรม เพื่อเชื่อมต่อข้อมูลระหว่างสำนักศาลยุติธรรมต่างๆ ดังนั้นการนำเอาการจัดการเรียนรู้เข้าไปประยุกต์เพิ่มเติมกับโปรแกรมที่มีอยู่จึงมี

^๕ Lewis Carroll In Liotta, P.H., Richmond M.Lloyd. **Strategy and Force Planning**, ๔th ed. (Newport : RI Naval War College Press, 2004), p.47.

ความเป็นไปได้มาก และจะเป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้และการสร้างเครือข่ายในอนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ สร้างเครือข่ายภายในและภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้ เป็นผลจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทของสำนักศาลยุติธรรม พบว่า หน่วยงานภายในต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสำนักศาลยุติธรรมมีความรู้ในเรื่องการจัดการความรู้ สำนักศาลยุติธรรมสามารถเข้าไปบริหารจัดการนำความรู้ความสามารถของบุคคลและองค์กรมาเป็นปัจจัยเสริมจะทำให้ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ของสำนักศาลยุติธรรม ประสบความสำเร็จได้ตามที่คาดหวังไว้

โดยสรุป ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ของสำนักศาลยุติธรรม: กรณีศึกษา ศาลยุติธรรมในเขตอำนาจของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๔ มีองค์ประกอบที่สำคัญครบทั้ง ๕ ด้านตามแนวความคิดของ Moslehi^๖ ได้นำเสนอ กรอบแนวคิดองค์ประกอบของยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ว่าองค์กรต้องเริ่มที่การกำหนดเป้าหมายการจัดการความรู้ที่องค์กรเน้น ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้อที่ ๑ หลังจากนั้นจึงนำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ที่สนับสนุนเป้าหมายที่องค์กรต้องการ โดยองค์ประกอบหลักของยุทธศาสตร์ควรประกอบด้วยกระบวนการจัดการความรู้และเนื้อหาซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้อที่ ๒ และองค์ประกอบที่ผลักดันความสำเร็จของการจัดการความรู้ ได้แก่ คน องค์กร และเทคโนโลยีซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้อที่ ๓-๕ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Leitch and Rosen และ Collison and Parcell ได้ทำการศึกษาถึงผลความสำเร็จของการจัดการความรู้ พบว่า ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบซึ่งเกิดจากการผสมผสานการทำงานระหว่างของคน (People) กระบวนการ (Process) และเทคโนโลยี(Technology) โดยองค์ประกอบทั้งสามจะมีส่วนของความสำเร็จร่วมกันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้

๗. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบหรือรูปแบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพสำหรับสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อนำรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้ในสำนักงานศาลยุติธรรมอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

^๖Moslehi, Adel, *Proposing A Systemic View To Intellectual Capital Measurement*, IT and Financial Management Conference Tehran. University of Iran, 2004.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

น้ำทิพย์ วิภาวิน. **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๗.

บุญดี บุญญากิจ. **การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

ประพันธ์ ผาสุกยี่ต. **การจัดการความรู้ : ฉบับขับเคลื่อน LO**. กรุงเทพมหานคร : ไยไหม, ๒๕๕๐.

พรธิดา วิเชียรปัญญา. **การจัดการความรู้ : พื้นฐานและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

สำนักงานศาลยุติธรรม. **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาข้าราชการศาลยุติธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศาลยุติธรรม, ๒๕๕๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

จุฑารัตน์ สรวารวงศ์. “การพัฒนาตัวแบบของกลยุทธ์การจัดการความรู้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาสารสนเทศศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒).

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Davenport and Prusak. **Working Knowledge : New Organization Manage What They Know**. Boston : Harvard Business School Press, 1998.

Leitch and Rosen. **Knowledge Management**. New York : IDG Press, 2001.

Lewis Carroll In Liotta, P.H., Richmond M.Lloyd. **Strategy and Force Planning 4th ed.** Newport : RI Naval War College Press, 2004.

Moslehi, Adel. **Proposing A Systemic View to Intellectual Capital Measurement**. IT and Financial Management Conference Tehran. University of Iran, 2004.

O’Dell and Grayson, C.J. **If We only Know What We Know**. New York: The Free Press, 1998.

O’Dell, C. **A Current Review of Knowledge Management Best Practices**. Conference on Knowledge Management And The Transfer of Best Practices. Business intelligence, 1996.

Sallis, E. and Jones. G. **Knowledge Management in Education**. London : Kogan page, 2002.

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยภายใต้สถานการณ์การตลาดเสรี
The Marketing Potential Approaches to Organic Jasmine Rice
Mills Under Free Trade Circumstances
In The Northeast, Thailand

เจษฎา แสงจันทร์*
สมเกียรติ คชนวิงษ์**
ทตมัล แสงสว่าง***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาด้านการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของผู้ประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ๒) เพื่อศึกษาความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดของผู้ประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ๓) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการด้านการตลาดของการประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ๔) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดของธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจโรงสีข้าว จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จำนวน ๑๕ ราย ประชากรกลุ่มตัวอย่างจากที่ให้ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔๐๐ ราย เลือกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มแบบโควต้า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ F-test การวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD) Factor Analysis

จากการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยมีอายุประมาณ ๔๑-๕๐ ปี การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี สถานภาพในกิจการของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเจ้าของกิจการ/บุคคลในครอบครัว มีปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ ปัญหาด้านราคา ปัญหาด้านช่องทางการจัดจำหน่าย และปัญหาด้านการส่งเสริมการตลาด อยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาด้านนโยบาย/บริการ

* หลักสูตรบริหารธุรกิจดุขุภิปันชิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

** บัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

*** บัณฑิตวิทยาลัย หลักสูตรบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ของรัฐ อยู่ในระดับมากที่สุด มีความต้องการความช่วยเหลือด้านราคาในระดับมากที่สุด ส่วนความต้องการความช่วยเหลือด้านการเตรียมความพร้อมในด้านการตลาด, ด้านผลิตภัณฑ์, ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย, ด้านการส่งเสริมการตลาด และด้านนโยบาย/บริการของรัฐ อยู่ในระดับมาก และได้เสนอแนวทางการพัฒนาการตลาดของโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

โรงสีที่มีเงินลงทุน ๑-๕ ล้านบาท ๖-๑๐ ล้านบาท และมากกว่า ๑๕ ล้านบาท เช่น ควรมีการให้ความรู้และสนับสนุนเงินในการลงทุน ให้ความรู้ในการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่ดำเนินการ

โรงสีที่มีอายุต่ำกว่า ๕ ปี ๕-๑๐ ปี ๑๑-๑๕ ปี และมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไป เช่น จัดฝึกอบรมและให้คำปรึกษาในการดำเนินการ ให้ความรู้และสนับสนุนเงินในการลงทุน ให้ความรู้เรื่องมาตรฐานการควบคุมคุณภาพสินค้า

โรงสีที่มีลักษณะตลาดขายในประเทศ ส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศ เช่น ให้ความรู้และสนับสนุนเงินในการลงทุน

โดยสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า การจัดการการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ควรส่งเสริมให้มีการแนวทางการพัฒนา เช่น ให้ความรู้และสนับสนุนเงินในการลงทุน จัดอบรมและให้ความรู้เรื่องมาตรฐานต่างๆ ของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ กำหนดให้ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์สูงกว่าราคาข้าวทั่วไป ให้ความรู้และจัดหาช่องทางที่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การค้าเนินธุรกิจ สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาองค์กรให้เจริญต่อไป

คำสำคัญ : แนวทางการพัฒนาศักยภาพ, สถานการณ์ตลาดเสรี

ABSTRACT

The marketing Potential approaches to Organic Jasmine Rice Mills under Free Trade Circumstances in the Northeast, Thailand.

This research had 4 purposes as 1) to study marketing situations and problems of organic Jasmine rice mills of the entrepreneurs in the Northeast, Thailand, 2) to study the need for marketing aid of the entrepreneurs in the Northeast, Thailand, 3) to analyze the salient factors affecting marketing management of the organic Jasmine rice mills entrepreneurs and 4) to determine how the marketing approaches for organic Jasmine rice would develop its organic Jasmine rice in the Northeast, Thailand. This research used mixed methods with qualitative and quantitative research.

The target group in the research was the 15 rice mills entrepreneurs in the Northeast, Thailand, who were intensively interviewed, the group of 400 people

who were questioned on the questionnaires. Sample selection was done through Quota System. The tools used in the research were a set of questionnaires and in-depth-interviewing forms. The statistics used in the research were percentage, frequency, standard deviation, and inference of F-test and multiple comparison analysis by least significant difference (LSD). The factors affecting marketing management of organic Jasmine rice mills entrepreneurs were products quality, stable pricing, marketing showdown, modern technology, financial aid, and supportive public sector.

The findings were that most of the questionnaires answers came from men of about 41-50 years old with bachelor degree. Their social status were entrepreneurs including their family members who kind of had huge problems of their products, pricing, outlets, and marketing. The government policies, however, caused a maximum problem to them. They needed a maximum solution for pricing and a huge solution for products, outlets, marketing, and government policies. The following were the provision of marketing approaches. The rice mills with a range of an investment of 1-5, 6-10, and more than 15 million baht should be supported with the know-how and financial aid, for example, knowledge in premises preparation.

Keywords : Potential Approaches, Free Trade Circumstances.

๑. บทนำ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖ - ๒๕๕๙ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของแผนยุทธศาสตร์คือการพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการผลิต การค้า และการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระดับภูมิภาคอาเซียน ซึ่งมีเป้าหมายหลักในการเพิ่มปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์ ๕% ต่อปี เพิ่มมูลค่าสินค้า ๑๐% ต่อปี และสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับไม่น้อยกว่า ๘ ชนิดสินค้า ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ คือ (๑) การบริหารจัดการองค์ความรู้และนวัตกรรม (๒) การพัฒนาการผลิตเกษตรอินทรีย์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน (๓) การสร้างความเข้มแข็งด้านการตลาดและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทยและ (๔) การบูรณาการเพื่อขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ไทย ในยุทธศาสตร์แรกเรื่ององค์ความรู้และนวัตกรรม มีแนวทางการพัฒนา ๔ ด้าน คือ (๑) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์พื้นฐานและเกษตรอินทรีย์พาณิชย์ (๒) ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เกี่ยวข้อง (๓) เสริมสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ พัฒนาเทคโนโลยีและการผลิต และ (๔) สนับสนุนการศึกษาและวิจัยสารอาหารที่มีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค ยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานมี กลยุทธ์ ๕ ด้าน คือ (๑) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค ยุทธศาสตร์การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานมีกลยุทธ์ ๕ ด้าน คือ (๑) พัฒนา

โครงสร้างพื้นฐาน (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายการผลิต แปรรูป และตลาด (๓) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการผลิตเกษตรอินทรีย์ (๔) ส่งเสริมเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความตระหนักในการปรับเปลี่ยนการผลิต และ (๕) ส่งเสริมและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้บริโภคในประเทศ เพื่อเพิ่มการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์^๑

ข่าวภายใต้นโยบายการค้าเสรี (Free Trade Policy) เป็นนโยบายการค้าที่ปราศจากการแทรกแซงใดๆ จากรัฐบาลในกิจการค้าระหว่างประเทศ และปราศจากการกีดกันทางการค้าจากประเทศคู่ค้าที่มีอำนาจในการวางกฎเกณฑ์ เป็นการปล่อยให้เอกชนดำเนินการค้าระหว่างประเทศได้โดยปราศจากสิ่งกีดขวาง และข้อจำกัดทางการค้า เช่น การตั้งกำแพงภาษี (Customs Tariff) การกำหนดโควตาสินค้าเข้า (Import Quotas) การควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange Control) โดยรัฐจะไม่เข้ามาควบคุมหรือกระทำการใดๆ ในลักษณะที่จะเป็นอุปสรรคกีดขวางทางการค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่ดำเนินนโยบายการค้าเสรี รัฐบาลจะปล่อยให้เอกชนประกอบการทางธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ รัฐจะเข้าไปดำเนินการในกิจการที่มีความจำเป็นเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตของประเทศต่าง ๆ ในโลกสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้การแข่งขันในตลาดเป็นการแข่งขันแบบสมบูรณ์ และราคาสินค้าเป็นไปตามกลไกของตลาด อันจะเป็นผลดีต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจและเกิดประโยชน์ต่อผู้ผลิตและผู้บริโภคโดยรวม

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจุดเด่นที่เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิคุณภาพดีที่เป็นเอกลักษณ์ ของพื้นที่ ตัวแทนชาวนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรับตัวโดยการหันมาปลูกข้าวหอมมะลิด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ อย่างจริงจังและพบว่าการทำเกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการช่วยลดต้นทุน นอกจากนั้นมีการรวมกลุ่มกันตั้งโรงสีข้าวของกลุ่ม และขอรับการรับรองผลผลิตข้าวอินทรีย์ ซึ่งได้ผ่านการรับรองตามมาตรฐานของต่างประเทศ และชาวนาสามารถ กำหนดราคาผลผลิต/ผลิตภัณฑ์เองได้ นอกจากนี้ ยังมีการทำไร่นาสวนผสม ทั้งเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน และส่งขาย ตลาดท้องถิ่นที่จัดเป็นตลาดนัดสีเขียว (จำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์) เน้นการผลิตสินค้าที่คำนึงถึงสุขภาพของผู้บริโภคเป็นจุดขายในการทางการตลาด

ที่ผ่านมาปัญหา คือราคาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่เกษตรกรขายได้ไม่ต่างจากข้าวทั่วไปมากนัก จนทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจที่จะทำเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้การดำเนินงานให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ ประมาณ ๓๗๐ กิโลกรัมต่อไร่ การปลูกข้าวไม่ได้ผลสม่ำเสมอเพราะอาศัยน้ำฝน ทำให้ข้าวอินทรีย์ไม่เพียงพอป้อนโรงสี ทำให้โรงสีทั่วไปไม่สนใจตลาดข้าวอินทรีย์ และโรงสีขนาดเล็กที่มีอยู่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอสีข้าวให้ได้คุณภาพ จึงทำให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ไปยังผู้บริโภคน้อย^๒

^๑ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ธุรกิจการส่งออกข้าวไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรชัยการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

^๒ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, กลยุทธ์การส่งออกข้าว, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรศิลป์จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒.

อย่างไรก็ตามเพราะความแห้งแล้งและคุณลักษณะของดินในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีความหอมตามธรรมชาติ ถือเป็นความโดดเด่นของสินค้า จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจในการทำวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดของธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิเกษตรอินทรีย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการดำเนินงานด้านการตลาดของธุรกิจเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิอินทรีย์ อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาการจัดการตลาดธุรกิจข้าวหอมมะลิอินทรีย์รวมทั้ง ทำให้การจัดการห่วงโซ่คุณค่าข้าวมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นประโยชน์และส่งผลดีโดยรวมต่อธุรกิจการค้าข้าวของไทย นำมาซึ่งขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้นในธุรกิจการค้าข้าว เป็นการก่อให้เกิดรายได้ต่อผู้ที่อยู่ในแต่ละขั้นของห่วงโซ่คุณค่าข้าว (Rice Supply Chain) อย่างยั่งยืน

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาด้านการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ของผู้ประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
- ๒.๒ เพื่อศึกษาความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดของผู้ประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
- ๒.๓ วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการด้านการตลาดของการประกอบธุรกิจ โรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์
- ๒.๔ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์
- ๒.๕ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตลาดของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

๓. วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยทำการศึกษาในรูปแบบของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้ข้อมูลถูกต้องแม่นยำมีความน่าเชื่อถือ ทั้งสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaire) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) ที่มีการเจาะลึกด้านการบริหารจัดการ จึงใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก คำถามการสัมภาษณ์เป็นองค์ประกอบของการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการ นโยบายรัฐ การปฏิบัติงาน ตลอดจนความพึงพอใจและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง การดำเนินงานวิจัยจึงมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ประกอบการโรงสีข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

และโรงสีที่ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานจาก มกท. ซึ่งจำนวนผู้ประกอบการโรงสีในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จดทะเบียนกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม มีจำนวน ๒๙,๓๑๔ แห่ง^๓

ตารางที่ ๑ จำนวนโรงสีของแต่ละจังหวัด

จังหวัด	จำนวนโรงสี
ขอนแก่น	๓,๓๕๘
อุบลราชธานี	๓,๑๙๑
ร้อยเอ็ด	๒,๘๔๗
อุดรธานี	๒,๖๙๘
มหาสารคาม	๒,๔๖๔
ศรีสะเกษ	๑,๕๙๕
สุรินทร์	๗๗๒
ยโสธร	๗๖๓
รวม	๑๗,๖๘๘

กลุ่มตัวอย่าง

๑. ขนาดกลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการโรงสีข้าวหอมมะลิ ผู้วิจัยได้ทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณ กรณีทราบจำนวนประชากร ของ Taro Yamane^๔

๒. ขนาดกลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการโรงสีที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจาก มกท. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้โดยเป็นผู้ตอบแบบสอบถามมี ๔๐๐ ราย และสัมภาษณ์เชิงลึก

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

๑. การสุ่มตัวอย่างโรงสีที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจาก มกท. จะใช้การสุ่มตัวอย่างโดยกำหนดโควตา (Quota Sampling) คำนวณหาจากจำนวนตัวอย่างที่จะเก็บในแต่ละกลุ่มโดยใช้สัดส่วนระหว่างจำนวนโรงสีละจังหวัดกับจำนวนของโรงสีของจังหวัดตัวแทน^๕

^๓ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, อาหารจากเกษตรอินทรีย์, วารสารอุตสาหกรรมสาร, ๒๕๕๕, ๔๐-๔๔.

^๔ นราศรี ไววนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี, ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒, หน้า ๒๙.

^๕ ยุทธพงษ์ กัยวรรณ, การวิเคราะห์สถิติหลายตัวแปรสำหรับงานวิจัย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๔.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. ชนิดของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Document Research) จากหน่วยงานราชการต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเอกชน เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ กรมโรงงานอุตสาหกรรม วิทยานิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ ดุษฎีนิพนธ์ วารสาร และอินเทอร์เน็ต (Internet) เป็นต้น

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูล มีการใช้โปรแกรม

SPSS 11.5 for windows เพื่อทำการคำนวณและประมวลผลข้อมูลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่

๑. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

แสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย เชิงเหตุผล ค่าสถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequencies) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลลักษณะธุรกิจ ลักษณะการตลาด^๖

๒. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

เป็นสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานของการวิจัย ซึ่งตั้งระดับความเชื่อมั่นที่ ๙๕% โดยสถิติที่นำมาใช้ทดสอบสมมติฐานมีดังต่อไปนี้

- ทดสอบ Reliability Analysis

เพื่อวัดค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

- ทดสอบความแตกต่างระหว่าง

^๖ สรชัย และคณะ, สถิติธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๘.

ค่าเฉลี่ยของตัวแปรมากกว่า ๒ กลุ่มขึ้นไป โดยใช้สูตรการวิเคราะห์ความแปรปรวน ๑ ตัวประกอบ (One – Way Analysis of Variance) และในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตรวจสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยใช้สูตรตามวิธีของ LSD (Least Significant Difference)^๗

๔. ผลการศึกษา

๔.๑ ลักษณะของตลาดที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อสถานการณ์ปัจจุบันในด้านการตลาดที่ต่างกัน สอดคล้องกับ Kotler^๘ และกรมวิชาการเกษตร^๙ ซึ่งพบว่า ลักษณะตลาดกิจการที่มีลักษณะตลาด ขายในประเทศ ส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศ มีปัญหาที่ไม่แตกต่างกันกิจการที่มีลักษณะตลาดขายในประเทศส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศ มีปัญหาที่แตกต่างกัน ๓ อันดับแรก คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

๔.๒ ลักษณะของตลาดที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อความต้องการความช่วยเหลือในด้านการตลาดที่ต่างกัน สอดคล้องกับ Roy^{๑๐} Robbins^{๑๑} และ Waterman^{๑๒} ซึ่งพบว่า ลักษณะตลาดกิจการที่มีลักษณะตลาด ขายในประเทศ ส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศ มีความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดที่ไม่แตกต่างกัน

๔.๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการด้านการตลาดโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ได้แก่ มาตรฐานคุณภาพสินค้า ราคาสินค้าที่แน่นอน การส่งเสริมการตลาด การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เงินทุนสนับสนุน และการสนับสนุนส่งเสริมโดยหน่วยงานภาครัฐ

๕. อภิปรายผล

๕.๑ ลักษณะของธุรกิจ ได้แก่ ขนาดของกิจการ (พิจารณาจากเงินลงทุน) อายุของกิจการ และลักษณะการลงทุน ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาด้านการตลาดที่แตกต่างกัน

^๗ ชูศรี วงศ์รัตน์, สถิติเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรชัยการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

^๘ Kotler, K. *Buyer's Response*, (New Jersey : Wiley, 2011), p. 64.

^๙ กรมวิชาการเกษตร, การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตข้าวอินทรีย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒-๓๑.

^{๑๐} Roy P. *Exploring Agribusiness*, (Illinois : The Interstate Printers and Publishers, Inc. ๒ 011), p. 249.

^{๑๑} Robbins & DeCenzo, R. *Management*. (New Jersey : Pearson Prentice Hall, 2010), pp. 4-8.

^{๑๒} Waterman R. *Internet Marketing: Strategy, Implementation and Practice*. (New York, London : Harper & Row, 2006), pp. 1-12.

๕.๒ ลักษณะของธุรกิจ ได้แก่ ขนาดของกิจการ (พิจารณาจากเงินลงทุน) อายุของกิจการ และลักษณะการลงทุน ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อความต้องการความช่วยเหลือในด้านการตลาดที่ต่างกัน

๕.๓ ลักษณะของตลาดที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อสถานการณ์ปัจจุบันในด้านการตลาดที่ต่างกัน

๕.๔ ลักษณะของตลาดที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อความต้องการความช่วยเหลือและแนวทางการพัฒนาในด้านการตลาดที่ต่างกัน

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการ ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพการตลาดธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้มีการรวบรวมเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้านผู้ประกอบการ และผู้สนับสนุน รวมถึงข้อมูล การวิพากษ์จากผู้เชี่ยวชาญผลสรุปของการวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อผู้ประกอบการในธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๖.๑.๑ ภาครัฐควรแก้ไขปัญหาของโรงสีที่มีเงินลงทุน ๑ - ๕ ล้านบาท ๖ - ๑๐ ล้านบาท และมากกว่า ๑๕ ล้านบาท ในระดับมากที่สุด เรื่องปริมาณผลผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไม่สม่ำเสมอ การกระจายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ภายในประเทศไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีแนวทางการพัฒนาช่องทางการขายใหม่ๆ ในตลาดต่างประเทศขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการแก้ปัญหาการดำเนินงานของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ไม่ทราบว่า มีหน่วยงานใดบ้างที่ให้การปรึกษาในด้านการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ การช่วยเหลือของรัฐมีความล่าช้า การช่วยเหลือของรัฐไม่ตรงตามที่ต้องการ และการช่วยเหลือของภาครัฐยังไม่มีความต่อเนื่องในระดับมาก เรื่องการสะท้อนความต้องการของลูกค้าในมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ยังไม่แน่นอน ไม่ใช้หลักการปฏิบัติที่ดีในกระบวนการผลิต ขาดการศึกษาแนวทางการบังคับใช้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ไม่มีเอกลักษณ์ตราสินค้าของผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์สำหรับการส่งออกยังมีน้อย ขาดเทคโนโลยีการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่เหมาะสม ขาดการศึกษาคุณสมบัติและลักษณะผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ลูกค้าในต่างประเทศต้องการ ขาดการศึกษาแนวทางการตลาดข้อมูลผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไม่แน่นอน ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์เท่ากับราคาข้าวหอมมะลิทั่วไป ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์สูง การกำหนดราคาไม่ยุติธรรม ขาดการวางแผนการตลาดส่งออก ช่องทางการกระจายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไปสู่ตลาดต่างประเทศมีน้อย การศึกษาตลาดต่างประเทศใหม่ๆ ที่มีแนวโน้มว่าจะสามารถจำหน่ายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ได้ ขาดการศึกษาการสร้างระดับและมาตรฐานคุณภาพที่สอดคล้องกับการยอมรับจากลูกค้า ขาดการศึกษาข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการยอมรับผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ขาดตลาดส่งออก

สำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ ขาดการส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศให้มากขึ้น ขาดข้อมูลด้านการตลาดในต่างประเทศที่ทันสมัยเป็นปัจจุบัน การสร้างความคุ้นเคยและบริโภคข้าวหอมมะลินทรีย์ให้มากขึ้น การแทรกแซงจากองค์กรของรัฐ และสร้างระบบการสื่อสารข้อมูลการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของประเทศคู่ค้าให้เข้าถึงผู้ที่เกี่ยวข้องล่าช้า

๖.๑.๒ ภาครัฐควรแก้ไขปัญหาของโรงสีในกลุ่มที่มีระยะเวลาดำเนินการของกิจการต่ำกว่า ๕ ปี, ๕ - ๑๐ ปี, ๑๑ - ๑๕ ปี และมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไป ในระดับมาก เรื่องไม่ใช้หลักการปฏิบัติที่ดีในกระบวนการผลิต ขาดเทคโนโลยีการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ที่เหมาะสม ไม่มีการพัฒนาชนิดและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้หลากหลายมากขึ้น ขาดการศึกษาคุณสมบัติและลักษณะผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ลูกค้าในต่างประเทศต้องการไม่มีการพัฒนากรรมวิธีใหม่ๆ ในการแปรรูป ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์เท่ากับราคาข้าวหอมมะลิทั่วไป การกำหนดราคาไม่ยุติธรรม ขาดการวางแผนการตลาดส่งออก การศึกษาตลาดต่างประเทศใหม่ๆ ที่มีแนวโน้มว่าจะสามารถจำหน่ายข้าวหอมมะลินทรีย์ได้ ขาดศึกษาการสร้างระดับและมาตรฐานคุณภาพที่สอดคล้องกับการยอมรับจากลูกค้า ขาดศึกษาข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการยอมรับผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ และขาดข้อมูลด้านการตลาดในต่างประเทศที่ทันสมัยเป็นปัจจุบัน ในระดับปานกลาง เรื่อง ข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ใช้เป็นวัตถุดิบไม่มีคุณภาพ

๖.๑.๓ ภาครัฐควรแก้ไขปัญหาของโรงสีที่มีลักษณะของกิจการเป็นประกอบการเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด และสหกรณ์ ในระดับมากที่สุด เรื่องไม่มีแนวทางการพัฒนาช่องทางการขายใหม่ๆ ในตลาดต่างประเทศ ขาดศึกษาและพัฒนาช่องทางการขายใหม่ในตลาดต่างประเทศการสื่อสารการตลาดเกี่ยวกับข้อมูลผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ไม่ทั่วถึงและไม่เป็นปัจจุบัน ขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐในการแก้ปัญหาค่าดำเนินงานของข้าวหอมมะลินทรีย์ การช่วยเหลือของรัฐมีความล่าช้า การช่วยเหลือของภาครัฐยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง การศึกษาและความเข้าใจกฎระเบียบของตลาดต่างประเทศ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของตลาดต่างประเทศในระดับมาก เรื่อง การสะท้อนความต้องการของลูกค้าในมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ยังไม่แน่นอน ขาดเทคโนโลยีการผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ที่เหมาะสม ไม่มีการพัฒนาตราสินค้าสำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ ขาดการศึกษาคุณสมบัติและลักษณะผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ลูกค้าในต่างประเทศต้องการ ขาดการศึกษาแนวทางการตลาดข้อมูลผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์เท่ากับราคาข้าวหอมมะลิทั่วไป การกำหนดราคาไม่ยุติธรรม ขาดการวางแผนการตลาดส่งออก ช่องทางการกระจายข้าวหอมมะลินทรีย์ไปสู่ตลาดต่างประเทศมีน้อย ขาดศึกษาการสร้างระดับและมาตรฐานคุณภาพที่สอดคล้องกับการยอมรับจากลูกค้า ขาดตลาดส่งออกสำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลินทรีย์ ขาดการส่งเสริมการบริโภคภายในประเทศให้มากขึ้น ขาดข้อมูลด้านการตลาดในต่างประเทศที่ทันสมัยเป็นปัจจุบัน การสร้างความคุ้นเคยและบริโภคข้าวหอมมะลินทรีย์ให้มากขึ้น ไม่ได้รับความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานของรัฐ การช่วยเหลือของรัฐไม่ตรงตามที่ต้องการ และสร้างระบบการสื่อสารข้อมูลการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของประเทศคู่

คำให้เข้าถึงผู้ที่เกี่ยวข้องล่าช้าในระดับปานกลาง เรื่อง ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ใช้เป็นวัตถุดิบไม่มีคุณภาพ

๖.๑.๔ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือโรงสีที่มีเงินลงทุน ๑-๕ ล้านบาท ๖-๑๐ ล้านบาท และมากกว่า ๑๕ ล้านบาท ในระดับมากที่สุด เรื่อง มาตรฐานราคาที่เหมาะสม ระบบราคาในการจัดจำหน่าย การเลือกพ่อค้าคนกลางที่เหมาะสม การกำหนดเครือข่ายติดต่อประสานงาน การให้การสนับสนุนของรัฐ และการอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับรัฐ

๗.๑.๕ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือโรงสีที่มีระยะเวลาดำเนินการของกิจการต่ำกว่า ๕ ปี, ๕-๑๐ ปี, ๑๑-๑๕ ปี และมากกว่า ๑๕ ปีขึ้นไป ในระดับมากที่สุด

ความพร้อมในด้านบุคลากร มาตรฐานการควบคุมคุณภาพสินค้า เทคโนโลยีและเครื่องจักร ในการผลิตที่ทันสมัย ความรู้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ความรู้เรื่องช่องทางที่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ความรู้ในการบริหารสินค้าคงคลัง การโฆษณาผลิตภัณฑ์/องค์กร การทำงานของรัฐเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา แหล่งข้อมูลในการส่งเสริมตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และการให้ความช่วยเหลือที่ต่อเนื่องของรัฐ

๖.๑.๖ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือโรงสีที่มีลักษณะของกิจการเป็นประกอบการเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด และสหกรณ์ ในระดับมากที่สุด เรื่องมาตรฐานราคาที่เหมาะสม ระบบราคาในการจัดจำหน่าย ราคาขายที่สูง โอกาสในการเลือกทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม การให้การสนับสนุนของรัฐ และการอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับรัฐในระดับมาก เรื่อง ความพร้อมในด้านเงินทุน ความพร้อมในด้านสถานที่ดำเนินการ ความพร้อมในด้านบุคลากร การสร้างตราสินค้า ความรู้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ความรู้ในการบริหารสินค้าคงคลัง การขายโดยใช้พนักงานขาย ความรู้เรื่องการส่งเสริมการขาย ความรู้และวิธีการทำตลาดทางตรง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด การทำงานของรัฐเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหามา แหล่งข้อมูลในการส่งเสริมตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ และการให้ความช่วยเหลือต่อเนื่องของรัฐ

๖.๑.๗ ภาครัฐควรแก้ไขปัญหามาของโรงสีที่มีลักษณะตลาดขายในประเทศ ส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศ ในระดับมากที่สุด เรื่อง ราคาขายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์เท่ากับราคาข้าวหอมมะลิทั่วไป ขาดการวางแผนการตลาดส่งออกขาดข้อมูลด้านการตลาดในต่างประเทศที่ทันสมัยเป็นปัจจุบัน และการสร้างความคุ้นเคยและบริโภคข้าวหอมมะลิอินทรีย์ให้มากขึ้น

ในระดับมาก เรื่องไม่ใช้หลักการปฏิบัติที่ดีในกระบวนการผลิต ขาดเทคโนโลยีการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่เหมาะสม ไม่มีการพัฒนาชนิดและรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้หลากหลายมากขึ้น ขาดการศึกษาแนวทางการตลาดข้อมูลผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ช่องทางการกระจายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไปสู่ตลาดต่างประเทศมีน้อย ไม่มีแนวทางการพัฒนาช่องทางการขายใหม่ๆ ในตลาดต่างประเทศ ขาดศึกษาระบบการกระจายข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับตลาดในประเทศ ไม่ทราบว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่ให้คำปรึกษาในด้านการตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ไม่ได้รับ

ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานของรัฐ การช่วยเหลือของรัฐมีความล่าช้า และสร้างระบบการสื่อสารข้อมูลการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบของประเทศคู่ค้าให้เข้าถึงผู้ที่เกี่ยวข้องล่าช้า

๖.๑.๘ ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือโรงสีที่มีลักษณะตลาดขายในประเทศส่งออกอย่างเดียว และทั้งขายในประเทศและต่างประเทศในระดับมากที่สุด เรื่อง ราคาขายที่สูง การให้การสนับสนุนของรัฐ การอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับรัฐ และแหล่งข้อมูลในการส่งเสริมตลาดข้าวหอมมะลิอินทรีย์

ในระดับมาก เรื่อง ความพร้อมในด้านเงินทุน มาตรฐานต่างๆ ของข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ความรู้เรื่องช่องทางที่สามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ความรู้และวิธีการทำตลาดทางตรง การทำงานของรัฐเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา และการให้ความช่วยเหลือที่ต่อเนื่องของรัฐ

๖.๑.๙ การกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพการตลาดของธุรกิจโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ควรกำหนดตามขนาดของกิจการ

๖.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๖.๒.๑ ควรศึกษาในเชิงลึกของแต่ละด้านในการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด และด้านราคา เพื่อให้สามารถทราบข้อมูลของปัญหาในแต่ละด้านอย่างลึกซึ้ง และหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสม

๖.๒.๒ ควรศึกษาปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาดของโรงสีข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ทั้งที่รับซื้อ และยังไม่ได้รับซื้อข้าวหอมมะลิอินทรีย์ แต่มีแผนที่จะรับซื้อในพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำไปกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กรมวิชาการเกษตร. การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตข้าวอินทรีย์. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันวิจัยข้าว, โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ๒๕๕๕.

ชูศรี วงส์ตันนะ. สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรชัยการพิมพ์. ๒๕๕๔.

นราศรี ไวนิชกุล และชูศักดิ์ อุดมศรี. ระเบียบวิธีวิจัยธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มณีศิลป์. ๒๕๕๔.

สรชัย พิศาลบุตร. สถิติธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๐.

สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์. **กลยุทธ์การส่งออกข้าว**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิจิตรศิลป์
จำกัด. ๒๕๕๕.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. **ธุรกิจการส่งออกข้าวไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรชัยการ
พิมพ์. ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Kotler. K. **Buyer's Response**. New Jersey: Wiley. 2011.

Robbins R. **Management**. New Jersey : Pearson Prentice Hall. 2010.

Roy, P. **Exploring Agribusiness**. Illinois : The Interstate Printers and Publishers, Inc.
2011.

Waterman, R. **Internet Marketing: Strategy, Implementation and Practice**. New
York, London : 2006.

น้ำพุร้อน (Onsen): นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and Therapy by Community's Participation

เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง *

บทความวิจัยนี้มีความวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัด ใช้วิธีวิจัยแบบผสมแจกแบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาใช้บริการแหล่งน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง จำนวน ๓๘๕ คน ใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยพบว่า มีน้ำพุร้อน ๒ ประเภท คือ ที่มีศักยภาพและไม่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ความสะอาดบริสุทธิ์ ความสะดวก เช่น มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการ ส่วนศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน ประกอบด้วย ๕ กลุ่ม คือ ๑) กลุ่มที่มีการรวบรวมไว้แล้วเบื้องต้น แต่พอหายร้อนแล้ว ๒) กลุ่มที่มีการรวบรวมเป็นบ่อน้ำพุร้อนแล้วเบื้องต้น แต่ไม่มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว ๓) กลุ่มที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาบ้างแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ ๔) กลุ่มที่มีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และ ๕) กลุ่มที่มีคุณภาพในเชิงสุขภาพ

คำสำคัญ: น้ำพุร้อน, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ABSTRACT

The main objectives of the study are to survey hot spring tourist places designed to promote health tourism in Thailand, to study forms of health tourism management and therapy of hot spring tourist places by community's participation, and to analyze the trends of potentialities of health tourism management and therapy of hot spring tourist places in Thai society. The mixed methods were

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

conducted by collecting data from 385 respondents covering five provinces such as Chiangrai, Chiangmai, Kamphaengphet, Ratchaburi and Ranong, while techniques like participatory observation, in-depth interview and focus group were employed.

The findings reveal that there two types of hot springs with potentiality and no potentiality to be tourist places designed to promote health tourism in Thailand, the forms of health tourism management and therapy give more importance in good atmospheric and pleasant hot springs which are suitable for leisure and recreation, cleanness and pureness, availabilities of Spa and Thai massages for tourists. The potentialities of health tourism management and therapy are categorized into five groups, namely, i) data of hot springs were firstly collected, then its heat was gradually disappeared and became normally places; ii) its data were firstly gathered, but there is no potentiality to develop into tourist place, no services for outsiders and no administration and management for being a tourist place; iii) it was firstly collected, there is some administration and management for its tourist development, but facing problems of its administration and management; iv) there is preparation of administration and management for its development and then initiated services for hot spring health tourist activities and there potentialities in developing as health tourist places; and v) there are administration and management for its development, tourism activities, potentialities to develop into health tourist places, this group is the most popular in terms of qualified hot springs.

Keywords: Hot Spring Onsen, Health Tourism

๑. บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี ๒๕๕๑ รายรับจากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ ๑ ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยร้อยละ ๙ ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) และมีการจ้างงานกว่า ๑.๙ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๕ ของจำนวนแรงงานทั้งหมดภายในประเทศ หากพิจารณาสถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมายังประเทศไทย พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ๒๕๕๔ ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทั้งหมด ๑๙,๒๓๐,๔๗๐ คน หรือเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๒๐.๖๗ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๖) สำหรับแนวโน้มการท่องเที่ยวยของประเทศไทย มีการคาดการณ์ว่า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยรวมเพิ่มขึ้นภายในปี ๒๕๕๖ มากกว่า ๒๐ ล้านคน/ครั้ง ขณะที่ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวและรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยนำ ๓ ปี ๒๕๕๔

ระยะเวลาพนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ ๙.๖๔ วัน โดยเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ จำนวน ๐.๕๒ หรือร้อยละ ๕.๗๐ และรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่า ๗๓๔,๕๙๑.๔๖ ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๒๓.๙๒ โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ ๔,๕๐๕.๒๕ บาท/คน/วัน ในปี ๒๕๕๔ หรือเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๓ ร้อยละ ๐.๑๗ ไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว ๗๗๖,๒๑๗.๒๐ ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๘.๔๑ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ^๑

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค ตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยว ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ (Health healing) หรือส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) โดยในการบำบัดรักษาสุขภาพ เป็นการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพอันประกอบด้วยกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่หลากหลาย เช่น การนวดแผนไทยการอบสมุนไพรไทยกิจกรรมบริการสุคนธ์บำบัด (Aroma Therapy) และการบริการอาบน้ำแร่ร้อน (Spa) เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จะพัฒนารูปแบบและศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อนเพื่อยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยว ให้เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแห่งใหม่ ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์โดยใช้ทรัพยากรที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นเครื่องมือเพิ่มมูลค่า อันก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย
๒. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในสังคมไทย

^๑ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ เล่มที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทออร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓.

๓. ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา เพื่อการสำรวจการจัดการท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน และศึกษา ลักษณะทางกายภาพของแหล่งน้ำพุร้อน ว่ามีรูปแบบและศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ แห่ง อย่างไร ผู้วิจัยได้คัดเลือกแหล่งน้ำพุร้อนที่มีชื่อเสียง ๕ จังหวัดซึ่งครอบคลุมทั่วภูมิภาค ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง

๒. ขอบเขตด้านประชากรแลกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชนในแต่ละท้องถิ่นๆ และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในแหล่งน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (๑๙๕๓)^๒ $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน ๕ % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๔.๑๖ เกือบจริง ๓๘๕ คน (จากนั้นใช้วิธีลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถาม

๓. ขอบเขตด้านสถานที่ สํารวจบ่อน้ำพุร้อน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง ได้แหล่งน้ำพุร้อน จำนวน ๑๗ แห่ง

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชน ในแต่ละท้องถิ่นๆ ละจำนวน ๒๕ คน และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในบ่อน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน จึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (๑๙๕๓)^๓ $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน ๕ % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๘๔.๑๖ เกือบจริง ๓๘๕ คน จากนั้นใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถามแต่ละแห่ง

๒. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยให้การสนทนา กลุ่มย่อย เพื่อทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการ , การมีส่วนร่วมของชุมชน, ศักยภาพการท่องเที่ยว จึงยึดประเด็นคำถามแนวเดียวกัน

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ๓ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

^๒ Cochran, W.G, *Sampling Techiques.* (New York : John Wiley & Sons. Inc, 1953), pp.78-80.

^๓ Ibid., pp. 78-80.

๓.๑ ระยะที่ ๑ ดำเนินการสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำพุร้อน ผลจากการสำรวจข้อมูลทางกายภาพของน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบแหล่งน้ำพุร้อน ๑๗ แหล่ง ดังนี้

๓.๑.๑ จังหวัดราชบุรี พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๒ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง , ธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง

๓.๑.๒ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๓ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง, บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน, บ่อน้ำร้อนแม่วงศ์

๓.๑.๓ จังหวัดระนอง พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๔ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน, บ่อน้ำพุร้อนพฤษหภูมิ, บ่อน้ำพุร้อนพรั้งและบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์

๓.๑.๔ จังหวัดเชียงราย พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๖ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท, บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม, บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ, บ่อน้ำร้อนปูเฟือง, ลานนาออนเซ็น และแม่ชะจาน

๓.๑.๕ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน ๒ แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง และดอยสะเก็ด

๓.๒ ระยะที่ ๒ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่ ๑ ได้แหล่งน้ำพุร้อนจำนวน ๑๗ แห่ง การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มขึ้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มนักท่องเที่ยว การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม, สันทนาการ, กับผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งน้ำพุร้อน นักศึกษา ขณะเดียวกันค้นหาผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) เพื่อทำการนัดประชุมกลุ่มย่อยเป็นระยะต่อไป

๓.๓ ระยะที่ ๓ การประชุมกลุ่มย่อยเปิดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับฟังข้อมูลจากคนในท้องถิ่น โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้

๔.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือเนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าไปพร้อมกัน คือ ตรวจสอบด้านข้อมูล ตรวจสอบด้านผู้วิจัย และตรวจสอบด้านระยะเวลาเป็นหลัก แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการและประเด็นสำคัญ

๔.๒ แบบสอบถาม ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประมวลผลข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและความถี่ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา

๕. ผลการวิจัย

ผลจากศึกษาวิจัยที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้ข้อสรุปดังนี้

๑. ผลการสำรวจน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบแหล่งน้ำพุร้อน ๑๗ แหล่งดังนี้ จังหวัดราชบุรี มีบ่อน้ำพุร้อน ๒ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิงและธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง , จังหวัดกำแพงเพชร มีบ่อ

น้ำพุร้อน ๓ แห่งคือ ๑. บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ๒. น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน ๓. น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ , จังหวัดระนอง มีบ่อน้ำพุร้อน ๔ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน บ่อน้ำร้อนพฤษภูมิ บ่อน้ำร้อนพริ้งและน้ำแร่ร้อนค่ายรัตนรังสรรค์, จังหวัดเชียงราย มีบ่อน้ำร้อน ๖ แห่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง ลานนาออนเซ็นและบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน, จังหวัดเชียงใหม่ มีบ่อน้ำร้อน ๒ แห่ง คือ น้ำพุร้อนสันกำแพงและน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

๒. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มี ๓ ด้าน ได้แก่

ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสถานที่น้ำพุร้อนมีบรรยากาศดีร่มรื่นเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีการบำบัดน้ำเสียและวิธีการจัดการน้ำเสียที่มีคุณภาพ พบว่า ทั้ง ๕ จังหวัดความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงรายและจังหวัดราชบุรี

ด้านบริการการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการมีอาหารและเครื่องดื่มไว้บริการ มีห้องน้ำที่สะอาดเพียงพอต่อความต้องการ พบว่า จังหวัดราชบุรีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

ด้านการจัดการตลาด นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีร้านขายของที่ระลึก / ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ พบว่า จังหวัดราชบุรีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงรายตามลำดับ

๓. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด พบว่า

ด้านการเข้าถึง นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีเส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนมีความ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟโดยสาร พบว่า จังหวัดราชบุรีการเข้าถึงอยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนองมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน

ด้านที่พักนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับมีที่พักเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวที่พักใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน พบว่า จังหวัดราชบุรีที่พักอยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากทั้ง ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจ พบว่า ทั้ง ๕ จังหวัด มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากทุกจังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดระนองและจังหวัดราชบุรี

ด้านสิ่งดึงดูดจิตใจในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับน้ำพุร้อนมีคุณภาพ สะอาดและมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน พบว่า จังหวัดราชบุรีและจังหวัดระนอง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ๓ จังหวัดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน เช่น มีป้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผนที่พบบ่อยอย่างชัดเจน พบว่า จังหวัดราชบุรีในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากที่สุด ๔ จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุนธรรมชาติ ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด จึงต้องเตรียมแผนทางการเข้าถึง ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้

๖. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน หย่อนใจ มีบริเวณให้นั่งพักผ่อนอย่างเพียงพอ และควรมีการดูแลสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว น้ำพุร้อนให้สะอาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคัตนางค์ วรัชญ์จุนเกียรติ กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นลักษณะพฤติกรรมในการตัดสินใจและเลือกรูปแบบที่จะเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวจะมีอยู่หลายๆ ลักษณะที่แตกต่างกันไป และนักท่องเที่ยวจะทำการพิจารณาเลือกรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการท่องเที่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของจिरาพร กองทอง^๔ กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว ได้แก่ ๑. ลักษณะภูมิประเทศ ทักษะสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ๒. ลักษณะภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะไปเที่ยว ๓. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยแหล่งวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียง ก็จะสามารถดึงดูดความ

^๔จिरาพร กองทอง, ปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวบริเวณด่านช่องจอมอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐).

สนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลกได้ ๔. ความสะดวกทางคมนาคมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย
๕. การจัดการบริการ ความสะดวกที่ที่พัก กิจกรรมต่างๆ ในการท่องเที่ยว

ด้านบริการการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสำคัญกับ ห้องสุขา ห้องอาบน้ำแยกชาย/หญิง โดยบ่งบอกสัญลักษณ์ที่ชัดเจนและน้ำพุร้อนมีความสะอาดและบริสุทธิ์ และควรมีสปา มีที่อาบน้ำแร่สมุนไพร มีนวดแพทย์แผนไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิธร สามารถ^๕ ได้ศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากต่อความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์และพึงพอใจอย่างมากต่อหมู่เกาะพีพี และสอดคล้องกับข้อค้นพบของปริญญา อภิวงค์วาร^๖ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านบรรยากาศ สภาพภูมิอากาศ การมาท่องเที่ยววัฒนธรรมและการมาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

ด้านการจัดการตลาด พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง น้ำพุร้อนมีความสะอาดสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพัชรา ลากลือชัย^๗ ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงครามผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำท่าคาแตกต่างกัน โดยระดับความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคาสูงกว่าระดับความพึงพอใจ ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และให้ความสำคัญกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในตลาดน้ำมากที่สุด

๒. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

พบว่า แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุนธรรมชาติ เช่น มีภูเขา มีธรรมชาติที่สวยงาม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมแหล่งน้ำพุร้อน ที่มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างพร้อมสมบูรณ์ทั้ง ๕ จังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง

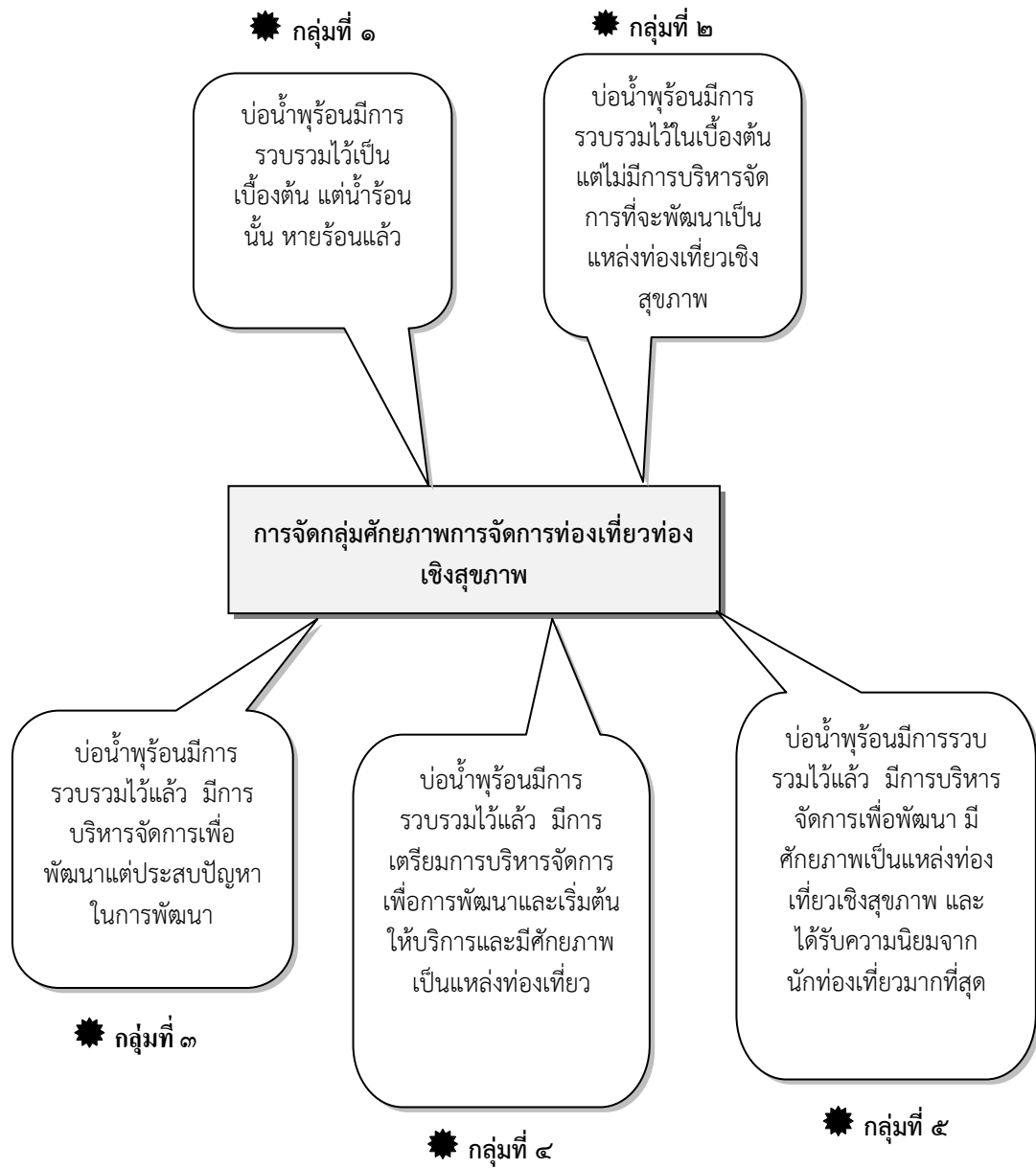
^๕ ศศิธร สามารถ, “ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่”, สารนิพนธ์, บธ.ม. (การตลาด). (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ถ่ายเอกสาร, ๒๕๔๕).

^๖ ปริญญา อภิวงค์วาร, “พฤติกรรมนักท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย”, ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

^๗ พัชรา ลากลือชัย, “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗).

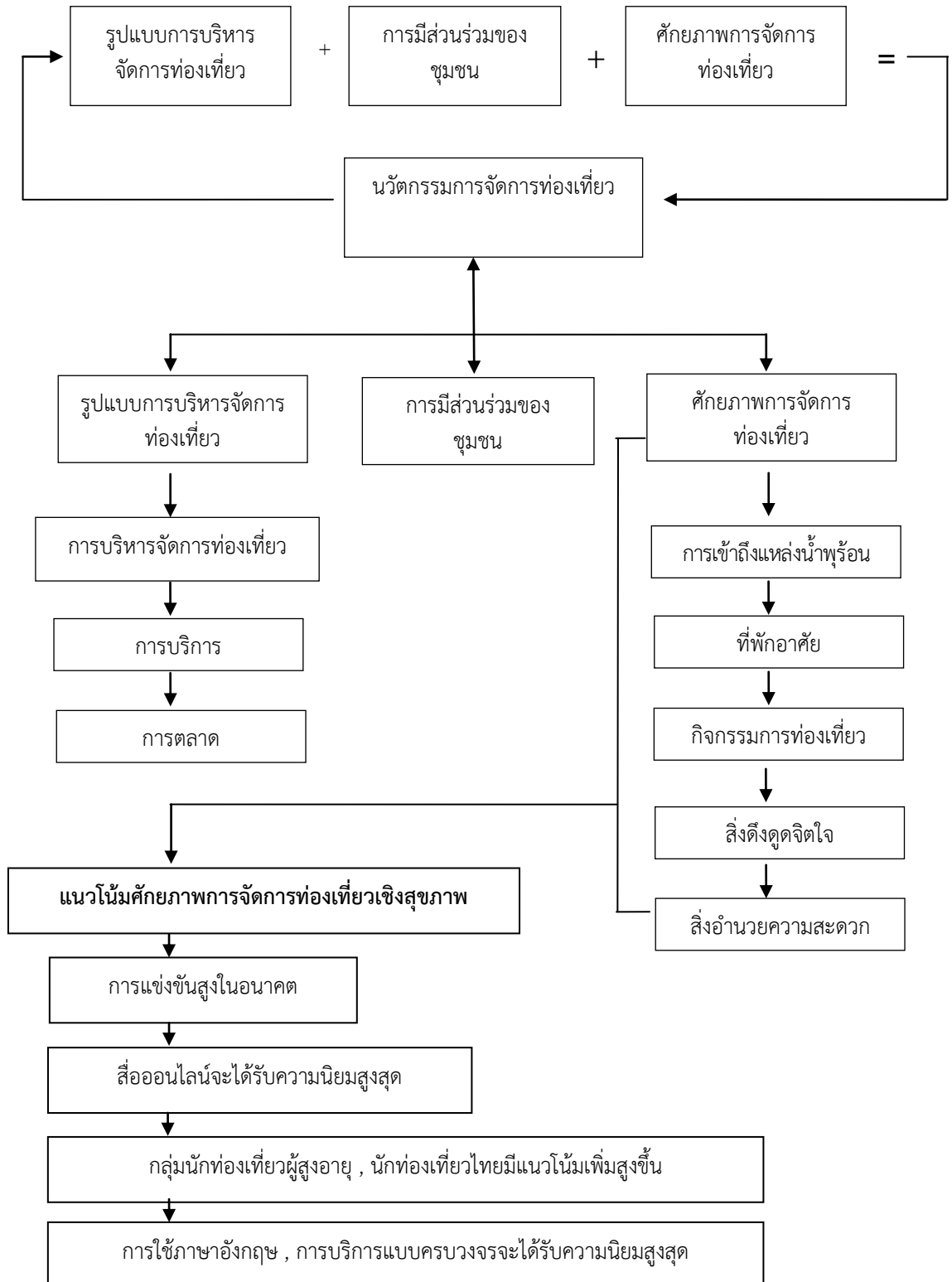
จึงทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มศักยภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งในอนาคตการเข้าสู่ AEC นักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นอาวุธที่สำคัญ ในการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและเปรียบเทียบราคามากขึ้น เพื่อที่จะเจาะแหล่งท่องเที่ยวที่ลูกค้าสนใจ โดยค้นหาข้อมูลผ่านทางระบบออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งในอนาคตข้างหน้า นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และนักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด จะต้องเตรียมภาษาอังกฤษ เส้นทางการเดินทาง การเข้าถึงที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หากเป็นการบริการที่ครบวงจรก็มีแนวโน้มที่จะได้รับความนิยมมากขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นี้

ผลจากการศึกษาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั้ง ๑๗ แหล่ง สามารถนำมาจัดกลุ่มตามศักยภาพการท่องเที่ยวของกรมการท่องเที่ยว ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ ๕ กลุ่ม ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นแผนภูมิ “นิวัดกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ” ได้ดังนี้

องค์ประกอบของนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

องค์ประกอบของนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือ มีการบริหารจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศร่มรื่น มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว, มีการบริการการท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดของน้ำพุร้อน มีห้องน้ำแยกชาย-หญิง มีป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้บ่อน้ำร้อน, มีการจัดการตลาด เช่น มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ มีสปา อาบน้ำแร่สมุนไพร บันจักยาน มัจฉาบำบัด และนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว บวกกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้ชุมชน ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ของแต่ละชุมชน และเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกัน ในการดูแลรักษาแหล่งน้ำพุร้อนและสภาพแวดล้อม และเกิดแรงจูงใจในการร่วมกันพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนในท้องถิ่นของตน ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง คือ เส้นทางเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ การคมนาคม มีถนนและเส้นทางเดินสูแหล่งน้ำพุร้อนได้ง่าย มีความสะดวกสบายและมีความปลอดภัย, ที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน ที่พักมีความสะอาดปลอดภัยและมีราคาที่เหมาะสม, มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรของแหล่งน้ำพุร้อน มีสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวในเรื่องของการบริการ ความสะอาดความสะดวกที่สำคัญแหล่งน้ำพุร้อนมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ประการสุดท้ายคือ แหล่งน้ำพุร้อนมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีระบบเตือนภัย มีป้ายหรือสัญลักษณ์เตือนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ความสะอาดของบ่อแช่ตัว แช่เท้า ควรคำนึงถึงความสะอาด ดังนั้นแหล่งน้ำพุร้อนจำเป็นต้องมีมาตรการด้านความสะอาด การดูแลรักษาความสะอาดของบ่อแช่ตัว บ่อแช่เท้า ในพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ คือ ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง ๕ จังหวัด

๗. ข้อเสนอแนะ

งานการวิจัยเรื่อง น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ด้านสถานที่ แหล่งน้ำพุร้อนควรจัดให้มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจที่ให้มากกว่านี้ ในบริเวณโดยรอบน้ำพุร้อน รวมทั้งควรมีการรักษาความสะอาดของบริเวณโดยรอบ

๒. ด้านการอำนวยความสะดวก แหล่งน้ำพุร้อนควรจัดให้มีห้องสำหรับอาบน้ำแร่ส่วนตัว เพื่อสะดวกในการอาบน้ำของนักท่องเที่ยวในบริเวณบ่อน้ำพุร้อน ควรมีการบำรุงรักษาและทำความสะอาดบริเวณบ่อน้ำพุร้อนให้มีความสมบูรณ์มากกว่านี้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวก ในการเดินทางมาท่องเที่ยวและอาจไม่อยากเดินทางมาท่องเที่ยวอีก

๓. ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ แหล่งน้ำพุร้อนควรเพิ่มจำนวนบุคลากรผู้ให้บริการ ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งควรจัดให้บุคลากรอยู่ในแต่ละสถานที่ที่ให้บริการโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. “รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพเล่มที่ ๑๐”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์, ๒๕๕๔.

คัตณางค์ วรภัชจณเกียรติ. พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด. รายงานการวิจัยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง. บธ.ม. (บริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

จิราพร กองทอง. ปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปที่ท่องเที่ยวบริเวณด่านช่องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาภูมิศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

ปริญญา อภิวงศ์วาร. พฤติกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของ นักท่องเที่ยวชาวไทย. ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

พัชรา ลาภลือชัย. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๗.

ศศิธร สามารถ. ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวไทยในจังหวัดกระบี่. สารนิพนธ์. บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Cochran, W.G. *Sampling Techniques. Experimental Designs*. New York: John Wiley & Sons. Inc, 1953.

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด
บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น
Development of Community Potential for Products Create
of Palmyra Based on Local Wisdom

อุทัยวรรณ ภูเทศ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ๒) เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยแนวคิดที่สำคัญในการวิเคราะห์ได้แก่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจนเกิดพัฒนาการทำให้ประชาชนกลายเป็นผู้วิจัยเอง ทั้งเป็นเป้าหมายของการวิจัยและเป็นผู้รับผลประโยชน์ของการวิจัยด้วย ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาดังกล่าวได้ใช้เทคนิค SWOT AIC และ PRA เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นประชาชนท้องถิ่นให้เกิดการเรียนรู้ อันเป็นเวทีเพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลทั้งในเชิงคุณภาพ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการสนทนากลุ่ม พบว่า ชุมชนมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยชุมชนได้มีการจัดการตนเองเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสร้างรายได้เสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ปกป้องรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งยังสามารถเป็นรูปแบบการบริการการท่องเที่ยว และเป็นทางเลือกในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป ข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัยนี้สามารถจำแนกได้เป็น ๔ ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

๑. ชุมชนไทยมีศักยภาพทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านวัฒนธรรม ในด้านศักยภาพการของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด แต่พบปัญหาคือ ประชาชนและเยาวชนไม่รู้ศักยภาพองค์ความรู้ของชุมชนไทย ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ตาลโตนดและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพผลิตภัณฑ์ตาลของชุมชน ส่วนปัญหาของชุมชน พบว่าชาวบ้านขาดการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพจากผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ขาดการพัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความหลากหลาย

๒. การพัฒนาศักยภาพของชุมชน เกิดขึ้นจากการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาดูงาน และการทดลองปฏิบัติ โดยที่ชาวบ้านและนักศึกษาจาก

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการคิด ปรับปรุง และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพ ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด ชุมชนมีความพึงพอใจมาจนถึงมากที่สุดต่อผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเอง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในด้านเศรษฐกิจชาวบ้านมีโอกาสสร้างรายได้มากขึ้น ในด้านสังคมชาวบ้านมีความพึงพอใจที่ได้มีโอกาสพบเพื่อนใหม่ๆ และสร้างมิตรภาพภายในชุมชน ความสัมพันธ์ชุมชนดีขึ้น มีความภูมิใจในคุณค่าและวัฒนธรรมของตนมากขึ้นในด้านสิ่งแวดล้อมชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

๓. บทบาทของตาลโตนดในชุมชนเคยได้เพิ่มเติมจากเดิมที่เป็นสินค้าสำหรับบริโภค ซึ่งสร้างรายได้หลักแก่ทุกครัวเรือนให้สามารถเป็นสินค้าสำหรับพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน ทั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้าง “มูลค่า” ให้เกิดขึ้นในระบบ “คุณค่า” ของระบบนิเวศ และ “มูลค่า” ที่เกิดขึ้นยังส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าสังคมจะอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนนั้นด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ตนเองจะช่วยลดความเสี่ยงต่อการล่มสลายของครอบครัว ชุมชนโดยรวมในที่สุด และยังช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพของชุมชน, การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ตาลโตนด, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ABSTRACT

This research aimed to study 1) Potential analysis and problems in Development of Community Potential for Products Create of Palmyra and 2) to development the potentials for Products Create of Palmyra based on Local wisdom. Three concept used in the research are Sufficiency economy which bases on sustainable development, economy community, community participation and local wisdom to bring about changes in the community. The Participatory Action Research (PAR) process was used with the result that the villagers became researchers themselves, in addition to being the research target and beneficiaries. The research procedure started with the use of the SWOT AIC (Appreciation-Influence-Control) and PRA (Participatory Rural Appraisal) techniques to people's participation and learning process development. The research methodology includes qualitative, participatory and non-participatory observation, and in-depth interview in focus group discussion. The result shows that community knew how to utilize local resources of Palmyra forest to solution for the economic, social and

cultural unsustainable problem. Community's professional of Palmyra products in aimed to increase supplementary jobs and income, to strengthen community capacity and preserve natural and cultural resources. It is expected that this community can be a model of cultural tourism management and become a development alternative for other communities.

There are four findings from this research which can be identified as follows :

1. Koei Chai community had high potentiality both natural and cultural resources in professional of Palmyra products but problems of Koei Chai community as people and youths did not know social capital and knowledge in community and lacking awareness in conservation natural resource cultural and local wisdom in Koei Chai community. For the problems of community as people were lack to improve their skills and food processing knowledge in the Professional of products from Palmyra to have more variety.

2. Development the potentials for Products Create of Palmyra based on Local wisdom caused by a combination of conventional wisdom with new knowledge gained from the study, training and practical experiments. The locals and students from Rajabhat Nakhon Sawan is a very important role in the conception and development of products from Palmyra. The result from operating activities of community development professional products from Palmyra to develop the economy of the community on the sufficiency economy : The community's satisfaction with socio-economic, cultural and environmental consequences of the development the potentials of the community in professional activities ranged from high to very high. Economically, they earned higher incomes. Socially, the made more friends, social relationship in the community improved, and they were more proud of their own cultures. In the environmental aspect, the people have become more ecologically conscious of saving nature and environment.

3. Besides being a commodity for consumption which provides main incomes for any families, the role of "Palmyra" in Koei Chai community has its additional value as commodity for Professional of Palmyra products for community economic system development based on the Sufficiency economy which provides more income for community. This is to create the

“cost” in the “value” system of the ecosystem. The “cost” existing in the Professional of Palmyra products process can also affect the community to be aware of the “value” of social and cultural capital in their area.

4. The local wisdom seemed to be one cultural dimension that could play a big role in development the community economy. At present, it is admitted that the society could exist only with the local wisdom, so as to decrease the risk of the collapses of families and the society in general and to help the community to become self-reliant

Keywords: The Potentials Development of the Community, Products Create of Palmyra, Local Wisdom

๑. บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาประเทศไทยได้หยิบยกวัฒนธรรมและภูมิปัญญามาเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน คนว่างงาน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวชนบทให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และกลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในยุคปัจจุบัน หลักการของการพัฒนา คือ การใช้ความรู้ความสามารถที่ชุมชนมีอยู่เดิมในการสร้างรายได้อย่างเป็นทางการและเชื่อมโยงไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ ครอบคลุม เป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุด การพึ่งตนเอง ขึ้นอยู่กับการใช้แรงงาน เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ต้องจ้าง เป็นสิ่งที่มีมากับสถาบันครอบครัว พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตัวเอง และพึ่งกันเองในชุมชน เป็นขั้นตอนพื้นฐาน การขายจะเป็นขั้นตอนระดับที่สูงขึ้น เป็นการขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ เศรษฐกิจฝังตัวอยู่ในสังคมและเป็นวัฒนธรรมธุรกิจชุมชนที่เกิดจากครอบครัว ชุมชน มาจากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและพลังอันเป็นศักยภาพ ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นรากฐานของชาติและเป็นธุรกิจระดับโลก ดังนั้น วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงมีผลต่อการผลิตและการดำรงชีวิตของชาวบ้าน กับทั้งยังส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมอีกด้วย ฉะนั้น เพื่อที่จะส่งเสริมและสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน เราจึงจะต้องพัฒนาให้มีสังคมหรือชุมชนในรูปลักษณะที่เอื้อต่อการคงอยู่ มีรูปแบบขององค์กรทางสังคม และเศรษฐกิจ

แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑๑ เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างบูรณาการ และเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน

สามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน) มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ภูมิปัญญาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการค้า และการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ การผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ในส่วนการเสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตร มุ่งสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้า จากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเพิ่มบทบาทไทยในเวทีประชาคมโลก

ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง อาทิเช่น วัด แหล่งโบราณสถานต่างๆ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ และงานประเพณีที่ยังคงสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีป่าตาลเป็นพืชเศรษฐกิจ และเป็นสมบัติตกทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล ขึ้นอยู่ทั่วไปและถือเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนตำบลเกยไชย หากมองจากแง่มุมด้านสังคมวัฒนธรรม ตาลเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัฒนธรรมการบริโภคและเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน นั่นคือ ความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในหมู่บ้าน และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างผู้ผลิต พ่อค้า และผู้บริโภค ในด้านของระบบการผลิต ความสมบูรณ์ของทุนทางสังคมดังกล่าว ทำให้ชุมชนมีการผลิตสินค้าจากต้นตาลโดนดแทบทุกครั้งเรือนควบคู่กับการประกอบอาชีพทำนาเป็นวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เป็นเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นชาวบ้านตำบลเกยไชยเล่าว่าผลิตภัณฑ์จากตาลโดนดเป็นอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้โดยตรง แต่ปัจจุบันมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้เริ่มลดลงไปเป็นจำนวนมาก ชาวผู้สืบทอดความรู้ ไม่เห็นคุณค่าทรัพยากรตาลโดนดในฐานะทุนทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชนหันไปประกอบอาชีพอื่น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาในการดำเนินงานของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพตาลโดนดยังมีความต้องการในด้านการพัฒนาและคิดค้นวิธีการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่พบคือ ชาวความรู้ในด้านการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ จากตาลโดนดในชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าอันเป็นการสร้างองค์ความรู้จากการต่อยอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาของคนในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนนี้อย่างจริงจัง

จากปัญหาข้างต้น จัดเป็นปัญหาในระดับมหภาค เนื่องจากเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปากท้องและเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษา การพัฒนาอาชีพตาลโดนดให้สามารถ

^๑อุทัยวรรณ ภูเทศ, "ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์", รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๓).

ดำรงอยู่ในภาวะสังคมปัจจุบันและส่งเสริมระบบเศรษฐกิจชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของตาลโตนดในฐานะที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทรงคุณค่าเป็นทุนของชุมชนที่เคยทำรายได้ให้กับชุมชนมาแล้วในอดีต ให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและจังหวัดสำหรับเป็นของที่ระลึกและของฝากแก่นักท่องเที่ยว และได้สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างผลิตภัณฑ์ให้เป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของจังหวัดนครสวรรค์ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาลโตนด

๒.๒ เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในด้านต่างๆ ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. ศักยภาพและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาลโตนด

๒. การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มคนในตำบลเกษไชย อำเภอลำลูกกา จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีความสนใจร่วมกันในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการผลิตตาลโตนด ประกอบด้วย ๖ หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ ๔ บ้านเกษไชยเหนือ หมู่ที่ ๕ บ้านปากคลองเกษไชย หมู่ที่ ๖ บ้านเกษไชยใต้ หมู่ที่ ๗ บ้านเกษไชยใต้ หมู่ที่ ๘ บ้านเกษไชยใต้ และหมู่ที่ ๙ บ้านวังตะกอน จำนวน ๕๐ ครัวเรือน

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

๔.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

๔.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก พุดคุย สนทนากลุ่ม และการสังเกต ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย นักวิชาการ และชุมชนชาวเกษไชย ผู้วิจัยจึงได้ใช้กระบวนการกลุ่มโดยใช้เทคนิค SWOT, AIC ผสมผสานกับเทคนิค PRA เพื่อให้เกิดแนวคิดร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาของ

ชุมชนและความต้องการชุมชน และใช้เทคนิคในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน ทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และสังเกตการณ์ตลอดช่วงระยะการดำเนินการพัฒนาทักษะอาชีพชุมชน เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑. ข้อมูลเชิงทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชนในการประกอบอาชีพ กลุ่มอาชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

๒. ข้อมูลเชิงปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยตรง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และตรวจสอบข้อมูล จะดำเนินการไปพร้อมๆ กันกับการรวบรวมข้อมูล โดยมีโอกาสซักถามและตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีกด้วยการแลกเปลี่ยนคำถามและแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ พร้อมกับการพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยนำมาเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ทุกยังได้มีวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบแหล่งที่มาต่างๆ ของข้อมูลด้านต่างๆ คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) โดยทุกครั้งที่มีการซักถามและพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้พยายามตั้งคำถามให้ชาวบ้านและผู้ให้ข้อมูลหลักช่วยคิดวิเคราะห์เพื่อให้ได้ทัศนะของคนในแต่ละมุม ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย และนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ

๕. ผลการวิจัย

๕.๑ การวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหาของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาลโดนด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พูดคุย สันทนาการกลุ่ม และการสังเกต ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย นักวิชาการ และชุมชนชาวเกยไชย ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการกลุ่มโดยใช้เทคนิค SWOT, AIC ผสมผสานกับเทคนิค PRA เพื่อให้เกิดแนวคิดร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและความต้องการชุมชน สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนมีตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำน่านและแม่น้ำยม มีป่าตาลเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับตาล สร้างรายได้ให้กับครอบครัวมานานับหลายสิบปี ตันตาลจึงไม่ได้เป็นเพียงเป็นสัญลักษณ์ของตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์เท่านั้น แต่ต้นตาลคือวิถีชีวิตเป็นเสมือนลมหายใจของครอบครัวเกษตรกรที่ทำไร่ทำนา ที่ได้อาศัยตาลโดนดเพื่อยังชีพ สำหรับปัญหา พบว่า ชาวบ้านขาดการพัฒนาความสามารถในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่

หลากหลายและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับ อีกทั้งขาดการสืบทอดภูมิปัญญาการประกอบอาชีพ ตาลโตนด

๕.๒ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดบนพื้นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิมมาจัดการกับ ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมาผสมผสาน กับองค์ความรู้ใหม่ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่สำคัญ เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การ ทดลองปฏิบัติจริง เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนและชุมชน

๖. อภิปรายผล

๑) จากการศึกษาศักยภาพของชุมชน พบว่า ตาลมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวชนแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สะสมกันมาเป็นเวลาช้านาน ภูมิ ปัญญานี้ได้ผ่านกลั่นกรองและสะสมมาแต่อดีตจนได้ผลลัพธ์ที่สมบูรณ์กับความต้องการทั้งใช้ใน ชีวิตประจำวันและเพื่อประโยชน์ทางการค้า อย่างไรก็ตาม ลักษณะการถ่ายทอดการผลิตตาลใน อดีตเป็นการเรียนรู้ที่จำกัดในวงของท้องถิ่น ในลักษณะการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยอาศัย การฝึกปฏิบัติเป็นหลักสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สร้าง ชื่อเสียงให้แก่ชุมชนเป็นที่ยอมรับในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสามารถ จันทร์สุรย์^๒ ที่ กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญ เพราะทำให้ชาวบ้านดำรงชีพอยู่ได้ พึ่งพาตนเองได้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมด้วยความคิดสติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์ จากคนรุ่น หนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึง ลูกหลานในปัจจุบัน ส่วนความต้องการของชุมชนในด้านอาชีพผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด คือ ต้องการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพ ต้องการให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ทำเกี่ยวกับ ตาลโตนดได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์ ต้องการให้มีการอนุรักษ์ป่าตาลและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพผลิตภัณฑ์จากตาลโตนด สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐชัย อินทรรัักษ์^๓ เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ที่พบว่า กลุ่มอาชีพยังขาดการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ขาดการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพ และผลิตภัณฑ์ยังขาดความสอดคล้องกับ

^๒ สามารถ จันทร์สุรย์, ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘.

^๓ ณัฐชัย อินทรรัักษ์, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก, รายงานการค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒).

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร พันธุ์ และคณะ^๔ เรื่อง พัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของชุมชนคือ ประชาชนและเยาวชนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนห้วยหม้าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิการ์ ฤทธิชุน และคณะ^๕ เรื่องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชนในอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก ที่พบว่า ผลลัพธ์ที่จัดทำยังไม่เป็นที่เด่นชัดหรือมีจุดเด่นพอที่จะทำเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ได้

๒) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑจากตาล พบว่า สินค้าที่ผลิตออกมาส่วนใหญ่เป็นสินค้าเจ้าของคนเดียว แต่นำเสนอในลักษณะของการรวมกลุ่ม สินค้าที่ผลิตได้จากยังไม่มีคุณภาพพอที่จะออกสู่ตลาดได้อย่างกว้างขวางเป็นเพียงการผลิตเพื่อขายในชุมชนเท่านั้น จากการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านอาชีพผลิตภัณฑจากตาล พบว่า (๑) ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มของชุมชนในการสร้างอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกันและมีความคิดเห็นพ้องต้องกันว่า ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อการผลิตแบบครบวงจรเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการประกอบอาชีพเกี่ยวกับตาลนั้น ส่วนใหญ่จะต่างคนต่างทำและสินค้าไม่มีความหลากหลาย การดำเนินการค้าขายแบบดั้งเดิมไม่มีรูปแบบการขายที่จะช่วยส่งเสริมการขายสินค้า รวมถึงลูกค้าที่มาซื้อสินค้าก็เนื่องจากต้องการเป็นเพียงของฝากและเดินทางผ่านจึงแวะซื้อโดยที่ไม่มีมีความตั้งใจในการที่จะเดินทางมาหรือมีความต้องการที่จะได้สินค้าเกี่ยวกับตาลจากตำบลเกยไชยจริงๆ ซึ่งเมื่อมีการรวมกลุ่มแล้วสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันพิจารณาถึงต้นทุนการผลิตทุกขั้นตอน และได้ร่วมกันเสนอราคาขายปลีกและขายส่งโดยทางหน่วยงานราชการคือ องค์การบริหารส่วนตำบลเกยไชยร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ได้ให้การสนับสนุนในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ตราสัญลักษณ์สำหรับสินค้าตาลโดนดตำบลเกยไชยให้กับทางร้านค้าอีกด้วย (๒) ชุมชนมีความต้องการในการสืบทอดภูมิปัญญาและอาชีพเกี่ยวกับตาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถที่แก้ปัญหาเรื่องไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาและอาชีพเกี่ยวกับตาล โดยแต่เดิมยังไม่มีรูปแบบการสืบทอดที่ได้ชัดเจนซึ่งจะเผยแพร่เฉพาะในกลุ่มของครัวเรือนเดียวกัน ทำให้ภูมิปัญญาที่ดีที่สามารถเป็นประโยชน์โดยรวมของชุมชนไม่ได้รับการเผยแพร่และมีการพัฒนาผลิตภัณฑเกี่ยวกับตาล รวมถึงทำให้ขาดความสนใจจากเยาวชนหรือลูกหลานที่จะดำเนินการประกอบอาชีพต่อจากบรรพบุรุษ ส่วนหนึ่งเกิดจากไม่มีการส่งเสริมความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับผลิตตาลหรือแหล่งค้นคว้าที่น่าสนใจที่จะให้เยาวชนหรือลูกหลานสนใจในการสืบทอดอาชีพต่อจากบรรพบุรุษ (๓) ชุมชนไม่ต้องการโค่นต้นตาลเพื่อประกอบอาชีพอื่นหรือการขายที่เพื่อนำเงินไปเป็นทุนการประกอบอาชีพอื่นทำให้ทุนชุมชน

^๔ ศิริพร พันธุ์ และคณะ, “พัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๔).

^๕ กรรณิการ์ ฤทธิชุน และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชนในอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก, ๒๕๕๑).

ลดลง และต้องการปลูกทดแทน แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังคงจะมีทรัพยากรด้านตาลต่อไป (๔) การสืบสานภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับตาล ซึ่งแก้ไขเรื่องประเพณีเกี่ยวกับตาลมีแนวโน้มสูญหาย และบทบาทของตาลก็ลดน้อยลง ขาดการเชื่อมโยงด้านจิตวิญญาณในชุมชนด้วย โดยชาวบ้านมีความคิดเห็นว่าตาลยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนโดยมีความพึงพอใจในเรื่องมีการสืบสานภูมิปัญญา และประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับตาล ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการพัฒนาศักยภาพของชุมชนควรผ่านแกนนำชุมชนแล้วจึงขยายผลสู่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาล และการศึกษาดูงาน ซึ่งส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ และมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษราคัม ปัญญาณี และคณะ^๖ เรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้นำเพื่อสร้างกระบวนการคนใหม่ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่ากระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนต้องให้ออกาสประชาชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นจริง ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นบรรยากาศที่เป็นกันเอง อิสระ เปิดใจร่วมกัน และยอมรับ ศรัทธาทำให้การแลกเปลี่ยนเป็นทักษะเชิงบวกที่สร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยยันต์ กองอรุณ^๗ เรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาเอกลักษณ์ชุมชนตาลโตนดอย่างมีส่วนร่วมของตำบลเกยไชยอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ที่พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างเอกลักษณ์ด้านภูมิทัศน์ของชุมชนเป็นการจัดภูมิทัศน์ของชุมชนที่ใช้ตาลโตนดเป็นส่วนสำคัญในการแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมเด่นชัดและจดจำง่าย ได้แก่ การจัดร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยสามารถแสดงจุดตำแหน่งเอกลักษณ์ด้านการจัดภูมิทัศน์ของตำบลเกยไชย ยุทธศาสตร์ที่ ๒ สร้างมาตรฐานสุขอนามัยและผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือในผลิตภัณฑ์น้ำตาลโตนดและคำนึงถึงสุขลักษณะในการผลิตทุกขั้นตอน ยุทธศาสตร์ที่ ๓ จัดองค์การดำเนินธุรกิจอย่างครบวงจรโดยการนำระบบการรวมกลุ่มและการผลิตแบบครบวงจรมาใช้กับชุมชนปลูกตาลโตนดตำบลเกยไชย ยุทธศาสตร์ที่ ๔ จัดประเพณีเกี่ยวกับตาลโตนดประจำปีโดยนำวิธีการจัดงานหรือกิจกรรมในรูปแบบของคณะกรรมการโดยผู้ดำเนินการหลักคือชาวบ้านซึ่งไม่ใช่หน่วยงานราชการ

๗. กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จในการวิจัยนี้ ได้จากความร่วมมือของชาวบ้านและได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

^๖ บุษราคัม ปัญญาณี, “การพัฒนาศักยภาพผู้นำเพื่อสร้างกระบวนการคนใหม่ในการพัฒนาชุมชนพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑).

^๗ ชัยยันต์ กองอรุณ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาเอกลักษณ์ชุมชนตาลโตนดอย่างมีส่วนร่วมของตำบลเกยไชย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๕).

๘. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ควรให้ความสำคัญและการสนับสนุนในเรื่องการประกอบอาชีพท้องถิ่นบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนอย่างจริงจังและเด่นชัด เช่น การให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดทำกลยุทธ์ด้านการตลาด เป็นต้น

๒. ควรมีการรักษาระบบนิเวศป่าตาลเพื่อจะได้มีต้นตาลขึ้นตลอด และยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ชุมชนเกษตรได้

๓. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องควรร่วมกับคนในชุมชนในการส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานในด้านการฝึกอบรมวิชาชีพด้านความรู้เกี่ยวกับอาชีพผลิตภัณฑ์ตาลอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

๑. ให้ความร่วมมือในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประเพณีท้องถิ่นกินตาลบ้านเกษตรตำบลเกษตร อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ให้มากขึ้น

๒. ให้ความร่วมมือในการสอดส่องดูแลด้านระบบนิเวศของป่าตาล เพื่อให้มีต้นตาลขึ้นตลอดทั้งปี

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต

๒. ควรศึกษาเรื่ององค์ความรู้ของชุมชนด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่น

๓. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

สามารถ จันทร์สุรย์. ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. มูลนิธิภูมิปัญญาและมูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย:

กรรณิการ์ ฤทธิชุน และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชนในอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาตาก, ๒๕๕๑.

- ชัยยันต์ กองอรุณ. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาเอกลักษณ์ชุมชนตาลโตนดอย่างมีส่วนร่วมของตำบล
เกาะไชย อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
(สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,
๒๕๕๕.
- ณัฐชัย อินทรรักษ์. “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ
อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก”. **รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น,
๒๕๕๒.
- บุษราคัม ปัญญาณี และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพผู้นำเพื่อสร้างกระบวนการคนใหม่ในการ
พัฒนาชุมชนพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง กิ่งอำเภอม่อน
จังหวัดเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.
- ศิริพร พันธุ์ลี และคณะ. “พัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง
โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนห้วยหม้าย อำเภอสอง จังหวัดแพร่”. **รายงาน
การวิจัย**. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๔.
- อุทัยวรรณ ภูเทศ. “ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตำบลเกาะไชย
อำเภอลำดวน จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช,
๒๕๕๓.

การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา Organization Management for Learning Organization In The Cognitive Constructivism Based

พระมหากำพล คุณงกโร*

บุษกร วัฒนบุตร**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยการในการสร้างองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอแนวการบริหารจัดการองค์การเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา โดยดำเนินการการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งศึกษาลักษณะการบริหารจัดการองค์กร องค์การแห่งการเรียนรู้และ พุทธิปัญญา จากกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. องค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาองค์ประกอบของการบริหารจัดการการเรียนรู้เพื่อแสวงหาความรู้ ต้องผ่านขั้นตอนการบ่งชี้ความรู้, การสร้างและแสวงหาความรู้, การจัดความรู้ให้เป็นระบบ, การประมวลและกลั่นกรองความรู้, การเข้าถึงความรู้ และการเรียนรู้ ด้วยการอาศัยกระบวนการ Learning by Doing

๒. ปัจจัยการในการสร้างองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา การสร้างองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยปัจจัยการจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ ๒.๑) ปัจจัยด้านคน บุคคลแต่ละบุคคลจำเป็นต้องพัฒนาตนเองโดยอาศัยปัจจัยการ คือการสร้างฝึกฝนตนเอง ๒.๒) ปัจจัยด้านตน (Teamwork) ในการทำงานร่วมกันในองค์กร มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะรวบรวมองค์ความรู้ (Know how) ด้วยการ Share vision และ ๒.๓) ปัจจัยด้านงาน (Organization) การปฏิบัติงานในองค์กร การพัฒนาองค์กรจะต้องสร้างการตั้งเป้าหมายขององค์กร รวมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงหรือธำรงรักษาวิธีการปฏิบัติที่ดีที่สุด โดยต้องมีการขยายผลที่ดี ก่อให้เกิดการปฏิบัติตาม Best Practice สู่แหล่งหรือพื้นที่ข้างเคียงอันเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๓. แนวการบริหารจัดการองค์การเพื่อการสร้างองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา เป็นกระบวนการต่างๆ ที่จะกลั่นกรองให้ได้มาซึ่งความรู้ เพื่อนำมารองรับกับการดำรงชีวิต

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของมนุษย์บนโลกปัจจุบันในการที่จะให้เข้าใจตนเองว่าธาตุแท้ของมนุษย์นั้นประกอบด้วยร่างกาย และจิตวิญญาณ (Mind of Soul) ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ และมีสมองในการเรียนรู้ สามารถ บังคับปัญญาจิตของตนด้วยสติปัญญาตามความรู้สึก จึงเป็นวิธีทาง การดำรงชีวิตตามความคิดที่ ตนเองค้นพบและรับรู้จนตกผลึกเป็นแก่นความรู้ที่แท้จริงในการที่จะเข้าใจตนเองและสังคมจน สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

คำสำคัญ: การบริหารจัดการองค์กร, องค์กรแห่งการเรียนรู้, พุทธิปัญญา

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) To study the components and process for organization management for learning organization in the cognitive based on constructivism 2) To study the factors for create learning organization based on the cognitive constructivism and 3)To propose the trend for organization management for learning organization based on the cognitive constructivism.

The methodology of this research was Qualitative Research that aimed at Organization Management, Learning Organization and Cognitive constructivism issues, collected data from 24 key iinformants from managements, staffs, stakeholders with In-depth Interviewing

The research findings as followings:

1. The components and process for organization management for learning organization in the cognitive constructivism based had a steps as : knowledge indicating , knowledge finding, knowledge system making, knowledge analyzing and knowledge synthesizing by Learning by Doing process.

2. The factors for creating learning organization in the cognitive constructivism based as followings :1. Individual factor by improve his self 2. Teamwork factor by team building that important for create Know how by Share vision and 3) Organization factor by set the organization target, performance evaluation and maintain the best practice which will be disseminate to around areas as continually.

3. The purpose of the trend for organization management for learning organization based on the cognitive constructivism as procedure for synthesizing the knowledge for the art of living with others that will be developed body and Mind of Soul that would be driven the way to catch Sila, Smathi and Panya that helped the individual appreciated the core of themselves and lived in the society with calmness.

Keywords: Organization Management, Learning Organization,
Cognitive Constructivism

๑. บทนำ

องค์กรแห่งการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการองค์กรอันเนื่องมาจากความท้าทายและความกดดัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติในการทำงาน ความท้าทายในการแข่งขันของสภาพเศรษฐกิจเช่นปัจจุบัน การเพิ่มขึ้นของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและไม่สามารถคาดการณ์ได้ รวมทั้งการมีการกำหนดนโยบาย กฎหมาย รวมถึงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ เช่น พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖ หมวด ๓ การบริหารราชการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มาตรา ๑๑ ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความรู้อันหมายถึงสิ่งที่เป็นสารสนเทศผนวกกับทักษะประสบการณ์ของบุคลากร ความรู้จะเป็นตัวสร้างมูลค่าเพิ่มขององค์กร ที่พร้อมจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในองค์กร ในการบริหารความสำเร็จจำเป็นต้องขยายผลจากการทำให้วิสัยทัศน์มีความชัดเจนขึ้น ซึ่งจะเพิ่มความกระตือรือร้นขององค์กรในการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และเพิ่มพูนสมรรถนะที่จะก่อเกิดความก้าวหน้าในการดำเนินกิจการไปสู่เป้าหมายร่วมกันขององค์กร ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลขององค์กร ขึ้นกับความสามารถของบุคลากรในองค์กร ในการเรียนรู้ถึงสถานการณ์ แนวคิด เทคนิคการดำเนินงาน นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน ภายในองค์กร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ ๔ ส่วน^๑ ได้แก่ LO (Learning Organization) องค์กรของการเรียนรู้ OL (Organizational Learning) กระบวนการเรียนรู้ในระดับองค์กร OK (Organizational Knowledge) องค์กรความรู้หรือความรู้ที่สำคัญและจำเป็นขององค์กร และ KM (Knowledge Management) การจัดการความรู้ ซึ่งกระบวนการจาก LO องค์กรของการเรียนรู้ จะต้องมีการบวนการเพื่อนำไปสู่ OL คือ กระบวนการเรียนรู้ในระดับองค์กร จากกระบวนการเรียนรู้จะต้องอาศัยทฤษฎีเพื่อนำไปสู่ OK หรือ ความรู้ที่สำคัญและจำเป็นขององค์กร ซึ่งจะต้องมีการระบุว่าสิ่งใดเป็นความรู้ขององค์กร องค์กรมีความรู้นั้นเช่นไร อย่างไร เพื่อเข้าไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้แก่การจัดการความรู้ ในองค์กร ซึ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภายในและภายนอกองค์กร ความสามารถในการเรียนรู้กลายเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งขององค์กร และจากประเด็นดังกล่าวนี้องค์กรจะต้องปรับตัวเพื่อสร้างระดับการเรียนรู้จากระดับการเรียนรู้เทียบกับระดับการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกองค์กรให้เป็นองค์กรที่มีระดับการเรียนรู้เท่ากับการเปลี่ยนแปลงภายนอก มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอด และพร้อมเรียนรู้ที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพื่อก้าวสู่การเป็นผู้กำหนดทิศทางของการพัฒนา สร้างหัวใจของการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้อยู่ที่การเสริมสร้างวินัย ๕ ประการให้

^๑ Peter M. Senge . *The Fifth Discipline Fieldbook : Strategies and Tools for Building a Learning Organization*. New York : Doubleday, 1994. p.58.

เกิดขึ้น ได้แก่ การพัฒนาเป็นบุคลากรขั้นเลิศ (Personal mastery) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Building shared vision) การมีแบบแผนความคิดร่วม (Mental models) การเรียนรู้เป็นทีม (Team learning) ตลอดจนการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic thinking) โดยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างกระบวนการและการดำเนินการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม และการสร้างพฤติกรรมของผู้นำที่กระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างภายในองค์กรมีบรรยากาศของความปลอดภัยทางจิตวิทยา มีชื่นชมยอมรับในความแตกต่าง การเปิดกว้างต่อทัศนคติใหม่ๆ และการมีเวลาในการคิดเชิงสะท้อน ขณะที่กระบวนการและการดำเนินการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การที่องค์กรต้องส่งเสริมให้มีการทดลอง ส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อติดตามความก้าวหน้า และแนวโน้มต่างๆ รวมถึงการมีการวิเคราะห์โดยจัดให้มีการสนทนา อภิปราย และตีความเพื่อศึกษา เข้าใจ และระบุปัญหา สู่การหาแนวทางการแก้ไขปัญหานอกจากนี้องค์กรควรจัดให้มีการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะความรู้เพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่เพียงพอ พร้อมกับการจัดให้มีการถ่ายโอนข้อมูล องค์กรประกอบข้อสุดท้ายของการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ พฤติกรรมของผู้นำที่กระตุ้นการเรียนรู้ โดยผู้นำองค์กรจะต้องใจกว้าง ยอมรับฟังข้อคิดเห็นของผู้อื่น เป็นนักตั้งคำถามและนักฟังที่ดี กระตุ้นให้เกิดการแสดงมุมมองที่หลากหลาย สามารถบริหารเวลา และทรัพยากรเพื่อค้นหาปัญหา ข้อท้าทาย และทางออกของปัญหา เพื่อจุดมุ่งหมายให้องค์กรที่เรียนรู้ได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แล้วใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดความรู้อย่างทั่วถึง เรียนรู้ความผิดพลาดของตนและคนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ^๒ โดยวิธีการที่ใช้กับองค์กรหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลดีกับอีกองค์กรหนึ่ง เพื่อให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ องค์กรนั้นๆ ควรเริ่มทดลองปฏิบัติจริงและปรับเปลี่ยนวิธีการจนกว่าจะได้แนวทางที่เหมาะสมและได้ผลดีที่สุด

ดังนั้น องค์กรจึงต้องสร้างตัวเร่งในขับเคลื่อนให้สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์การให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร ซึ่งปัจจุบันโลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคคลื่นลูกที่สาม หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based Society) ซึ่งอำนาจจะอยู่ที่ข้อมูลข่าวสาร โดยยุคคลื่นลูกที่หนึ่ง มีการปฏิวัติเกษตรกรรม อำนาจจะอยู่ที่กำลังของผู้ปกครอง การผลิตเป็นการผลิตแบบดั้งเดิม ใช้แรงงานคนเป็นหลัก ยังไม่มีการใช้เครื่องจักรมากนัก สำหรับยุคคลื่นลูกที่สอง การก้าวผ่านของสังคมแต่ละยุค เป็นไปตามวิถีของมัน ตัวขับเคลื่อนสำคัญของสังคมยุคฐานความรู้ไปสู่สังคมอุดมปัญญาคือเครื่องมือสำคัญทางการบริหารตัวหนึ่งก็คือการจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการบริหารภูมิปัญญา โดยลักษณะของยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ จะให้ความสำคัญกับมิติการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เกิดกระแสประชาธิปไตย

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), สารระสำคัญเกี่ยวกับ การพัฒนาระบบราชการไทย, ๒๕๔๗. หน้า ๕๒. (เอกสารอัดสำเนา)

แบบมีส่วนร่วมในการปกป้องพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ ประชาชนสามารถเลือกและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สำหรับประเทศไทยได้เกิดองค์กรอิสระต่างๆ มากมายที่เป็นเครื่องมือในการจรรโลงหลักนิติธรรม คุณธรรม จริยธรรมในสังคม เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันได้มีบทบาทสำคัญในการรักษาความสมดุลของกลุ่มประชาชนในสังคมมากขึ้น

จุดเด่นของยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ที่สำคัญคือเป็นยุคเศรษฐกิจ สังคม การเมืองไร้พรมแดนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีสารสนเทศ องค์ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ได้แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้นในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ เช่น รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government) การจัดเก็บภาษีเงินได้อิเล็กทรอนิกส์ (E-Revenue) การค้าอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) เป็นต้น ทำให้การใช้คอมพิวเตอร์ทวีบทบาทความสำคัญยิ่งขึ้น มีการพัฒนา Hardware และ Software ในรูปแบบและโปรแกรมนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างไม่หยุดนิ่ง คือ มองว่าเป็นทรัพยากรหรือปัจจัยการผลิต จึงต้องมีการฝึกอบรม เพิ่มความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ แก่คนในองค์กร เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตมากที่สุด (Productivity) ตัดต้นทุนต่ำสุด (Economizing) นำไปสู่การได้กำไรสูงสุด (Maximize Profit) องค์กรมีประสิทธิภาพสูงสุด (Efficiency) แต่ "การพัฒนาคน" เป็นการคิดแบบตะวันออกแบบองค์กรรวมหรือการพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางด้านการศึกษา การฝึกอบรม การมีงานทำ ค่าตอบแทน ชีวิตความเป็นอยู่ หรือคุณภาพชีวิตการสาธารณสุข อายุขัย ฯลฯ สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้จะต้องขับเคลื่อนด้วยระบบการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การปฏิสนธิอยู่ในครรภ์มารดา วัยเด็ก วัยทำงาน วัยสูงอายุ จนถึงสิ้นอายุขัย และระบบการศึกษาดังกล่าวจะเป็นการสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning)

ดังนั้น การศึกษาและพัฒนาคนในชาติจึงเป็นการวางรากฐานที่สำคัญยิ่งของการพัฒนาประเทศ โดยการผลิตและพัฒนา "คน" ให้สามารถก้าวทันยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ววันนั้น จำเป็นต้องมีการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างจริงจังที่ทุกภาคส่วนจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้ก้าวทันสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ อีกทั้งการผลิตและพัฒนาคนให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน จึงเป็นประเด็นเร่งด่วนหรือวาระแห่งชาติ โดยจะต้องสร้างและพัฒนาระบบเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตร ภาคีหุ้นส่วน ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อจัดทำฐานข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ ปัญญา นวัตกรรมสำหรับกำหนดแผน นโยบาย ยุทธศาสตร์ การผลิตและพัฒนาคนที่มีประสิทธิภาพ เกิดผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติ นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับนานาชาติอย่างยั่งยืน โดยผลิตและพัฒนาคนให้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ มีความสามารถคิดเชิงบูรณาการแบบองค์รวม คิดวิเคราะห์ คิดเป็นระบบ คิดเชิงยุทธศาสตร์ คิดนอกกรอบ ฯลฯ รวมทั้งต้องมีคุณธรรม จริยธรรม มนุษยธรรม มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ฯลฯ ซึ่งจะต้องผลิตและพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข โดยนำพระพุทธศาสนาที่มีหลักคำสอนสำหรับพัฒนาบุคคลให้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิตบนพื้นฐาน

ของเหตุผลและความถูกต้อง ในการฝึกฝนอบรมตน ด้วยการให้ละความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส โดยเริ่มต้นด้วยมีศรัทธา และพื้นฐานของปัญญา มีความเชื่อที่ถูกต้องในหลักเหตุและผลโดยอาศัยปัญญาเข้าไปกำกับทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งการที่คนเราจะ มีปัญญาได้นั้น ตนเองต้องหมั่นรู้จักคิด รู้จักอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น ด้วยการฟังจากบุคคลอื่น จาก การอ่านตำรา จากการศึกษาด้วยตนเอง จากการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมทั่วไป จากประสบการณ์ ต่างๆ โดยเมื่อคนเรามีปัญญาความรอบรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือนำทางไปสู่ความสำเร็จ ทั้งในด้านหน้าที่การงาน และการดำเนินชีวิตประจำวัน และยังสามารถที่จะพัฒนาจิตใจตนเองให้ เข้าถึงการทำให้จิตหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลสและความทุกข์ทั้งปวงได้

จากการประมวลผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาในประเด็นของการบริหารจัดการ องค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้าง แนวทางต้นแบบของการบริหารจัดการองค์กรที่มีคุณภาพโดยใช้พระพุทธานุศาสนเป็นเครื่องมือที่ สำคัญ โดยผู้วิจัยมีความเห็นว่าผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการชี้ให้เห็นถึงแนวความคิดและ วิธีการในการบริหารจัดการ และเป็นแนวทางให้นักบริหารสามารถใช้เป็นต้นแบบ (Role Model) ในการบริหารและพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร อันจะนำไปสู่การสร้างเป็น นโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยเน้นการศึกษาไปยังหลักการบริหารเพื่อ สร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ก่อให้เกิดสังคมไทยจะมีประสิทธิภาพสูง เกิดมั่นคง เนื่องจากมี การพัฒนาออกไปจากตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ โลก สร้างศรัทธาที่มีแนวทางทางดี สร้างทุกคนเป็นสัพพัญญูสามารถเผชิญสิ่งต่าง ๆ รอบด้านได้ด้วยหลักการบริหารองค์กรภายใต้สังคม ติ่นรู้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตาม หลักพระพุทธานุศาสน

๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยการในการสร้างองค์กรองค์แห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธานุศาสน

๒.๓ เพื่อเสนอแนวการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่ง พุทธิปัญญา

๓. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐาน แห่งพุทธิปัญญา” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาลักษณะการบริหารจัดการองค์กร (Management) องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และ พุทธิปัญญา (Cognitive constructivism)

๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้รวม ๒๔ รูป/คน โดยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling)^๓

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยการในการสร้างองค์กรองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา ดังนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๔.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา ” เป็นการศึกษาโดยการใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำ การศึกษาอย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-Depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction)

๔.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แห่งละ ๓ รูป/คน

๔.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In-Depth Interview)

๔.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ

^๓ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรมนุษย์ทางพระพุทธศาสนา นักวิชาการ และผู้บริหารองค์กรเท่านั้น

๒) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview)

๔.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๕. ผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ องค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการเรียบเรียง ตีความ วิเคราะห์ และให้ความหมายแล้ว ความรู้ (Knowledge) คือสิ่งที่ได้จากกระบวนการที่มนุษย์รับข้อมูลผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ เชื่อมโยง จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ ส่วนความรู้ขั้นสูงสุดคือปัญญา (Wisdom) เป็นความรู้ที่สะสมหรือฝังอยู่ในตัวบุคคล การเลือกวิธีการบริหารจัดการความรู้ได้อย่างเหมาะสม ควรรู้ว่าเราไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้โดยง่ายเสมอไป เนื่องจาก ความรู้มี ๒ ประเภท ที่มีลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง คือ ๑. Tacit Knowledge เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์ หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูด หรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางคนเรียกว่าเป็น ความรู้แบบนามธรรมและ ๒. Explicit Knowledge เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น ลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็น ความรู้แบบรูปธรรม ถึงแม้ว่าจะมีมุมมองและแนวคิดที่หลากหลายจากผู้เชี่ยวชาญทั่วโลก แต่ **ขั้นตอนการจัดการความรู้** นั้น สามารถสรุปได้คือ

- ๑) การสำรวจความรู้ภายในองค์กร
- ๒) การวางแผนความรู้เพื่อการรวบรวมและจัดเก็บ
- ๓) การพัฒนาความรู้
- ๔) การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) หรือการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing)

และสิ่งที่ควรคำนึงอย่างยิ่งก็คือ วิธีการที่ใช้กับองค์กรหนึ่งอาจจะไม่ได้ผลดีกับอีกองค์กรหนึ่ง เพื่อให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ องค์กรนั้นๆ ควรเริ่มทดลองปฏิบัติจริงและปรับเปลี่ยนวิธีการจนกว่าจะได้แนวทางที่เหมาะสมและได้ผลดีที่สุด^๔

โดยกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้ หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด ๗ ขั้นตอนคือ

๑. การบ่งชี้ความรู้ เป็นการพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เราจำเป็นต้องใช้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ เช่นการสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

๓. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบในอนาคต

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

๕. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) Web board บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๖. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็น Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็น Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่นเกิดระบบการเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ในไปใช้ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), สารระสำคัญเกี่ยวกับ การพัฒนาระบบราชการไทย, ๒๕๔๗. (เอกสารอัดสำเนา)

ตอนที่ ๒ ปัจจัยการในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องอาศัยปัจจัยการจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้ ๑) ปัจจัยด้านคน บุคคลแต่ละบุคคลจำเป็นต้องพัฒนาตนเอง โดยอาศัยปัจจัยการ ได้แก่ การสร้างฝึกฝนตนเองด้วยความเรียบง่าย, ประหยัด, การสร้างจิตสำนึก จิตอาสา การใส่ใจกับการปฏิบัติงาน รวมถึงการหาความรู้ให้ตนเองด้วยวิธีการสุนทรียสนทนา (Dialogue) อันเป็นการสนทนาเพื่อการคิดร่วมกันแบบการระดมความคิดเห็นหาวิธีการและความรู้ใหม่ในการทำงาน รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในระดับบุคคลได้อีกด้วย ๒) ปัจจัยด้านตน (Teamwork) ในการทำงานร่วมกันในองค์กร มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะรวบรวมองค์ความรู้ (Know how) ด้วยการ Share vision เป็นการสื่อสารวัตถุประสงค์ขององค์กรให้รับรู้กันอย่างทั่วถึงผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมรวมทั้งต้องมีการจัดทำแผนการสืบทอดตำแหน่ง (Succession Plan) เพื่อให้องค์ความรู้อยู่กับองค์กรอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ๓) ปัจจัยด้านงาน (Organization) การปฏิบัติงานในองค์กร การพัฒนาองค์กรจะต้องสร้างการตั้งเป้าหมายขององค์กร รวมทั้งการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงหรือธำรงรักษาวิธีการปฏิบัติที่ดี โดยต้องมีการขยายผลที่ดี ก่อให้เกิดการปฏิบัติตาม Best Practice สู่แหล่งหรือพื้นที่ข้างเคียงอันเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับ **เอ็ดมอร์ ชลวร**^๕ ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัย พบว่า ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าการสืบทอดองค์ความรู้ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมาก จึงสามารถรักษาองค์ความรู้ทั้งปริยัติแนวทางปฏิบัติ และปฏิบัติธรรมไว้ได้อย่างดี โดยผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวด คือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดการสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีติ ร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์ จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำพุทธธรรม ทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบ ตัวนั้นคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักธรรม ๔ หมวด

^๕เอ็ดมอร์ ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, **ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาบริหาร การศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องเผชิญไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมันรวดเร็วและรุนแรง ก็ด้วยปัจจัยที่เกิดจากการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และความซับซ้อนของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกับการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกองค์กร ส่งผลให้เวทีการแข่งขันที่เคยจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ ขยายขอบเขตออกไปครอบคลุมทั่วโลก และตามแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ปี ๒๕๔๕-๒๕๔๙ ได้กำหนดให้การบริหารงานภาครัฐเข้าสู่ ระบบรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government) อีกทั้งแนวคิดในการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทั้งการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) การจัดการคุณภาพ (Quality Management) การจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ทำให้องค์กรและหน่วยงานทั้งหลายต้องปรับท่าที เพื่อความอยู่รอด และมีภูมิคุ้มกันอย่างมั่นคง เพราะองค์กร เป็นสิ่งมีชีวิต (Organic) ไม่ใช่เครื่องจักร (Mechanic) โดยคนเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ซึ่งคนก็ไม่ใช่ต้นทุน แต่เป็นทุนมนุษย์ (Human Capital) เพราะในตัวคนมี ทักษะและประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความชำนาญซึ่งเป็น “ทุนความรู้” (Knowledge Capital) จำเป็นต้องสร้างค่านิยมขององค์กร (Corporate Value) และวัฒนธรรมองค์กร (Corporate Culture) ที่ดี ความรู้ภายใต้บริบทเฉพาะมักแฝงอยู่ในภาษา วัฒนธรรม หรือประเพณี นักวิพากษ์ ลัทธิจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม กล่าวว่าการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมเดียว ทำให้ความรู้ท้องถิ่นบางอย่างถูกทำลายลง ทำอย่างไรให้ความรู้ในทางปฏิบัติ ซึ่งมักเป็นที่ทราบกันในตัวคนหรือกลุ่มคน ถูกปรับเปลี่ยนและจัดการอย่างเป็นระบบ (Knowledge Management) เพื่อรักษาองค์กรไว้ ซึ่งจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ให้ความรู้ทั้งหลายนั้นกลายเป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์สำหรับคนทั้งองค์กร เพื่อการก้าวเข้าสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพราะ “ความรู้” คือ “อำนาจ”

ตอนที่ ๓ แนวการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา

จากผลการศึกษาการเรียนรู้ที่ดีที่สุดของมนุษย์ จะเป็นการเรียนรู้ด้วยความเต็มใจและเห็นถึงประโยชน์ของสิ่งที่เรียน การเรียนรู้เป็นเรื่องปกติวิสัยของสิ่งมีชีวิตบนโลกนี้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องไปตั้งกฎเกณฑ์ เจื่อนไข การบีบบังคับ ด้วยวิธีการใดๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งกับคำว่า การเรียนรู้ ให้ถ่องแท้เสียก่อน หลังจากนั้นเปรียบเทียบเพื่ออธิบายความแตกต่าง ระหว่างคำว่า การเรียนรู้ และการเลียนรู้ ให้ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจุดนี้เองถือได้ว่าเป็นปฐมบทแห่งการเริ่มต้นสร้างภูมิปัญญา

การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นสามารถจำแนกตามช่วงระยะเวลาได้เป็น ๓ ช่วงเวลา ดังนี้
 ๑. การเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิต (Learn for Life) เป็นการเรียนรู้ขั้นต้นของมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้ชีวิตอยู่รอดได้บนโลกใบนี้ ตอบสนองสัญชาตญาณดิบของมนุษย์โดยใช้การสังเกต จดจำ

ลอกเลียนแบบอย่างจากบริบทที่พบเห็นรอบข้าง ๒. การเรียนรู้เพื่ออาชีพ (Learn for Works) เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะที่ดีต่อการประกอบสัมมาอาชีพ เพราะช่วงเวลางานเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่สุดของมนุษย์ เป็นช่วงเวลาที่ทำให้มนุษย์ได้สามารถทดสอบองค์ความรู้ให้เกิดเป็นทักษะความชำนาญอย่างรู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง และสร้างเป็นกรอบแนวคิดแห่งตนได้อย่างสมบูรณ์ และ ๓. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพแห่งตน (Learn for Self Developing) เป็นการเรียนรู้เพื่อปรับแนวคิดและพฤติกรรมที่ยั่งยืนของมนุษย์ในแนวทางที่เหมาะสมที่ควร เป็นการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามทางปัญญา ส่งเสริมและยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ**บุญส่ง หาญพานิช**^๒ ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีความต้องการในระดับมากขณะที่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อย ในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วม นวัตกรรมเวิร์คเกอร์สิ่งท้าทายและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก คือ ให้มีการนำความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การดำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ในระดับมาก ให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของความร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็น ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการใน ๕ ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านภารกิจ คือ การผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบันด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนานวัตกรรมเวิร์คเกอร์ พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบันและพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมิน คือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ส่วนด้านยุทธศาสตร์ ได้มีกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์นวัตกรเวิร์คเกอร์ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจและยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้าน

^๒ บุญส่ง หาญพานิช, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย, **ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

สำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ คือการเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไขด้านผลการดำเนินงาน คือ ทำให้ได้วัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และบริการความรู้ ชุมชนนอลติจ์เวอร์เคอร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ ปฏิสัมพันธ์ความรู้ และด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์และการบริการ และฉลาด จันทรสุมบัติ^๗ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน” โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ๘ องค์กร ชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ๒ หมู่บ้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนที่พัฒนาประกอบด้วย ชั้นเตรียมชุมชน เช่น การสร้างแรงจูงใจ และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ชั้นสร้างวิสัยทัศน์ ชั้นจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ ชั้นการนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน และชั้นประเมินผลสรุป (๒) ผลการนำรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนไปทดลองใช้กับองค์กรชุมชนเป้าหมาย ๘ องค์กรเป็นเวลา ๘ เดือน พบว่าทุกกลุ่มองค์กร เกิดนักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ การตั้งคำถามและการปฏิบัติ โดยการแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนกความรู้ การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนและการประเมินผลความรู้ มีศูนย์จัดการความรู้ขององค์กรที่ขับเคลื่อนให้กลุ่มพึ่งตนเองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งบนเวทีจริงและเวทีเสมือน (๓) กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ (๔) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ขององค์กร

ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและทั่วถึงทั้งองค์กร ทั้งในระดับ บุคคล กลุ่มงาน และองค์กร โดยการพัฒนาการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้เกิดในองค์กร เพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ และการปฏิรูประบบการให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศในการเรียนรู้ โดยจะต้องมุ่งความสนใจไปที่ ๔ องค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ วัฒนธรรม กลยุทธ์และโครงสร้างขององค์กร โดยจะต้องเปลี่ยนทั้งวัตถุประสงค์และรูปแบบจากเดิมที่ให้ความสนใจในเนื้องาน และผลิตผล ไปให้ความสนใจกับการเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน อาทิ การกำหนดวิสัยทัศน์ให้พนักงานพร้อมที่ก้าวไปข้างหน้าโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน การเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้สนับสนุนให้ การกำหนดโครงสร้างองค์กรให้ยืดหยุ่น กะทัดรัด มีการบูรณาการ ไม่คร่ำครึ เข้มงวด โครงสร้างขององค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะเชิงบังคับให้สมาชิกจำเป็นต้องมีการเรียนรู้อยู่เสมอ เช่น จำเป็นต้องอาศัยความรู้ดังกล่าวในการทำงาน เป็นต้น รวมถึงการให้อำนาจแก่สมาชิกในองค์กรทุกภาคส่วน ซึ่งรวมถึง ผู้จัดการ พนักงาน ลูกค้า หุ่นส่วนธุรกิจ และชุมชน โดยให้อำนาจในการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ รวมถึงการปฏิบัติต่อพนักงานโดยมองว่าพนักงานเป็นผู้มีคุณวุฒิและมีความสามารถ การให้อำนาจในการจัดการ การสร้างพันธมิตรหรือเครือข่ายแห่งการเรียนรู้กับหุ้นส่วน และชุมชน ดังนั้นการบริหารจัดการองค์ความรู้ โดยการแสวงหาและสร้างสรรค์องค์ความรู้อยู่เสมอ

^๗ฉลาด จันทรสุมบัติ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”, การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘).

และมีระบบการจัดเก็บข้อมูลจากภายในและภายนอกองค์การที่สมาชิกสามารถเข้าสู่ระบบได้ โดยง่าย มีระบบการถ่ายโอนและนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ มีการพัฒนากลยุทธ์และกลไกในการแบ่งปันความรู้ทั่วทั้งองค์การอย่างต่อเนื่อง โดยการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในองค์การ อาทิ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการถ่ายโอนองค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยีรูปแบบต่างๆ สนับสนุนการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ทางไกลในรูปแบบต่างๆ และมีการใช้ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Performance Support Systems) และการพัฒนาองค์การให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องไม่หยุดพัฒนา องค์การต้องมีการปรับปรุงกระบวนการ และสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและไม่หยุดนิ่ง

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรควรพิจารณาองค์ประกอบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสร้างเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจของหน่วยงาน ตามหลักพระพุทธศาสนาการพัฒนาทุนมนุษย์ในแต่ละบุคคลตามรายละเอียดของไตรสิกขา โดยสร้างกิจกรรมการบริหารจัดการ การพัฒนาการเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงานเน้นคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ควบคู่กับการปฏิบัติงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งด้านกายและใจให้แก่ทุนมนุษย์ในองค์กร และส่งเสริมให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

องค์กรทุกภาคส่วนควรพิจารณาการพัฒนาทุนมนุษย์ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม สร้างกระบวนการการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล นักบริหารจะต้องมีปัจจัยในการสร้างการเรียนรู้ให้บุคคล ให้ออกให้เกิดแรงงาน การพัฒนาตน การเกิดทักษะ การดำเนินการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ อย่างแม่นยำ เทียงตรง มีคุณธรรม และจะต้องทำงานเป็นทีมและจะต้องทำงานเชิงรุก โดยจัดหลักสูตรอบรมพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ผ่านการจัดการความรู้โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม สำหรับบุคลากรภาครัฐเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยองค์การในประเทศเพื่อนบ้านในภาคการศึกษา ภาคเอกชน ภาคศาสนา เพื่อเป็นการสร้าง Best practice เป็นแนวการบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

เอื้อมอร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **ครุศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต** (สาขาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. **ครุศาสตร์ดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ฉลาด จันทรสมบัติ. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”. **การศึกษาดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ

Book:

Peter M. Senge . **The Fifth Discipline Field book : Strategies and Tools for Building a Learning Organization**. New York : Doubleday, 1994.

พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์: ศึกษาจากเภสัชชันธกะ

The Prodigy of The Lord Buddha In Medicine:

A Study of The Bhesajjakhandhaka

พรพรรณ สมบูรณ์*

สันตต์ จันทร์ทาทอง**

นมาศโมฬี จิตวิริยธรรม***

บทคัดย่อ

เภสัชชันธกะเป็นพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับยารักษาโรคที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ ประกอบด้วย ๒๗ หัวข้อ บทความนี้ทำการศึกษาเพียง ๓ หัวข้อ เพื่อเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์ คือ ปัญจเภสัชชกถา มุลาภิเภสัชชกถา และปิลินทวิจฉวัตถุ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นสรรพคุณของยาชนิดต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ว่า สอดคล้องกับสรรพคุณของสมุนไพรไทยอย่างไร จากการศึกษาพบว่า ๑) พระพุทธองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านการใช้ยาและการรักษา ยาส่วนมากเป็นสมุนไพรที่หาได้ง่าย และเป็นทั้งอาหารและยาที่ชาวบ้านทั่วไปในท้องถิ่นแถบโลกตะวันออกใช้บริโภคเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพมาเป็นเวลานาน แม้ในปัจจุบันยังมีใช้อยู่ทั่วไป ๒) พระพุทธองค์ทรงเอาใจใส่ต่อพระสาวกในด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ ขณะเดียวกันพระพุทธองค์ไม่ละเลยความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของสงฆ์และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคฤหัสถ์ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามในการเก็บรักษายา และการใช้อุปกรณ์ต่างๆ เกี่ยวกับยา การรักษาที่เหมาะสม รวมถึงการรับประเคนยาในเวลาที่ต้องการเหมาะสม ๓) แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนสาวกทั้งหลายให้เห็นถึงสังขารของชีวิตว่า จะต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ และความตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เมื่อคราวภิกษุอาพาธก็มีไข้ว่าพระพุทธองค์จะทรงใช้ธรรมโอสถเพียงอย่างเดียว พระพุทธองค์ยังคงอนุญาตให้ใช้ยาที่มีอยู่ในขณะนั้นมารักษาโรครักษาไข้เจ็บต่างๆ เพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยด้วย กล่าวได้ว่า นอกจากพระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนให้คนเป็นคนดี มีจิตใจที่ดีแล้ว พระพุทธองค์ยังให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ นั่นคือกายกับใจต้องไปด้วยกัน หากกายมีปัญหา ใจก็มีปัญหาตามไปด้วย ดังนั้น ภิกษุจึงต้องดูแลหรือรักษาสุขภาพ โดยคำนึงถึงทั้งสองส่วนให้สมดุลกัน ทั้งหมดนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์ของพระพุทธองค์ได้อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้า, การแพทย์, เภสัช, เภสัชชันธกะ

* นักวิชาการอิสระ E-mail: spornpun@hotmail.com

** กองวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E-mail: santhad49@hotmail.com

*** ศูนย์การแพทย์กาญจนาภิเษก มหาวิทยาลัยมหิดล E-mail: gjmjw@mahidol.ac.th

ABSTRACT

The Bhesajjakhandhaka, a part of the Vinaya proclaimed by the Lord Buddha, contains 27 teachings of the Lord relating to pharmaceutical substances. This article studied three of the teachings in order illustrate how prodigious the Lord Buddha was, the Panjabhesajjakathā, Mulathibhesajjakathā and Pilinthavajchavadhu, and compared the efficacy of pharmaceutical substances as explained by the Lord with that of the Thai Herbs. The study confirmed that the Lord Buddha was competent in pharmaceutical prescription and healing. Most of the pharmaceutical substances that he prescribed were easily obtainable herbs which have been continuously consumed as food and medicinal drugs by oriental people in order to nourish their health. The study also confirmed that the merciful Lord Buddha was highly concerned with the health and livelihood of his disciples. Without neglecting the important roles and duties of the Sangha, the Lord Buddha was a model for home disciples on proper practices regarding the storage of pharmaceutical substances and the handling of related instruments, the appropriateness of healing methods and the proper time to accept the offered substances. Although the Lord had preached about the ultimate truth of life that no one could escape from old age, sickness and death, when his disciples were in sickness, His Merciful did not limit himself to rely solely on the spiritual healing. The Lord Buddha permitted the uses of available cures in order to lessen pain and sickness. This illustrated that in addition to preaching people on ethical and spiritual virtues, the Lord also gave importance to health. In other words, body and spirit were complementary. When the physical body had problems, the spiritual body would encounter problems likewise. Thus, the Bhikkhu needed to take care of their health by keeping the balance of the two bodies. The three conclusions illustrated the obvious prodigy of the Lord Buddha in medicine.

Keywords: Prodigy of the Lord Buddha, Medicine, Pharmacy, Bhesajjakhandhaka

๑. บทนำ

หากศึกษาพุทธประวัติในพระไตรปิฎกจะพบว่า หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระองค์ใช้เวลาถึง ๔๕ ปีเผยแผ่คำสอนให้ทั้งภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ให้เป็นคนดี มีจิตใจที่ดี เห็นสังขารของชีวิตว่า จะต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ และความตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจากการที่มีผู้เลื่อมใสเข้ามาบวชและนับถือพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก หลายครั้งพระพุทธองค์ต้องทำหน้าที่รักษาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้กับสาวกของพระองค์ ดังจะพบว่าพระพุทธองค์มีพระนามที่เกี่ยวข้องกับ

การเป็นหมอหรือเป็นแพทย์มากมายหลายชื่อ เช่น ภิสักกะ หรือ ภิกษักโก แปลว่า หมอยา สัลลกัตตะ หรือ สัลลกัตโต แปลว่า หมอผ่าตัด ติกิจโจ แปลว่าผู้เย็บเยียวาบาด หรือผู้บาดโรค สัพพโรคติ กิจจโก แปลว่าผู้บาดสรรพโรค หรือผู้เย็บเยียวโรคทุกอย่าง สัพพโลกติกิจจโก แปลว่า ผู้เย็บเยียวสรรพโลก หรือผู้รักษาชาวโลกทั้งหมด หมายความว่ารักษาโรคและรักษาโลก และ เวชช แปลว่า หมอ หรือแพทย์^๑

จากการศึกษาพบว่า ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๕ พระวินัยปิฎก มหาวรรค มีการกล่าวถึงการไต่ถามรักษาโรคของสงฆ์ในหมวดเภสัชชขันธกะ โดยในหมวดนี้ ได้กล่าวถึงยาชนิดต่างๆ เรื่อง พระเวฬุภริสสะ พระปิลินทวัจฉะ ทรงอนุญาตการผ่าตัด ทรงอนุญาตยา ๔ ชนิดและยาอดด้วยน้ำมูตร ทรงอนุญาตคนทำงานวัด ทรงอนุญาตเภสัช ๕ เรื่องพระกัณฑาเรวตะ เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงประชวรโรคลมในท้อง ทรงห้ามเก็บอาหารและหุงต้มในที่อยู่ เรื่องเนื้อที่ไม่สมควรฉัน เรื่องการเสด็จสู่ป่าภูตคาม เรื่องนางอัมพปาลี เรื่องน้ำดื่ม ๘ อย่าง และเรื่องกาลิก ๕^๒

บทความนี้สนใจศึกษา ปัญงเภสัชชกถา มุลาทิเภสัชชกถา และปิลินทวัจฉวัตถุ ซึ่งเป็นเนื้อหาบางหัวข้อในเภสัชชขันธกะ แต่ก็สามารถเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นพระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์ได้อย่างชัดเจน โดยจะทำการคัดย่อมาแสดงไว้ ทำการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นสรรพคุณของยาชนิดต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ว่าสอดคล้องกับสรรพคุณของยาสมุนไพรชนิดนั้นๆ ในปัจจุบันอย่างไร และวิเคราะห์พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์จากตัวอย่างที่กล่าวมา

๒. เภสัชชขันธกะ : ปัญงเภสัชชกถา มุลาทิเภสัชชกถา และปิลินทวัจฉวัตถุ

เภสัชชขันธกะ เป็นหมวดที่ว่าด้วยยารักษาโรค พระพุทธเจ้าได้บัญญัติเป็นพระวินัยไว้มีทั้งสิ้น ๒๗ หัวข้อ (๑๐๖ เรื่อง) บทความนี้จะกล่าวเพียง ๓ หัวข้อ คือ ปัญงเภสัชชกถา มุลาทิเภสัชชกถา และปิลินทวัจฉวัตถุ โดยแต่ละเรื่องมีรายละเอียดดังนี้

๑. ปัญงเภสัชชกถา ว่าด้วยทรงอนุญาตเภสัช ๕

ปัจจัยเครื่องดำเนินชีวิตของบรรพชิตตามหลักวินัยบัญญัติเรียกว่า นิสสัย ๔ คือ (๑) อาศัยโภชนะคือข้าวที่ได้มาจากการเที่ยวบิณฑบาต (๒) อาศัยเครื่องนุ่งห่มคือผ้าบังสุกุล (๓) อาศัยเสนาสนะคือคางไม้ (๔) อาศัยยาคือน้ำมูตรเนา^๓ และในนิสสัย ๔ แต่ละข้อก็มีข้อผ่อนผันที่เรียกว่า อติเรกลาภ ตามสมควรและเป็นไปเพื่อความขัดเกลาภิเลสและการฝึกฝนพัฒนาตน เรื่องทรงอนุญาตเภสัช ๕ ก็อยู่ในขอบเขตของนิสสัย ๔ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ นั่นคือ ภิกษุที่ป่วยเป็นโรคตีช่านหรือไข้เหลืองในฤดูใบไม้ร่วง อาเจียนจนซูบซีด ทรงอนุญาตให้ฉันเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์ พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิกม, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๐-๓๐๕/๔๓-๑๔๑.

^๓ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒๘/๑๔๗.

และน้ำอ้อย ทรงอนุญาตให้ฉันก่อนเที่ยงวัน แต่ภิกษุอาพาธหนักขึ้นเพราะอาหารไม่ย่อย จึงทรงอนุญาตให้ฉันได้ก่อนเที่ยงวันและหลังเที่ยงวัน และทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา ได้แก่ มันเหลวหมี มันเหลวปลา มันเหลวปลาฉลาม มันเหลวหมู มันเหลวลา ที่รับประทานก่อนเที่ยงวัน เจียวและกรองก่อนเที่ยงวัน ให้ฉันอย่างน้ำมัน ไม่ต้องอาบตี แต่ถ้ารับประทาน เจียว และกรองหลังเที่ยงวันข้อใดข้อหนึ่งต้องอาบตีทุกกฎ^๔ ซึ่งหากวิเคราะห์ให้ถี่ถ้วนจะเห็นว่า เรื่องทรงอนุญาตเภสัช ๕ ก็ดี เรื่องมันเหลวจากสัตว์ที่ใช้เป็นยาก็ดี พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้เพื่อเป็นการอนุเคราะห์เหล่าสาวกไม่ให้อำบากในยามเจ็บป่วยนั่นเอง

๒. มุลาภิเภสัชชกถา ว่าด้วยทรงอนุญาตเครื่องยามิรากไม้เป็นต้น

พระพุทธองค์ทรงมีความเชี่ยวชาญทางด้านการใช้ยารักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่นำมาเป็นยาก็หาได้จากธรรมชาติในสมัยนั้น โดยทรงอนุญาตให้เหล่าสาวกใช้ยารักษาตามสมุฏฐานของโรค ดังนี้^๕

ทรงอนุญาตรากไม้ที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ ขมิ้น ขิงสด ว่านน้ำ ว่านเปราะออกพิศ ข่า แผลก หัวหมู หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ และทรงอนุญาตหินบด ลูกหินบดสำหรับบดรากไม้

ทรงอนุญาตน้ำฝาดที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดโมกมัน น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระถินพิมาน หรือน้ำฝาดที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ

ทรงอนุญาตใบไม้ที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ ใบสะเดา ใบโมกมัน ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบฝ้าย หรือใบไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ

ทรงอนุญาตผลไม้ที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ ลูกพื้งคะ ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกฐ หรือผลไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ

ทรงอนุญาตยางไม้ที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ หิงคุ ยางเคี้ยวหิงคุ ยางเคี้ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดต้นตกะ ยางจากใบต้นตกะ ยางเคี้ยวจากก้านกันตกะ กายาน หรือยางที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ

ทรงอนุญาตเกลือที่เป็นยาสำหรับภิกษุที่เป็นไข้ ได้แก่ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง หรือเกลือที่เป็นยาชนิดอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประทานเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉันเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ฉัน ต้องอาบตีทุกกฎ

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๒/๔๓-๔๖.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๖๓-๒๖๙/๔๖-๖๓.

ทรงอนุญาตยาผงสำหรับภิกษุผู้เป็นหิด ตุ่มพุพอง ฝีดาษ หรือมีกลิ่นตัวแรง ทรงอนุญาตมูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อม สำหรับภิกษุผู้ไม่อาพาธ และทรงอนุญาตครกและสาก และทรงอนุญาตเครื่องร่อนยาผง และผ้าร่อนยา สำหรับการทำยาผง

ทรงอนุญาตยาหยอดตาสำหรับภิกษุที่เป็นโรคตา ได้แก่ ยาทาตาที่ประกอบด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ยาป้ายตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่าง ๆ ยาทาตาที่เกิดในกระแสน้ำ หრดาลกลีบทอง เขม่าไฟ และทรงอนุญาตไม้จันทร์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียง หัวหมู ใช้เป็นเครื่องยาบด ผสมยาตา

ทรงอนุญาตกัลกยาตาทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยางไม้ ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์ ฝาปิดกัลกยาตา ด้ายถักผูกฝา กับกลัก และทรงอนุญาตไม้ป้ายยาตาทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ฯลฯ ทำด้วยเปลือกสังข์ ภาชนะสำหรับเก็บไม้ป้ายยาตา ถุงกัลกยาตา และเชือกผูกเป็นสายสะพาย

ทรงอนุญาตน้ำมันทาแก้โรคปวดร้อนที่ศีรษะ หากไม่หายทรงอนุญาตยานัตถุ์ และกล้องยานัตถุ์ทำด้วยกระดูก ทำด้วยเปลือกสังข์ และเป็นกล้องยานัตถุ์มีหลอดคู่ ต่อมาทรงอนุญาตให้สูดควัน หลังจากทึนัตถุ์ยาแล้วไม่หาย ทรงอนุญาตกล้องสูดควันที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำด้วยยางไม้ ทำด้วย ผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์ ทรงอนุญาตฝาปิดกล้องสูดควัน ถุงกล้องสูดควันแบบถุงคู่ป้องกันกล้องกระทบกัน และเชือกผูกเป็นสายสะพาย

ทรงอนุญาตน้ำมันที่หู แก้โรคลม ทรงอนุญาตน้ำมันหูเจือน้ำเมาเล็กน้อยใช้ฉัน น้ำมันหูเจือน้ำเมาเกินขนาด ทรงอนุญาตให้ใช้เป็นยาทา หากนำมาฉันปรับอาบัติปัจจัยตี้อย่างดี และทรงอนุญาตลักจั่นทำด้วยโลหะ ลักจั่นทำด้วยไม้ ลักจั่นทำด้วยผลไม้มสำหรับเก็บน้ำมันที่หูแล้ว

ทรงอนุญาตวิธีการรักษาโรคลม โดยให้เข้ากระโจมรมเหงื่อ ถ้าโรคลมนั้นยังไม่หาย ทรงอนุญาตให้รมด้วยใบไม้ ถ้าโรคลมนั้นยังไม่หาย ทรงอนุญาตการรมใหญ่ คือชุดหลุม เอาถ่านเพลิงใส่จนเต็ม เอาดินร่วนและทรายปิดไว้ ลาดใบไม้ทับลงไป เอาน้ำมันทาตัวแล้วนอนบนหลุมนั้น รมร่างกายโดยนอนพลิกไปมา ถ้ายังไม่หายทรงอนุญาตน้ำต้มใบไม้ชนิดต่างๆ และอ่างน้ำ

ทรงอนุญาตภิกษุที่เป็นโรคลมชัดยอกตามข้อ ทรงอนุญาตให้ระบายโลหิตออก ถ้าโรคลมชัดยอกยังไม่หาย ทรงอนุญาตให้ใช้เขาสัตว์ก่อระบายโลหิตออก (กอกเป็นการดูดเลือดออกโดยเอาภาชนะคว่ำกดบาดแผลและเปิดออก ทำหลายๆ ครั้ง)

ทรงอนุญาตให้ใช้ยาทาเท้าแตก ถ้าไม่หายอนุญาตให้ปรุงน้ำมันทาเท้า การผ่าตัดสำหรับคนเป็นฝี และอนุญาตน้ำฟาด งามบด ยาพอก ผ้าพันแผล ถ้าคันแผลทรงอนุญาตให้ใช้น้ำแบ่งเมล็ดผักกาดชะล้างแผล ถ้าแผลขึ้นทรงอนุญาตให้รมด้วยควัน และทรงอนุญาตให้ตัดเนื้องอกด้วยก้อนเกลือ ถ้าแผลไม่งอก ทรงอนุญาตให้ทาน้ำมันทาแผล และผ้าเก่าปิดแผลกันน้ำมันไหลเยิ้ม

ทรงอนุญาตยามหาวิภฏ ๔ อย่าง คือ คูถ มูตร เถ้า และดิน แก้วพิษงู ทรงอนุญาตให้รับประทานเมื่อมีกัปปิยการก ถ้าไม่มีกัปปิยการก ให้หยาบเองได้ และทรงอนุญาตน้ำดื่มเจือคูถแก้ยาพิษ โดยทรงอนุญาตคูถที่ภิกษุหยาบไว้ขณะกำลังถ่ายเป็นอันประเคนแล้ว จึงไม่ต้องรับประทานอีก

ทรงอนุญาตให้ตีมน้ำละลายดินติดผาลไถแก้ภิกษุที่โดนยาแฝด ให้ตีมน้ำต่างดิบแก้โรคท้องผูก ให้ตีมยาผลสมอดองน้ำมูตรแก้โรคผอมเหลือง ให้ลูบไล้ด้วยของหอมแก้โรคผิวหนัง ให้ตีมยาถ่ายแก้ผดผื่นขึ้นตามตัว และทรงอนุญาตน้ำข้าวใส น้ำต้มถั่วเขียวไม่ขึ้น น้ำต้มถั่วเขียวชั้นเล็กน้อย และน้ำต้มเนื้อ

จะเห็นได้ว่า ชนิดของยาที่นำมารักษาไข้และอาการเจ็บป่วยต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้นั้น เป็นยาที่ได้จากธรรมชาติ เช่น พืช ต้นไม้ รากไม้ เปลือกหอย เขาสัตว์ ฯลฯ และมีวิธีการบำบัดที่หลากหลาย เช่น ถ้าเป็นโรคลมก็ให้เข้ากระโจมรมเหงื่อด้วยใบไม้ รวมทั้งทรงอนุญาตเรื่องยาและสิ่งที่จะนำมาปรุงยา นับได้ว่าเกี่ยวข้องกับชนิดของโรคและวิธีการรักษา

๓. ปิณฑวิจฉวัตถุ ว่าด้วยพระปิณฑวิจฉะ

พระปิณฑวิจฉะออกบิณฑบาตและเห็นเด็กยากจนร้องไห้อยากได้ดอกไม้ จึงเสกเสวียนหญ้าให้กลายเป็นเสวียนดอกไม้ทองคำ พระเจ้าพิมพิสารจับเด็กไปขังด้วยเข้าใจว่าเด็กไปขโมยมา พระปิณฑวิจฉะจึงเสกปราสาทของพระเจ้าพิมพิสารให้กลายเป็นทอง ทำให้พระเจ้าพิมพิสารเข้าใจเหตุและปล่อยเด็กไป ชาวบ้านจึงพากันเลื่อมใสพระปิณฑวิจฉะ และนำเภสัช ๕ มาถวายจำนวนมาก พระปิณฑวิจฉะจึงนำแจกจ่ายให้บริษัทของท่านเก็บไว้ ทำให้หนูชุกชุม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุรับเภสัช ๕ แล้วจะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงเกินให้ปรับอาบัติตามธรรม^๖

ข้อวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการเก็บรักษาเภสัช ๕ ดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ได้อนุโลมเรื่องการเก็บรักษาอย่างเหมาะสม ป้องกันอาบัติที่เกิดจากสันนิธิ (การสะสม) อาหารหรือยารักษาโรคเกินความจำเป็น ทั้งนี้ ทรงมีเป้าหมายเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพาสพรหมจรรย์ คือ ไม่ให้ทำการสะสมสนองกิเลสความมักมากในปัจจุบัน และเป็นการตัดปิลิโพธคือความกังวลใจในวัตถุนั้นๆ ด้วย

๓. เปรียบเทียบสรรพคุณยาสมัยพุทธกาลกับยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน

หัวข้อนี้เป็นการเปรียบเทียบสรรพคุณยาสมัยพุทธกาลที่กล่าวไว้ข้างต้นบางชนิดกับสรรพคุณยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน เพื่อเป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ยาสมัยพุทธกาลที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ มีสรรพคุณใช้รักษาโรคได้เช่นเดียวกับยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน รายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๑

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๐/๖๓-๖๘.

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบสรรพคุณยาสมัยพุททกาลกับยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน

ที่	สมุนไพร	สรรพคุณยาสมัยพุททกาล	สรรพคุณยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน
๑	ขมิ้น	แก้ไข้	เหง้า แก้ท้องร่วง อาเจียน แก้ไข้ สมานแผล ผสมในยา ระบายเพื่อให้มีฤทธิ์ระบายน้อยลง ^๗
๒	ว่านน้ำ	แก้ไข้	ใช้ขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ใช้เป็นตัวแต่งกลิ่น ใช้ใน โรคเกี่ยวกับอาหารไม่ย่อย ในมาเลเซียใช้เหง้าต้มกับขิงและ ไพลกินแก้ไข้ ^๘
๓	แฝก	แก้ไข้	ราก เป็นยาขับลมในลำไส้ แก้ปวดท้อง จุก เสียด ท้องอืด ลดไข้ และขับปัสสาวะ ^๙ ยาของรากล แก้ไข้ ขับเหงื่อ ขับ ปัสสาวะ บำรุงหัวใจ ^{๑๐}
๔	แห้วหมู	แก้ไข้	หัวใต้ดิน เป็นยาบำรุงหัวใจ ขับเหงื่อและขับปัสสาวะ การ ทดลองในสัตว์พบฤทธิ์ขับปัสสาวะ ลดไข้ ลดความดันโลหิต และลดการอักเสบ ^{๑๑} ที่อินเดียใช้ต้นของแห้วหมูแห้งต้มน้ำ กินแก้ไข้ ^{๑๒}
๕	น้ำผาด สะเดา	แก้ไข้	เปลือกต้นแก้ไข้และไข้มาลาเรีย เมล็ดเป็นยาฆ่าแมลง ^{๑๓} ยอดอ่อน ดอก ของสะเดาบ้านเป็นยาขมเจริญอาหาร

^๗ ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

^๘ พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, สมุนไพรก้าวใหม่ : แก้ไขปรับปรุงใหม่จากตำราวิทยาศาสตร์สมุนไพร,
พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พริ้นท์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๑.

^๙ ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๖.

^{๑๐} พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, สมุนไพรก้าวใหม่ : แก้ไขปรับปรุงใหม่จากตำราวิทยาศาสตร์สมุนไพร,
พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พริ้นท์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๗.

^{๑๑} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๗๗.

^{๑๒} สุภาภรณ์ ปิติพร, สมุนไพรอภัยเบครสืบสานภูมิปัญญาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :
ปรมัตถ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๓.

^{๑๓} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

ที่	สมุนไพร	สรรพคุณยา สมัยพุทธกาล	สรรพคุณยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน
			เปลือกราก ก้านใบ ใช้แก้ไข้มาลาเรีย ดอกบำรุงธาตุ ส่วน สะเดาอินเดียน เปลือกใช้เป็นยาขมเจริญอาหาร แก้ไข้ ก้าน ใบ เข้ายาแก้ไข้ และแก้ไข้มาลาเรีย เปลือกราก เป็นยาฝาด สมาน แก้ไข้ ^{๑๔}
๖	น้ำฝาด บอระเพ็ด	แก้ไข้	เถา เป็นยาแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้กระหายน้ำ แก้อ่อนใน ช่วย เจริญอาหาร ^{๑๕} แก้ไข้ เป็นยาอายุวัฒนะ ทำให้ร่างกาย แข็งแรงไม่เจ็บป่วยง่าย ^{๑๖} มีฤทธิ์ลดไข้ได้อย่างอ่อนและมีฤทธิ์ กดประสาท ^{๑๗} รสขมจัด เย็น ตำรายาไทยใช้แก้ไข้ทุกชนิด ขับเหงื่อ แก้กระหายน้ำ แก้อ่อนใน ^{๑๘} เถาหรือลำต้นสดแก้ ไข้ ^{๑๙}
๗	พริก	แก้ไข้	ผล ใช้ขับเสมหะ แก้ไข้ แก้ตานซาง ^{๒๐}

^{๑๔} พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, สมุนไพรก้าวใหม่ : แก้ไขปรับปรุงใหม่จากตำรายาศาสตร์สมุนไพร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พรินท์, ๒๕๓๗), หน้า ๙๘-๑๐๐.

^{๑๕} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธรรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๔.

^{๑๖} สุภาภรณ์ ปิติพร, สมุนไพรอภัยภูเบศรสืบสานภูมิปัญญาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร :
ปรมัตถ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

^{๑๗} พร้อมจิต ศรีลัมภ์ รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุลม วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ อาทร ริวไพบูลย์ (บรรณาธิการ),
สมุนไพรและยาที่ควรรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: อาร์ ดี พี, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๖.

^{๑๘} รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล พร้อมจิต ศรีลัมภ์ วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล วิชิต เปานิล สมภพ ประธานธรรารักษ์ และ
นพมาศ สุนทรเจริญนนท์ (บรรณาธิการ), สมุนไพร: ยาไทยที่ควรรู้ พิมพ์ครั้งที่พิเศษเนื่องในงานพระราชทาน
เพลิงศพ นายวัฒนา ชานนท์ เป็นกรณีพิเศษ, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภากการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๗๘.

^{๑๙} กองวิจัยและพัฒนาสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข; ดร.ณ ภัทรพลาย จา
รีย บันสิทธิ์ ญัตตรา จันทรสุวานิชย์ ประถม ทองศรีรักษ์ และ ชาตรี ชาญประเสริฐ (เรียบเรียง), สมุนไพรพื้นบ้าน
ฉบับรวบรวม, (ม.ป.ท., ๒๕๓๓), หน้า ๗๑.

^{๒๐} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่ว
กุล และ สมภพ ประธานธรรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ, พิมพ์
ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๕๒.

ที่	สมุนไพร	สรรพคุณยา สมัยพุทธกาล	สรรพคุณยาสมุนไพรไทยในปัจจุบัน
๘	สมอไทย	แก้ไข้	สมอไทย ผลดิบ เป็นยาระบาย ขับเสมหะ แก้บิด แก้ไข้ ^{๒๑} สมอไทยมีหลายรส การกินสมอไทยอย่างเดี่ยวเหมือนกัน สมุนไพรหลายอย่าง ซึ่งรสขม แก้ไข้ต่างๆ แก้ดีพิการ บำรุง น้ำดี ทำให้เจริญอาหาร แก้พิษโลหะ ถอนพิษผิดสำแดง ^{๒๒}
๙	สมอพิเภก	แก้ไข้	ผลโตเต็มที่ใช้เป็นยาระบาย ผลสุกและเปลือกใช้เป็นยาแก้ ท้องเดิน เป็นยาแก้ไข้ เจริญอาหาร ^{๒๓}
๑๐	มะขามป้อม	แก้ไข้	เนื้อผลแห้งหรือสด ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ผลแห้ง ต้มกิน แก้ไข้ น้ำคั้นผลสด แก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ มีวิตามินซีแก้ โรคเลือดออกตามไรฟัน ^{๒๔}
๑๑	ผลโกฐ	แก้ไข้	โกฐจุฬาลำพา ใบและช่อดอก แก้ไข้ที่มีผื่น เช่น หัด สุกใส โกฐสอ ราก แก้ไข้ ไอ หืด บำรุงหัวใจ โกฐก้านพร้าว ราก และเหง้า แก้ไข้ หอบ โกฐเชียง แก้ไข้ ไอ ขับลม บำรุง เลือด ^{๒๕}

จากตารางที่ ๑ จะเห็นว่าการใช้ยาในสมัยพุทธกาลนั้น ยาส่วนใหญ่เป็นทั้งอาหารและเป็นยา ซึ่งยังนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบัน และพบว่าสรรพคุณของยาตัวเดียวกันในสมัยพุทธกาลกับสมุนไพรไทยปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีสรรพคุณหลักใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้ จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้ามีความเป็นอัจฉริยด้านการรักษาโรคมามากแต่ครั้งพุทธกาลซึ่งการแพทย์ยังไม่เจริญเท่าปัจจุบัน

^{๒๑} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๐.

^{๒๒} สุภาภรณ์ ปิติพร, สมุนไพรอภัยภูเบศรสืบสานภูมิปัญญาไทย พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ประมัตต์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๕.

^{๒๓} พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, สมุนไพรก้าวใหม่ : แก้ไขปรับปรุงใหม่จากตำรายาศาสตร์สมุนไพร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พริ้นท์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๕.

^{๒๔} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๑.

^{๒๕} ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรลัมภ์, วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์ (บรรณาธิการ), สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกษชาติ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๗-๑๙๘.

นอกจากนี้ยังพบว่าพืชสมุนไพรต่างๆ ในประเทศอินเดียสมัยโบราณกับพืชสมุนไพรในประเทศไทยเป็นพืชชนิดเดียวกัน อาจเป็นเพราะอยู่ในภูมิภาคใกล้เคียงกัน มีภูมิอากาศเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืชพันธุ์ต่างๆ ใกล้เคียงกันด้วย

กล่าวได้ว่ายาสมุนไพรที่ชาวบ้านทั่วไปในท้องถิ่นแถบโลกตะวันออกใช้บริโภคเพื่อรักษาโรคมามีมาเป็นเวลาช้านานแล้วและใช้สืบทอดกันมาจนเป็นที่น่าเชื่อถือ

๔. พระอัจฉริยภาพของพระพุทธเจ้าด้านการแพทย์

จากเภสัชชันธกะ หมวดที่ว่าด้วยปัญญาเภสัชชกถา มูลาทิเภสัชชกถา และปิลินทวัจฉวัตถุ ที่กล่าวไว้ข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ พบว่าการบัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับยาและการรักษาของพระผู้มีพระภาค มีความละเอียดอ่อนและลึกซึ้งมาก กล่าวคือ พระผู้มีพระภาค ได้บัญญัติเกี่ยวกับตัวยา วิธีการใช้ยา วิธีการรักษา อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บยาและและการรักษา ลักษณะของอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับยาและการรักษา วิธีการปรุงยา เครื่องมือที่ใช้ในการทำยา รายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา รวมทั้งพระวินัยการรับประเคนยาและการปรับอาบัติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ตัวยา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับตัวยาที่ใช้รักษาโรคต่างๆ ดังนี้

แก้โรคดีซ่าน ใช้ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย

แก้ไข้ ใช้ สมุนไพรที่เป็นส่วนต่างๆ ของพืช เช่น

ราก ใช้ ขมิ้น ขิงสด ข่า

ใบ ใช้ ใบสะเดา ใบโมกมัน ใบขี้กา ใบแมงลัก ใบฝ้ายข

ผล ใช้ ลูกพลีลั้งคะ ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกศ

ยาง เช่น หิงคุ ยางเคี้ยวจากหิงคุ ยางเคี้ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดต้นตะ

ยางจากใบต้นตะ ยางจากก้านก้นตะ กายาน

แก้โรคหรืออาการอื่นๆ เช่น

แก้ไข้ ใช้ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง มันเหลวหมี มันเหลวปลา มันเหลวปลาฉลาม มันเหลวหมู มันเหลวลา

ดับกลิ่นตัว ใช้ มูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อม

แก้คัน ใช้ น้ำแป้งเมล็ดผักกาดชะล้างแผล

แก้พิษงู ใช้ คุถ มูตร เถ้า ดิน

แก้พิษยา ใช้ คุถ

แก้เสนห์ยาแฝด ใช้ น้ำละลายจากดินติดผาลไถ

แก้ท้องผูก ใช้ น้ำต่างดิบ

แก้ผอมเหลืองหรือดีซ่าน ใช้ น้ำสมอดองมูตรโค

แก้โรคผิวหนัง ใช้ของหอมลูปได้

เครื่องปรุงยา เช่น

ยาหยอดตา ใช้ หรดาลกลีบทอง เขม่าไฟ ไม้จันทน์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียง หัวหมู

๒. วิธีการใช้ยา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการใช้ยาหลากหลายวิธี ดังนี้

ฉันทหรือเจอน้ำมัน เช่น เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำมันเหลว รากไม้ น้ำฟาด ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้
เกลือต่างๆ

หยอดหรือทา เช่น ยาหยอดตา ยาทาแก้ปวดศีรษะ น้ำมันทาเท้า

ป้าย เช่น ยาป้ายตา

นัตถ์ เช่น ยานัตถ์

ลูบไล้ เช่น ของหอมแก้โรคผิวหนัง

สูดควัน เช่น สูดควันแก้โรคปวดศีรษะ หลังจากพินัตถ์ยาแล้วไม่หาย

รม เช่น รมด้วยกระโจมรมเหงื่อ รมด้วยใบไม้ หรือรมใหญ่ เพื่อแก้โรคลม

๓. วิธีการรักษาและการดูแลรักษา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับวิธีการรักษาและการดูแลรักษาหลายวิธี ดังนี้

การระบายโลหิตออกหรือกอกด้วยเขาสัตว์ แก้โรคลมขัดยอกตามข้อ

การผ่า เช่น การผ่าฝี การตัดเนื้องอกด้วยก้อนเกลือ

การดูแลรักษา เช่น การชะล้างแผลโดยใช้น้ำแ่่งเมล็ดผักกาดชะล้างแผลแก้คัน การใช้
ผ้าพันแผลกันน้ำมันไหลเยิ้ม การพอกแผลด้วยยางบดหรือยาพอก หรือหากแผลขึ้นให้รมด้วยควัน

๔. อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บยาและและการรักษา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บยาและและการรักษา ดังนี้

กลักยาตาและฝาปิด ใช้เก็บยาป้ายตาให้สะอาด

ไม้ป้ายตา ใช้ป้ายตาเพื่อให้สะอาดกว่าการใช้มือ

กล้องสูดควัน เพื่อให้สะดวกต่อการสูดควันแทนการใช้ฝ้ายซึ่งทำให้แสบจมูก

กระโจม สำหรับรมเหงื่อ

อ่างอาบน้ำ หลังจากรมเหงื่อ

ลักจัน สำหรับเก็บน้ำมันที่หุงแล้ว

เขาสัตว์ สำหรับกอกโลหิตที่เป็นพิษออกมาจากร่างกาย

๕. ลักษณะของอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับยาและการรักษา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติลักษณะของอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับยาและการรักษา ดังนี้

กลักยาตา ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ ทำ
ด้วยยางไม้ ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์

ไม้ป้ายยาตา ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยเปลือกสังข์

กล้องยานัตถ์ ทำด้วยกระดูก ทำด้วยเปลือกสังข์ และเป็นกล้องยานัตถ์มีหลอดคู่

กล้องสูดควัน ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้
ทำด้วยยางไม้ ทำด้วย ผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์

ลักจั่น ทำด้วยโลหะ ลักจั่นทำด้วยไม้ ลักจั่นทำด้วยผลไม้สำหรับเก็บน้ำมันที่หุงแล้ว

๖. วิธีการปรุงยา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับการปรุงยาเพื่อใช้รักษาโรคต่างๆ ดังนี้

๖.๑. บด ด้วยหิน เช่น บดรากไม้ด้วยหินก่อนฉน

๖.๒. ตำ โดยใช้ครกและสากหรือใช้เครื่องร่อนยาผง หรือใช้ผ้ากรองยาทำให้เป็นผงก่อนใช้ทา เช่น มูลโค ดินเหนียว กากน้ำย้อม

๖.๓. เจือน้ำ เช่น ใช้คูลเจือน้ำฉนแก้พิษยา

๗. เครื่องมือที่ใช้ในการทำยา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ทำยาดังนี้

๗.๑. หินบดและลูกหินบด สำหรับบดรากไม้

๗.๒. ครกและสาก เครื่องร่อนยาผง ผ้าร่อนยา เพื่อให้ได้ยาผงใช้สำหรับทา

๘. รายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรักษา ดังนี้

๘.๑. ฝาปิดกัลกยาตา เพื่อป้องกันฝุ่น

๘.๒. ด้ายถักผูกฝักกับกัลกยาตา เพื่อป้องกันฝาสูญหาย

๘.๓. ภาชนะสำหรับเก็บไม้ป้ายยาตา เพื่อรักษาความสะอาดของไม้ป้ายยาตา

๘.๔. ฤกษ์กัลกยาตา เพื่อความสะดวกในการเก็บและการรักษาความสะอาด

๘.๕. เชือกผูกกัลกยาตาเป็นสายสะพาย เพื่อให้สะดวกในการพกพา

๘.๖. ฝาปิดกล่องสุดคว้น เพื่อป้องกันสัตว์เล็กเข้าไปอาศัย

๘.๗. ฤกษ์กล่องสุดคว้นแบบฤกษ์คู่ เพื่อป้องกันกล่องกระทบกัน

๘.๘. เชือกผูกกล่องสุดคว้นเป็นสายสะพาย เพื่อให้สะดวกในการพกพา

๙. พระวินัยการรับประเคนยาและการปรับอาบัติ

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับการรับประเคนยาและการปรับอาบัติ ดังนี้

ทรงอนุญาตให้ฉนเภสัช 5 ก่อนเที่ยงวัน แต่ภิกษุอาพาธหนักขึ้นเพราะอาหารไม่ย่อย จึงทรงอนุญาตให้ฉนได้ก่อนเที่ยงวันและหลังเที่ยงวัน

ทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา ที่รับประเคนก่อนเที่ยงวัน เจียวและกรองก่อนเที่ยงวัน ให้ฉนอย่างน้ำมัน ไม่ต้องอาบัติ แต่ถ้ารับประเคน เจียว และกรองหลังเที่ยงวันข้อใดข้อหนึ่งต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงอนุญาตรากไม้ที่เป็นยา น้ำฝาดที่เป็นยา ใบไม้ที่เป็นยา ผลไม้ที่เป็นยา ยางไม้ที่เป็นยา เกลือที่เป็นยา รับประเคนเก็บไว้ได้ตลอดชีวิต ฉนเมื่อจำเป็น ถ้าไม่จำเป็น ภิกษุฉน ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงอนุญาตยามหาวิภัง ๔ อย่าง คือ คุล มูตร เถ้า และดิน รับประเคนเมื่อมีกัมปัยการก ถ้าไม่มีกัมปัยการก ให้หิบบเองได้

ทรงอนุญาตน้ำดื่มเจือคูลแก้ยาพิษ โดยทรงอนุญาตคูลที่ภิกษุหิบบไว้ขณะกำลังถ่ายเป็นอันประเคนแล้ว จึงไม่ต้องรับประเคนอีก

ภิกษุรับเภสัช ๕ แล้วจะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงเกินให้ปรับอาบัติตามธรรม จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าพระผู้มีพระภาคเป็นผู้มีพระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์ เป็นอย่างมาก แม้เนื้อหาจากพระไตรปิฎกที่นำมาวิเคราะห์เพียงน้อยนิด ยังแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์มีพระอัจฉริยภาพทั้งเรื่องยา การรักษา อุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา และอื่นๆ นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังเน้นในเรื่องการรักษาความสะอาดสิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญทางการแพทย์อีกด้วย

ที่สำคัญ พระพุทธองค์ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะของอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ทรงอนุญาตให้ใช้อุปกรณ์ที่มีราคาแพง เช่น กลักยาตาต้องทำด้วย งา เขา เปลือกสังข์ ห้ามทำด้วยทอง หรือเงิน หรือวัสดุที่มีราคาแพง เพื่อสอนพระภิกษุสงฆ์ให้ใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่าย และใช้อุปกรณ์ต่างๆ อย่างสมถะตามความจำเป็น เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพระภิกษุด้วยกันเองและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคฤหัสถ์

พระพุทธองค์ยังได้บัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกให้พระภิกษุในการดูแลรักษาตนเอง เช่น ทรงบัญญัติเรื่องฝาปิดกลักยาตา ด้ายผูกฝากับกลักยาตา ถูใส่กลักยาตา สายสะพายกลักยาตา และอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์เอาใจใส่ต่อชีวิตความเป็นอยู่และสุขภาพของพระภิกษุแม้เรื่องเล็กๆ น้อยๆ

ในส่วนของการรับประเคนและการปรับอาบัติ โดยทั่วไปแล้วพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้รับประเคนและเก็บไว้ฉันได้ตลอดชีวิต และยังอนุโลมให้ฉันเภสัชบางอย่างได้หลังเที่ยงวันแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์มีความห่วงใยในสุขภาพของพระภิกษุเป็นอย่างมาก

กล่าวได้ว่าพระพุทธองค์ทรงเป็นห่วงและเห็นความสำคัญด้านสุขอนามัยและสุขลักษณะของพระภิกษุสงฆ์ พระวินัยที่บัญญัติขึ้นช่วยให้พระภิกษุสงฆ์สามารถดูแลและรักษาสุขภาพให้หายจากอาการป่วยไข้ได้ได้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างเหมาะสม นับได้ว่าพระพุทธองค์มีพระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์อย่างแท้จริง

๕. สรุป

พระผู้มีพระภาค ได้บัญญัติพระวินัยที่เกี่ยวข้องกับเภสัชไว้ในหมวด เภสัชชขันธกะ บทความฉบับนี้ได้นำมาแสดงไว้ ๓ เรื่องคือ ปัญจเภสัชชกถา มุลาทิเภสัชชกถา และปิลินทวิจฉวัตถุ ซึ่ง จากข้อบัญญัติที่แสดงไว้และการเปรียบเทียบสรรพคุณยาในสมัยพุทธกาลกับยาสมุนไพรในปัจจุบัน รวมถึงการวิเคราะห์พระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์ที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวได้ว่า

๑. พระพุทธองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านการใช้ยาและการรักษา ยาส่วนมากเป็นสมุนไพรที่หาได้ง่าย และเป็นทั้งอาหารและยาที่ชาวบ้านทั่วไปในท้องถิ่นแถบโลกตะวันออกใช้บริโภคเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพตั้งแต่สมัยพุทธกาล แม้ในปัจจุบันยังใช้กันทั่วไป

๒. พระพุทธองค์ทรงเอาใจใส่ต่อพระสาวกในด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ ขณะเดียวกัน พระพุทธองค์ไม่ละเลยความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของสงฆ์และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคฤหัสถ์ ในเรื่องการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามในการเก็บรักษา ยา และการใช้อุปกรณ์ต่างๆ เกี่ยวกับยา การรักษาที่เหมาะสม รวมถึงการรับประเคนยาในเวลาที่ถูกต้องเหมาะสม

๓. แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงสั่งสอนสาวกทั้งหลายให้เป็นคนดี มีจิตใจที่ดี และเห็นถึงสังขารของชีวิตว่า จะต้องพบกับความแก่ ความเจ็บ และความตายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นกระแสไหลไม่หยุด จนไม่น่ายึดถือ ไม่น่าเอา แต่เมื่อคราวภิกษุอาพาธก็มีไข้ว่าพระพุทธองค์จะทรงใช้ธรรมโอสถเพียงอย่างเดียว พระพุทธองค์ยังคงอนุญาตให้ใช้ยาที่มีอยู่ในขณะนั้นมารักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ เพื่อบรรเทาความเจ็บป่วยด้วย

กล่าวโดยสรุป สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่เพียงแต่ทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้มีคุณธรรมทางด้านจิตใจเท่านั้น แม้ในด้านสุขภาพร่างกาย พระพุทธองค์ก็ทรงให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ นั่นคือกายกับใจต้องไปด้วยกัน หากกายมีปัญหา ใจก็มีปัญหาตามไปด้วย ดังนั้น ภาวธรรมจึงต้องดูแลหรือรักษาสุขภาพโดยคำนึงถึงทั้งสองส่วนให้สมดุลกัน ทั้งหมดนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพด้านการแพทย์ของพระพุทธองค์ได้อย่างชัดเจน

๖. กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง) รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน เป็นอย่างสูง ที่ให้คำแนะนำในการจัดทำบทความฉบับนี้

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ :

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๔.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๕.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- กองวิจัยและพัฒนาสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข; ดร.ณ ฤทธิ์พรพลาย จารีย์ บันลือทัย ญัตติตรา จันทรสุวานิชย์ ประถม ทองศรีรักษ์ และ ชาตรี ชาญประเสริฐ (เรียบเรียง). **สมุนไพรพื้นบ้านฉบับรวม.** ม.ป.ท., ๒๕๓๓.
- ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล; พร้อมจิต ศรีลัมภ์ วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ สมภพ ประธานธูรารักษ์. (บรรณาธิการ). **สารานุกรมสมุนไพรเล่ม ๑ สมุนไพรสวนสิริรุกขชาติ.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. พิมพ์ครั้งที่ ๗.

กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๕๔.

พร้อมจิต ศรลัมภ์ รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุลม วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล และ อาหาร รั้วไพบูลย์ (บรรณาธิการ).

สมุนไพรและยาที่ควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: อาร์ ดี พี, ๒๕๓๒.

เพยาวี เหมือนวงษ์ญาติ. สมุนไพรก้าวใหม่ : แก้ไขปรับปรุงใหม่จากตำราวิทยาศาสตร์สมุนไพร.

พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ที.พี.พรินท์, ๒๕๓๗.

รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล พร้อมจิต ศรลัมภ์ วงศ์สถิตย์ ฉั่วกุล วิชิต เปานิล สมภพ ประธานธูรรักษ์

และ นพมาศ สุนทรเจริญนนท์ (บรรณาธิการ). สมุนไพร: ยาไทยที่ควรรู้ พิมพ์ครั้งที่พิเศษ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายวัฒนา ชานนท์ เป็นกรณีพิเศษ.

กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์, ๒๕๔๕.

สุภาภรณ์ ปิติพร. สมุนไพรอภัยภูเบศรสืบสานภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

ปรมัตถ์การพิมพ์, ๒๕๔๗.

การเขียนรายงานการวิจัย: คุญประกอบการอค์ความรู้สู่สาธารณชน
 The Writing for Research Report: A Body of Knowledge
 Distribution to Public

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา *

บทคัดย่อ

การเขียนรายงานการวิจัยเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการสุดท้ายของการวิจัยที่มีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการเขียนรายงานการวิจัยจะประกอบไปด้วยโครงสร้าง ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิง ซึ่งในแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น การวิจัยที่ไม่มีการเขียนรายงานการวิจัย จะไม่ก่อให้เกิดผลใดๆ เลย ซึ่งผลจากรายงานการวิจัยจะก่อให้เกิดประโยชน์ มีคุณูปการในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณชน

การเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยควรยึดรูปแบบของสถาบันการศึกษาหรือรูปแบบของหน่วยงานที่ให้ทุนเป็นหลัก แต่ถึงกระนั้นรายงานการวิจัยที่ดีก็ยังคงต้องยึดหลักการแบบแผนตามสากลนิยมอยู่เช่นเดิม

คำสำคัญ: รายงานการวิจัย, องค์ความรู้

ABSTRACT

The writing for research report is very important in the steps or end of process. The components of the research report were 3 sections as follows : surface , content and reference that in each section were important. The research without research report was not useful, In the other hand the research report was usefulness for spread out of the body of knowledge to public. The writing for research report, the researcher should follow the academic format or the institute where there was sponsor, Even though the proper research report should follow universal format too.

Keywords : Research Report, Body of Knowledge

๑. บทนำ

การเขียนรายงานการวิจัย เป็นการเผยแพร่ผลงานการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและค้นคว้ามาให้ปรากฏสู่สาธารณชน อันถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญและมีประโยชน์อย่าง

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มากทั้งต่อผู้วิจัยและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การเขียนรายงานการวิจัยเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการทางวิชาการและการวิจัย เพราะมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอข้อมูล จากการศึกษา ค้นคว้า การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ได้ ทำการศึกษาและค้นคว้ามานำมาในรูปแบบการเขียนและตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งรูปแบบของการเขียนและการเผยแพร่ นั้นอาจจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับแหล่งที่ให้ทุนในการศึกษาวิจัย สถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการทำวิจัย จะเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการเขียนรายงานการวิจัยและการนำเสนอผลงานการวิจัยต่อไป

๒. ความหมายและความสำคัญของรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานการวิจัยเป็นการนำเสนอข้อค้นพบในการค้นคว้าวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามกระบวนการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่วัตถุประสงค์ของการวิจัยไปจนถึงขั้นตอนในการวิเคราะห์แปลผลการวิจัย โดยในทุกขั้นตอนจะมีการเรียบเรียงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนอย่างมีระบบ ระเบียบตามแบบแผนสากลนิยมและหลักเกณฑ์ทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน

ในการเขียนรายงานการวิจัยใดๆ มีความสำคัญ ดังนี้^๑

๑) เป็นเอกสารทางวิชาการที่ก่อให้เกิดการขยายขอบเขตองค์ความรู้ โดยที่ในศาสตร์ใดๆ ที่ถ้ามีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่อง และหลากหลาย จะทำให้ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นได้รับการอธิบายชี้แจงให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒) ก่อให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพ/ศาสตร์ให้มีมาตรฐานที่สูงขึ้น เนื่องจากมีการศึกษาค้นคว้าแล้วได้มีการจดบันทึกข้อมูลไว้ให้บุคคลในวิชาชีพ/ศาสตร์รุ่นต่อไปได้มีการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๓) เป็นสื่อกลางระหว่างผู้วิจัยกับผู้สนใจในประเด็นเดียวกันได้รับทราบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อร่วมกันในการพัฒนาวิชาชีพ/ศาสตร์นั้นๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

๓. หลักทั่วไปในการเขียนรายงานการวิจัย

ในการเขียนรายงานวิจัยมีประเด็นที่ควรตระหนักดังต่อไปนี้^๒

๑) **ความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา** ในรายงานวิจัยที่เขียนจะต้องมีเนื้อหาสาระที่สำคัญๆ ครบถ้วน ซึ่งได้แก่ ปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิจัยที่ตอบปัญหา และวัตถุประสงค์การวิจัย ประเด็นเหล่านั้นล้วนมีความสำคัญที่จะสื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้งานวิจัย ทราบว่าผู้วิจัยทำวิจัยในเรื่องใด (ต้องการหาคำตอบให้กับปัญหาใด) ทำวิจัยเพื่ออะไร ทำวิจัยอย่างไร และได้ผลวิจัยเป็น

^๑ กฤติยา วงศ์ก้อน, ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๗.

^๒ รัตน์ บัวสนธ์, **ปรัชญาวิจัย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอเชียแปซิฟิกพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓๒ – ๒๓๓.

ประการใด ดังนั้น การเขียนรายงานวิจัยจึงต้องพิจารณาให้ครอบคลุมในประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนี้

๒) ความต่อเนื่องกลมกลืน นอกจากในรายงานวิจัยที่เขียนจะต้องมีความสมบูรณ์ครบถ้วนของเนื้อหาตามประเด็นต่างๆ ที่กล่าวแล้ว การเขียนให้เกิดความเชื่อมโยงสอดคล้อง เป็นเหตุเป็นผลกันในประเด็นและระหว่างประเด็นเหล่านี้ นับว่ามีความสำคัญไม่น้อย เพราะถ้าไม่ระมัดระวังก็อาจเกิดความขัดแย้ง ไม่สอดคล้องกันระหว่างข้อความที่เขียนในแต่ละประเด็น อาทิ ข้อความที่เขียนระหว่างปัญหาการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยไม่ต่อเนื่องสอดคล้องกัน กล่าวคือ ปัญหาการวิจัยกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ในขณะที่วัตถุประสงค์การวิจัยเขียนไว้อีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ เขียนไปคนละทางกัน นอกจากนั้นแล้ว ภาษาที่ใช้ในการเขียนถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ควรจะต้องมีความกลมกลืนสม่ำเสมอตลอดรายงานวิจัย เช่น คำว่าความเที่ยงตรงหรือความตรง (Validity) และความเชื่อมั่นหรือความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือการวิจัย ถ้าจะใช้คำว่าความเที่ยงตรง ก็ต้องใช้คำนี้ตลอดรายงานมิใช่ใช้คำว่า “ความเที่ยงตรง” บ้าง “ความตรง” บ้าง และถ้าใช้คำว่า “ความเที่ยงตรง” ก็ต้องใช้คู่กับคำว่า “ความเชื่อมั่น” มิใช่ “ความเที่ยง” หรือถ้าจะใช้คำว่า “ความตรง” ก็ต้องใช้คู่กับว่า “ความเที่ยง” ทำนองนี้ เป็นต้น การใช้ภาษาเขียนรายงานการวิจัยที่มีความต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลระหว่างข้อความและความสม่ำเสมอของภาษาที่ใช้เขียนก็นับว่ามีความสำคัญที่จะทำให้รายงานวิจัยนั้นน่าอ่านเป็นอย่างมาก

๓) ความชัดเจน กระชับไม่คลุมเครือวุ่นวาย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการเขียนรายงานวิจัย ก็คือการใช้ภาษาเพื่อสื่อความกับผู้อ่านโดยที่ภาษาที่เขียนนั้น จะต้องมีความชัดเจน สื่อความอย่างตรงไปตรงมา อย่าเขียนโดยใช้ภาษาที่คลุมเครือ เขียนวุ่นวายแล้วต้องตีความจึงจะเข้าใจในสิ่งที่เขียนหรือบางครั้งเมื่อพยายามตีความแล้วก็ยังไม่สามารถจะเข้าใจได้ การเขียนรายงานวิจัยไม่จำเป็นต้องใช้สำนวนโวหารที่ดูให้สูงส่ง ยกเว้นคำบางคำที่เป็นศัพท์เทคนิคเฉพาะเท่านั้น ที่อาจจำเป็นต้องใช้บ้าง นักวิจัยต้องเลือกใช้ภาษาที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายๆ ยกตัวอย่างการใช้ภาษาแปลผลวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติในทำนองที่ว่า “วิธีสอนสองวิธีทำให้ผมสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑” หรือ คำว่า “มีความสัมพันธ์ในระดับสูงและเป็นไปในทางบวกระหว่างผลการเรียนวิชาภาษาไทยกับผลการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ” การเขียนเช่นนี้ ถ้าเขียนให้นักวิจัยด้วยกันอ่านก็ไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด แต่ถ้าเขียนเพื่อสื่อความต่อสาธารณชนก็ควรจะต้องปรับให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น อาจเขียนเสียใหม่ว่า “วิธีสอนสองวิธีทำให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนวิชาวิจัยแตกต่างกันจริง” หรือ “ผลการเรียนวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษจะเกี่ยวข้องกันในลักษณะที่ว่าถ้าเรียนวิชาภาษาไทยได้ดีแล้วก็จะเรียนวิชาภาษาอังกฤษได้ดีด้วยเช่นกัน” ทำนองนี้เป็นต้น

๔) ความถูกต้อง การเขียนรายงานวิจัยจะต้องระมัดระวังให้มีความถูกต้องเป็นอย่างมาก ทั้งที่เป็นความถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งได้แก่ แบบแผนการวิจัย การเก็บข้อมูล การใช้เทคนิควิธีวิเคราะห์ข้อมูล การแปลและสรุปผลการวิจัย ความถูกต้องในการอ้างอิง แหล่งที่มา ตลอดจนความถูกต้องการจัดพิมพ์ เรียงลำดับเนื้อหา เลขหน้า เป็นต้น

ประเด็นเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักวิจัยพึงตรวจสอบในการเขียนรายงานวิจัย เพื่อเผยแพร่ผลวิจัยของตนให้เป็นที่รับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ไม่ว่าจะรายงานวิจัยที่เขียนนั้นจะเป็นแบบใดก็ตาม แต่ประเด็นที่กล่าวนี้ก็เป็นหลักทั่วไปที่นักวิจัยจะต้องนำมายึดถือปฏิบัติ ถ้าประสงค์จะให้งานวิจัยของตนมีคุณค่ายิ่งขึ้น

๔. ประเภทของรายงานการวิจัย

รายงานทางการวิจัยที่สำคัญๆ อาจแบ่งได้เป็น ๕ ประเภทดังนี้^๓

๑) **โครงเสนอการวิจัย (Research Proposal)** เป็นแผนงาน โครงการและกลวิธีในการทำวิจัยที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อบอกให้ทราบว่าจะทำวิจัยในประเด็นปัญหาการวิจัยเรื่องอะไร ทำไมจึงเลือกทำวิจัยในประเด็นปัญหาการวิจัยนั้น และจะทำวิจัยหรือหาคำตอบในประเด็นปัญหาการวิจัยนั้น ได้อย่างไร

๒) **สารนิพนธ์ (Independent Study Report)** เป็นรายงานการศึกษาอิสระอาจจะมีลักษณะเป็นการทบทวนวรรณกรรม กรณีศึกษา การทำโครงการ หรือการทำวิจัยในขอบเขตเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจงก็ได้ ซึ่งเนื้อหาสาระและวิธีการจะต้องจัดทำอย่างมีระบบระเบียบและมีเหตุผล เช่นเดียวกับการทำวิจัย และจัดทำรายงานขึ้นเพื่อเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

๓) **วิทยานิพนธ์ (Thesis) ดุษฎีนิพนธ์ (Dissertation)** เป็นรายงานการค้นคว้าวิจัยที่เรียบเรียงขึ้นอย่างละเอียดรอบคอบ มีเหตุ มีผล ตามขั้นตอนระเบียบวิธีการวิจัย เพื่อใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญ ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทหรือปริญญาเอกหรือดุษฎีบัณฑิต

๔) **รายงานการวิจัย (Research Paper or Report)** เป็นรายงานการค้นคว้าวิจัยที่เรียบเรียงขึ้นอย่างมีระบบ ระเบียบ มีเนื้อหาสาระอย่างละเอียด สมบูรณ์ พิมพ์เผยแพร่เป็นเล่มโดยเฉพาะ

๕) **บทความวิจัย (Research Article)** เป็นรายงานเชิงวิเคราะห์ที่เรียบเรียงขึ้นในลักษณะบทความที่สั้น กระชับ ชัดเจน แต่มีเนื้อหาสาระครบถ้วน เพื่อเสนอผลงานที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย และส่งลงพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ โดยทั่วไปจะกำหนดความยาวของเนื้อหา จำนวนตารางหรือภาพประกอบ

นอกจากนี้ ยังมีรายงานทางการวิจัยบางประเภท เช่น

๑) **รายงานความก้าวหน้า (Progress Report)** เป็นรายงานที่จัดทำขึ้นหลังจากได้ทำวิจัยไปแล้วส่วนหนึ่ง เป็นรายงานเพื่อให้ ผู้ให้ทุนสนับสนุนทราบ ตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน ซึ่งการทำวิจัยแต่ละเรื่อง อาจจะมีรายงานความก้าวหน้าหลายฉบับก็ได้ และแต่ละฉบับเนื้อหาที่จะแตกต่างกัน

๒) **รายงานการวิจัยเบื้องต้น (Preliminary Report)** เป็นรายงานที่ได้ทำวิจัยเสร็จสมบูรณ์แล้ว แต่ยังไม่ได้พิมพ์เผยแพร่หรือพิมพ์เผยแพร่เฉพาะกลุ่ม เช่น ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขบางส่วนให้สมบูรณ์มากขึ้น

^๓บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔ - ๑๕.

๓) รายงานสรุปผลการวิจัย (Summary Report) เป็นรายงานที่นำเสนอเฉพาะส่วนที่เป็นสาระสำคัญเท่านั้น แต่มีรายละเอียดเนื้อหาครบถ้วน สมบูรณ์มักใช้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หรือดุษฎีนิพนธ์

๔) รายงานการทำวิจัยสำหรับผู้บริหาร (Report for Executives) เป็นรายงานที่เขียนขึ้นเพื่อผู้บริหารโดยเฉพาะ จะไม่มีรายละเอียดของวิธีการทำวิจัย มีแต่หลักการและข้อสรุป (Conclusion) ของผลการวิจัยกับข้อเสนอแนะเท่านั้น

๕. จุดมุ่งหมายการเขียนรายงานผลการวิจัย

การเขียนรายงานการวิจัยมีจุดมุ่งหมายดังนี้^๔

๑) เพื่อบอกให้ผู้อ่านทราบถึงรายละเอียดของการวิจัยที่ทำทุกขั้นตอน ตั้งแต่รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาการวิจัย ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีส่วนทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวความคิดในการทำวิจัย ระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนผลการวิจัยที่ได้ค้นพบจากการวิจัย

๒) เพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิง สำหรับการศึกษาค้นคว้าต่อไป เนื่องจากผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นสิ่งที่ยังไม่มีผู้ใดค้นพบมาก่อน การเขียนรายงานการวิจัยเป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นเอกสารทางวิชาการที่สามารถใช้อ้างอิงสำหรับการค้นคว้าต่อไปได้

๓) เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้แก้ปัญหา ความรู้จากการค้นพบโดยการวิจัยจะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างกว้างขวางหากได้มีการเผยแพร่

๔) ทำให้ประหยัดทั้งเวลา แรงงานและงบประมาณในการศึกษาค้นคว้า หากเกิดปัญหาทำนองเดียวกันกับที่มีผู้ทำวิจัยมาก่อน ก็อาจสามารถนำผลการวิจัยมาใช้แก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องทำวิจัยซ้ำ หรือหากจะทำวิจัยใหม่ก็จะมีแนวโน้มในการทำวิจัยทำให้ประหยัดเวลาในการศึกษา

๕) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการทำวิจัยต่อไป โดยทั่วไปแล้วรายงานการวิจัยมักเสนอปัญหาที่ผู้วิจัยควรทำต่อเนื่องไปกับปัญหานั้นไว้ตอนท้ายของรายงาน เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์

๖. หลักในการเขียนรายงานวิจัย

การเขียนรายงานการวิจัยที่ดีเปรียบได้เหมือนการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวยงาม มีสง่าเหมาะสมและเป็นทีสะดุดตาแก่ผู้พบเห็น ในทางตรงกันข้าม ถ้ารายงานวิจัยทำได้ไม่ดีถือได้ว่าเป็นความล้มเหลวของผู้วิจัย ดังนั้นในหัวข้อต่อไปนี้จึงจะขอแนะนำหลักในการเขียนรายงานวิจัยที่ดีที่จะเพิ่มสีสันและเสน่ห์ให้กับงานวิจัย

๑) ใช้สำนวนที่อ่านเข้าใจง่าย ไม่แปลกพิสดาร ควรใช้สรรพนามแทนตัวเองว่าผู้วิจัย

๒) ต้องเขียนให้อยู่ในรูปของอดีต เพราะรายงานการวิจัยเป็นการบอกเล่าเหตุการณ์ดำเนินการวิจัยที่เกิดขึ้นผ่านมาแล้ว

^๔ ภัทรา นิคมานนท์, ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๕.

- ๓) ใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักภาษา ตรวจสอบตัวสะกดต่างๆ ให้ถูกต้อง ตรวจสอบเลขหน้าสารบัญให้ตรงกับเลขหน้าในเล่ม
- ๔) เนื้อหาที่นำเสนอต้องถูกต้อง ตรงประเด็นและครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๕) การเขียนผลการวิจัยต้องเสนอตามความเป็นจริงที่ได้มา ผู้วิจัยต้องไม่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัวลงไป ถ้าต้องการแสดงความคิดเห็นให้นำเสนอไว้ในส่วนของการอภิปรายผล
- ๖) จัดเรียงลำดับเนื้อหาให้เหมาะสม ไม่วกวนจนน่าเวียนหัว ต้องมีการเชื่อมโยงเนื้อหาในแต่ละช่วงให้เข้ากันมีความกลมกลืนเป็นเรื่องเดียวกัน
- ๗) ใช้สำนวน ภาษา คำศัพท์ แบบใดควรใช้แบบนั้นตลอดการนำเสนอ มีความคงเส้นคงวาในการนำเสนอ
- ๘) จัดองค์ประกอบของการสื่อความหมายให้เหมาะสม เช่น การใช้แผนภูมิ รูปภาพ ตาราง กราฟ เพื่อช่วยสื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น
- ๙) การอ้างอิงข้อมูลใดๆ ควรมีแหล่งที่มา ใช้แหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและต้องคำนึงถึงความทันสมัยของข้อมูลที่ใช้ในการอ้างอิงด้วย^๕

๗. ลักษณะสำคัญของรายงานการวิจัยที่ดี

- ๑) มีทฤษฎีมารองรับ ในการศึกษาวิจัยควรมีรายละเอียดของเนื้อหาที่มีหลักการหรือทฤษฎีมารองรับอย่างเหมาะสม โดยที่หลักการหรือทฤษฎีนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้นๆ และต้องตรงกับเนื้อหาวิจัยที่ศึกษาด้วย
- ๒) การแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัย ผู้วิจัยจะต้องมีการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมจากหลักการหรือทฤษฎี เพื่อที่จะแสดงจุดเด่นให้ต่างจากงานวิจัยที่ได้ทำมาแล้ว
- ๓) ความถูกต้อง รายงานที่ดีจะต้องมีความถูกต้องในข้อเท็จจริง ในการสรุปหรือให้ความคิดเห็นจะต้องไม่ผิดเพี้ยนหรือมีอคติกับข้อเท็จจริง นอกจากนี้การใช้ภาษาจะต้องเหมาะสมและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
- ๔) ความชัดเจน ผู้วิจัยจะต้องมีความชัดเจนในการใช้ภาษารวมไปถึงลำดับขั้นตอนการนำเสนอเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กัน
- ๕) ความเหมาะสม รายงานที่ดีจะต้องมีความเหมาะสมในด้านการจัดรูปแบบการเขียนรายงาน คือจะต้องมีความสม่ำเสมอ เป็นระเบียบสวยงามไม่ซ้ำซ้อน และไม่ทำให้อ่านเกิดความสับสน
- ๖) ความมีจรรยาบรรณ กรณีที่ข้อความหรือความคิดเห็นที่ปรากฏอยู่ในรายงานการวิจัย นำมาจากผู้อื่น ควรมีการอ้างอิงเจ้าของข้อความหรือความคิดเห็นนั้นด้วย และควรมีความซื่อสัตย์ต่อ

^๕ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑๘.

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล คือในการรายงานผลก็ควรรายงานตามความเป็นจริงที่ปรากฏ^๖

๘. การวางแผนการเขียนรายงาน

การเขียนรายงานเป็นการประมวลความคิดอย่างมีระบบ จึงต้องมีการวางแผนการเขียน ตั้งแต่การวางโครงเรื่อง กำหนดแนวคิด และกำหนดวัตถุประสงค์

๑. การวางโครงเรื่อง โครงเรื่องเป็นสิ่งที่กำหนดขอบข่ายเนื้อหาของรายงาน ทั้งยังช่วยให้เนื้อหาต่อเนื่องตามลำดับ ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษาค้นคว้า การเขียนโครงเรื่องนิยมจัดแบ่งเป็นหัวข้อ มีหัวข้อใหญ่ที่ใช้เลขกำกับหลักเดียว หัวข้อรองใช้เลขกำกับสองหลัก หัวข้อย่อยใช้เลขกำกับสามหลัก ทุกหัวข้อต้องสัมพันธ์กัน

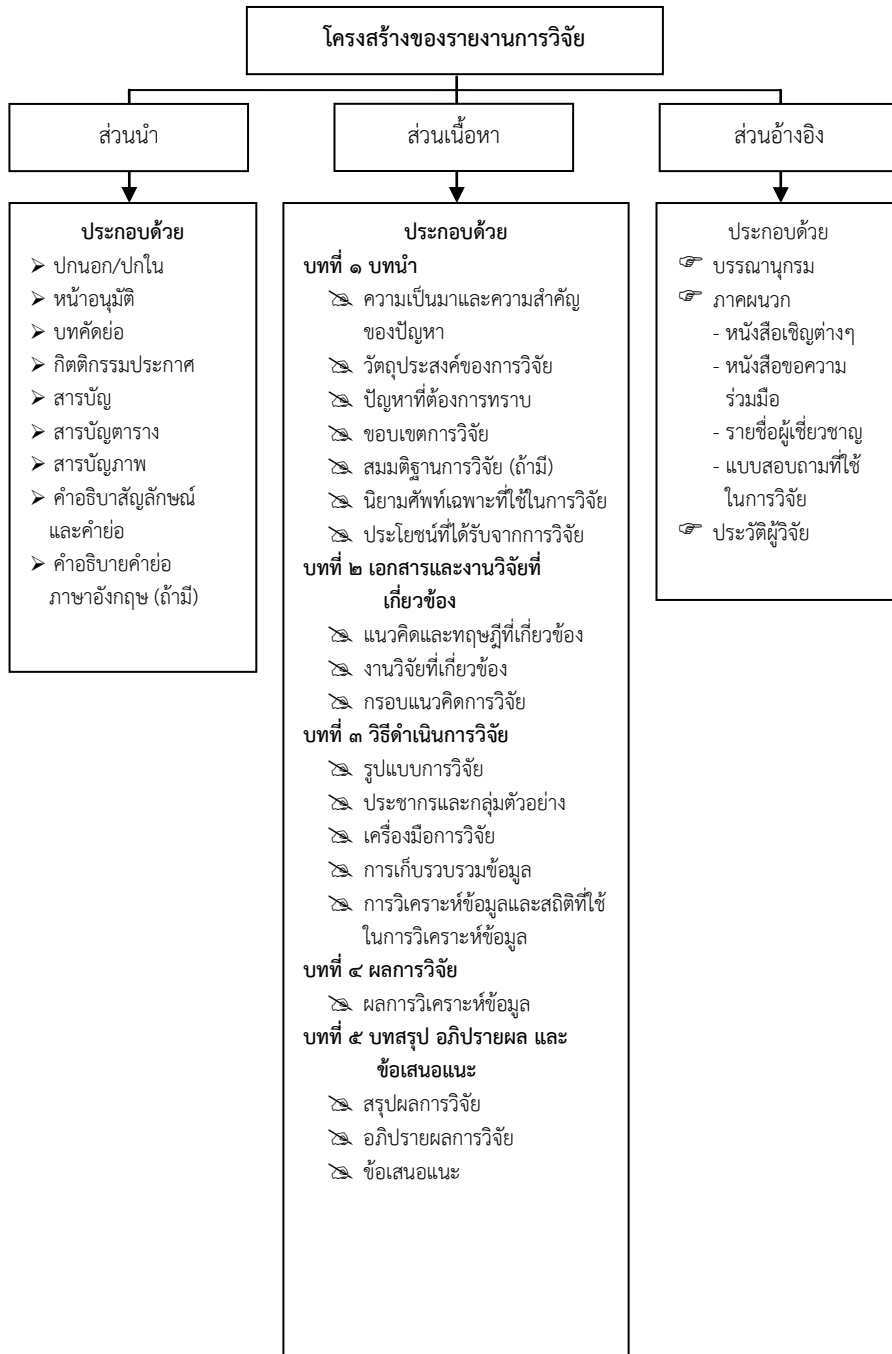
๒. การกำหนดแนวคิด แนวคิดหรือมโนคติ (Concept) เป็นข้อความที่แสดงแก่นหรือเป้าหมายเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อสรุปรวมและข้อแตกต่างเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยครอบคลุมข้อเท็จจริง กฎ ทฤษฎี ประเด็นการสรุปสาระสำคัญ และข้อความที่มีลักษณะรวบยอด การเขียนรายงาน ผู้เขียนควรกำหนดแนวคิดสำหรับหัวข้อใหญ่แต่ละหัวข้อ เพื่อเน้นแก่นและเป้าหมายแต่ละเรื่อง แนวคิดแต่ละข้อจะสัมพันธ์กันและลำดับตามเนื้อเรื่อง เมื่อเขียนเนื้อหา ผู้เขียนจะต้องไม่ลืมเป้าหมายที่กำหนดไว้จากแนวคิดนี้ โดยขยายความหรือเสริมแนวคิดให้ละเอียดชัดเจน

๓. การกำหนดวัตถุประสงค์ ผู้เขียนรายงานจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนว่า จะเขียนรายงานนี้เพื่อต้องการเสนอสิ่งใด การเขียนรายงานจึงมีแนวทางในการศึกษาค้นคว้า และการนำเสนอที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะของวัตถุประสงค์ก็ควรแสดงพฤติกรรมที่ชัดเจนประกอบเนื้อหาแต่ละประเด็น เช่น อธิบาย บ่งชี้ ยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ เสนอแนะ รวบรวม แยกแยะ สรุปผล ฯลฯ

๙. โครงสร้างของรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานวิจัยมีโครงสร้างตามหลักสากลที่ยึดถือโดยทั่วไปอยู่ ๓ ส่วน คือ ส่วนประกอบตอนต้น ส่วนประกอบด้านเนื้อหา และส่วนประกอบตอนท้าย ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวเป็นภาพกว้างๆ ในการเขียนรายงานการวิจัยโดยทั่วไป แต่ถ้าเป็นวิทยานิพนธ์ หรืองานการค้นคว้าอิสระ ผู้วิจัยจะต้องยึดระเบียบการเขียนของสถาบันนั้นๆ เพื่อให้การเขียนมีรูปแบบตามที่แต่ละสถาบันกำหนดไว้เป็นหลัก ดังแผนภาพที่ ๑

^๖ชูติระ ระบอบและคณะ, ระเบียบวิธีวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๔ - ๒๒๕.

แผนภาพที่ ๑ แสดงโครงสร้างของรายงานการวิจัย

๑๐. ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัย

การเขียนรายงานทางการวิจัยอาจแบ่งเป็นขั้นตอน เพื่อสะดวกในการเขียนได้ดังนี้^๗

^๗บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์, หน้า ๑๖ - ๑๗.

๑) **กำหนดหัวเรื่อง** ชั้นแรกจะต้องกำหนดหรือตั้งชื่อหัวเรื่องก่อนว่าจะเขียนในเรื่องอะไร ซึ่งอาจจะใช้ชื่อเรื่องที่เป็นหัวเรื่องของโครงการวิจัยที่ได้ทำเสนอไว้ก่อน หรือตั้งใหม่ให้เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะเสนอเฉพาะในตอนนั้นๆ ก็ได้ การทำวิจัย ๑ เรื่อง อาจเขียนรายงานได้หลายเรื่อง

๒) **กำหนดขอบเขตและทำความเข้าใจหัวเรื่อง** จากหัวเรื่องก่อนเขียนจะต้องกำหนดขอบเขตของหัวเรื่องให้ชัดเจนว่า ต้องการเสนอกว้างขวางแค่ไหนจะเสนออะไรบ้าง และอะไรบ้างที่จะไม่เสนอ เมื่อกำหนดขอบเขตได้แล้ว ต่อไปต้องทำความเข้าใจด้วยการตีความหมาย วิเคราะห์คำข้อความและแนวความคิด รวมทั้งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน

๓) **วางโครงเรื่อง** เป็นการกำหนดโครงเรื่องที่จะเขียน ควรเริ่มจากกำหนดหัวข้อเรื่องใหญ่ๆ ก่อนว่า จะกล่าวถึงเรื่องอะไร จะทำเป็นบทหรือไม่ ถ้าทำเป็นบทจะมีกี่บท ถ้าไม่ทำเป็นบท จะมีหัวข้อเรื่องใหญ่ๆ อะไรบ้าง จัดเรียงหัวข้อตามลำดับ การวางโครงเรื่อง ก็คือ การทำสารบัญเนื้อหาที่เขียนนั่นเอง ควรทำไว้อย่างละเอียด ครบถ้วนทุกหัวข้อตามข้อมูลที่ได้มา

๔) **รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร** เมื่อกำหนดโครงเรื่องที่จะเขียนจะเรียบร้อยแล้วจากนั้นจึงทบทวน สำนวนเนื้อหาจากเอกสารต่างๆ และจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ควรเก็บรวบรวมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ต้องพยายามเก็บจากหลายๆ แหล่ง หนังสือหลายๆ เล่ม เพื่อจะได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเนื้อหาไปในตัว อนึ่งหลังจากรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแล้ว อาจจะต้องมีการปรับโครงเรื่องใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่รวบรวมมาได้

๕) **รวบรวมข้อมูลสนาม** ข้อมูลสนามเป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาโดยตรง จำเป็นจะต้องตรวจสอบและวิเคราะห์ผล จัดเตรียมทำเป็นตารางไว้ให้เรียบร้อยก่อนเขียนรายงาน

๖) **เขียนฉบับร่าง** เริ่มเขียนฉบับร่างตามโครงเรื่อง เรียงตามลำดับของหัวข้อเรื่องใหญ่และหัวข้อเรื่องย่อยที่กำหนดไว้ การเขียนควรทำความเข้าใจข้อมูล เนื้อหา สารของบท ตอน หรือหัวข้อนั้นๆ อย่างละเอียดครบถ้วน เพื่อให้ทราบว่าเขียนอะไรบ้างทั้งหมด และในหัวข้อนั้นจะเสนออะไร เป็นใจความสำคัญก่อน จากนั้นจึงเรียบเรียงเขียน

๗) **แก้ไขและขัดเกลา** หลังจากเขียนฉบับร่างเสร็จแล้ว ควรทิ้งไว้ ๑ สัปดาห์จึงนำมาอ่านใหม่ ทำความเข้าใจเนื้อหาตลอดทั้งเรื่อง เพื่อตรวจสอบสำนวน ภาษา ข้อมูล ความถูกต้องของเนื้อหา และความสอดคล้องต่อเนื่องของเรื่อง จะได้แก้ไขและขัดเกลาให้เรียบร้อย

๘) **ส่งให้เพื่อนและผู้รู้ อ่าน วิเคราะห์** จากที่ได้แก้ไข ขัดเกลาเรียบร้อยแล้ว จัดพิมพ์ฉบับร่าง ควรส่งให้เพื่อนๆ อ่านและวิจารณ์เสียก่อน จึงส่งให้ผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นได้อ่าน และขอคำวิจารณ์ รวบรวมข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะที่ได้ทั้งหมดมาพิจารณาวิเคราะห์ใช้เป็นแนวทางแก้ไขให้สมบูรณ์อีกครั้ง

๙) **เขียนฉบับสมบูรณ์** นำฉบับร่างมาอ่านให้ตลอดทั้งเล่มอีกครั้ง พร้อมนำข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะจากเพื่อนๆ และผู้เชี่ยวชาญมาใช้ประกอบการแก้ไข ปรับปรุง จัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ต่อไป

๑๑. ลักษณะของรายงานที่ดี

นอกจากจะมีส่วนประกอบครบถ้วนทั้งส่วนนำ ส่วนเนื้อหาและส่วนอ้างอิงแล้ว รายงานที่ดี ยังควรมีลักษณะสำคัญอีก ๕ ประการ ได้แก่

๑) การนำหลักการและ/หรือทฤษฎีมาใช้ที่เหมาะสม ในการศึกษาวิจัย จะต้องมีการวิเคราะห์เจาะลึกในรายละเอียดของเนื้อหา โดยมีหลักการหรือทฤษฎีมารองรับอย่างเหมาะสม หลักการหรือทฤษฎีดังกล่าวควรเป็นที่ยอมรับในแวดวงสาขาวิชาการศึกษาที่ศึกษา ค้นคว้า

๒) การแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม จุดมุ่งหมายสำคัญในการเขียนรายงานนอกจากเพื่อให้มีการค้นคว้าอย่างกว้างขวางแล้ว ยังมุ่งให้เกิดความคิดในทางริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำหลักการ ทฤษฎีมาใช้ในเรื่องที่เฉพาะเจาะจง จะศึกษาอย่างลึกซึ้ง เรื่องที่ศึกษาอาจมีผู้อื่นเคยศึกษาค้นคว้ามาแล้วก็ได้ แต่ผู้รายงานจะต้องแสดง “จุดยืน” หรือจุดเด่นที่แตกต่างจากผู้อื่นอย่างชัดเจน เช่น เสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่ยังไม่เคยมีผู้ทำมาก่อน หรือเคยมีผู้ทำแต่ไม่ชัดเจนเพียงพอ ผู้เขียนก็เสนอวิธีการที่เชื่อว่าจะแก้ปัญหาได้ โดยต้องชี้แจงแสดงผลอย่างเหมาะสม

๓) ความสมบูรณ์และความถูกต้องของเนื้อหาสาระของรายงาน รายงานที่ดีจะต้องมีความสมบูรณ์ถูกต้องในข้อเท็จจริง เนื้อหาสาระจะต้องสมบูรณ์ตามชื่อเรื่องที่กำหนด การอ้างอิงที่มาหรือแหล่งค้นคว้า จะต้องแน่ใจว่าถูกต้อง มีใช้อ้างกันต่อๆ มา โดยผิดเพี้ยนจากแหล่งปฐมภูมิ การค้นคว้าควรศึกษามาจากหลายแหล่ง เพื่อเปรียบเทียบ ไม่นิยมเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ข้อมูลที่จะนำมากล่าว ต้องตรวจสอบจนแน่ใจ

๔) ความชัดเจนของการเขียนรายงาน รายงานจะต้องมีความชัดเจนในด้านลำดับการเสนอเรื่อง การใช้ภาษา การใช้แผนภูมิ/ภาพประกอบรายงาน เพื่อให้การนำเสนอเนื้อหาชัดเจนเข้าใจง่าย

๕) ความเหมาะสมของรูปแบบการเขียนรายงาน รายงานที่ดีนอกจากจะมีเนื้อหาสมบูรณ์แล้วรูปแบบยังจะต้องเหมาะสมในด้านการจัดเค้าโครงเรื่องอย่างเป็นระเบียบไม่ซ้ำซ้อนสับสนการอ้างอิง อันได้แก่ เชิงอรรถและบรรณานุกรมจะต้องถูกต้อง เพื่อแสดงจรรยาบรรณของผู้เขียน และเป็นแหล่งชี้แนะให้ผู้สนใจได้ติดตามศึกษาค้นคว้าต่อไป นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ตามกฎหมายอีกด้วย

๑๒. สรุป

การเขียนรายงานการวิจัยเป็นขั้นตอนหรือกระบวนการสุดท้ายของการวิจัยที่มีความสำคัญมาก องค์ประกอบของการเขียนรายงานการวิจัยจะประกอบไปด้วยโครงสร้าง ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ ส่วนเนื้อหา และส่วนอ้างอิง ซึ่งในแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น การวิจัยที่ไม่มีการเขียนรายงานการวิจัย จะไม่ก่อให้เกิดผลใดๆ เลย

การเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยควรยึดรูปแบบของสถาบันการศึกษาหรือรูปแบบของหน่วยงานที่ให้ทุนเป็นหลัก แต่ถึงกระนั้นรายงานการวิจัยที่ดีก็ยังคงต้องยึดหลักการแบบแผนตามสากลนิยมอยู่เช่นเดิม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กฤติยา วงศ์ก้อน. **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๕.

ชุตีระ ระบอบและคณะ. **ระเบียบวิธีวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต , ๒๕๕๒.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. **คู่มือการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. (กรุงเทพมหานคร : จามจุรีโปรดักท์, ๒๕๔๖).

ภัทรา นิคมานนท์. **ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๒.

รัตนะ บัวสนธ์. **ปรัชญาวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอเชียแปซิฟิกพรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒.

๒. ภาษาอังกฤษ:

(I) Books:

Bailey. Kenneth D. **Methods of social research**. 3rded. London : Collin Macmillan Publisher, 1987.

Laurence F. Jones and Edward C. Olson. **Political Science Research : A Handbook of Scope and Methods**. Harper Collins College Publishers, 1996.

Lisa Harrison. **Political Research : An Introduction**. New York, 2001.

Punch. Keith F. **Introduction to Social Science Research : Quantitative and Qualitative Approaches**. London : SAGE Publications, 1998.

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต Social Capital and Development of Lifelong Learning Society

ชนันภรณ์ อารีกุล *

บทคัดย่อ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนาประเทศไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ แนวทางสำคัญของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างยุทธศาสตร์ ดังกล่าวคือ การนำประโยชน์จากทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่ฝังแน่นในสังคม เป็นสิ่งที่ก่อเกิดและสั่งสมอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานาน องค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมทั่วไป ได้แก่ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรมหรือประเพณี และสถาบันทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การพัฒนาสังคม, สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ABSTRACT

Strategy of developing human resources to promote a sustainable lifelong learning society is the one of development strategies in the Eleventh Plan of Thailand. The important method to support this strategy is using the useful of social capital to develop a lifelong learning society. Social capital is the goodness that was born and was collected in society for a long time. Social capital consists of knowledge or wisdom, human or person, culture or custom, and social institution. These are significant for developing the lifelong learning society that includes formal education, non-formal education, and informal education.

Keywords: Social Capital, Social Development, Lifelong Learning Society

๑. บทนำ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาประเทศไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) แนวทางสำคัญของการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ การส่งเสริมการ

* โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา

เรียนรู้ตลอดชีวิตและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม โดยสร้างโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้คนทุกกลุ่มและทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย ทั้งวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนนำวัฒนธรรมที่ดีงามและค่านิยมของไทยเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคม ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ในชุมชน การศึกษาความรู้ของชุมชนและชุมชนต้นแบบ การจัดการตนเองได้ตามบริบทของชุมชนและการถ่ายทอด ภูมิปัญญาที่ช่วยเสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพ สนับสนุนให้นำความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้มีความรู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นคลังสมองของชาติ มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ ส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมและองค์กรธุรกิจภาคเอกชนร่วมกันทำงานเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลไกภาครัฐ และส่งเสริมความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา ตลอดจนการระดมสรรพกำลังและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในการหล่อหลอมและสร้างค่านิยมที่ดีงาม^๑

อาจกล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์ดังกล่าวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ควบคู่กับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนในประเทศได้มีโอกาสในการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีความสำคัญกับชีวิตของมนุษย์ เพราะทำให้มนุษย์มีความรู้ มีทักษะ มีชีวิตที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้และอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต ช่วยให้คุณสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและตลอดจนสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

๒. ที่มาของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่เริ่มปรากฏครั้งแรกในปี ค.ศ.๑๙๒๐ โดยนักสังคมวิทยาชื่อ Hanifan ได้นิยามคำว่า ทุนทางสังคม ไว้ในหนังสือ “Rural School Community Centres” โดยกล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เราสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน อาทิ ภาพลักษณ์ที่ดี (good will), มิตรภาพ (fellowship), ความเห็นอกเห็นใจกัน (sympathy), และการติดต่อระหว่างกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดหน่วยทางสังคมขึ้นนั่นเอง หลังจากการนำเสนอของ Hanifan ในครั้งนั้น ได้มีนักวิชาการทางสังคมวิทยานำคำว่า “ทุนทางสังคม” มาใช้แพร่หลายมากขึ้น^๒

ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๘๐ นักวิชาการ ๓ ท่าน ได้แก่ Pierre Bourdieu, James Coleman และ Robert Putnam เป็นผู้จุดประกายในการนำแนวคิดทุนทางสังคมมาเผยแพร่ในวงวิชาการมาก

^๑ คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๓๙.

^๒ วรุณี โรมรัตน์พันธุ์, ทุนทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

ขึ้น โดยเริ่มจาก Bourdieu ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในประเทศฝรั่งเศสแต่ยังไม่แพร่หลาย ในวงกว้างมากนัก ต่อมา Coleman ได้ผสมผสานแนวคิดทางด้านสังคมวิทยาและเศรษฐศาสตร์ ภายใต้ทฤษฎีการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผล (rational action) งานเขียนของ Coleman ตีพิมพ์เป็น บทความชื่อว่า Social Capital and the Creation of Human Capital และแนวคิดทุนทางสังคม เด่นชัดขึ้นในงานของ Putnam ที่ทำให้แนวคิดทุนทางสังคมแพร่หลายในวงกว้างมากขึ้น โดย ทำการศึกษากระบวนการประชาสังคมในประเทศอิตาลีกว่า ๒ ทศวรรษ^๓

สำหรับทุนทางสังคมในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยนั้น เป็นผลมาจากการตระหนัก ถึงข้อผิดพลาดของทิศทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ประกอบกับธนาคารโลกขานรับกระแสการ พัฒนาที่ใช้ทุนทางสังคมเป็นฐานในการพัฒนา ทำให้กระแสเรื่องทุนทางสังคมมีการถกแถลงในวง วิชาการทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติในวงกว้างมากยิ่งขึ้น และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) ได้ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม ในส่วนของภาครัฐก็กำหนดให้มีโครงการต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับภาคประชาชนซึ่งถือเป็นทุนทาง สังคมที่สำคัญ มาใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนและประเทศ ยิ่งส่งผลให้แนวคิดทุนทางสังคมใน ประเทศไทยขยายตัวกว้างขวางขึ้นในแวดวงการพัฒนาของไทย^๔

๓. ความหมายของทุนทางสังคม

Hanifan นักสังคมวิทยา ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมเป็นคนแรกในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จากนั้นเป็นต้นมาได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของทุนทางสังคมไว้ แตกต่างกันหลากหลาย เช่น Grootaert และ Basielaer ให้นิยามของ ทุนทางสังคม ว่าหมายถึง สถาบัน ความสัมพันธ์ ทักษะและคุณค่าซึ่งเอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สามารถสร้าง ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและทางสังคมได้ ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความรู้ ๒ ด้าน ได้แก่ ด้าน สังคมวิทยา โดยได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมว่าเป็นแหล่งทรัพยากร เช่น ข้อมูล แนวคิดและ การสนับสนุน ซึ่งแต่ละคนจะได้จากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมในความหมาย นี้แตกต่างจากทุนมนุษย์ (human capital) และทุนทางกายภาพ (physical capital) ส่วนด้านที่ สองคือ ด้านรัฐศาสตร์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายในสังคม ทั้งสังคมที่เชื่อมโยง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยในการเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิกของเครือข่ายสังคม ทำให้แต่ละคนจำเป็นต้องที่มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้วย^๕

^๓ Field J., *Social Capital*, (London: Routledge, 2003), p.32.

^๔ ชนินทร์ อารีกุล, “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน”, *วิทยานพนธ์เศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

^๕ Grootaert, C., and Basielaer, J., *Understanding and Measuring Social Capital: A Multi Disciplinary Tool for Practitioners*, (Washington D.C.: The World Bank, 2002), p.2.

ในประเทศไทยได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของทุนทางสังคมไว้หลากหลาย อาทิ ประเวศ วะสี ซึ่งให้นิยามคำว่า ทุนทางสังคม หมายถึง การที่คนมารวมกัน เอาความดีมารวมกัน เอาความรู้มารวมกัน เรียกว่าเกิดทุนทางสังคมซึ่งนำไปสู่พลังทางสังคมที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกอย่าง ทุนทางสังคมมีความใกล้เคียงหรือตรงกับสังคมเข้มแข็ง ลักษณะที่สำคัญของสังคมเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่มกันหรือความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม ตรงข้ามกับสังคมที่อ่อนแอจะเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจในทางดิ่งและเป็นสังคมแบบตัวใครตัวมันแต่สังคมที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่มมีความเป็นชุมชนจะเป็นสังคมที่เข้มแข็ง^๖

ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่มีความหมายหลากหลายมิติ นักวิชาการส่วนใหญ่ได้พิจารณาว่า ทุนทางสังคมเป็นมิติทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ความพึ่งพาอาศัย การรวมกลุ่มและเครือข่ายเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนว่า ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งสามารถสรุปความหมายจากนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาบันทางสังคม ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งรวมตัวกันทั้งในแนวราบและแนวตั้งบนพื้นฐานความเชื่อถือกัน ความไว้วางใจกัน การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพื่อคิดและทำในสิ่งที่ดีงามแก่สังคม การเกิดทุนทางสังคมจะทำให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ประสานกันเป็นเครือข่ายและก่อให้เกิดเป็นพลังในการแก้ปัญหาทุกอย่างของสังคม สร้างสังคมคุณภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน^๗

๔. องค์ประกอบของทุนทางสังคม

ไม่เพียงแต่ความหมายของทุนทางสังคมที่นักวิชาการได้กล่าวไว้อย่างหลากหลาย มีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรมและปรากฏในหลากหลายมิติ สำหรับองค์ประกอบของทุนทางสังคมก็เช่นเดียวกัน นักวิชาการทั้งในประเทศ ต่างประเทศและในระดับบุคคล ระดับองค์กร ได้อธิบายองค์ประกอบของทุนทางสังคมไว้แตกต่างกัน ดังสรุปได้ในตารางที่ ๑ ต่อไปนี้

^๖ ประเวศ วะสี, ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย: หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒), หน้า ๘.

^๗ ชนินทร์ภรณ์ อารีกุล, “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ตารางที่ ๑ องค์ประกอบของทุนทางสังคม

องค์ประกอบของ ทุนทางสังคม	กระทรวงสาธารณสุข ^๘	สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ^๙	วรุฒิ โรมรัตนพันธ์ ^{๑๐}	สุวรรณี คำมัน และ คณะ ^{๑๑}
๑. ศาสนธรรม/ความเชื่อ	*		*	
๒. องค์ความรู้/ภูมิปัญญา	*	*	*	*
๓. มนุษย์/บุคคล	*	*	*	*
๔. วัฒนธรรม/ประเพณี	*	*	*	*
๕. สถาบันทางสังคม	*	*	*	*
๖. ทรัพยากรธรรมชาติ			*	
๗. กองทุนสาธารณะ			*	
๘. ความสัมพันธ์ทางสังคม	*		*	

จาก ตารางที่ ๑ สามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมที่นักวิชาการทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กรได้กล่าวถึงประกอบด้วย ศาสนธรรมหรือความเชื่อ

องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรมหรือประเพณี สถาบันทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ กองทุนสาธารณะและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีลักษณะเป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม นอกจากนี้ยังพบว่า องค์ประกอบที่นักวิชาการเสนอไว้เหมือนกัน ได้แก่ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรมหรือประเพณี และสถาบันทางสังคม

^๘ สาธารณสุข, กระทรวง, กระบวนการประชาสังคมเพื่อการพัฒนาเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดเพชรบุรี: รายงานการวิจัยสนับสนุนองค์การอนามัยโลกและกรมอนามัย, (กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัยและสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเพชรบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^๙ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, ทุนทางสังคมฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๑๐} วรุฒิ โรมรัตนพันธ์, ทุนทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^{๑๑} สุวรรณี คำมัน, ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์: เอกสารการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๑ เรื่องสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ได้รวมตัวกันบนพื้นฐานความไว้วางใจกันอันมีความลึกซึ้งซึ่งมากกว่าความสัมพันธ์แบบอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งความสัมพันธ์แนวดิ่งและแนวนราบก็ได้ แต่ทุกองค์ประกอบของทุนทางสังคมต่างร่วมกันคิดและทำในสิ่งที่ดีงามแก่สังคม ก่อเกิดเป็นพลังในการพัฒนาสังคมและสามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพให้เกิดขึ้นได้

๕. ความสำคัญของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมมีความสำคัญในหลากหลายมิติ นักวิชาการด้านสังคมวิทยา ด้านรัฐศาสตร์ ด้านเศรษฐศาสตร์ ต่างนำเสนอความสำคัญของทุนทางสังคมไว้อย่างหลากหลาย ไม่เพียงเท่านั้นยังมีนักวิชาการทางการศึกษาได้นำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อาทิ Halpern ซึ่งเสนอแนวคิดทุนทางสังคมไว้ว่า จากการศึกษาสภาพของการศึกษาในประเทศต่างๆ พบว่าประเทศที่มีคุณภาพของการศึกษาดีสามอันดับแรกของโลก ได้แก่ สวีเดน นอร์เวย์และฟินแลนด์ และยังพบว่าระดับความไว้วางใจกันของคนภายในประเทศดังกล่าวอยู่ในระดับสูงมาก สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งย่อมส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา และขณะเดียวกัน การศึกษาที่ดี มีคุณภาพจะช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมได้ด้วยเช่นกัน^{๑๒}

นอกจากนี้ Schuller ยังกล่าวถึงความสำคัญของทุนทางสังคมในด้านการศึกษาว่า ทุนทางสังคมจะก่อตัวรวมกัน ทำให้เกิดชุมชนของผู้เรียนรู้ (communities of learners) ซึ่งเป็นสังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่ต้องการนำความรู้และทักษะ มาแลกเปลี่ยนกันและกัน คนในสังคมเหล่านี้สมัครใจที่จะมาสร้างสัมพันธ์ มีความเชื่อมโยงกันเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงทุนทางสังคมและการศึกษาเข้าด้วยกันทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าการใช้ทุนด้านอื่นมาเชื่อมโยงกับการศึกษา นั่นเพราะว่าการศึกษามีใช้เรื่องของผลกำไรแต่เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ให้แก่สังคม^{๑๓}

เห็นได้ว่าสังคมจำเป็นต้องมีกลไกในการทำให้ความไว้วางใจส่วนตัว (personal trust) เปลี่ยนไปเป็นความไว้วางใจทางสังคม (social trust) ให้ได้ หากมีการสร้างความไว้วางใจทางสังคมให้เกิดขึ้นในชุมชน คนในชุมชนสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ (norms of reciprocal) และสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน (networks of civic engagement) จะก่อให้เกิดทุนทางสังคม ซึ่งเป็นพลังที่เข้มแข็งและนำไปใช้ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน^{๑๔}

^{๑๒} Halpern, D., **Social Capital**, (Malden: Polity Press, 2008), p.162-163.

^{๑๓} Schuller, T., **Social Capital, Human Capital and Sustainable Development**, [Online]. Available from: http://www.open.ac.uk/lifelong-learning/papers_TomSchuller-paper.doc [2015, June 22].

^{๑๔} นภาพรณี หะวานนท์, **องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ใน ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการนำยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนมาใช้ปฏิบัติจริงได้นั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของ “สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” แม้นักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศใช้คำอธิบายสังคมแห่งการเรียนรู้แตกต่างกันไป เช่น สังคมแห่งการเรียนรู้ เมืองแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้และนครแห่งการเรียนรู้ แต่แนวคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้มีความสอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

Edward อธิบายความหมายของ สังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมแห่งการศึกษา (educated society) หรือตลาดการเรียนรู้ (learning market) และคนในสังคมตระหนักว่าการเรียนรู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิต (learning approach to life) ^{๑๕} สังคมแห่งการเรียนรู้ต้องมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตกล่าวคือ หากสังคมใดยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ สังคมนั้นย่อมไม่สามารถทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เช่นกัน

นอกจากนี้ The European Lifelong Learning Initiative ได้อธิบายความหมายของเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning city) ว่าหมายถึง ชุมชน เมือง ภูมิภาคที่ระดมทรัพยากรการเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรม โดยเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความต้องการและโอกาสทางการเรียนรู้ สร้างความตระหนักและเปิดโอกาสให้คนในสังคมมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับศักยภาพของประชาชนและความเจริญก้าวหน้าของสังคม ^{๑๖}

เมื่อพิจารณาความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ พบว่าการดำเนินสภาพความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงนิยามความหมายของ สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ว่าหมายถึง หน่วยงาน ชุมชน หรือสังคมที่ตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีความพยายามในการวิเคราะห์สภาพสังคมเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาสังคมของตน ^{๑๗} ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อการใช้ทรัพยากรของสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้คนในสังคมต้องตระหนักถึงการพัฒนาตนเอง อยากร

^{๑๕} Edward, R., *Changing Places?: Flexibility, Lifelong Learning and a Learning Society*, (Lincoln: Routledge Taylor & Francis Group, 1997), p.13.

^{๑๖} European Council and European Commission, *Key Competencies for a Changing World: Draft 2010 Joint Progress Report of the Council and the Commission on the Implementation of the Education & Training 2010 Work Programme*, (Brussels: European Council and European Commission, 2010), p.5.

^{๑๗} เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน, *แนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ของระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

มีความรู้ มีทักษะและความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตด้วย

๖. องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ แบ่งองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้ดังต่อไปนี้

อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้และเครื่องมือวัดตัวบ่งชี้ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติมาตรฐานที่ ๒ แนวทางการจัดการศึกษาและมาตรฐานที่ ๓ แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ รายงานการวิจัยดังกล่าวได้สังเคราะห์และเสนอองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้โดยแบ่งเป็น ๔ มิติ ได้แก่ ๑) มิติด้านบุคคลแห่งการเรียนรู้ ๒) มิติด้านแหล่งการเรียนรู้ ๓) มิติด้านองค์ความรู้ และ ๔) มิติกระบวนการจัดการความรู้^{๑๘}

นอกจากนี้ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน ได้สรุปผลการวิจัยว่า สังคมแห่งการเรียนรู้สำหรับชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๙ ประการ ได้แก่ ๑) บุคคลแห่งการเรียนรู้ หรือผู้เรียนรู้ ๒) ผู้จัดการเรียนรู้ ๓) แหล่งเรียนรู้ ๔) องค์ความรู้ ๕) กิจกรรมการเรียนรู้ ๖) บรรยากาศการเรียนรู้ ๗) เครือข่ายการเรียนรู้ ๘) การจัดการความรู้ และ ๙) องค์กรแห่งการเรียนรู้^{๑๙}

ไม่เพียงแต่นักวิชาการทางการศึกษาเท่านั้นที่เสนอองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับหน่วยงาน อาทิ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน ได้กล่าวถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้ว่าเป็น สภาวะแวดล้อมในสังคมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา คุณลักษณะหรือองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) จิตสำนึกแห่งการเรียนรู้ ๒) การอ่านเป็นระเบียบวาระของชาติ ๓) องค์กร ๔) ชุมชนท้องถิ่น และ ๕) นวัตกรรมการเรียนรู้^{๒๐}

^{๑๘} อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ, รายงานการพัฒนาตัวบ่งชี้และเครื่องมือวัดตัวบ่งชี้ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติมาตรฐานที่ ๒ แนวทางการจัดการศึกษาและมาตรฐานที่ ๓ แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

^{๑๙} สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, “อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา นโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^{๒๐} ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, สำนักงาน, เอกสารนโยบายเพื่อเผยแพร่แนวความคิด การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน มาตรการสำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, ๒๕๕๓), หน้า ๓๔.

กล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังที่นักวิชาการได้กล่าวถึงประกอบด้วย บุคคลแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ การจัดการความรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้จัดการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้

๗. หลักการและขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งได้ ๓ ประการ ดังนี้^{๒๑}

๑. ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) บุคคล หน่วยงาน ชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ ทั้งหน่วยงานและชุมชนควรเป็นความร่วมมือแบบหุ้นส่วน เสมือนร่วมลงทุน ร่วมดำเนินการ และมีส่วนในผลของการจัดกิจกรรม การร่วมมือแบบหุ้นส่วนจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานหรือชุมชนมีคุณค่ามากขึ้นได้

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในหน่วยงานทุกฝ่ายหรือชุมชนทุกกลุ่ม ทุกสาขาอาชีพได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานหรือชุมชนของตนเอง

๓. ความสามารถในการดำเนินการ (Performance) เพื่อที่จะได้ทราบการดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้มีความก้าวหน้าเพียงใด และเพื่อพิจารณาว่าคณะผู้ดำเนินงานพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานหรือชุมชนมีความสามารถในการดำเนินการเพียงใด ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถทำได้โดยเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการดำเนินงานกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือชุมชนที่ได้กำหนดไว้หรืออาจเปรียบเทียบกับหน่วยงานหรือชุมชนที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากแห่งอื่น

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น นักวิชาการและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ร่วมกันเสนอขั้นตอนการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามลำดับดังนี้ ๑) กำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ ๒) กำหนดกลุ่มคนหรือองค์กรที่รับผิดชอบโครงการ ๓) แสวงหาความร่วมมือจากกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ๔) ดำเนินการและบริการจัดการกิจกรรม และ ๕) ประเมินผลความสำเร็จและเสนอแนวทางการปรับปรุงงาน^{๒๒}

กล่าวโดยสรุปคือ หลักการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งได้เป็น ๓ ประการ หรือ 3 P ได้แก่ ความร่วมมือแบบหุ้นส่วน (Partnership) การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) และความสามารถในการดำเนินการ (Performance) และขั้นตอนการพัฒนาสังคม

^{๒๑} เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน, แนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ของระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

^{๒๒} สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, “สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารครุศาสตร์, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๕๐-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑): ๔๐-๕๘.

แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) กำหนดวัตถุประสงค์ ๒) กำหนดกลุ่มคน ๓) แสวงหาความร่วมมือ ๔) ดำเนินการและบริหารงาน และ ๕) ประเมินผล

๘. บทสรุปทบทวนทางสังคมกับการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจำเป็นต้องอาศัยหลักการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย หลักความร่วมมือแบบหุ้นส่วน หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักความสามารถในการดำเนินการ ดังกล่าวมาข้างต้น โดยในการดำเนินงานนั้นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งถือเป็นการระดมทุนทางสังคม และสรรพกำลังทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันดำเนินการและบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ ของสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ทุนทางสังคมถือเป็นสิ่งที่ฝังในสังคม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดและสั่งสมอยู่ในสังคมมาเป็นเวลานาน องค์ประกอบของทุนทางสังคมในสังคมทั่วไป ได้แก่ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญา มนุษย์หรือบุคคล วัฒนธรรมหรือประเพณี และสถาบันทางสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังที่ Halpern เสนอความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและการศึกษาในระบบว่า บทบาทของทุนทางสังคมมีผลต่อการศึกษา โดยทุนทางสังคมจะแสดงบทบาทในการให้ความรู้ในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่ ให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพและให้ทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นต้น หากทุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงจะช่วยจะลดปัญหาของสังคมได้ แต่หากทุนทางสังคมอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดคือ โรงเรียนจะถูกทอดทิ้งให้โดดเดี่ยว ขาดการเหลียวแลจากสังคมและระดับการเรียนรู้ของคนในชาติจะลดลงด้วย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศในที่สุด^{๒๓}

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคมและการศึกษาในระบบ ดังกล่าวข้างต้น ปาน กิมปี ได้เสนอเพิ่มเติมว่า ทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะในการส่งเสริมงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุนทางสังคมอย่างมาก เพราะกระบวนการของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น จำเป็นต้องทำความเข้าใจทุนทางสังคมเพื่อสร้างบรรยากาศและกำหนดมาตรการในการมีส่วนร่วมของทุนทางสังคมในลักษณะต่างๆ ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม เช่น การสร้างภาคีเครือข่ายและมีอาสาสมัครการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น^{๒๔}

ไม่เพียงแต่แนวคิดของนักวิชาการดังที่นำเสนอมา ยังปรากฏว่ามีงานวิจัยหลายเรื่องที่สะท้อนว่าทุนทางสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีผลซึ่งกันและกัน และเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบวกคือส่งผลดีต่อกันและกัน กล่าวคือ ถ้าทุนทางสังคมเข้มแข็งก็จะส่งผลให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

^{๒๓} Halpern, D., *Social Capital*, (Malden: Polity Press, 2008), p.162-163.

^{๒๔} ปาน กิมปี, “ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย”, *วารสารกคน.*, ปีที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๔): ๓๔-๓๗.

ตลอดชีวิตเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกัน ถ้ามีการส่งเสริมให้หน่วยงาน องค์กรหรือชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากขึ้น สังคมก็จะมีทุนทางสังคมที่เพิ่มขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **ทุนทางสังคมฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๔๖.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.
- นภาพรณี หะวานนท์. **องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ใน ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.
- ประเวศ วะสี. **ชุมชนเข้มแข็ง ทุนทางสังคมของไทย: หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, ๒๕๔๒.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. **แนวทางการพัฒนานโยบายการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓.
- วรวิฑูมิ โรมรัตนพันธุ์. **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๘.
- ส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, สำนักงาน. **เอกสารนโยบายเพื่อเผยแพร่แนวความคิด การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน มาตรการสำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, ๒๕๕๓.
- สุวรรณณี คำมัน. **ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์: เอกสารการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๑ เรื่องสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

อวยพร เรื่องตระกูล และคณะ. รายงานการพัฒนาตัวบ่งชี้และเครื่องมือวัดตัวบ่งชี้ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติมาตรฐานที่ ๒ แนวทางการจัดการศึกษาและมาตรฐานที่ ๓ แนวทางการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๒.

(๒) วารสาร:

ปาน กิมปี. “ทุนทางสังคมกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย”, วารสาร กศน., ปีที่ ๔ (เมษายน ๒๕๕๔): ๓๔-๓๗.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. “สังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”, วารสารครุศาสตร์, ปีที่ ๓๖ ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๕๐-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑): ๔๐-๕๘.

(๓) วิทยานิพนธ์:

ชนันภรณ์ อารีกุล. “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สาธารณสุข, กระทรวง. กระบวนการประชาสังคมเพื่อการพัฒนาเมืองน่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัด เพชรบุรี: รายงานการวิจัยสนับสนุนองค์การอนามัยโลกและกรมอนามัย. กรุงเทพมหานคร: กรมอนามัยและสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเพชรบุรี, ๒๕๔๓.

สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. “อนาคตภาพรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book:

Edward, R. *Changing Places ? : Flexibility, Lifelong Learning and a Learning Society*. Lincoln: Routledge Taylor & Francis Group, 1997.

European Council and European Commission. *Key Competencies for a Changing World: Draft 2010 Joint Progress Report of the Council and the Commission on the Implementation of the Education & Training 2010 Work Programme*. Brussels: European Council and European Commission, 2010.

Field J. *Social Capital*. London: Rout ledge, 2003.

Grootaert, C., and Basielaer, J. **Understanding and Measuring Social Capital: A Multi Disciplinary Tool for Practitioners**. Washington D.C.: The World Bank, 2002.

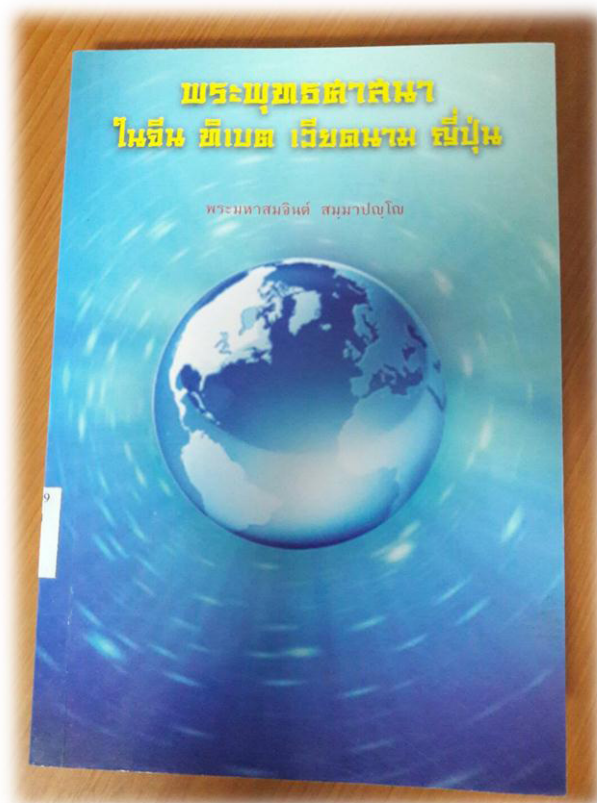
Halpern, D. **Social Capital**. Malden: Polity Press, 2008.

Schuller, T. **Social Capital, Human Capital and Sustainable Development**. [Online]. Available from: http://www.open.ac.uk/lifelong-learning/papers_TomSchuller-paper.doc [2015, June 22].

บทวิจารณ์หนังสือ
พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น
: มองผ่านงานพระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ)

คณาจารย์หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น เป็นงานที่พระเดชพระคุณพระศรีคัมภีร์ญาณ เรียบเรียงจากข้อมูลตำราภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศ [จีน/ทิเบต/ญี่ปุ่น/เวียดนาม] โดยเฉพาะในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาหายาน งานนิพนธ์ดังกล่าวพัฒนามาจากการบรรยายพระพุทธศาสนาหายาน ในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนา

* พระมหาโชวี ทสสนีโย, พระมหาอำพล คุณงกโร, พระมหาสุนันท์ สุนนโท, พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ, ดร.อนุวัต กระสังข์, ดร.ประเสริฐ ธิลา

ดังนั้นการที่พระคุณท่านต้องค้นคว้า ถ่ายทอด สอน ทำให้ต้องเรียบเรียงเก็บความจากองค์ความรู้ที่ได้ เกิดองค์ความรู้ ตกผลึกในความรู้พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศ โดยผลงานดังกล่าวจึงมีคุณค่าในฐานะที่เป็นองค์ความรู้ เพื่อการปรับประยุกต์ การนำไปใช้ ซึ่งทำให้เห็นพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์พัฒนาการความเป็นมา หลักการ อุดมคติ และการคงอยู่ของพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศ ที่สอดประสานเข้าสังคัมชุมชนและบริบทที่พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในประเทศนั้น ๆ พร้อมคำตอบและคำอธิบายว่าทำไมพระในประเทศเหล่านั้น จึงมีภาพลักษณ์ การถือปฏิบัติที่แตกต่างกัน ดังนั้นงานนิพนธ์ของพระเดชพระคุณท่านจึงถือว่าเป็นนวัตกรรมความรู้ที่ควรนำมาเป็นอนุสติ ในการสะท้อนคุณค่า คุณประโยชน์ต่อสังคม และการศึกษาพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาเถรวาท โดยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สำคัญ เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมหนึ่งของโลก โดยเฉพาะมีฐานเกิดจากประเทศเจ้าของแหล่งอารยธรรมใหญ่ ๆ อย่างจีนและอินเดีย พร้อมแพร่กระจายผสมผสานไปสร้างวิถี วัฒนธรรมทางศาสนาดังปรากฏวัฒนธรรมพุทธ ในประเทศต่าง ๆ เช่นที่พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน

๒. องค์ความรู้ของพระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น

หากมองถึงพัฒนาการของการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยเฉพาะประเด็นมหายาน หรือพระพุทธศาสนาในเชิงพื้นที่/อาณาบริเวณศึกษาซึ่งยังอยู่ในวงจำกัด ดังนั้นงานนิพนธ์เล่มนี้จึงถือว่าเป็นอีกหนึ่งชิ้นงานในการให้ความรู้ในเชิงวิชาการ ที่สะท้อนถึงองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาในฝ่ายมหายานของแต่ละประเทศ ดังที่คณาจารย์ในอดีตเคยทำการศึกษาไว้ในระดับหนึ่ง เช่น พุทธทาส พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) จำรงค์ ทองประเสริฐ เสถียรโพธิ์นันทะ เป็นต้น โดยในงานนิพนธ์ของพระศรีคัมภีร์ญาณ ใช้เอกสารจากต่างประเทศในการศึกษาพระพุทธศาสนา จึงทำให้เห็นมิติที่หลากหลายด้านมหายานศึกษา ที่ต้องอาศัยความเข้าใจทั้งในส่วนหลักการ แนวคิด เจตนารมณ์และอุดมคติในแต่ละนิกาย แต่ละเรื่อง แต่ละประเทศ แล้วประมวลถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ภาษาที่นิพนธ์ พร้อมเชื่อมโยงกับองค์ความรู้กับพุทธศาสนาแบบเถรวาทอย่างเหมาะสม

งานนิพนธ์นี้เล่าถึงพระพุทธศาสนา ที่เชื่อมกับบริบทของอินเดียแหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนา คือศาสนาที่คนประมาณ ๔๐๐ ล้านคนทั่วโลกนับถือ (น.ค่านำ) มาจากคำว่า “พุทธ” ที่แปลว่า “ตื่น” เป็นศาสนาที่โคตม สิทธารถะ เป็นผู้ค้นพบเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว และการกระจายของพระพุทธศาสนาเข้าสู่จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ทิเบต เวียดนาม ล้วนเป็นเงื่อนไขเนื่องต่อทำให้เกิดพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศ ซึ่งจะได้ยกมานำเสนอต่อไป

[วิถีทางพระพุทธศาสนาในประเทศจีน]

จีนเป็นดินแดนแรกที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อประมาณ พ.ศ.๖๐๐ ในสมัยพระเจ้ามิ่งตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงเป็นผู้ริเริ่มนำพระพุทธศาสนาไปสู่เมืองจีน (น.๓) ในสมัยราชวงศ์ถัง (Tang dynasty/ค.ศ.๖๑๘-๙๐๗) ถือเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนามีพระภิกษุผู้มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนา เช่น พระสมณะเฮียนจิ่ง (พระถังซำจั๋ง/Xuánzàng, ราว ค.ศ.๖๐๒ – ค.ศ.๖๖๔) ที่เดินทางไปนำคัมภีร์จำนวน ๖๕๗ เรื่อง กลับมายังประเทศจีน และถูกแปลเป็นภาษาจีน ในช่วงต่อมา สมณะอี้จิง (I-Tsing /ค.ศ. ๖๓๕-๗๑๓) ที่จาริกไปยังอินเดียเพื่อแปลคัมภีร์โดยมีหลักฐานว่าจาริกผ่านแคว้นศรีวิชัย อินโดนีเซียในปัจจุบัน เป็นต้น (น.๘) หลวงจินฟาเหียน (Fahsien/ ค.ศ.๓๓๗–ค.๔๒๒) กับการจาริกไปยังอินเดียอีกท่านหนึ่ง หรือการนำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทของท่านโพธิธรรมจากอินเดีย (ตักม้อ) มาเผยแพร่ สอนให้พระมีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ มีผลทำให้เกิดมวยจีนในวัด เกิดวัดเส้าหลิน จำนวน ๑๘ อรหันต์ (น.๑๔๐) เป็นต้น ดังนั้นพระพุทธศาสนาในจีนเติบโตพัฒนามาพร้อมกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจีน เราจึงทราบเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาของจีน เช่น การเดินทางของพระจีนสู่อินเดีย พระอินเตียสู่จีนเพื่อภารกิจพระพุทธศาสนา การสร้างวัดม้าขาวในสมัยพระเจ้ามิ่งตี้ (Hàn Míng Dì, ๒๘ AD-๗๕ AD) ค.ศ.๖๘ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ม้าที่บรรทุกคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไปยังประเทศจีน โดยวัดม้าขาวนับเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในจีนในช่วงเวลานั้น รวมไปถึงเหตุการณ์การเผาวัดเส้าหลินในสมัยจักรพรรดหยงเจิ้ง (Yǒngzhèng/ค.ศ.๑๖๗๘-๑๗๓๕) ที่ให้การสนับสนุนฝักฝ่ายทางการเมือง หรือการถูกควบคุมภายใต้กฎเกณฑ์และกลไกของระบบการปกครองคอมมิวนิสต์สมัยเหมา เจอตุง (Mao Tse-tung; ค.ศ.๑๘๙๓-๑๙๗๖)“พระเป็นเพียงแรงงานภายในวัด” (น.๑๓) เป็นต้น ดังนั้นภาพรวม ๆ ของประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศจีนจึงประกอบด้วยความเจริญรุ่งเรืองและเสื่อม ขึ้นอยู่กับบริบททางการเมือง รัฐ และสภาพแวดล้อม ซึ่งปรากฏในงานนิพนธ์ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพรวมของจีนประเทศที่มีประชากรและพลเมืองนับถือพระพุทธศาสนามากที่สุดในโลกด้วยเช่นกัน

[เอกลักษณ์รูปแบบวิถีทางศาสนาในประเทศเวียดนาม]

เวียดนาม เป็นอีกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา และได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาจากประเทศจีน พระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศเวียดนาม เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๗ ซึ่งขณะนั้น เวียดนามตกอยู่ในอำนาจของจีน โดยสันนิษฐานว่า ท่านเมียวโป (Meou-Po) เป็นผู้เดินทางจากประเทศจีนเข้ามาเผยแผ่ยังเวียดนาม โดยเวียดนามพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและเสื่อมถอยตามสถานการณ์ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จนกระทั่งเวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส (พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๘๘/๑๘๘๗-๑๙๔๕) แม้ได้เอกราชก็ถูกแบ่งเป็นประเทศเวียดนามเหนือ และเวียดนามใต้ภายใต้ยุคสงครามเย็น (Cold War) โดยเวียดนามเหนือปกครองในระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ส่วนเวียดนามใต้ปกครองในระบอบสาธารณรัฐ ซึ่งส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์กับพุทธศาสนามากมาย ในเวียดนามใต้ ที่ปกครองโดยรัฐบาลประธานาธิบดี โง ดินห์ เดียม (Ngô Đình Diệm/ค.ศ. ๑๙๐๑-๑๙๖๓) ซึ่งนับถือคริสต์ ได้กดขี่ข่มเหงชาวพุทธ กระทั่งพระสงฆ์กับชาวพุทธทนไม่ไหวได้รวมตัวกันต่อต้าน จนถึงขั้นพระติช กวาง ด๊ก (Thich Quang Duc/พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๕๐๖) เผาตัวเองจนมรณภาพ เพื่อเป็นการประท้วง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖/๑๙๖๓ (น.๑๐๒) เป็นภาพจำของชาวพุทธไปทั่วโลก หรือล่องมาในบริบทร่วมสมัยบทบาทของพระนักพัฒนาสังคมอย่างท่านติช นัท ฮันห์ (Thich Nhất Hạnh/ค.ศ. ๑๙๒๖/๒๔๖๙-) กับการทำงานเพื่อชาวพุทธ และพระพุทธศาสนาในประเทศเวียดนาม (น.๑๑๖) จนได้ชื่อว่าเป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Engaged Buddhism) (น.๑๑๓) เป็นต้น ภาพลักษณ์เหล่านี้ปรากฏอยู่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในเวียดนาม โดยพระพุทธศาสนาในเวียดนามจะผูกโยงอยู่กับบริบทของพระพุทธศาสนาในแบบรัฐชาติ เราจึงเห็นพระเวียดนามมีบริบทร่วมในประวัติศาสตร์นับแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ปรากฏในงานนิพนธ์ของท่านในส่วนพระพุทธศาสนาในเวียดนามด้วยเช่นกัน

ภาพสะท้อนความเชื่อของพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่น รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาจากประเทศจีน ผ่านเกาหลี พร้อมสร้างเอกลักษณ์อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในหลายรูปแบบ ในหนังสือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นชื่อ นิฮอนโกชิ ได้บันทึกไว้ว่า วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๑๐๙๕ เป็นปีที่ ๑๓ ในรัชกาลจักรพรรดิเกมเม จักรพรรดิองค์ที่ ๑๙ พระพุทธศาสนาได้เข้าสู่ญี่ปุ่น โดยพระเจ้าเซมาโว แห่งเกาหลี ส่งราชทูตไปยังราชสำนักจักรพรรดิเกมเม พร้อมด้วยพระพุทธรูป ธง คัมภีร์พุทธธรรม และพระราชสาสน์แสดงพระราชประสงค์ที่จะขอให้จักรพรรดิเกมเมรับนับถือพระพุทธศาสนา จักรพรรดิเกมเม ทรงรับด้วยความพอพระทัย นี่เป็นการเริ่มต้นของพระพุทธศาสนาในญี่ปุ่น (น.๑๒๕) ในความรับรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่น ที่เรียกว่า “ยุคทอง” พระพุทธศาสนาได้เจริญขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ในสมัยพระจักรพรรดิเกมเมจิ เป็นอย่างมาก จนถึงสมัยจักรพรรดินิฮุยโก ได้สถาปนาเจ้าชายโชโตกุ เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน เมื่อ พ.ศ. ๑๑๓๕/๕๙๒ เจ้าชายพระองค์นี้เองที่ได้วางรากฐานการปกครองประเทศญี่ปุ่น และสร้างสรรค์วัฒนธรรมพร้อมทรงเชิดชูพระพุทธศาสนา และในวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๑๑๗๗/๖๓๔ พระองค์ได้ประกาศพระราชโองการเชิดชูพระรัตนตรัย อันเป็นพระราชโองการพระจักรพรรดิที่ยกย่องพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอย่างมั่นคงในญี่ปุ่น ประชาชนญี่ปุ่นรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชำราชากรทหาร และพลเรือนทั้งปวง ต่างแข่งขันกันสร้างวัดในพระพุทธศาสนา และสำนักปฏิบัติธรรมเป็นอันมาก ยุคสมัยนี้ได้ชื่อว่า ยุคโฮโก คือ ยุคที่สัทธรรมไพโรจน์ เจ้าชายโชโตกุ ได้ทรงประกาศธรรมนุญ ๑๗ มาตรา ซึ่งเป็นธรรมนุญที่ประกาศหลักสามัคคีธรรมของสังคม ด้วยการเคารพเชื่อถือพระรัตนตรัย นอกจากนี้ยังทรงแสดงพระธรรมเทศนาซึ่งถือว่าการเริ่มต้นการแสดง

เทศนาเกี่ยวกับพระสูตรในประเทศญี่ปุ่น (น.๑๙) รายละเอียดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในงานนิพนธ์ของท่านเป็นการชี้ให้เห็นภาพรวมที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศญี่ปุ่นแม้จะไม่ทั้งหมดแต่ทำให้เห็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาได้ตามช่วงระยะเวลาที่ปรากฏจนกระทั่งปัจจุบัน

[ดาไล ลามะ Tenzin Gyatso สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและผู้นำสูงสุดของทิเบต]

ทิเบต ประวัติการเข้ามาของพระพุทธศาสนานับแต่อดีตเนื่องสืบต่อมาจากประเทศอินเดีย และอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของสถาบันกษัตริย์รุ่งเรืองและพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน จนกระทั่งถึงจุดเปลี่ยนเมื่อศาสนจักรกับอาณาจักรถูกกำหนดให้รวมกันเนื่องจาก “...เมื่อ กุบไลข่านแห่งมองโกล แผ่อำนาจปกครองจีนและทิเบต มอบอำนาจการปกครองทิเบตแก่โดร กอน โจกยัล ภักปะ (Dragon Ghogyal Ohagpal) เป็นเป็นอาจารย์...” (น.๓๘) นับเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้นักบวชในพระพุทธศาสนามีอำนาจในการปกครองทั้งทางศาสนจักรและอาณาจักร สืบต่อเนื่องมาจากนกระทั่งถึงดาไล ลามะองค์ที่ ๑๔ เท็นซิน กยัตโซ (Tenzin Gyatso/พ.ศ.๒๔๗๘/๑๙๓๕-ปัจจุบัน) โดยจีนเชื่อว่าทิเบตเป็นส่วนหนึ่งมาตลอดประวัติศาสตร์ ภายหลังจากปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสาธารณรัฐเป็นระบบคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ.๒๔๙๒/๑๙๔๙ รัฐบาลจีนได้ส่งทหารบุก รัฐศาสนาทิเบต ทำให้เท็นซิน กยัตโซ ต้องลี้ภัยทางการเมืองไปอยู่ในอินเดียจนกระทั่งปัจจุบัน (น. ๓๘) ภาพต่อเนื่องมาในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ดาไล ลามะ กลายเป็นกลไกทางการเมืองระหว่างประเทศในเวทีโลก การศึกษาพระพุทธศาสนาแบบวัชรญาณทิเบต รับรู้ผ่านข้อมูลเชิงประจักษ์จาก บทบาททางการเมืองของดาไล ลามะ อดีตผู้นำสูงสุดของทิเบตทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร

จากงานนิพนธ์ของพระศรีคัมภีร์ญาณ ได้สะท้อนภาพรวมของพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศจากข้อมูล หลักฐานเชิงประจักษ์ที่ทำได้ในแต่ละประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นอีกท่านหนึ่งที่เป็นผู้

วางวางรากฐานการศึกษาพระพุทธศาสนาแต่ละประเทศต่อจากคณาจารย์ในอดีต ทั้งเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับศาสนา ระหว่างประเทศกับประเทศ จนกระทั่งพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศสะท้อนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนาผ่านชาติพันธุ์ ภาษา พื้นถิ่นในประเทศนั้น ๆ จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม เป็นต้น

๓. คุณค่าทางภาษาในนิพนธ์ของพระศรีคัมภีร์ญาณ

ภาษาเป็นเครื่องมือ ในการนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ พระเดชพระคุณท่านเป็นผู้รู้ภาษาอื่นที่นอกเหนือจากภาษาไทย โดยใช้เป็นเครื่องมือในการให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จากนั้นก็ใช้ภาษาที่เป็นความรู้เดิมคือภาษาไทย ภาษาบาลี และองค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาในการนิพนธ์และสื่อสารออกมา เป็นองค์ความรู้อย่างที่ปรากฏ พระศรีคัมภีร์ญาณนับเป็นพระสงฆ์น้อยรูปในสังคมไทยนับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ที่มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา และภาษาต่างประเทศ และสามารถนำความรู้ขึ้นมาเป็นองค์ความรู้ และถ่ายทอดออกมาเป็น “ความรู้” ต่อสังคมในวงกว้างได้ นับเป็นความลุ่มลึกในภาษาที่ใช้ พร้อมภาษาที่ถ่ายทอดมาด้วยเช่นกัน หากนับบูรพาจารย์ในอดีต เช่น พระพุทธโฆษาจารย์ที่ไปศึกษาพระพุทธศาสนาในศรีลังกาในภาษาสิงหลแล้วรจนาวิสุทธนิมรรค และสมันตปสาทิกา ซึ่งนับเป็นความลุ่มลึกในภาษาที่เรียนซึ่งนับไม่ใช่ภาษาดั้งเดิมของท่านเอง หรือคณาจารย์ในประเทศไทย เช่น พุทธทาส (พ.ศ.๒๔๔๙-๒๕๓๖) ที่แปล สุตตรของเว่ยหลง “จิตเดิมแท้” และสูตรของฮวงโป “ความว่าง” มาใช้เพื่อการสื่อสารธรรมในสังคมไทย โดยสะท้อนให้เห็นว่าท่านมีความรู้ภาษาต้นฉบับเดิม และมีความรู้ที่จะสื่อสารออกมา ทั้งสามารถรักษาอรรถรสและความเข้าใจใน “อรรถ” เดิมของพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างสำคัญ รวมไปถึงคณาจารย์อีกหลายท่านในนามคณะสงฆ์ของประเทศไทย เช่น ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จำนงค์ ทองประเสริฐ (พ.ศ. ๒๔๗๒-) [บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน-อินเดีย-ญี่ปุ่น ฯ] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต/พ.ศ. ๒๔๘๑-) หรือพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต/พ.ศ.๒๔๙๘-) ล้วนใช้องค์ความรู้ร่วมจากแหล่งความรู้ในภาษาอื่น เป็นฐานสร้างองค์ความรู้ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาสะท้อนถึงความรู้ภาษา และใช้ภาษาเพื่อการสื่อความทั้งในส่วนของความรู้ ความเข้าใจ การถ่ายทอด และนำมาเรียบเรียงให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย ดังนั้นผลงานนิพนธ์เรื่องนี้ของพระศรีคัมภีร์ญาณ จึงสะท้อนให้เห็นว่าท่านรู้และใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในต่างประเทศต่าง ๆ จากนั้นนิพนธ์รจนาออกมาเป็นองค์ความรู้เชิงประจักษ์ขยายต่อสาธารณะ ส่วนรวมในวงกว้างของประเทศไทยด้วยเช่นกัน

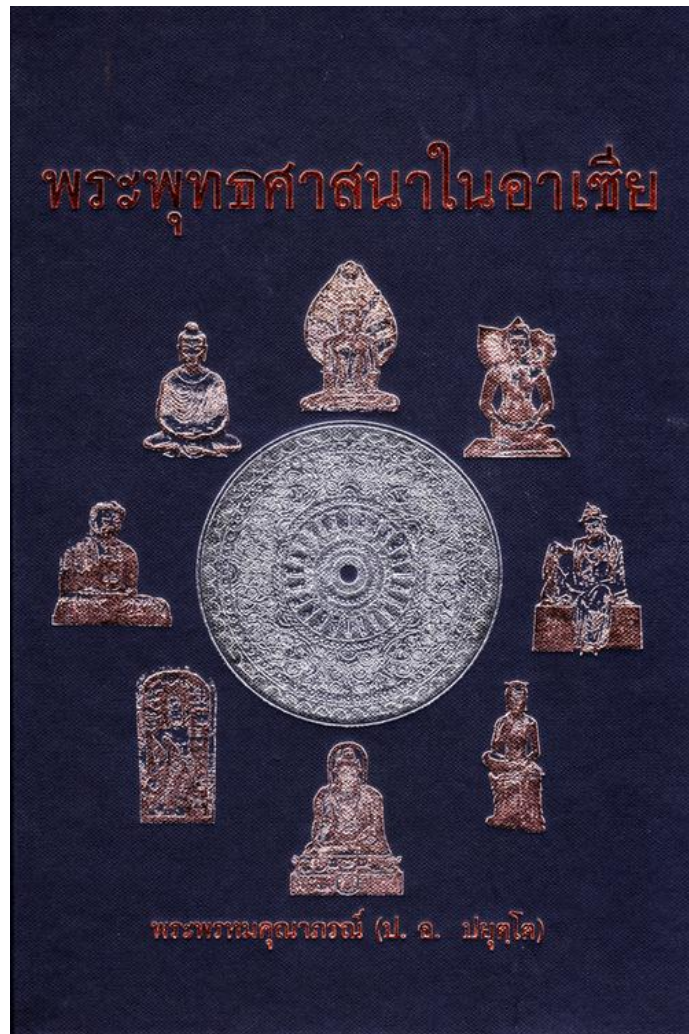

[สูตรของเว่ยหลง โดยพุทธทาสภิกขุ]

๔. คุณค่าและประโยชน์ของความรู้จากงานนิพนธ์ของพระศรีคัมภีร์ญาณ

การศึกษาในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเหมือนเป็นการเปิดหน้าต่างเชื่อมไปสู่องค์ความรู้แห่งศาสตร์ในเรื่องนั้น ๆ เหมือนครั้งหนึ่งบูรพาจารย์ด้านมหานิกายศึกษา เช่น เสถียร โพธิ์นันทะ (พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๕๐๙) ได้เคยทำไว้ผ่านการบรรยายและนิพนธ์ “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา” (๒๔๙๖) ไว้เป็นหลักฐานข้อมูลให้ได้ศึกษาค้นคว้า จำนงค์ ทองประเสริฐ บรรยายและเรียบเรียงใช้ในการสอนวิชา “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์” (๒๕๑๔) เมื่อครั้งตั้งแผนกเอเชียอาคเนย์ ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หรือพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ผู้เรียบเรียง “พระพุทธศาสนาในเอเชีย” (๒๕๑๔) ดังนั้นเมื่อจะศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนาในนานาประเทศ งานคณาจารย์เหล่านี้รวมทั้งงานของพระศรีคัมภีร์ญาณเล่มนี้ จึงเป็นฐานในการศึกษา ค้นคว้าเป็นองค์ความรู้ ในอันที่จะเชื่อมต่อไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในส่วนของมหานิกาย หรือในประเทศที่พลเมืองส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศานานิกายมหานิกาย แม้บางประเทศ จะมีเถรวาทบ้างก็เป็นส่วนน้อยและอยู่ในกลุ่มชนกลุ่มน้อย เช่น จีนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ในสิบสองปันนา (Venerable

Suvanno,๑๙๙๖) หรือเถรวาทในเวียดนามที่ส่วนอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ในกัมพูชากรอมทางตอนใต้ของเวียดนาม เป็นต้น (Mae Chee Huynh Kim Lan,๒๐๑๐) ดังนั้นคุณค่าและประโยชน์จากความรู้ของงานนิพนธ์ของพระศรีคัมภีร์ญาณผ่านหนังสือ “พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น” สามารถจำแนกให้เห็นได้ คือ

[พระพุทธศาสนาในเอเชีย ที่พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๔]

ก.ความรู้ในพระพุทธศาสนา ผลงานนิพนธ์ของท่านเรื่องนี้ เป็นความรู้ที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ทางศาสนา อันหมายถึงองค์ความรู้เฉพาะด้านพุทธศาสนา แม้จะเนื่องด้วยการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ในแต่ละประเทศ จากอินเดียสู่จีน จากจีนสู่เวียดนาม ญี่ปุ่น รวมไปถึงการการตีความ นิกาย และบริบทของการเกิดขึ้นผ่านหลักการ แนวคิด และกระบวนอันเป็นกลไกทางศาสนา อันมีแนวคิด หลักการ ฐานเกิดของศาสนา ดังกรณีการแตกเป็นนิกาย ก็เกิดจากการอธิบายความ การตีความ และการให้ความหมายที่แตกต่างกัน จนกระทำการไปสู่การให้คำและคำอธิบายที่แตกต่าง

กันต่อความเป็นนิกายศาสนานั้น ๆ อาทิ “...กษัตริย์เยาซิงเลือกมโหฬารชีพมากจึงอยากให้มีคน สืบทอดเชื้อสายบังคับให้กุมารชีพแต่งงาน ท่านไม่ยอมแต่ง แต่กษัตริย์เยาซิงอยากมีบุตรสืบทอด เลยสั่งให้คนแอบเอาเหล่าให้กุมารชีพดื่มจนเมาไร้สติ ในที่สุดมีเพศสัมพันธ์กับสตรีนางหนึ่งด้วย ความเมา ในตอนใกล้ตาย ท่านได้ตั้งคำอธิษฐานไว้ว่า 'ข้าพเจ้าถูกบังคับให้ละเมิดศีลด้วยการ แต่งงาน แต่ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ศีลที่ข้าพเจ้าแสดงไว้ ไม่ขัดต่อพุทธประสงค์ ถ้าข้าพเจ้าเชื่อสัตย์ ในศีลของข้าพเจ้า ลิ่นของข้าพเจ้าจะเหลืออยู่เมื่อร่างกายถูกเผา' ในตำนานเล่าว่า เมื่อร่างกาย ถูกเผา ลิ่นของท่านไม่ไหม้ เปล่งรัศมีสว่างไปทั่วจนกระทั่งปัจจุบัน...ลิ่นก็คือ สัทธรรมปุณฑริกสูตร...” (น.๑๘) ซึ่งในความหมายก็คือพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ “ศีล” ในฐานะเป็นฐาน ของการปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาทั้งในส่วนเถรวาทและมหายาน เป็นต้น หรือองค์ความรู้ เกี่ยวกับความว่าง “...ศูนย์กลางคือความจริงสูงสุด (ความว่าง) ความว่าง คือ สภาพเดิมแท้ของสิ่ง ทั้งหลาย มนุษย์ประกอบด้วยความว่าง จิตเดิมแท้มีลักษณะขาวใส บริสุทธิ์ ที่เรียกว่า จิต ประภัสสร กรอบเก่า ๆ ทั้งหลายตามที่กล่าวมา เป็นตัวทำให้ธรรมชาติจิตดับสูญเสียไป ถ้า หมายถึงจิตเดิมแท้ นั่นคือ อจิต (True mind is No mind - จิตที่แท้จริงคืออจิต)...” (น.๑๕๖) หรือในงานนิพนธ์ของท่านยังได้ยกแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเปรียบเทียบกับมหายานให้ เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นเช่น “...ในคัมภีร์เถรวาท...ความดีกับความชั่วอาจไม่เท่ากัน กระบวนการตัดสินใจ ยังมีความจำเป็น เพื่อสร้างความยุติธรรม...’เมื่อจิตเศร้าหมอง ทุกคิดเป็นอันหวังได้ เมื่อจิตไม่ เศร้าหมอง สุกคิดเป็นอันหวังได้’...วารจิตสุดท้ายของเขาเศร้าหมองเพราะปัจจัยบางอย่าง ในกรณี เช่นนี้จะต้องมีกระบวนการเตือนความทรงจำให้ระลึกถึงความดีที่ทำไว้ เพื่อจิตจะได้บริสุทธิ์อัน จะมีผลได้รับสุคติ...” (น.๘๗)

ความรู้ในตัวหลักการทางพระพุทธศาสนา แนวคิด หลักปฏิบัติที่เป็นตัวหลักการ ถูกนำมา เป็นแนวคิดหลักในการนิพนธ์งานของท่าน ทั้งสะท้อนให้เห็นความเฉพาะใน “หลักการพุทธ ศาสนา” ทั้งในส่วนของเถรวาทและมหายาน พร้อมเสนอออกมาเป็นองค์ความรู้ด้าน พระพุทธศาสนาดังปรากฏในงานนิพนธ์นี้

ข.ความรู้ในวิถีทางศาสนา ในความหมายคือผลงานนิพนธ์ให้ความรู้ในเรื่อง ความแตกต่างของศาสนาในเชิงวิถีเชิงชาติพันธุ์ที่แต่ละประเทศ เฉพาะพื้นที่ในประเทศนั้น ๆ แต่ละ นิกายจะมีความแตกต่างกัน อาทิ ในจีนกับการเกิดของแต่ละนิกายซึ่งผู้เขียนให้ภาพของความต่าง ของแต่ละนิกายอันเป็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศจีน ดังในงานนิพนธ์กล่าวถึง (๑) นิกายลุกง (๒) นิกายกู่เสี่ยจง [อภิธรรมโกศะ] (๓) นิกายเทียนไท่ ของฉืออี้ [สัทธรรมปุณฑริกสูตร] (๔) นิกายฮั่วเจียงจง [ฮวาเหยน หรืออวตังสกะ] (๕) นิกายโยคาจาร (๖) นิกายตันตระ (๗) นิกายซุชิว หรือฉาน เป็นต้น ซึ่งนิกายตันตระ “...มีระบบการถ่ายทอดคำสอนด้วย วิธีการ ‘อภิเชก’ ผ่านจากอาจารย์สู่ศิษย์ จะเรียนด้วยตัวเองไม่ได้ ต้องได้รับการอภิเชกจาก อาจารย์อย่างนี้ ความรู้สูงสุด คือ การรู้แจ้งในจิตของตน มี ‘สมเพชดาญาณ’ คือความรู้ชัดว่า จิตของตนแต่ไหนแต่ไรมาก็ไม่มีการเกิดดับรู้ชัดอย่างนี้ จักบรรลุพุทธภูมิ...” (น.๒๖) หรือ “...ท่าน โปธิธรรมเข้าไปในจีนเป็นยุคที่ประเพณีการสร้างวัดกำลังเฟื่องฟูประชาชนบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ

มาก สร้างโบสถ์หลังหนึ่งได้บุญเท่าไร สร้างพระพุทธรูปตามหน้าผาได้บุญเท่าไร ประชาชนคุ้นชินกับวิธีการแบบนี้ ท่านโพธิธรรมเข้าไปอยู่ในป่านั่งกรรมฐานหันหน้าเข้าผาผนังถ้ำกลายเป็นประเพณีสร้างพระพุทธรูปตามหน้าผาในจีน...” (น.๑๔๐) ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิถีทางศาสนาในมิติของนิกายที่ปรากฏในดินแดนจีน ญี่ปุ่น ทิเบตก็จะมีข้อมูลเกี่ยวกับนิกาย และวิถีปฏิบัติที่แตกต่างด้วย แต่สิ่งที่ลงรายละเอียดลงไปการผสมผสานระหว่างศาสนาในแบบพื้นถิ่น ดังกรณี “ลัทธิบอน” พัฒนาไปเป็น “บาร์โต-อวตาร” กับการเกิดใหม่จนเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในทิเบต (น.๔๕) “...ประมาณวันที่ ๑ ถึงวันที่ ๑๕ หลังจากตาย เป็นช่วงที่วิญญาณของมนุษย์จะถูกลงโทษจากบาปอกุศลที่ได้กระทำไว้ วิญญาณต้องชดใช้บาปอกุศลที่ทำไว้ให้หมดก่อนที่จะไปเกิดในภพใหม่ ไม่มีสิทธิแสวงหาภพที่จะไปเกิดใหม่แต่ต้องก้มหน้ารับกรรมชดใช้ความผิด ‘วิญญาณที่จะไปเกิดภพใหม่ต้องเป็นวิญญาณที่บริสุทธิ์’...” (น.๔๖) เมื่อเชื่อมไปถึงญี่ปุ่นที่ได้รับอิทธิพลจากจีน นิกายทางพระพุทธศาสนาก็มีความเกาะเกี่ยวอยู่กับจีนแต่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความเป็นจีนแม้จะมีคำเรียกที่แตกต่างแต่เจตนารมณ์ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเสียทีเดียว เป็นต้น หรือในญี่ปุ่นการที่พระภิกษุมิครอบครวได้กลายเป็นเอกลักษณ์อันเชื่อมโยงกับภาพลักษณ์และวิถีทางศาสนาที่แตกต่างไป “...ประเพณีพระมิครอบครวมีทั้งส่วนดีและเสียในขณะเดียวกัน ส่วนดีคือทำให้เกิดความคล่องตัวและดำเนินนโยบายเชิงรุกได้...” (น.๑๓๗) หรือในเวียดนาม “...ลักษณะแห่งพุทธศาสนาในเวียดนามที่ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งคือความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชาติ พระสงฆ์ดำเนินกิจกรรมที่เป็นคุณูปการต่อการสร้างและปกป้องคุ้มครองชาติของตน ชนชั้นในสังคมที่มีการศึกษาดีที่สุดคือพระสงฆ์เวียดนามได้ปฏิบัติหลักพระศาสนา เคียงคู่ไปกับประชาชนทั่วไปและมีความเป็นมิตรกับศาสนิกของศาสนาอื่น ๆ” (น.๙๕)

ภาพลักษณ์ในวิถีเฉพาะของแต่ละประเทศ เกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขของความแตกต่างทางด้านความเชื่อดั้งเดิม ของแต่ละพื้นที่ เอกลักษณ์ทางภาษา ชาติพันธุ์ มีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนา มีความเป็นเอกลักษณ์ตามแต่ละประเทศตาม ดังที่เราเห็นประจักษ์ในเชิงกายภาพ เช่น การแต่งกาย ประเพณี รูปแบบการปฏิบัติ เป็นต้น

ค. ความรู้ในเชิงศาสนสัมพันธ์ ในงานนิพนธ์สะท้อนคุณค่าในเรื่อง เครือข่าย การเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาในละประเทศ นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาถูกส่งนำเข้าไปเผยแผ่ยังอินเดีย และกระจายไปยังประเทศต่าง ๆ “...ชาวจีนรู้จักพระพุทธศาสนาในราชวงศ์ฮั่น พ.ศ.๓๓๗-๗๖๓ มีตำนานว่า พระเจ้าอโศกมหาราช ตอนที่ทรงรับสั่งให้สร้างวิหาร สถูปเจดีย์ และเสาอโศก ๘๔๐๐๐ แล้วให้ประดิษฐานทั่วอินเดีย ความจริงพระเจ้าอโศกไม่ได้ทรงสร้างเองทั้งหมด แต่ประกาศเป็นนโยบายออกไป ประชาชนที่เลื่อมใสพระพุทธศาสนาก็ช่วยกันสร้างตามพระราชประสงค์แล้วประดิษฐานไปทั่วชมพูทวีป มีการพบสถูปเจดีย์และเสาอโศกในจีน ๑๗ แห่ง บางแห่งมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงว่าคนในถิ่นนั้นรับรู้พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช...” (น.๒) ในทิเบตมีข้อมูลปรากฏว่า “...ในยุคที่นาลันทารุงเรื่องชาวทิเบตหลายคนมาศึกษาวิชาสาขาพระพุทธศาสนาและสาขาอื่น ๆ เช่น

ประมาณ พ.ศ.๑๑๐๐ ธอนมี สัมโถตะ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาราชสำนัก เดินทางมาศึกษาที่ นาลันทากลับไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาในทิเบต และประกาศให้พระพุทธศาสนาเป็น ศาสนาแห่งรัฐ...” (น.๔๐) ในเวียดนามก็มีข้อมูลที่ถูกนำเสนอถึงความเชื่อมโยงและการรับช่วง พระพุทธศาสนาจากประเทศจีนด้วย “..เวียดนามรับเอาแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอีกอย่าง หนึ่งเป็นมหายาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธศาสนานิกายเซน (ฌาน) และจีน พร้อม ๆ กับ พัฒนาการแห่งพระพุทธศาสนาในจีน...” (น.๙๓) รวมไปถึงในญี่ปุ่นก็ได้รับอิทธิพลทาง พระพุทธศาสนาจากจีนที่มีข้อสันนิษฐานในงานนิพนธ์นี้ว่า “...พระพุทธศาสนาแผ่จากเมืองจีนเข้าสู่ อาจมี ๒ เส้นทาง คือเส้นทางที่ ๑ จากจีน ผ่านเกาหลี เข้าสู่ญี่ปุ่น เส้นทางที่ ๒ จากจีนผ่านรัสเซีย แล้วเข้าสู่ญี่ปุ่น...พระพุทธศาสนาก่อนที่จะเข้าสู่ญี่ปุ่น ต้องผ่านเกาหลี โดยพระญี่ปุ่นไปศึกษา พระพุทธศาสนาในจีนแล้วกลับมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองของตน แต่เดินทางจากจีน ไปญี่ปุ่น ต้องผ่านเกาหลีก่อน สันนิษฐานว่า พระภิกษุที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในเกาหลีเป็นพระ ญี่ปุ่น เพราะมีชื่อเหมือนพระญี่ปุ่น เช่น พระเอโตะ ๆ ...” (น.๑๒๓-๑๒๔)

จากงานนิพนธ์นี้ทำให้เห็นวิวัฒนาการ และการเชื่อมโยงของพระพุทธศาสนาในแต่ละ ประเทศ เช่น พระพุทธศาสนาจากเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนามล้วนได้รับอิทธิพลทางด้าน พระพุทธศาสนาจากประเทศจีน ทั้งที่จีนเองก็ได้รับอิทธิพลจากประเทศอินเดียในช่วงเวลาต่างกัน และเครือข่ายความร่วมมือจากการที่พระอินเดียไปจีน ไปช่วยแปลคัมภีร์ หรือการที่พระจีนไปยัง อินเดียเพื่อแปลคัมภีร์ เป็นต้น ล้วนสะท้อนถึงการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กัน ดังนั้นพัฒนาการของ พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศมีลักษณะสัมพันธ์กับรัฐในฐานะผู้อุปถัมภ์ สนับสนุนส่งเสริม ซึ่ง รูปแบบดังกล่าวมีผลต่อพัฒนาการของพระพุทธศาสนานับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน เช่น เกาหลี และญี่ปุ่นด้วยเงื่อนไขทางการเมืองทำให้นิกายทางพระพุทธศาสนากลายเป็นกลไกหนึ่งของรัฐ หรือ ในประเทศจีนพระพุทธศาสนาผสมผสานกับแนวความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทาง พระพุทธศาสนาของประเทศนี้ เช่น พระพุทธศาสนากับขงจื้อ จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชาวจีน เป็นต้น

ค. ความรู้เชิงเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบพระพระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศ ทำให้ ได้ความรู้จากความเหมือนและความแตกต่าง ของพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ผ่านงานนิพนธ์ ของท่านทำให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วงานทั้งหมด เป็นการเกิดขึ้นภายใต้ความเหมือนและความต่าง ดังมี ข้อมูลว่า ญี่ปุ่นรับนิกายต่าง ๆ เข้าไปไปยังประเทศญี่ปุ่น ทั้งนิกายตันตระ โยคาจาร นาคารชุน และ สุขาวดี” แต่ในการรับเข้าไปมีการปรับไปตามภูมิศาสตร์พื้นที่ดังปรากฏในงานนิพนธ์ของท่านว่า “.... นิกายในเชิงปรัชญา กลายสภาพเป็นหลักวิชาการ นำไปศึกษาในสถาบันการศึกษาของญี่ปุ่น ส่วนนิกายเชิงศรัทธาเข้าไปหลอมรวมกับวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมในญี่ปุ่น และเจริญรุ่งเรือง มาถึงปัจจุบัน มีการสำรวจข้อมูลพบว่า ในญี่ปุ่น มีศาสนาชินโตเป็นศาสนาหลัก แต่วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวบ้านผสมผสานระหว่างชินโตกับพระพุทธศาสนามหายาน เป็นจุดที่ทำให้เกิด ผลผลิตชั้นยอด ชินโตเป็นภาพสะท้อนของความเอาจริง เอาจัง มีความศรัทธามุ่งมั่น มหายาน สะท้อนภาพของเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่...” (น.๑๒๖) รวมไปถึงในเวียดนาม

“...ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนาเวียดนามที่ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งก็คือมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชาติ และพระสงฆ์ก็ดำเนินกิจกรรมที่เป็นคุณูปการต่อการสร้างและปกป้องคุ้มครองชาติของตน...” (น.๙๓) หรือข้อมูลของจีนกับสถานการณ์พระพุทธศาสนาในช่วงเปลี่ยนผ่าน “...การปฏิวัติจีนใน พ.ศ.๒๕๕๔ ทำให้ราชวงศ์แมนจูสิ้นสุดลง ล้มล้างระบบจักรพรรดิ ตั้งระบบสาธารณรัฐขึ้นมาแทน นับแต่นั้นมา องค์การสงฆ์ในประเทศจีนก็ประสบปัญญาเรื่อยมา พ.ศ.๒๕๗๒ พระภิกษุจีนชื่อ “ไตซู” จัดตั้งสมาคมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยขึ้นที่เมืองนานกิง เพื่อรักษาสถานะของพระพุทธศาสนา ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๘ วัดและศาสนาวัดถูกทางพระพุทธศาสนาถูกทำลายไปและองค์การสงฆ์อ่อนแอจนยากที่จะเยียวยา...” (น.๓๑) รวมไปถึงทิเบตก็สะท้อนให้เห็นว่าการขัดกันในมิติของศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมดังปรากฏในงานนิพนธ์ว่า “...พระพุทธศาสนาและลัทธิบอนต่อสู้อยู่หลายศตวรรษ ในที่สุดพระพุทธศาสนามีบทบาทเหนือกว่าและดำรงสถานะเป็นวัฒนธรรมทิเบตมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ลัทธิบอนไม่ได้สูญหายไป เพียงแต่มีความเปลี่ยนแปลงเกือบทุกด้าน เช่น มีการเขียนคัมภีร์โดยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแบบ และมีเนื้อหาสะท้อนอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในชั้นน้อย นักปราชญ์ทิเบตบางคนแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นคัมภีร์บอน โดยใช้คัมภีร์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์บอน...” (น.๔๔)

จากข้อมูลที่ปรากฏในงานนิพนธ์สะท้อนให้เห็นว่าทุกประเทศนับถือพระพุทธศาสนา มหายาน แต่ในความแตกต่างเปรียบเทียบให้เห็นว่าในแต่ละประเทศได้เกิดปรากฏการณ์ของพระพุทธศาสนาที่ผสมผสานไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนของศาสนิกทั้งในเชิงปัจเจก และสังคม และรัฐ จึงทำให้เกิดความเป็นพระพุทธศาสนาในแบบจีน ทิเบต เวียดนาม และญี่ปุ่น ที่มีความเหมือนสาระหลัก แต่แตกต่างกันองค์ประกอบและบริบทเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน

จ.ความรู้เพื่อการประยุกต์ใช้ การนำความรู้มาเปรียบเทียบ จะทำให้เห็นความเหมือน ความต่าง และการออกแบบเพื่อการปฏิบัติจากความรู้นั้น ในญี่ปุ่น “...นิกายสังฆธรรมปุณชริกสูตรเข้มแข็งมาก พระญี่ปุ่นเมื่อเดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาในจีนได้ศึกษาสังฆธรรมปุณชริกสูตรแล้วนำไปเผยแพร่ในญี่ปุ่น ประมาณ พ.ศ.๑๑๔๑ เจ้าชายอุบายาโตะ ของญี่ปุ่น (หรือพระนามเรียกต่อมาว่าโชโตกุไดชิ) ศึกษาสังฆธรรมปุณชริกสูตรอย่างแตกฉานแล้ว เอาคัมภีร์นี้ไปเป็นพื้นฐานสร้างธรรมนุญของญี่ปุ่น ๑๗ มาตรา เป็นการวางรากฐานวัฒนธรรมประเพณีของญี่ปุ่นทั้งหมด...” (น.๑๙) การส่งพระญี่ปุ่นศึกษาพระพุทธศาสนาในจีน ในสมัยพระเจ้าอุบายาโตะ (น. ๑๙) มีการส่งพระจีนไปศึกษาพระพุทธศาสนาและแปลคัมภีร์กลับไปยังประเทศจีน ในสมัยพระเจ้ามิ่งตี้ ประมาณ พ.ศ.๖๐๐ และต่อมาอีกหลายครั้ง (น.๓) พระโพธิธรรม (Bōdhiharma/ราว ค.ศ.๕๒๐-) จากอินเดียกับการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีน (น.๑๔๐) พระเวียดนามกับการเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (น.๑๑๒) งานนิพนธ์ดังกล่าวสามารถสืบไปถึงรูปแบบในอดีต วิธีการแนวปฏิบัติ และการประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีมาก่อนในอดีต อันสัมพันธ์ไปถึงโลกทัศน์ วิสัยทัศน์ของความรู้ การเชื่อมต่อกันและเครือข่าย เราจึงเห็นภาพของการเคลื่อนไหวระหว่างพระพุทธศาสนาในมิติที่แตกต่าง ทั้งนิกาย ประเทศ และรูปแบบ แต่หัวใจหลักคือพระพุทธศาสนา การประชุม

เครือข่ายผู้นำชาวพุทธ ผู้นำพระสงฆ์ จากนานาชาติ การที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดหลักสูตร “Buddhism in English Program” หรือการเปิด International Buddhist Studies Colleges (IBSC) เพื่อรองรับพระภิกษุจากประเทศพระพุทธศาสนา การแปลตำราจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย (พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค/พระพรหมบัณฑิต (ประยูรธมฺมจิตฺโต) และคณะแปล-ภาษาไทย) หรือภาษาไทยไปสู่อื่น การจัดตั้งสถาบันภาษา (Language Institute of MCU) เพื่อพัฒนาคนไปสู่การแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น เคยปรากฏในจีนและญี่ปุ่น รวมไปถึงการอบรมพระผ่านโครงการพระธรรมทูต/วิทยาลัยธรรมทูต (Dhammaduta College of MCU) พร้อมส่งไปยังประเทศต่าง ๆ การจัดส่งพระภิกษุในนามของคณะสงฆ์ไทย หรือมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาไปเรียนในประเทศอื่น ล้วนสัมพันธ์กับองค์ความรู้จากการประยุกต์ โดยมีงานนิพนธ์ของท่านเป็นฐาน พร้อมเชื่อมโยงความรู้มาสู่การปฏิบัติ ให้เกิดขึ้นจริงในแวดวงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ดังนั้นการขับเคลื่อนความร่วมมือของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย โดยการเป็นเจ้าของภาพจัดประชุม การสานสัมพันธ์ในเชิงศาสนา การแลกเปลี่ยนนิสิต คณาจารย์ หรือการส่งพระไปเรียนประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาต่างนิกาย ล้วนเกิดจากการผสานแนวคิดประยุกต์ใช้กับบริบทที่มีอยู่จริง ให้เป็นจริงในทางปฏิบัติ การเป็นเครือข่าย การเป็นหุ้นส่วนของพระพุทธศาสนาร่วมกันที่ผ่านมาจึงไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดขึ้นบนฐานของความรู้ (นี้) พร้อมออกแบบและจัดวางไว้แล้วผ่าน “นิพนธ์” ที่เป็นองค์ความรู้เฉพาะและถูกนำมาออกแบบประยุกต์ใช้ให้เป็นผลในทางปฏิบัติดังปรากฏ

ดังนั้น งานนิพนธ์ของท่านจึงเป็นฐานความรู้ที่ถูกใช้ค้นคว้าด้านมหายานศึกษา อาณาบริเวณศึกษา (Field/Area Studies) ให้เป็นความรู้เฉพาะทาง ที่สะท้อนเชิงประจักษ์ว่ามีคุณูปการและ/หรือมีประโยชน์ต่อสังคมในวงกว้าง ในเวลาเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้เฉพาะ และที่สำคัญคือการนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในรูปของการสร้างเครือข่าย สร้างงานระหว่างพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ร่วมกัน และที่สำคัญนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในเชิงของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการประชุมสัมมนา สังสรรค์ และหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. สรุป

พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น เป็นผลงานนิพนธ์ที่สะท้อนมิติทางพระพุทธศาสนาในลักษณะของการเปรียบเทียบ ในนานาชาติโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มหายานของประเทศจีน ทิเบต เวียดนาม และญี่ปุ่น ซึ่งถือว่าเป็นการเปิดโลกทัศน์ทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความ “เห็น” และความ “รู้” ในมิติที่แตกต่างกัน ทั้งในส่วนของชาติพันธุ์ พื้นถิ่น ของแต่ละประเทศและกระบวนการของการตีความในแนวคิด หลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาในแต่ละนิกาย ตามที่ปรากฏในงานนิพนธ์เล่มนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในความเหมือนและความต่าง โดยเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นทั้งในส่วนของพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักการ หลักปฏิบัติ วิธีการปฏิบัติ แนวคิดจนกระทั่งเกิดการยอมรับโดยไม่มีเปลี่ยนแปลง เป็นคุณค่า

คุณประโยชน์ ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา นับเป็นอีกชิ้นงานหนึ่งที่มีคุณูปการของพระศรีคัมภีร์ญาณ ที่มีส่วนสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาที่แตกต่าง หลากหลาย ทั้งนิกาย ชาติพันธุ์ และประเทศ ในชื่อว่า “พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น”

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

เสถียร โพธิ์นันทะ. คำบรรยายประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พระนคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๖.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ผู้เรียบเรียง. “พระพุทธศาสนาในเอเชีย”. นครหลวง : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

พระมหาสมจินต์ สมมาปถุญ. พระพุทธศาสนาในจีน ทิเบต เวียดนาม ญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Mae Chee Huynh Kim Lan. A Study of Theravada Buddhism in Vietnam. **Thesis of Master of Arts** (Buddhist Studies). International Master Degree of Arts Programme Graduate School : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2010.

Venerable Suvanno. **How a Theravada Buddhist Chinese Funeral May Be Conducted**. Selangor [Malaysia] : Sukhi Hotu, 1996.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รศ.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ดร.

ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง

รศ.ดร.วราคม ทีสุกะ

รศ.ดร.สุวิญ รัชส์สัตย์

ผศ.ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน

ผศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์

ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์

ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

ผศ.ดร.ทัศนีย์ เจนวิถีสุข

ผศ.อนุภูมิ โชวเกษม

ผศ.รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

อ.ดร.อุทัย สติมัน

อ.ดร.ธิดิวุฒิ หมั่นมี

อ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

อ.ณัฐนันท์ สุกประเสริฐ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนรินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

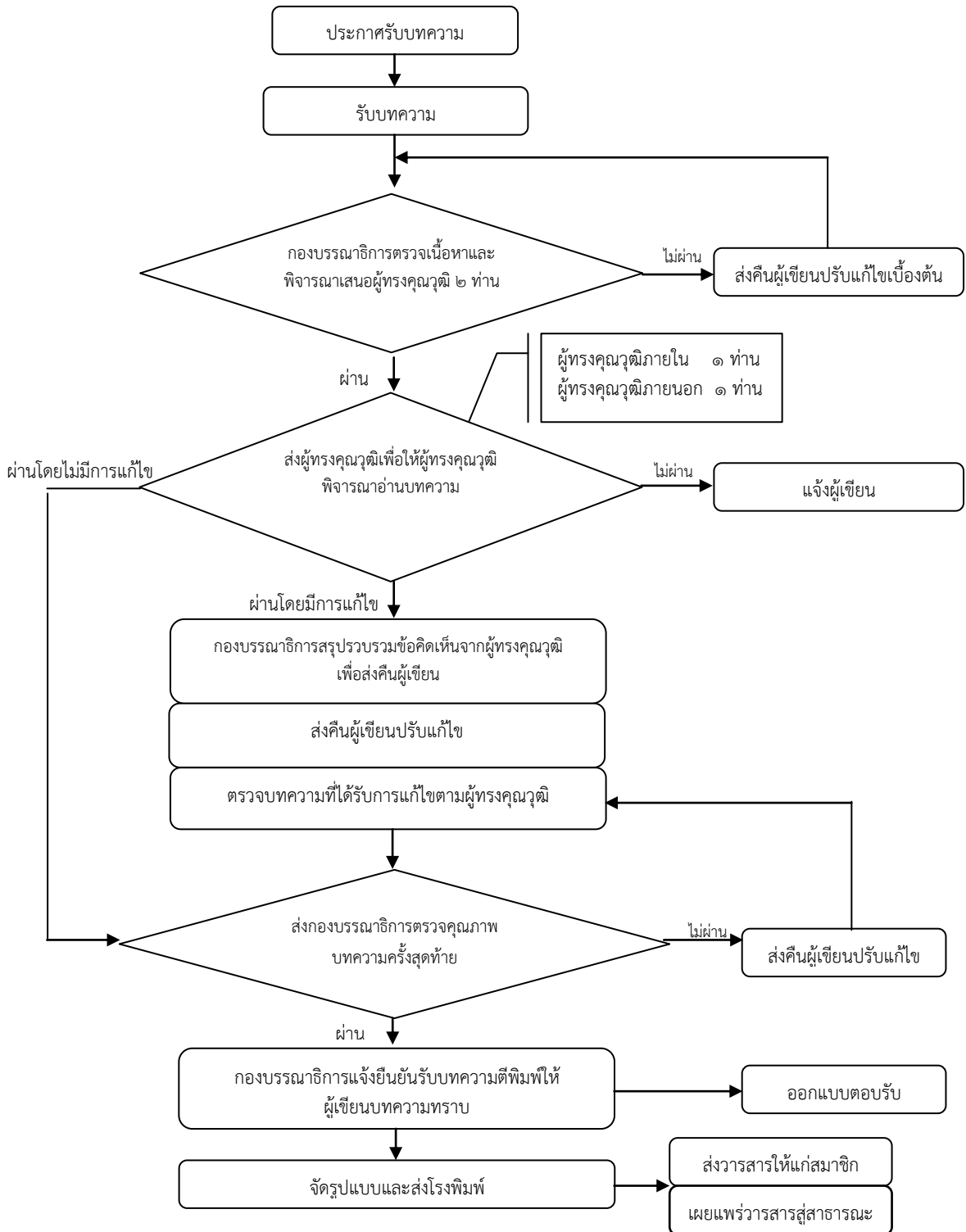
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐-๓

๑. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ **บทความพิเศษ** บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๑.๒ **บทความทางวิชาการ** ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

๑.๓ **บทความวิจัย (Research article)** ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

๑.๔ **บทความปริทรรศน์ (Review article)** เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๑.๕ **ปกิณกะ (Miscellany)** ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ ๓ ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ๑ แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มี

ความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร ๑๖ จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สันขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน ๑ นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง ๐.๕ นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน ๑๕ หน้ากระดาษพิมพ์สัน โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) ๒ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – blind peer review)

๒. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน ๓๕๐ คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียงเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)

- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา

- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ ๓-๖ คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

๓. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

๓.๑ บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

๓.๒ วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ ๓.๒ ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

๓.๔ การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษารุ่นนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

๓.๕ ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๓.๖ กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

๓.๗ เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำการยกย่องหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ

๑. หนังสือ

๑.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ๑ขุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๘๕๕/๑๙๑.

๑.๒ หนังสือทั่วไป

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์), หน้า. ดังอย่างเช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก : บอเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2004), p.69.

๒. วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

๓. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, ระดับของวิทยานิพนธ์, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนุวัต กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

๔. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๖. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, *Motivation and Personality*, (New York : Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒) วารสาร

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า. ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร, “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๗): ๑๔-๒๘.

๓) วิทยานิพนธ์

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญญาพุทธศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง
สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๕) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ธรรมประกาศโนบาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>
[๗ กันยายน ๒๕๕๕].

๒. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. *Motivation and Personnality*. New York : Harper and Row Publishers, 1970.

๔. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

๕. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

๖. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ กรุณาติดต่อ “ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์” สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์. ๐๙-๘๘๓๒-๘๓๑๒, ๐๘-๖๗๗๑-๓๖๓๘

๑) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร. ๒) ดร.อนุวัต กระจ่าง ๓) อ.กรกรต ชำบัณชิต

๘. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๑๙๙ บาท ไม่รวมค่าส่ง

๙. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ ๓๐๐ บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เขียนที่.....

.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา..... สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน).....

ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- () เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- () เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- () บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- () บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

- () บทความวิชาการ ๓,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก ๕,๐๐๐ บาท
- () บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ๕,๐๐๐ บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกรรมการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบนมัสการ/เรียน บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....

.....

.....

E - Mail..... เบอร์โทรศัพท์.....

โทรสาร..... มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

() สมาชิกประเภทรายปี ๓๐๐ บาท (จำนวน ๓ เล่ม)

() เล่มละ ๑๙๙ บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() ธนาคา (ส่งจ่าย.....)

() ตั๋วแลกเงินไปรษณีย์

() แคชเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน ที่ทำงาน

เลขที่..... ถนน..... หมู่ที่..... ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร..... E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ลงชื่อ.....

คำบารุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ..... ()

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....